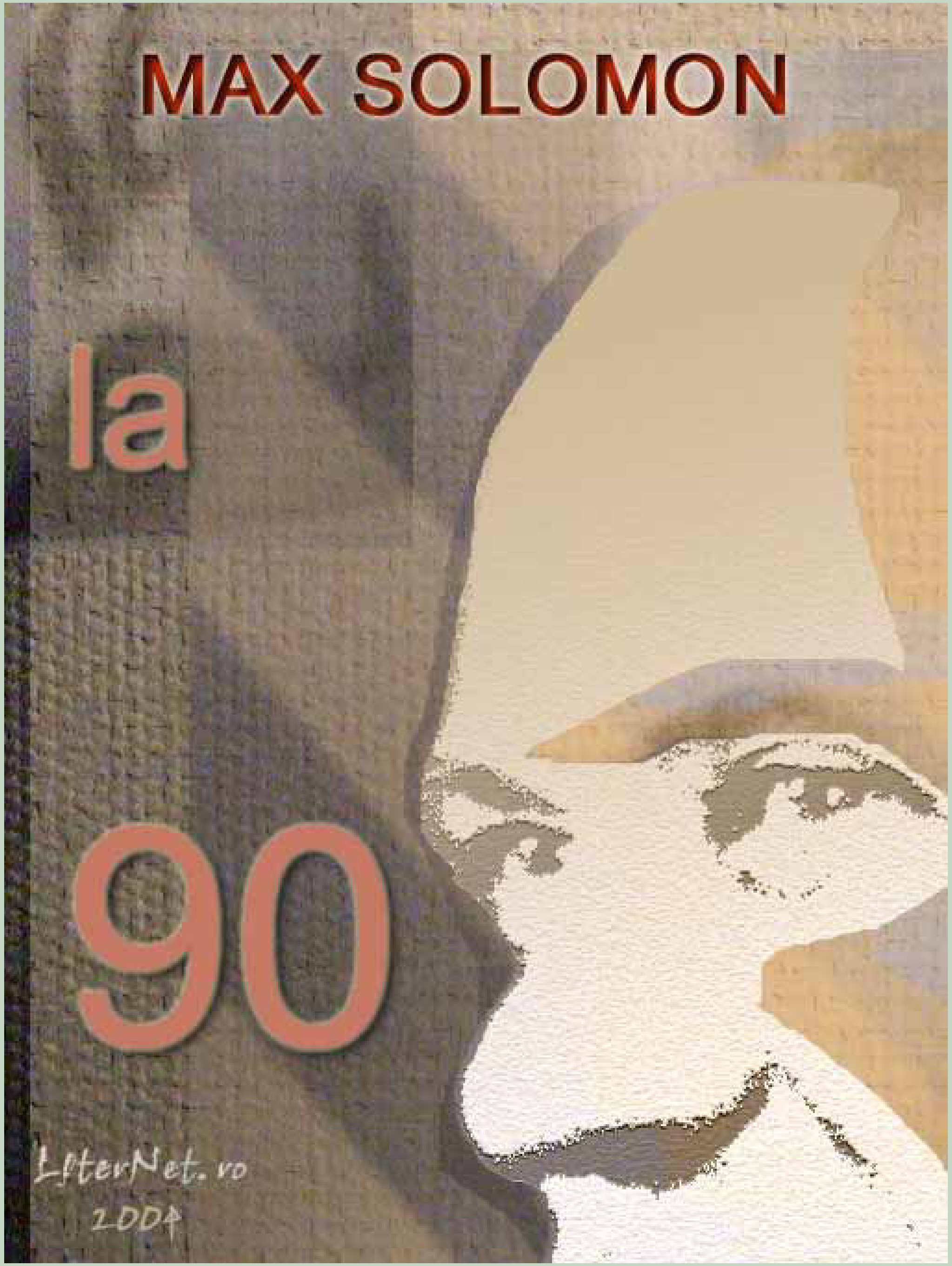

MAX SOLOMON
la
90
LiterNet.ro
2004

MAX SOLOMON

LA 90

Redactor: Radu-Ilarion Munteanu rimunteanu@liternet.ro

Tehnoredactare: Geta Rossier geta_rossier@bluewin.ch
Radu-Ilarion Munteanu rimunteanu@liternet.ro

Coperta: © 2004 Dora Ionescu dionescu@liternet.ro
Editor format Adobe PDF: Dora Ionescu dionescu@liternet.ro
Ilustraţii (coperta şi carte): Max Solomon, Liviu Ovidiu Penea

ISBN: 973-8475-64-3

Editura LiterNet
http://editura.liternet.ro/
office@liternet.ro

CUPRINS

PREFAȚĂ

Max Solomon (n. 7 iulie 1914) era activ în literatura română a anilor ’50. El a publicat atunci două romane SF: (*Sahariana*, 1956, în colaborare cu I. M. Ştefan şi *Atentat în infraroşu*, 1961). În 1965, a semnat povestirea SF, *Cerul de sticlă*, prezentă în volumul de faţă. Mircea Opriţă consideră că această proză scurtă „are fantezie şi o bună doză de umor” (în *Anticipaţia românească*, Editura Viitorul Românesc, 2003, p. 107). Istoricul autorizat al sefeului românesc, consideră că aceasta a fost ultima ilustrare a autorului nostru în limba română.

După patru decenii, iată, Max Solomon ne propune un nou volum. Ajuns la o vârstă de profesionist al longevităţii, fostul sefist ne apare, de această dată, în postura autorului neinhibat al unor memorii neconvenţionale. Nu avem în faţă nişte texte scrise la persoana întâi, menite să reînvie cronologic evenimentele importante ale unei vieţi. Păstrând reflexele fostului romancier, Max Solomon schimbă numele personajului principal din cele două povestiri principale ale volumului. Nu există, însă, nici-o îndoială că este vorba despre rememorarea unor evenimente trăite personal de autor. Doar în textul intitulat „Cica” se recurge la forma tradiţională, ivindu-se astfel un fragment obişnuit de memorii. Volumul este completat de două povestiri SF, una dintre ele fiind aceea menţionată mai sus.

Pentru a citi cum se cuvine cartea de faţă, credem că trebuie să apelăm la o lectură de un fel deosebit, teoretizată şi practicată de istoria mentalităţilor. Este o lectură

nepreocupată în mod special de performanţa pur literară, adică estetică. Atenţia ei se îndreptă îndeosebi către mărturiile istorice şi umane conţinute de texte. Un asemenea mod de a vedea lucrurile ţine cont de stadiul actual al ideii de literatură. Cum se ştie, astăzi interesul pentru literaritate s-a micşorat în mod considerabil. Istoria literară tinde să se transforme într-o istorie a mentalităţilor, adică a credinţelor, a experienţelor trăite, sentimentelor, simbolurilor şi reprezentărilor:

L'intérêt pour la littérarité des textes a considérablement diminué, aussi bien de la part des lecteurs que de la critique. On fait moins attention au caractère fictionnel des œuvres, à leur poïétique ou production, à leur forme. À ce moment-là, que devient l'histoire de la littérature sinon une histoire des mentalités, c'est-à-dire des croyances, du vécu, des sentiments, des symboles et représentations?

(Dolores Toma: *L'histoire des mentalités et la littérature,* 2002*,* on-line ;

http://www.unibuc.ro/eBooks/lls/DoloresToma-Histoire/hl.htm.

Citită în această cheie, în chip de carte-document, scrierea lui Max Solomon este foarte interesantă. Autorul apelează la propriile amintiri fără nici o inhibiţie. Posesor al unei memorii de invidiat, el reînvie episoade petrecute cu multe decenii în urmă, începând cu anii copilăriei şi ai tinereţii sale. Aflăm apoi multe despre anii celui de al doilea război mondial. Martor al persecuţiilor suferite de evrei din partea fasciştilor, fiind uneori chiar victimă a acestora, Max Solomon se declară pentru toleranţă interetnică. Acesta este, de altfel, mesajul principal al cărţii sale.

Episoadele având ca personaje principale evrei aflaţi în luptă cu o realitate ostilă sunt impresionante ca mărturii despre condiţia umană. Un autor de romane ar fi fost încântat, dacă ar fi avut la dispoziţie o asemenea bogăţie de material epic. Cu toate acestea, nici-o clipă nu regretăm că Max Solomon nu şi-a cedat tezaurul său de amintiri unui romancier sau n-a încercat el însuşi să-l transforme într-o operă de ficţiune. Înfăţişarea actuală a textului este de o rară autenticitate, în ciuda stilului lipsit de pretenţii literare deosebite, jurnalistic.

Impresia de autenticitate provine poate şi de la mentalitatea exprimată de narator. Aflat, datorită vârstei, dincolo de ezitările şi anxietăţile autorilor obişnuiţi, Max Solomon îşi lansează amintirile cu seninătate, fără să se întrebe ce vor spune eventualii săi cititori. Textul său are adevărul unui jurnal intim, nedestinat publicării.

La sfârşitul lecturii, constatăm că un interes literar cert răsare pe neaşteptate. El este legat de autenticitatea psihologică a vocii auctoriale şi de unitatea stilistică a textului.

Voicu Bugariu

APROAPE DE 90

Mulţi m-au înscris în catastiful celor morţi
Şi-i lesne de-nţeles, când stai să numeri
Toţi anii lungi, pe care-i port pe umeri.
Puţini sunt cei ce trag un 90 la sorţi.

Dar sunt încă pe-acest pământ,
Mai beau câte-un pahar şi scriu un cânt
De fericire c-am trăit o mică veşnicie
Aşa de plină, c-abia încape înc-o târzie poezie.

N-oi fi având destul avânt
Să intru-n dans cu irlandezii,
N-oi fi zburând ca olandezii,
Dar nu sunt încă la pământ.

Văd foarte clar cu ochelari,
De-s litere destul de mari
Şi-aud din când în când ceva;
La pipăit, aşa şi-aşa.

De gust nu mă tot întreba
Şi cu mirosu-aşişderea.
Iar dacă nu-s echilibrat,
E giroscopul dereglat.

Şi ajutorul la ureche?
De vrei să ştii e în esenţă
Amplificare de frecvenţă
Şi nu am unul, ci-o pereche.

De m-oi strica de tot, vă dau de ştire,
Nu vreau, ca zeii, o plicticoasă nemurire.
O sută-mi prea ajung, de-mi dai prietenie
Şi-un strop de nebunie, în loc de astenie.

LA 90, SUB FLUTURAREA CORTINEI NEGRE

Prietenii mei mai tineri, reali şi virtuali, mă întreabă, adesea, cum mă simt la 90 de ani, atât de aproape de cortina neagră, interfaţa dintre trăire şi moarte? Ei folosesc alte metafore pentru apropierea de sfârşit, dar exprimată prin cuvinte sau printr-o privire ocrotitoare şi condescendentă sau oricum altfel, întrebarea e: cum pot eu savura gustul fructelor terestre şi aroma bucatelor, cum pot citi, învăţa, viziona o comedie, cum de mai pot să râd, să călătoresc sau să particip la conversaţii despre destinul omenirii, despre artă, literatură sau despre teorii şi descoperiri ştiinţifice, când moartea este atât de aproape? Şi, mai ales, ce rost are efortul de-a lucra şi a scrie?

Întâi de toate, i-aş spune prietenului meu mai tânăr că întrebările astea ar trebui adresate nu bătrânilor care trăiesc, ci morţilor vii.

După copilărie, pubertate şi adolescenţă, după ce-au fost formaţi de genomii şi mediile lor de viaţă, unii oameni devin adulţi vii, acumulatori de cunoştinţe, gânditori, trăitorii unei vieţi pline; alţii încetează să trăiască o viaţă reală de om şi rămân împietriţi în prejudecăţi, ritualuri religioase şi superstiţii, renunţând la folosirea gândirii proprii, menţinuţi fiind în această condiţie de factori economici şi politici. Sunt oameni manipulabili şi manipulaţi; ei nu-şi gândesc acţiunile şi condiţia; nu sunt în măsură să simtă fiorul fascinant şi încântarea pe care ţi-o poate oferi contemplarea şi participarea la transformarea scenei lumii şi a fiinţei proprii.

Bătrânii care trăiesc o viaţă reală de om, noi cei vii, prietene dragă, avem nenumărate prilejuri să simţim clipa trăită mai intens chiar decât un tânăr uluit de ceea ce se întâmplă în jurul lui şi de ceea ce i se întâmplă. Captiv în reţeaua necruţătoare a banalităţilor zilnice, tânărul îşi poate, cu greu, oferi luxul contemplării trecutului şi al analizei lucide a alegerilor în momentele cruciale ale existenţei sale.

Trecutul dens acţionează fără încetare sub suprafaţa actualului; el alimentează clipa prezentă prin fibrele memoriei. Trecutul ghidează deciziile, îţi deschide ochii, te ajută când întâlneşti eşecul, sporeşte bucuria unui succes real. Dă-mi voie, prietene, să readuc din trecutul meu, câteva momente - nu din cele descrise în nuvelele biografice ale cărţii - câteva întâlniri cu moartea. Astfel de momente, precum şi întâlnirea cu iubirea şi ura, cu

sărăcia şi umilirea, succesul şi eşecul, bigotismul şi nebunia, disperarea şi pasiunea de-a învăţa au determinat felul în care trăiesc azi, în imediata apropiere a cortinei negre.

La vârsta de 6 ani, într-un spital public din oraşul în care m-am născut, Bacău. A fost pe-atunci (1920) o epidemie de scarlatină, unul din ponoasele primului război mondial. Eu şi toţi fraţii şi surorile mele ne-am molipsit. Toţi am fost internaţi în spital, eu şi sora mea cea mai mare în aceeaşi cameră. O să spui că nu se poate să am o amintire clară a lucrurilor ce mi s-au întâmplat cu aproape 84 de ani înainte. Admit faptul ca nu-i numai amintirea mea, ci înceţoşate imagini din trecut combinate cu cele ce mi s-au povestit de membrii familiei mele şi de vecini. Indiferent de cum s-a încorporat acest moment al trecutului în memoria mea, ori de câte ori intru într-un spital sau când aud despre un copil sau tânăr că moare de-o boală, eu văd cu ochii minţii o sală imensă cu două rânduri de paturi, totul fiind alb şi sora mea arătând ca într-o fotografie pe care o am şi azi, frumoasă, cu părul strâns în coc. Şi ştiu că sora mea cea mare şi alte două surori au murit toate trei în aceeaşi săptămână.

Această primă întâlnire cu moartea n-a avut nimic înfricoşător; dimpotrivă chiar; albul care mă înconjura, mândria de-a fi într-o încăpere cu adulţi, şi plăcerea de-a fi mângâiat şi alintat de infirmiere făcea să mă simt bine şi să doresc să rămân acolo oricât de mult.

A doua întâlnire a mea cu moartea a fost cu totul diferită.

Era în colţul de nord al Moldovei, în ţinutul Herţa, după infamul pact între Hitler şi Stalin. Împreună cu ceilalţi soldaţi evrei, eram scos din rândurile armatei române, dezarmaţi

şi ţinuţi ca prizonieri în propriul nostru regiment. Tancurile sovietice umpleau văzduhul cu scrâşnetul şenilelor în timp ce infanteria sovietică trecea Nistrul, invadând Basarabia.

Regimentul îşi făcuse campamentul în pădurea de la Proboteşti, de lângă Herţa. Înainte de-a intra în acest campament şi înainte de-a se fi dat ordinul de excludere a evreilor, eram concentrat cu regimentul la Herţa.

Eu aveam în raniţa mea 6 cărţi de aventuri, pe care mi le trimisese soţia mea, care pe-atunci mă iubea cu nemărginita dragoste a unei minunate femei de 20 de ani. Ea se gândea că aceste cărţi uşoare m-ar putea distra, dar eu n-am putut citi mai mult decât titlurile lor. Sergentul meu a văzut cărţile şi m-a rugat să-i împrumut una. Bucuros să scap de ele, i le-am oferit pe toate. Între ele, o carte cu titlul “Conspiratorii” de un oarecare Bernsdorf sau aşa ceva.

În zorii celei de-a treia zile de încartiruire în pădure, zorii unei zile senine, plină de miros de brad sub cerul limpid-albastru, un alt sergent cu baioneta la armă, veni la tăpşanul înclinat, la marginea de jos a căruia erau instalate cazane de gătit şi unde erau ţinuţi cei şase evrei dezarmaţi ai companiei a 6-a. Sergentul aducea ordinul căpitanului companiei mele, Risachievici, de-a fi escortat şi adus în faţa lui, la marginea pădurii. Am luat poziţia de drepţi. Cei cinci camarazi evrei mă urmăreau cu privirea pe care o ai pentru cei condamnaţi la moarte. Noi toţi ştiam că înainte cu o zi, un soldat evreu fusese împuşcat, pretextul fiind învinuirea că ar fi intenţionat să dezerteze. Întâmplător, cel ucis purta acelaşi nume de familie ca şi mine, deşi nu eram rude.

Cu sergentul, purtând arma cu baioneta pusă, în spatele meu am mers pe un drum noroios, pe care venea în sens opus un convoi de căruţe militare. Era o unitate de infanterie care se retrăgea din Basarabia. Pe tot drumul, auzeam strigate îndemnurile: “Trage sergent, împuşcă jidanul!”, dar sentinela mea îşi continua netulburat şi în tăcere drumul.

La marginea pădurii, am fost adus în faţa a doi ofiţeri călări: căpitanul şi adjunctul său, un anume locotenent Stoian. Căpitanul avea revolverul într-o mână şi în cealaltă mână o cărţulie ţinută împreună cu hăţurile. Calul căpitanului fornăia, iar locotenentul comanda repetat “Drepţi!”, deşi era clar ca nu pot lua poziţia reglementară în locul acela cu crăpături adânci sub picioare. Prilej pentru hohote de râs. Gândeam că am de făcut un gest impresionant. Îmi trecu prin minte să mă dau înfricoşat, să fac vreun gest ridicol de teamă, ca să menţin buna dispoziţie a celor doi ofiţeri, dar înainte de-a fi făcut vreun gest, căpitanul ridicat în şea, lăsând din mână hăţul, strigă: “Cunoşti cartea asta?”.

Am putut descifra titlul, “Conspiratorii” în litere mari, negre şi am putut vedea o poză care sugera un grup întunecat de conspiratori, ilustraţia de pe copertă.

Mânat de cine ştie ce instinct, am scos din buzunarul tunicii mele o scrisoare cu antetul marelui stat major pe hârtia pe care era scrisă. Era o scrisoare trimisă mie de un general care lucra la Marele Stat Major al armatei. Acest general era soţul unei verişoare a soţiei mele şi bun prieten cu mine. Scrisoarea începea cu cuvintele: “Dragă Max”.

Gestul de-a scoate scrisoarea din buzunar şi desfăşurarea hârtiei îl făcură pe căpitan să turbeze de mânie, mai mult decât ar fi putut-o face orice vorbă rostită, dar nu se putu stăpâni să ceară sentinelei să-i aducă plicul şi foaia desfăcută.

Printr-o extraordinară coincidenţă, în clipele în care căpitanul îşi aruncă privirile peste scrisoare, intra în pădure un sublocotenent. Era un băiat pe care-l ştiam din curtea liceului (era cu doua clase mai mic) şi pe care îl întâlnisem, înainte de-a fi fost dezarmat, într-o cofetărie din Herţa. Ne-am recunoscut şi i-am făcut complimente de cum arată în uniforma de ofiţer (eu purtam uniforma de soldat cu cele două amărâte trese de caporal).

Şi acum, la marginea pădurii, văzând scena cu sentinela în spatele meu, cu revolverul în mâna căpitanului, cu locotenentul alături de căpitan, el se apropie de calul căpitanului, salută reglementar şi spuse:

"Domnule căpitan, eu îl cunosc pe acest caporal. Ce-a făcut omul?"

Căpitanul văzuse antetul şi cuvintele introductive ale scrisorii. El se adresă sublocotenentului pe un ton aproape calm:

"Uite ce-ţi citeşte omul când noi ne pregătim să luptăm şi să murim pentru patrie. Alt comunist."

"Bine, domnule căpitan, dar eu am citit cartea asta; n-are nici o legătură cu spionajul. E o carte de aventuri, de duzină, ca toate cele din colecţia de 15 lei. N-are nici o nuanţă politică, de nici un fel."

Comanda: "Marş înapoi la companie!", drumul până la bivuacul nostru sub cerul liber, calmul care m-a invadat, privirea celor 5 camarazi când m-au revăzut, îmi reapar ori de câte ori contemplu cortina neagră.

În copilărie şi în adolescenţă, înainte de-a câştiga banii mei meditând copii de oameni avuţi, am avut parte de şi am învăţat ce este sărăcia. Ca familie, noi eram pe-atunci la limita

cea mai de jos a clasei mijlocii. Nu tu haine noi, haine peticite, mobilă de mâna a treia. Mi-era ruşine de pantalonii mei cu petec mare, vizibil, de tunica pătată, cu ciorapii mei cârpiţi şi ei. Încercam să acopăr peticele, să mă ascund cu totul, mai ales când dădeam s-o întâlnesc pe verişoara colegului meu cu cizme negre, pe frumoasa Adeline, în rochia ei apretată de organdi. Ea era pe atunci, ca şi mine, în prima decadă a vieţii. La vârsta de 41 de ani, ea trăia în Franţa, măritată cu un doctor. Şi a fost vânată de nemţi şi trimisă spre moarte într-unul dintre lagărele de concentrare a evreilor.

Dar am găsit şi dragoste şi succes şi eşecuri şi mizerie fizică şi morală.

Marica era una din cele 5 fete care trăiau în blocul nostru de patru apartamente, fiecare dintre ele având trei camere vagon şi o bucătărie în curte. Nu puteai să intri în apartament decât prin faţă sau prin spate; odaia din mijloc era protejată faţă de intruziune nedorită. Cele patru apartamente aveau o curte comună cu hambare de grâne cumpărate de la ţărani pentru a fi predate morii de cereale. Sub hambare, între pilonii de susţinere era locul pentru jocul de-a doctorul. M-am născut în această lume şi am trăit în ea vreme de 14 ani. Ana şi Ghizela şi Fani mă mângâiau şi mă alintau, dar Marica, mai în vârstă decât mine cu 8 ani, era un înger al plăcerii. Când surorile ei mai mari şi părinţii ei se duceau într-o vizită sau la o nuntă sau înmormântare, ea fluiera, un fluierat scurt şi melodios, pe care-l auzeam din prăvălie, bucătărie sau de oriunde aş fi fost. În câteva secunde eram acolo, aşezat pe un scaun, lipit de scaunul ei, la masa din odaia de mijloc. Mă înconjura mirosul de mere coapte şi sânii Maricăi. Ea se apleca şi mă îmbrăţişa astfel încât obrazul şi buzele mele erau între sânii ei. Şi atunci obişnuia să deschidă o carte pregătită pentru citit, ţinea

pagina cu mâna stângă şi cu mâna dreaptă, lunecată sub pantalonii mei, ea mă mângâia fără încetare.

Era ideea mea de paradis, până se deschidea uşa din faţă sau din spate sau mă chema mama. Această stare de fericire periodică a durat până ce-am trecut de 13 ani.

Marica se logodise şi pregătea petrecerea de logodnă. Eu eram pe-atunci elev de liceu şi minutele de fericire erau întotdeauna sâmbăta după masă. Auzii fluierul dulce şi-mi luai locul obişnuit. La vremea aceea, nu mai eram strict pasiv. Luneca şi mâna mea între pulpe sau între sâni. De astă dată, mângâierea ei îmi producea o plăcere aproape insuportabilă; picături de spermă fierbinte ţâşniră în mâna Maricăi. Ea zâmbi, aduse un şerveţel, îmi şterse penisul şi tot zâmbind îmi spuse: “De-acu încolo eşti bărbat!”.

A fost prima mea experienţă cu final şi ultima mea experienţă de asistent al lecturilor Maricăi.

Nu, n-a fost ceea ce numeşti prima iubire, dar la fiecare întâlnire cu fete şi femei, Marica era cu mine.

Chiar şi acum, dacă vreau să-mi ofer imagini plăcute din trecut, rechem imaginea ei.

La 22 de ani, după experienţe mai puţin plăcute, în bordelurile Bacăului, după respingeri suferite şi cuceriri efemere, am întâlnit-o pe fata mea. Avea 15 ani, dar atât de definitiv a mea, atât de frumoasă şi generoasă, încât nu mai puteam concepe viaţa mea fără ea.

După prima noastră întâlnire intimă, ea rostise mândră cuvintele: “De-acum înainte sunt doamnă”, ca un ecou al cuvintelor Maricăi.

În şcoala primară, la liceu şi în universităţi, am întâlnit ură, umilire şi victorie.

Ura mă înconjura, ca în cartea celor doi antisemiţi notorii, fraţii Jean şi Jerôme Tharod ("În umbra crucii").

Pe străzi, în zile de sărbătoare, tineri în cămăşi albastre cântau imnul ligii naţiunii creştine:

"Jidanii ne sugrumă naţiunea
Şi-avutul ţării noastre jefuiesc".

Chiar şi înainte de şcoala primară, la vârsta de 5 ani, m-am întâlnit cu această pretutindenară ură. În drumul către învăţătorul meu de citit ebraica, eram obligat să trec pe lângă un orfelinat pe o stradă dosnică, de obicei pustie în după amiezile de vară. Băieţii mai mari din orfelinat îşi demonstrau puterea. Îmi porunceau să îngenunchez în praful străzii şi să le sărut puţa.

Dar am avut şi victorii, cu atât mai dulci cu cât le obţineam în pofida urii şi discriminării sistematice.

Mi-a fost hărăzită o asemenea victorie la examenul de bacalaureat. Ea a fost posibilă pentru că profesorii români ,luminaţi, nu mergeau cu turma.

Am citit multă poezie în anii mei de liceu. Poezia, ştiinţa popularizată şi literatura ştiinţifico-fantastică erau refugiul meu faţă de mizeriile pe care le întâmpinam în curtea şcolii şi pe străzi. Ştiam să recit sute de versuri din poeţii români, francezi şi germani.

În 1931, când am dat eu examenul de bacalaureat, era în vigoare o regulă la examenele scrise, concepută ca măsură împotriva vinderii notelor şi a discriminării. Prima coală de hârtie, pe care aveai să scrii teza, avea un colţ pentru nume; numele scris acolo trebuia acoperit cu o etichetă, care se îndepărta numai după punerea notei şi nu de către examinator. Autorul tezei se presupunea a fi necunoscut de către examinator. Profesorii din şcoala noastră cunoşteau scrisul nostru. Pentru ei nu putea fi vorba de anonimitate. În comisia noastră de bacalaureat, examinatorul la limba română era o doamna de la Liceul Petru Rareş din Roman. Din trei subiecte posibile, am ales pastelul în literatura română. Am umplut opt pagini cu definirea "sentimentului naturii", cu dragostea viscerală a ţăranului român pentru munte, pădure, ape, flori şi câmpii. Am explicat şi rădăcinile istorice ale "sentimentului naturii" în spiritul românesc. Conform scrierilor semnate de criticii români ai vremii, explicaţia era că munţii şi codrii erau refugiul românilor, locurile lor de retragere în faţa barbarilor care au năvălit în repetate rânduri aşezările româneşti. Am citat versuri din cântece româneşti şi doine şi din pastelurile scrise timp de două veacuri de poeţii români; unele pesimiste, altele optimiste şi unele reale mici comedii ale naturii ca poemele lui Topîrceanu. Din poezia populara am citat:

"Cine n-are dor destul, / mute-şi casa lângă drum; /drumul sună, vântul bate /dor departe". Am citat din Alecsandri, Eminescu, Minulescu, Bacovia şi din Topîrceanu:

"Sus pe-un vârf de campanulă /pururea-n vibraţie /şi-a oprit o libelulă /zborul plin de graţie".

Doamna a fost impresionată şi m-a notat cu un "excepţional", singurul între cei 200 de candidaţi.

Foarte repede după această victorie, am avut de gustat amărăciunea umilirii.

Era într-un parc natural de pe malul Bistriţei. Noi cei care luasem examenul sărbătoream succesul. Erau băieţi şi fete, profesori şi foşti elevi ai Liceului Ferdinand I deveniţi doctori, avocaţi, judecători şi ingineri. O zi minunată de iunie, atmosferă de picnic, vin, dans pe parchete de dans special amenajate, muzică de gramofoane, glume debitate de colegi cu talent comic.

Eu eram cam ameţit, dar mă simţeam fericit şi visător şi fără griji şi neinhibat. Eram pe cale să mă adresez unei fete drăguţe cu codiţe şi bujori în obraji, cu care schimbasem nişte priviri. Nu ştiam ce putea să i se fi năzărit lui Colbazi, coleg de clasă cu mine pe tot parcursul anilor de liceu, dar tocmai atunci m-a strigat pe nume. Avea vocea lui o notă de batjocură, dar mie nu-mi păsa. Am răspuns chemării lui ca la strigarea catalogului: "Prezent !" şi mergând cam pe două cărări, am făcut cei câţiva paşi spre el.

"Ce-i măi Colbazi, ce s-a întâmplat?"

Răspunsul fu o palmă dată cu sete. Întrebarea mea, rostită cu vocea în surdină:

"De ce-a fost asta?"

Stârni chicotiri ale băieţilor şi fetelor prezenţi la scenă şi ale profesorului de limba română al liceului.

"Pentru că eşti jidan. Prostule!"

Am părăsit parcul petrecerii noastre; am luat autobuzul spre oraş şi mi-am ascuns umilirea într-un colţ al grădinii publice.

Am trăit ani de dragoste şi de luminare, am trăit perioade sălbatice de devastare şi distrugere de potenţial uman.

Am trăit frustrarea interzicerii de către guvernul ţării mele de-a practica dreptul; am trăit condiţia de paria, când am fost exclus din a doua mea universitate, în ultimul an al facultăţii de chimie, pentru că eram evreu.

La "Râpa Galbenă" din Iaşi, oraşul în care am fost student al facultăţii de drept, am fost oprit de-o mică ceată de eroi în cămăşile lor verzi de membri activi ai Gărzii de Fier. M-au bătut cu ciomegele lor şi m-au scuipat. Şi n-am fost singurul student supus acestui tratament. Sute de studenţi evrei au avut de trecut prin aceste furci caudine, ca un mesaj adresat tuturor studenţilor evrei să nu profaneze cu prezenţa universitatea "lor"; şi asta era cea mai moderată şi inocentă comportare. Aruncatul oamenilor din trenuri în viteză, asasinatul colectiv din Piaţa Unirii din Iaşi, un tren închis în care mureau sufocaţi şi fără apă oameni îngrămădiţi şi trimişi spre o destinaţie nedefinită, lagărele şi detaşamentele de muncă, lagărele din Transnistria şi detaşamentele de muncă obligatorie, toate acestea pe fundalul mult mai crunt al soluţiei naziste, al cărei ecou devenea tot mai puternic, menţineau o atmosferă de sufocantă teroare în jurul a sute de mii de fiinţe omeneşti.

În anii tinereţii mele, în ţara în care m-am născut şi în multe alte ţări ale Europei, guvernele încurajau şi cultivau ura împotriva celor care aveau o ideologie diferită de cea aprobată sau a acelora care refuzau orice ideologie, a handicapaţilor mintali sau a celor prea inteligenţi, a celor cu prea mult pigment negru în piele; ura împotriva unor grupuri etnice diferite, a unora de credinţă diferită; ura împotriva celui pe care-l poţi numi Altul.

Când a fost forţat comunismul ca ideologie oficială în România, am avut pentru puţină vreme iluzia că am scăpat de discriminare şi persecuţie. Mi-am reluat studiile întrerupte, am studiat, am lucrat în laboratoare, am făcut cercetare ştiinţifică, am scris cărţi şi articole.

Crunta dezamăgire cu “noua ideologie”, cu “planificata construcţie a socialismului şi comunismului”, “eliberarea de imperialismul capitalist” a dat naştere la mai multă amărăciune decât umilirile şi degradarea de care avusesem parte înainte de “eliberare”. Intelectualii activi deveneau servanţii unor indivizi inepţi; ei erau ţinuţi să glorifice “geniul” unui tiran quasi analfabet şi paranoic; ura şovinistă se îmbogăţea cu ura împotriva celor cu “origine nesănătoasă”, totul fiind învăluit în false lozinci umanitare sancţionate de legi votate de un parlament alcătuit din “membri de partid”; iar legile nu însemnau nimic faţă de “linia partidului”, întotdeauna exprimată de tiranul-şef. Acuzaţii inventate şi simulacre de procese, teroarea securităţii şi denunţările făcute de portarul clădirii în care locuiai, de miliţieni, doctori, colegi de serviciu erau trăiri zilnice. Guvernanţii comunişti căutau aur ascuns şi asta ducea la tortură fizică. Dispăreau oameni, închişi în temniţe, erau puşi să muncească la proiecte demente, ca cel al construcţiei unui canal “Dunăre - Marea Neagră”. Aflam, încet, încet, despre crimele staliniste, maşina de înfometare şi lichidare a

“chiaburilor” şi dizidenţilor. Toate astea şi interdicţia de a călători în străinătate sau de a-ţi schimba domiciliul în ţară, făceau ca marginalizarea, persecuţiile, şi chiar lagărele de muncă şi asasinatele din perioada precomunistă în România să apară ca nişte condiţii acceptabile de viaţă.

Dar şi faţă de aceste năpaste istorice, am avut răzbunările mele.

În primul rând, am trăit zilele extraordinare ale prăbuşirii zeilor tirani şi ale dărâmării unui zid degradant din inima Europei. Ei, întâi guvernul naţionalist şi apoi cel comunist, m-au îngrădit şi m-au vrut veşnic supus ordinelor lor, dar odată scăpat de sub jugul lor am călătorit prin lumea largă. M-au exclus din şcoli publice, din profesorat şi mi-au interzis să practic dreptul. Eu am găsit mii de cititori ai cărţilor mele. Am lucrat în domeniul dreptului, ca chimist expert în tribunale, în care funcţie combinam cunoştinţele de chimie cu cele de drept şi cele de popularizator al ştiinţei.

Fondul structurii mele este desigur genomul meu şi mediul în care am trăit, incluzând evenimentele prin care am trecut. Este rezultatul sedimentării şi acumulării de iubire, ură şi frustrări. Analizându-mi viaţa şi încercând să înţeleg ce-a fost bun şi ce-a fost rău pentru mine, ce m-a făcut în stare să trăiesc aşa de aproape de fluturările cortinei negre, descopăr că toate constrângerile şi frustrările, pe care le-am îndurat au avut şi un efect pozitiv. Efectul pozitiv a fost refugiul în cărţi şi reviste. De-a lungul anilor, am învăţat ce-i frumuseţea, unde o pot găsi şi umple clipele cu ea. Poţi avea altă definiţie a frumuseţii, dar pentru mine, ea este orice creaţie umană, care pe lângă a fi plăcută simţurilor satisface şi nevoia mintală de echilibru, rezonând astfel cu linia de univers a năzuinţei spre perfecţiune.

Unul găseşte frumuseţea în muzică sau arta plastică, în literatură sau ştiinţă. Este uşor să descoperi frumosul în muzică şi artă, mai puţin uşor în literatură şi destul de greu să descoperi frumosul în ştiinţă; dar o dată depăşit handicapul familiarizării cu limbajul, metodele şi modul ştiinţific de gândire, descoperi o comoară de mistere şi de înţelegere, un spectacol mereu viu, mereu surprinzător şi neaşteptat al fiinţei proprii, a societăţii, a universului. Din locul tău, pe tribuna lumii, participi la o cursă de cuceriri noi în munţi şi în aer, pe fundul oceanelor, în mări şi gheţari, în solul acoperit de gheaţă al Arcticului şi Antarcticului, în sângele, muşchii şi creierul nostru, în nucleele celulelor vii, pe suprafaţa lunii şi a planetelor, în galaxii şi în universul infinit, care ne trimite continuu informaţie nouă. Descoperirile şi fascinaţia ştiinţei alimentează nesăturata noastră curiozitate şi visurile noastre de viitor.

Oamenii de ştiinţă pătrund cu instrumentele şi imaginaţia lor în lumea invizibilă a atomilor şi a particulelor sub-atomice; ei scrutează universul încercând să descopere fenomene petrecute cu bilioane de ani înainte de clipa noastră de viaţă. N-ai timp să simţi că mori când eşti absorbit de citirea sau ascultarea la o comunicare despre o nouă descoperire fundamentală în domeniul astronomiei, biologiei, al luptei cu cancerul, al nano-tehnologiei sau a computeristicii.

Cercetătorii ştiinţei sunt ei înşişi îndrăgostiţi de creaţiile lor. Ei inventează nume poetice pentru noţiuni ipotetice sau pentru obiecte reale, departe în cosmos: “farmec” (*charm*) pentru unul din constituenţii ipotetici ai atomilor; “materie neagră” şi “energie neagră” pentru substanţa presupusă a umple universul; “pitici albi” şi “uriaşi roşii” şi “găuri

negre” pentru formaţiuni astronomice; “quantă”, “fractali”, “coarde”, pentru elemente folosite în teorii descriptive ale fenomenelor şi corpurilor fizice; nume născute în imaginaţia cercetătorilor încercând să exprime printr-un singur cuvânt ipoteze profunde despre mecanismele constituirii substanţelor, mecanismele micro şi macro universului şi a vieţii.

Unele din aceste cuvinte vor dispărea. Aşa s-a întâmplat cu “flogistonul”, care fusese conceput înainte de-a fi descoperit Lavoisier oxigenul şi rolul lui în ardere. “Flogistonul” fusese conceput ca o substanţă imaginară cu greutate negativă, care părăseşte sub formă de flacără obiectele care ard, aşa cum “sufletul părăseşte trupul celui ce moare”. “Flogistonul” a dispărut din vocabularul ştiinţific, dar la vremea lui, a fost de ajutor în descrierea fenomenelor de oxidare şi reducere.

Dragostea pentru frumosul artistic şi ştiinţific a fost unul dintre efectele pozitive ale constrângerilor pe care le-am suferit. Nu mă pot închipui trăind fără satisfacerea continuă a acestei iubiri.

Diferenţa între trăirea efectiva - chiar aproape de cortina neagră - şi pseudo - trăire se datorează şi altor factori. După ce-ai trecut peste media normală de viaţă, fiecare clipă devine un dar preţios şi de aceea simţi nevoia să prinzi clipa, s-o capturezi cu tot ce conţine. Este mai uşor pentru unul ca mine să filtreze ne-esenţialul de esenţial.

Învăţând bine cine sunt duşmanii mei ireductibili şi anume: intoleranţa, bigotismul religios, politic şi orice altă formă de fanatism, le recunosc la prima întâlnire şi nu mă voi mai lăsa ademenit de sirenele lor niciodată, niciodată.

Dacă ar fi să teoretizez, de ce mai bat la claviatura computerului, de ce simt nevoia să scriu, aş aminti întâi că am trăit în epoca "prăbuşirii zeilor" în fizică (relativitate, quantificare), în biologie (fundamentarea experimentală a eredităţii împotriva creaţionismului), în politică (eşecul final al nazismului, fascismului, şi stalinismului) şi am ajuns la perioada îmbogăţirii realului cu virtualul. Scrisul este o prelungire a trăirii şi împrumutând cuvintele lui Gabriel Garcia Marquez: "trăiesc acum ca să-mi spun povestea".

Înainte de-a sfârşi, trebuie să mărturisesc că nici frumosul nici înţelepciunea culeasă din cărţi n-ar fi fost de-ajuns pentru o viaţă plină. Am avut, în toate clipele grele ale vieţii, sprijinul unei soţii inteligente şi sensibile şi am un fiu care este cel mai bun prieten al meu, far pentru trăirea în actualitate. Aceste împrejurări excepţionale schimbă totul. E mai mult decât plăcere, bucurie şi fericire să simţi ajutorul iubirii unui fiu.

A DOUA ÎNTÂLNIRE

Serata

Într-una una din acele seri de primăvară, în anii când Garda de Fier era reala putere pe străzile oraşelor româneşti, Maria şi Martin mergeau braţ la braţ, pe calea Victoriei, nu departe de "*Café de la Paix*", de celebrul restaurant Capşa, de cluburile de noapte şi hotelurile de lux ale Bucureştilor.

Mignonă, suplă şi elegantă la modul sportiv, cu pardesiul de piele deschis, un turban înclinat într-o parte ca un zâmbet şi încălţată cu pantofi din piele de şarpe, Maria păşea cu siguranţa de sine a unei fetişcane bogate de 17 ani, care a depăşit temerile primelor experienţe carnale, o fată care descoperea, la fiecare întâlnire cu bărbaţi de orice vârstă,

puterea ei de atracţie. Părul ei lung, castaniu, cu ondulaţii naturale, acoperea gulerul pardesiului ei negru de piele adus din Istambul de tatăl ei.

Prietenul ei, Martin Soroker, simţea atingerea sânului ei, mândria de-a fi cu fermecătoarea Maria, plăcerea la gândul împreunării după vizită, amestecate cu teama, care nu-l părăsea niciodată, de-a fi acostat de vreun grup de cămăşi verzi. Ei le vor cere sa se identifice şi vor descoperi că numele “Maria” nu-i preluat de la fecioara Maria sau de la Maria Magdalena şi că ea este o jidancă, încă una care murdăreşte atmosfera română cu respiraţia ei puturoasă.

Erau aproape de clădirea apartamentului lui Sam.

Sam Yurman era tânărul care-i invitase la o cină cu "*prolongé*". Era fiul lui Manea Yurman, proprietar, în tovărăşie, de formă, cu doi legionari de rang înalt, a două tăbăcării, a unei fabrici de bocanci, o moară de cereale uriaşă, o fabrică de pâine şi o fabrică de postav, într-unul din oraşele Moldovei.

Sam avea legături cu Garda de Fier şi cu Poliţia. Avea chiar gardă personală, care-l proteja de orice pericol imaginabil...

Sam îl invitase pe Martin şi pe prietena lui, Maria Iosub, ca semn de recunoştinţă pentru că Martin îi fusese tutore în toţi anii de liceu, în oraşul lor de baştină, Bacău.

Martin şi Maria erau la câţiva paşi de clădirea cu apartamentul lui Sam, când au auzit o exclamaţie veselă din spate:

"Trăiască fetiţele noastre verzi!"

Un grup de patru tineri în uniformă, cu diagonală şi curea cu cataramă galbenă peste cămăşi verzi, băteau pasul cu bocancii lor grei.

Martin fu invadat de frică. Maria îşi luă o mutră ştrengărească şi, nelăsând braţul lui Martin, se întoarse pe călcâie, cu faţa la urmăritori şi strigă ca un răspuns: "Mulţumesc, flăcăi frumoşi!".

Cei patru ridicară la unison mâna dreaptă, ca pentru un şef de cuib şi pronunţară în cor:

"Trăiască Legiunea şi Căpitanul!"

Maria a fost aceea care a sunat la poarta de intrare. Trei sunete scurte, aşa cum îi instruise Sam.

Martin stătea în spatele Mariei, fără urmă din plăcerea simţită înainte, la atingerea corpului ei...

La vârsta lui de 23 de ani, Martin se considera prietenul matur, protectorul şi ghidul de viaţă al Mariei. El se simţea bine când îşi dădea seama că prietenii ei din copilărie nu mai îndrăzneau să-i ceară să se întâlnească cu ei. El se simţea în al nouălea cer când ea-i asculta povestirile despre iubire, umanitate, dreptate, ştiinţă şi tehnologie.

Dar în momente de astea, după întâlnirea cu cămăşile verzi, înainte de-a intra în apartamentul elevului lui cel atât de avut, el se simţea pierdut.

La uşa larg deschisă, Sam dădu mâna stângă lui Martin şi cu braţul drept schiţă un gest spre talia Mariei. Strânse mâna lui Martin şi-o sărută pe Maria pe buze:

“Bine-aţi venit în casa uitării!"

Apartamentul era darul tatălui lui Sam pentru trecerea examenului de bacalaureat.

După o sală cu dulapuri în perete şi cuiere pentru pardesiuri, pălării, umbrele şi bastoane, se intra într-un salon mare, mobilat cu canapele, fotolii, scaune şi măsuţe pe rotile. Dominant în salon era un bar plin cu sticle de coniac, lichior, vin şi sticle de şampanie în căldăruşe cu gheaţă. Un covor persan uriaş acoperea parchetul. Pe pereţi atârnau tablouri cu picturi şi o caricatură a lui Sam.

"Vreţi un tur prin apartament?"

"Eu vreau, eu!", exclamă Maria, oferindu-şi braţul.

Martin clătină din cap a nu şi, apropiindu-se de un fotoliu dublu, ceru voie unei doamne tinere cu un zâmbet ca un rictus, care ocupa unul din locuri, să se aşeze. După cât îşi putea da seama, dintr-o privire în jur, Martin înţelegea că femeia cu rictusul era singura neîntovărăşită din tot salonul.

Maria explora cele trei dormitoare, despărţite de salon printr-un coridor, băile, câte una lângă fiecare cameră, cămara de provizii alimentare, covoarele, un frigider de proporţii gigantice, picturile înrămate în lemn sculptat şi se opri în ultimul dormitor, pentru a admira din fereastra camerei vederea spre o grădină cu bazin de înot, din curtea interioară a clădirii; ea puncta fiecare moment al trecerii în revistă a apartamentului cu exclamaţii de admiraţie.

Întorşi în salonul cu oaspeţi, Maria fu recomandată de gazdă fiecărui grup în parte ca “prietena prietenului meu, Martin, căruia îi datorez tot ce-aş putea să-i ofer”.

Un patefon încastrat într-o mobilă anume construită alimenta atmosfera cu melodii franţuzeşti la modă, înregistrate pe plăci. Draperii grele izolau apartamentul de orice zgomot din afară.

Martin încă vibra de neliniştea şi teama iscate de incursiunea cămăşilor verzi.

El ştia câte ceva despre invitaţii lui Sam şi despre dubioasele legături ale fostului său elev cu Direcţia generală a poliţiei. Sam îl asigurase că prietenii lui toţi şi mai ales cei invitaţi la el acasă sunt "băieţi buni", fără nici o urmă de antisemitism şi îi spusese când l-a poftit că dacă nu i-o plăcea atmosfera, poate să plece oricând de la serată, iar el, Sam va avea grijă să motiveze plecarea înainte de vreme a celui mai bun prieten al lui.

Martin cunoştea personal pe unii participanţi la serata lui Sam, pe care-i întâlnise în casa Yurmanilor...

El fusese adeseori invitat la cină, răsfăţat de doamna Yurman şi recompensat cu bani de către domnul Manea Yurman pentru ajutorul pe care îl dădea lui Sam la toate obiectele şi mai ales pentru admirabila relaţie cu prea iubitul dar greu de suportat şi împăcat fiu al lor. La trecerea examenului de bacalaureat, Manea Yurman i-a oferit 10 "napoleoni" de aur, destul pentru acoperirea unei vacanţe la Paris. Posesia aurului era ilegală şi oferindu-i monezile, Manea Yurman îşi exprima astfel înalta lui încredere.

Martin recunoscu printre invitaţii din salon pe roşcovanul Iosef Rotberg, vechi personaj de legătură cu organele fiscale şi poliţieneşti.

Îl ştia şi pe Bruno, moştenitorul unuia din fraţii care erau proprietarii celei mai mari mori de grâu din Bacău. Tatăl lui murise şi el primea o masivă alocaţie lunară de la unchiul

lui. Bruno se întorsese din Elveţia, unde a stat timp de doi ani într-un sanatoriu pentru tratamentul unei tuberculoze de şold. Numai oameni foarte bogaţi puteau să-şi îngăduie luxul unui tratament prelung într-un sanatoriu elveţian, unde plata era în valută forte. Singura sechelă a bolii era o uşoară târâre a piciorului drept. Ca întotdeauna, Bruno era însoţit de secretara şi prietena lui, Rebecca.

Martin îl mai ştia pe pretutindenarul Bercea, poreclit Napoleon, un individ de patruzeci şi ceva de ani, cel mai în vârstă dintre participanţi. Soţia lui, cu care era însurat de 15 ani şi pe care o recomanda întotdeauna ca "logodnica mea" lipsea de la serată. Napoleon era proprietarul unui magazin elegant de aparatură casnică de pe Calea Victoriei. Noii îmbogăţiţi din Bucureşti şi din toate oraşele mari ale României erau clienţii lui. Ei cumpărau cele mai noi modele de frigidere, sobe electrice, lămpi şi maşini de spălat . El era prietenul clienţilor lui, cunoscător suprem de vinuri şi băuturi tari şi o sursă nesfârşită de glume deocheate şi anecdote. Ca de obicei, el era acum înconjurat de un grup de ascultători şi povestea una din acele "istorii adevărate" din viaţa lui, presărate cu toate cuvintele prohibite de buna cuviinţă, ca fut, pulă, pizdă şi luat la cioc. Povestea de-acum era una veche, pe care Martin o mai auzise; era povestea despre o doamnă prinsă în pat cu amantul ei şi care îi spunea soţului, ca de obicei când se găsea într-o situaţie nu tocmai cuvioasă, "*attends que je t'explique*". Napoleon nu povestea doar istoria. El o transforma într-o comedie, făcându-i pe ascultători să participe ca actori.

Martin se simţea prost şezând acolo, destul de aproape de grupul celor ce-l înconjurau pe Napoleon ca să audă ce spune şi hohotele de râs ale celor din grup. Pe neaşteptate, Napoleon se întoarse spre tânăra cu zâmbetul-rictus, care şedea lângă Martin:

"Hei, Francesca, n-ai fost tu de faţă când soră-ta Ella, îi explica lui Nick, bărbat-su, că bărbatul care-o futea era doctorul ei de dietă şi c-o învăţa noi exerciţii fizice?"

Martin o cunoştea pe vioaia Ella Prezente şi pe grăsunul ei bărbat, Nick. Afla deci acum că femeia de lângă el este sora Ellei...

Serata se desfăşura după tipicul obişnuit. Băuturi, muzică şi ţigări; unele mici grupuri de invitaţi păreau că se distrează ascultând bârfele şi glumele zilei despre priapicul rege Carol al II-lea şi amanta lui evreică, despre Hitler şi despre ţigani.

Un ţigan şi nevasta lui, împreună cu odraslele, în căruţa lor cu coviltir, pe o şosea noroioasă. Unul dintre copii cade din căruţă. Nevasta îl întreabă pe ţiganul ei:

"Îl scoatem din noroi şi-l spălăm?"

"Nu merită osteneala; facem mai bine unul nou!"

Martin n-o pierdea din ochi pe Maria şi pe tânărul arătos şi elegant, şezând pe un scaun în faţa Mariei.

Îl întâlnise pe acest tânăr la Yurmani şi ştia despre el că-l cheamă Cristescu şi că lucrează la Direcţia Generală de Poliţie.

Francesca nu scotea o vorba şi nu părea deloc interesată de ce se întâmpla în tot salonul... Ca din senin, întorcându-se spre Martin, întrebă cu voce îmbietoare :

"N-ai vrea să facem un tangou ?"

Din clipa în care s-au recomandat, Martin a evitat mereu s-o privească în ochi. El ştia de la fratele lui mai mare, doctor în medicină, că “paralizia facială unilaterală” cauzată de infecţia şi inflamarea unui anumit nerv, produce acest efect de zâmbet încremenit. El se simţea incapabil să înceapă vreo conversaţie pe orice subiect, de teamă să n-o facă să se simtă prost, privită fiind direct şi de aproape.

Invitaţia ei la dans îi topi sfiala. El se ridică şi-şi deschise braţele. Bluza şi fusta de mătase roz se mulau strâns pe trupul ei. O tăietură în fustă, de la talie în jos, oferea, la fiecare ondulare în dans, o linie de goliciune şi vederea unui picior apetisant. Pe tocurile înalte, ea era de aceeaşi înălţime cu Martin. Cu părul castaniu acoperindu-i rictusul facial, cu braţul pe umărul partenerului, sânul ferm atingând pieptul lui, Francesca era cu totul diferită de femeia taciturnă de pe fotoliu.

Dansau în ritmul unui tangou languros.

După câteva minute de dans, lumina din salon se stinse. Martin se opri din dans, dar Francesca se lipi de el şi cu buzele atingându-i urechea, îi şopti :

“Nu te opri; nu întrerupe.”

Vocea amuzată a lui Sam se făcu auzită :

“De-acum încolo, descurcaţi-vă fără lumină. Fiţi atenţi să nu atingeţi pe cineva, altul decât partenerul propriu.”

Francesca îşi împleti trupul de trupul lui Martin şi-l mângâia cu mişcările coapselor. Îmbrăţişarea lor strânsă şi prefăcutul lor dans pe loc era ca preludiul unei împreunări.

Ea-l ghida în plin întuneric, de parcă ar fi avut ochi de pisică, printre perechile de dansatori în picioare, până la fotoliul lor.

Aşezaţi pe locurile pe care stătuseră înainte de dans, Francesca luă cu delicateţe mâna lui şi-o introduse prin tăietura fustei între pulpe... El simţea pulsarea muşchilor şi pielea întinsă şi netedă şi o lăsa să-i mişte mâna sub fustă şi apoi sub bluza descheiată, oferindu-i spre mângâiere sânii juvenili. Ea îi descheie pantalonii şi-i apucă cu mâna mădularul, mângâindu-l şi făcându-l pe Martin să se simtă ca lunecând într-un vis. Se aşeză pe genunchii lui, se lăsă pătrunsă şi începu să se mişte uşor, în toate direcţiile, înşurubându-se şi deşurubându-se, pătrunzând când mai mult, când mai puţin în el.

Era pentru întâia oară când o femeie îi făcea aşa ceva şi tot întâia oară când a simţit ceva atât de voluptos. Ea sfârşi odată cu el şi-i mai ţinu organul în ea câteva secunde. Se ridică apoi, strângându-şi pulpele ca şi cum ar fi voit să păstreze şi ultima picătură a jetului orgasmic. Se aşeză apoi lângă el, îşi aranjă fusta şi-şi încheie bluza.

În salonul întunecat, se auzeau şoapte şi gemete.

Martin se trezi brusc din reveria lui. Ar fi vrut s-o caute pe Maria, s-o smulgă din grupul în care s-o fi găsind, să plece cu ea, dar nu putea să vadă nimic până după anunţul lui Sam. Care nu întârzie.

"Doamnelor şi domnilor, în trei minute din această clipă, vom avea lumină şi se vor aduce gustări calde."

Îndată ce se făcu lumină, Martin o redescoperi pe Maria şi partenerul ei de conversaţie, Cristescu, în acelaşi loc în care se găseau înainte de întunecare. Ca şi cum nu

s-ar fi mişcat din locul lor... El turna şampanie în paharul Mariei, relaxată şi veselă, şezând plecată uşor în faţă, cu genunchii goi neglijent depărtaţi.

Euforia lui Martin se topi într-o fracţiune de secundă, lăsând locul fricii pure. Era oare participant la una din acele orgii, despre care auzise pomenindu-se între golani ? Să fi fost atât de adevărat ce spunea Ioju, un prieten de-al lui, simpatizant comunist, despre ce făceau oamenii puterii în adăposturile lor izolate de contactul cu lumea de-afară şi protejate cu străşnicie ? Oare i s-a întâmplat şi Mariei cu Cristescu, ceea ce i s-a întâmplat lui cu Francesca ?

Francesca n-a exprimat nici mirare nici dezamăgire când Martin, în picioare, bâigui ceva despre o întâlnire urgentă, intenţia de-a pleca şi ceva care suna a mulţumire.

Martin se apropie de Maria şi o apucă de mâna liberă :

“Ştii că trebuie să plecăm. I-am promis maică-ti.”

Cristescu făcu o umbră de gest de părere de rău şi încercare de-ai reţine şi li se adresă amândurora :

“Păcat că trebuie să plecaţi. Sunteţi amândoi delicioşi. Mi-a vorbit Sam de voi, dar nu puteam bănui că Maria poate fi atât de captivantă în conversaţie. Sper că voi avea şi un alt prilej de-a vă întâlni. Voi răspunde oricând unei invitaţii şi îmi rezerv plăcerea de-a vă invita în bârlogul meu, deşi trăind de unul singur, n-aş putea fi o gazdă ca Sam.”

Urma unui zâmbet pe faţa Mariei, privirile posesive ale lui Cristescu la coapsele ei, sunetul de clopoţel al paharelor de şampanie ciocnite, toate contribuiau la senzaţia de dezgust a lui Martin.

Maria şi Martin ieşiră din apartament, ţinându-se de mână pe cărarea spre poarta de ieşire în stradă; dar după câţiva paşi afară din clădire, el se desprinse şi amândoi păşeau în tăcere către colţul străzii, unde taximetriştii îşi aşteptau clienţii.

*

* *

Au trecut puţin peste 50 de ani de la întâlnirea lui Martin cu Cristescu, la serata din apartamentul lui Sam Yurman. O jumătate de secol în care s-au petrecut evenimente în România şi în lume, care au schimbat oarecum viaţa celor de la serată.

Căpitanul legionarilor a fost sugrumat şi împuşcat post-mortem. După momentele lor de glorie şi înfrângere, după răzbunări pentru uciderea căpitanului şi lichidarea mişcării lor, legionarii nu mai inspirau frică nimănui. Ba chiar, unii au fost racolaţi de comunişti, după instaurarea la putere a acestora, prilejuind românului de rând gluma amară “orice pătlăgică roşie a fost mai întâi verde”.

Regele, devenit pentru o clipită istorică, dictator şi şef autoproclamat al instituţiei străjereşti, a fugit din ţară cu amanta şi camarila lui, lăsând în urmă un val de ridicol, care i-a înecat pe mulţi din cei care au arborat uniforma de comandant de străjeri. Printre ei, profesorul de filosofie al lui Martin, Bruno Colbert.

Soldaţii ruşi, fugărindu-i pe cei care, inspiraţi de dictatorul lor, îşi propuneau să pună temeliile unui imperiu de 1000 de ani, au reuşit să recolteze, cu ajutorul simplei comenzi, “davai ceas” câteva sute de mii de ceasuri de mână şi să pătrundă până-n inima Berlinului unde au înălţat drapelul roşu pe ruinele Reichstag-ului.

Ruşii au înălţat un zid, destinat să izoleze estul comunist de vest, dar zidul n-a putut închide năzuinţe şi visuri şi a căzut sub presiunea celor opresaţi. Dacă dr. Goebbels vedea un Reich milenar, tovarăşii comunişti vedeau imperiul lor pe vecie. Dar şi imperiul lor s-a destrămat, într-un târziu, lăsând, între alte focare de infecţie, o Românie cu teritoriul sfâşiat, sărăcită până la os şi stăpânită de o bandă de securişti.

Un cuplu de tirani demenţi ajunsese aici în fruntea treburilor...

Arme nucleare ţineau lumea sub ameninţarea distrugerii şi Holocaustul obliga pe toţi oamenii, cu excepţia nebunilor, să privească în abisul minţii lor. Şi după Holocaust, transformarea unei speranţe în realitatea Israelului.

Iar în ultimele zile ale lui 1989, dictatorul comunist al României şi piaza lui rea şi soţie, sunt împuşcaţi de soldaţii, pe care Elena Ceauşescu încerca să-i convingă ca le-a fost ca o mamă. Un coleg de clasă al lui Martin a fost procuror în simulacrul de proces intentat celor doi dictatori şi desfăşurat ca o uvertură a execuţiei.

*

*   *

Martin se trezise devreme în ziua în care, pentru prima oară după zeci de ani, nu mai era obligat să se supună rutinei impuse de slujbă.

Împrospătat după duş şi cafeaua de dimineaţă, cobora fără grabă cele 20 de trepte de la apartamentul lui până la uşa de ieşire din clădire. Apartamentul, cu două dormitoare, era parte dintr-unul din cele 20 de blocuri care constituiau “cooperativa” rezidenţială “Hudson View Gardens”, din nordul Manhattanului, foarte aproape de podul suspendat George

Washington. Ieşind din bloc, Martin urcă cele zece trepte de piatră, care duceau spre alea privată a cooperativei. Privea ca pentru prima oară zidurile de granit necizelat, turnurile stilului Tudor al arhitecturii blocurilor, magnoliile în floare, arţarii, castanii, cireşii, copăceii chinezeşti şi zecile de soiuri de plante ornamentale şi flori, în grupuri create şi îngrijite de o echipă de grădinari. De pe alee, Martin intră în "grădina de flori". Arhitectura florală a "grădinii de flori" cuprindea ronduri, sectoare pătrate şi rombice, uriaşe găvane de ciment, fiecare cu desene din flori, de la albul imaculat la roşu ecarlat.

Trandafiri galbeni, roşii, albi, ciclamen, acopereau tulpini de pini, arţari, castani, rododendroni. Copăcei cu frunze de un roşu întunecat, copăcei cu frunze cu marginea albă, irişi, pansele, albăstrele, salvii, zambile, inflorescenţe de "*boule de neige*", copăcei încoronaţi de delicate roze de Sharon, tufe de Vis de levănţică roz (*Rosa lavender dream*), un hibrid de orhidee cu flori minimalizate, amintind de frumuseţea debordantă a orhideelor naturale şi a hibrizilor din regiuni potrivite pentru creşterea lor, precum şi alte specii al căror nume nu-l ştia nici în româneşte nici în engleză, umpleau spaţiile dintre blocuri şi alee.

Martin şedea pe una din băncile grădinii de flori, privind Hudsonul şi podul peste Hudson. O veveriţă se apropie de pantoful lui şi-l privi ca şi cum i-ar fi cerut ceva. Hudsonul curge liniştit aici, aşa de aproape de estuar. Un remorcher luneca pe apă trăgând după el un vapor de marfă. Era dimineaţă, linişte şi aerul grădinilor plin de arome vegetale şi de ciripit de păsărele, unele familiare şi altele pe care nu le văzuse în România. Cerul

neacoperit de vreun nor. Pe malul opus al Hudsonului, păduri, aparent neatinse de ferăstraie.

Era prima lui zi de vacanţă reală, prima zi de pensionar şi ziua împlinirii a 75 de ani. De când a scăpat din România cu ajutorul celor 10 “napoleoni” primiţi de la Manea Yurman, rare au fost clipe ca acestea, de reală relaxare.

Un gând copilăresc ca bâzâitul unei insecte, îi trecu prin minte. Nici cei bogaţi, în România, nu-şi puteau oferi luxul de-a trăi înconjuraţi de grădini şi aşa de aproape de inima unui oraş uriaş.

Imagini din trecutul lui îndepărtat şi apropiat se perindau, ca pe-un ecran, chemându-se şi alungându-se unele pe altele. Îi veneau în minte figuri, care se deformau şi se modificau la voia lui.

Începuse călătoria imaginară în trecut printr-o evaluare a condiţiei lui actuale, dar trecutul deveni dominant.

Elevii din ultima clasă de liceu. Evreii clasei. Chemă în minte catalogul clasei, începând cu Alexandrescu Ion şi terminând cu Vraşti Vasile, după Tihan. Erau 42 în total, dintre care 7 evrei.

Ce mai ştia despre colegii lui evrei? Ce-au făcut cu ei cuzismul, legionarismul, războiul, comunismul, făgăduinţa Israelului?

Îi luă la rând, după alfabet, ca în catalog.

Alfred Avram. Despre Alfred, Martin avea de la nişte prieteni comuni din New York, care vizitau regulat Israelul, informaţii care completau cele ce ştia despre colegul lui de

clasă. Alfred emigrase prin 1937 în Palestina, după ce absolvise cursurile unei şcoli de agronomie din Belgia. Fusese în Hashomer Hatzair şi intrase în kibutz Dalia, aproape de Yokneam. Crease prima livadă de meri din Dalia şi una dintre primele din Israel. S-a însurat. Se pregătea să plece la un congres agronomic internaţional şi - la ieşirea de pe poarta kibutzului, pe şosea, a fost lovit şi ucis de-o maşină ce trecea în viteză. Asta se întâmpla cam prin 1965, când Alfred trebuie să fi avut 52 sau 53 de ani.

Jean Calmanovici. Plecase din România, în vremea când legionarii participau la guvernul cu Antonescu. Fiu al unui proprietar de moară, avea bani în Elveţia şi cu aceşti bani, a cumpărat o fabrică de textile în Venezuela.

Pe Jean l-a ucis un atac de inimă în preajma vârstei de 70 de ani.

Herman Goldemberg, educat în spiritul sionismului, în Hanoar Hazioni, a emigrat şi el în Palestina şi a ajuns director într-un minister al Israelului. Amintirea lui Herman îl făcu pe Martin să râdă de unul singur până când îşi dădu seama că vreun trecător putea să-l ia drept sărit de pe linie. Imaginea lunganului deşirat, Herman, care îşi sufleca mânecile cămăşii ca să pescuiască câte un pepene murat în butoaiele din beciul casei în care locuia Iacob Weisbuch. Acolo se întâlneau Alfred şi Martin şi Goldenberg şi Weisbuch pentru rezolvarea de probleme de algebră (Martin), exerciţii de gramatică latină (Weisbuch), eseuri literare (Alfred) şi glume despre profesori (Herman). Beciul era chiar sub camera lui Iacob şi nimeni nu-i deranja pe oaspeţii lui Iacob, nici părinţii, nici surorile lui, care ocupau camerele din faţă ale casei vagon.

Benoît Grinberg, fiul unui cămătar băcăuan. Benoît era cel mai bogat dintre evreii clasei, cel mai erudit în ale literaturii româneşti, vorbind fluent franceza şi germana. Avea o caligrafie inimitabilă. Litere mici, dar atât de perfecte că păreau create cu vreun mijloc mecanic.

Primul atac de schizofrenie l-a avut Benoît după bacalaureat. Boala era probabil efectul unui sifilis terţiar al tatălui său. După tratamente brutale şi neeficiente, incluzând şocuri electrice, la Viena, a fost transportat în Palestina şi lăsat "în grija" spitalului de boli mintale de la Acco. Cel puţin aşa-i ajunseseră veştile la ureche. Îşi zâmbi sieşi, reflectând la deformarea informaţiei, prin canale umane. Doar ştia bine că sifilisul nu duce decât la forme de demenţă, chiar transmise ereditar, pe când schizofrenia e străină de aşa ceva.

Eroul nostru, Martin Soroker, din Hudson View Gardens din Manhattan, după 25 de ani în America şi alţi patru, după ieşirea din România, în Palestina, până în preajma creării statului Israel. El însuşi, adică.

Şafran Iosif, fiu şi frate de rabin, plecat şi el din România, pierdut din vedere...

Iacob Weisbuch, împuşcat în piaţa Unirii, la Iaşi, după ce, urmând cursuri de filologie la Sorbona, împotriva dorinţei părinţilor de al vedea medic, devenise latinist şi începuse să funcţioneze ca profesor de latină la un liceu din capitala Moldovei.

Nici unul dintre cei 7 n-a rămas pe pământ românesc.

Martin făcea absurde asociaţii şi socoteli statistice. Din cei 7, unul ucis de legionari şi aliaţii lor nazişti (cam 14%), patru emigraţi în Palestina (cam 55%), doi în alte ţări din Apus (cam 28%). Compara procentajele cu cele valabile pentru toată populaţia evreiască a

României. Ca şi în cazul mostrei reprezentate de evreii din clasa lui Martin, cei rămaşi sunt într-un număr neglijabil. Din cei aproximativ 750.000 de evrei (3.75% din populaţia României de aproximativ 20 de milioane) existenţi în România de dinaintea războiului, cam 350.000 au emigrat în Palestina şi după 1948 în Israel (41%). Majoritatea celor rămaşi au fost ucişi de fasciştii unguri în Transilvania smulsă temporar României şi cam 100.000 de către armata româna în Transnistria temporar cucerită. Restul s-a împrăştiat prin alte ţări ale Apusului. Proporţional, au fost mult mai mulţi ucişi în toată populaţia decât în clasa lui Martin Un gând vag era adresat volumului de inteligenţă, capacitate intelectuală şi talent de tot felul, care a fost pierdut de România şi în toată Europa prin lichidarea populaţiei ei de evrei. Procentul de evrei în clasa lui era mult mai mare decât procentul de evrei din populaţia României. Asta, desigur, datorită faptului că Bacăul avea o populaţie evreiască mult mai mare decât multe din oraşele ţării şi pentru că evreii îşi împingeau copiii spre şcoală.

De la această fugară privire asupra destinului evreilor din România, Martin începu să-şi evalueze propria condiţie actuală. În ultima vreme, mai ales în anul care preceda ieşirea la pensie, el s-a surprins adeseori gândind la ce i se întâmplase lui în cei 31 de ani, de când împreună cu Helena, soţia lui, a început peregrinările pe mapamond, dar şi pe plan profesional şi domestic.

Se căsătoriseră în România, ea după bacalaureat, iar Martin după o licenţă în drept, nefolosibilă din cauza legilor antievreieşti, şi exclus din facultatea de ştiinţe. Ea îl încurajase să pornească spre Palestina. Adăugând banii obţinuţi de la tatăl ei la cei zece napoleoni

dăruiţi de Manea Yurman, s-a putut realiza suma pe care o cerea Iosola pentru el şi pentru plata călătoriei pe Marea Neagră, cu un vas turcesc, în care ar fi încăput 200, dar au fost îngrămădiţi 800 de emigranţi cu copii cu tot, unii aduşi din Transnistria.

Ea fusese aceea care se înhămase la munca manuală de bobinat sculuri de bumbac, pentru a-i îngădui lui Martin să înveţe ebraica (ivrit) şi să se pregătească pentru profesorat. Helena a suportat eroic munca la maşina de şpulerit, până în a 9-a lună de sarcină.

În 1947, cu un copil de 2 ani în braţe, s-au întors în România, să lupte pentru împlinirea visului lui Martin, o lume fără discriminare rasială, etnică sau religioasă. În 1972, tot Helena a dizolvat inerţia lui Martin şi l-a determinat să se arunce în aventura americană. Apoi la New York, Helena a luat o slujbă la o societate de asigurări, slujbă mult inferioară capacităţii şi pregătirii ei, pentru a-l lăsa pe Martin să înveţe engleza, pe care ea o ştia din România şi să-l lase să-şi termine studiile de chimie, dar şi să se poată adânci în lecturile lui de filosofie şi istoria ştiinţei. Şi tot Helena, după ce-şi făcuseră un rost, organizase "planul de-a vedea lumea". Au plecat, în fiecare vacanţă, în altă regiune a globului. În America de Sud, unde şi-au consumat două vacanţe la rând, au vizitat Columbia, Ecuador şi insulele Galapagos, Peru, Chile, Brazilia şi Paraguay. Au văzut căderile de apă de la Iguasu, animalele care l-au inspirat pe Darwin, muzeul de aur din Columbia. Au plutit pe Amazon şi Rio Negro, s-au ospătat la cărnicerii, în Porto Alegre, Salvador şi Belem. S-au desfătat pe plajele din Rio de Janeiro, au mers prin ţinuturi în care trăiesc triburi de băştinaşi Sud-Americani. Au văzut urmele civilizaţiei Aztece, pieţele din Lima şi un oraş fără taxe, la confluenţa dintre Brazilia, Argentina şi Paraguay.

Într-una din vacanţe, au zburat la Miami şi după zece zile de plajă, s-au întors la New York cu autobuzul, oprindu-se pentru câteva ore sau o noapte în fiecare oraş capitală de stat, dintre Miami şi New York. Apoi au călcat restul coastei de Est şi coasta de vest, din Seattle până în San Diego. Au circulat prin oraşele Canadei şi au vizitat, apoi, Canada: Haway, Tahity, Hong Kong, Australia şi Noua Zeelandă, Grecia, Turcia, Nordul Europei. Cu ochii deschişi, Martin, pe banca din grădina de flori, visa o întâlnire cu profesorul de geografie, Borcea, care le spunea poveşti despre locuri exotice, despre ape şi munţi, faune şi flore deosebite de cele din România. Se vedea expunând profesorului de acum 55 de ani ce-a văzut el, Martin, şi cum a respirat pe un podiş Sud-american, la 3000 de metri înălţime. După realizarea “planului de vizitare a lumii”, nu s-a lăsat Helena până nu l-a convins pe Martin să cumpere apartamentul lor cu o sumă care reprezenta, la vremea tranzacţiei, jumătate din salariul amândurora pe un an.

Aveau acum în bancă bani pentru 20 de ani de viaţă fără lipsuri; aveau un fiu permanent solicitat de mari companii pentru pregătirea lui matematică şi computeristică şi trăiau liberi de orice ameninţare din afară... Martin îşi număra noroacele: sănătate mulţumitoare, securitate financiară, surse de informaţii fără limite, succes în profesiune şi posibilitatea de a face oricând o călătorie în orice parte a lumii, de a intra în orice restaurant sau la orice spectacol. Martin era solicitat să participe şi să ţină prelegeri (de chimie legală, *forensic chemistry*) la conferinţe de avocaţi, în fiecare an în alt oraş al Americii şi să depună mărturie ca specialist în procese în care probele erau analize de laborator.

Da, Helena a fost marele lui noroc. Ea punea măsură în entuziasmul lui, îl ajuta cu engleza, îl ferea de contacte plictisitoare, crea o atmosferă calmă şi îmbietoare în locuinţa lor.

Martin se simţea destins; nimic nu-i tulbura senzaţia de bine. Treceau minute în şir fără să fie ademenit de vreo figură a vreunui trecător de pe alee. Până la apropierea unei femei tinere, în pantaloni scurţi, care împingea un căruţ de copil spre terenul de joacă al micuţilor. Figura tinerei mame, sau culoarea bluzei ei de organdi stârni un şir de imagini de demult în mintea lui Martin. Ce geniu, domnul Marcel Proust, îşi şopti el în barbă, lăsându-se invadat de imagini.

Întâi Denda, nume de alint pentru Adelina, fetiţa cu rochie de organdi, care la vârsta de 9 ani fusese pentru el întruchiparea frumuseţii feminine. Şi odată cu imaginea Dendei, îl năpădi un val de furie. Erau două surse ale acestei furii neputincioase, dominante în copilăria şi adolescenţa lui: sărăcia şi condiţia de obiect de ură şi dispreţ antisemit.

Denda a fost martora uneia din cruntele umilinţe pe care le-a avut de îndurat Martin, la 9 ani, când era elev în clasa 4-a primară. De aceeaşi vârstă cu el, dar în clasa treia (Martin fusese dat la şcoală la 6 ani, cu dispensă de vârstă de la inspectoratul şcolar), Jean Simon era invidiat de toţi copiii de vârstă apropiată din strada Bacău-Piatra. El avea o pereche de cizme superbe, negre şi întotdeauna lustruite de servitoarea familiei, Magda. Jean avea bicicletă cu ghidon roşu şi sonerie, tunică şi pantaloni kaki, la fel ca elevii de liceu; şi un ghiozdan de spate din piele maronie, cu catarame aurii.

Era ziua de naştere a lui Jean şi bunicii lui dădeau o masă pentru el şi invitaţii lui. Pe Martin nu-l prea trăgea inima să participe la sindrofie, dar aflase chiar din gura lui Jean că vin şi toate verişoarele lui, Sofica, Lucica şi mai ales Denda. Ideea că o va putea vedea de aproape pe Denda, că s-ar putea ca ea să i se adreseze a dizolvat toate ezitările. Rămânea doar problema cadoului, ştiind că toţi vor aduce jocuri, fondante şi cărţi cumpărate de la librăria fraţilor Kitner şi de la cofetăria Ionescu, toate elegant ambalate. Ar fi fost groaznic să vină cu mâna goală şi dorea s-o impresioneze pe Denda.

Pantalonii de şcoală n-aveau petec în formă de inimă la partea unde se rod cel mai rău, căci fratele lui cel mare îi comandase o pereche de pantaloni la croitorul Schwartz, când intrase în clasa 4-a. Sandalele fuseseră şi ele tălpuite cu acel prilej, la domnul Blumenfeld; iar cămaşa i-o cususe şi dăruise Goldina, lenjereasa şi verişoara de-a doua, care-l lăsa sa-i bage şi mâna între sâni, în serile când venind în trecere după ziua ei de lucru la vreun client, îl găsea pe "Martinel, hoţul de el" singur acasă.

Martin rezolvă creator şi problema cadoului. Cu ajutorul altui membru al familiei, Moşu Shaie, strungar în lemn.

Moşu Shaie îl iubea pe Martin, care, spre deosebire de Moishe, propriul lui fiu, oricând gata de harţă, era cuminte şi stătea ore întregi lângă strung, admirând mânuirea dălţilor de strunjit în mâinile îndemânatice ale unchiului. Moşu Shaie a înţeles repede dilema cadoului şi aşa s-a născut ideea, realizată în jumătate de zi de lucru intens, a unui set de *croquet.*

Trei ciocane cu mânere de frasin, şlefuite oglindă, trei bile perfect sferice şi cele doua turnuri, care indicau punctul de pornire al jocului şi punctul limită al terenului, alcătuiau un

set perfect pentru trei jucători. Cele 6 arşeie de sârmă putea să şi le procure uşor Jean de la fierarul de lângă pârâul Negel, domnul Fuchs, care vindea şi cărbune de sobă şi repara şi docarul bunicului lui Jean.

Cu ciocanele şi turnurile legate frumos cu o panglică roşie tot de la Goldina, cu cele trei bile într-o pungă de hârtie, se prezentă Martin la impozanta poartă de intrare în curtea bunicilor lui Jean, unde avea să se desfăşoare sindrofia, a cărei amfitrioană era doamna Estera. O femeie scundă, cu părul ca neaua, plinuţă, fără să fie grasă şi cu mişcări surprinzător de agile pentru vârsta ei.

Reşedinţa bunicilor lui Jean se întindea pe un teren lung de vreo 200 de metri şi lat de vreo 50 de metri, aşa încât să poată intra căruţele cu grâne, să întoarcă şi să iasă prin aceeaşi poartă, pe strada Bacău-Piatra. Casa avea o prăvălie cu faţa la stradă. În prăvălia asta nu se vindea nimic. Erau doar nişte saci cu grâne, nişte sonde care se puteau înfige în saci închişi pentru luarea unei mostre şi un birou cu scaune şi condici enorme. Era un birou de export de cereale şi agentură de achiziţie pentru morile oraşului.

În spatele prăvăliei - birou, un şir de camere, care dădeau toate într-o terasă comună spre curte, închisă cu geamuri. În terasă se putea intra din orice cameră a casei, ultima cameră fiind o bucătărie uriaşă cu un cuptor pentru pâine de casă şi prăjituri, ca şi tot felul de copturi. Masa era pregătită în această terasă transparentă. În capul mesei stătea bunicul lui Jean, în stânga şi în dreapta lui, părinţii lui Jean, cei doi unchi cu soţiile lor şi câţiva părinţi ai unor copii care nu făceau parte din familia Simon. Restul mesei era pentru musafirii lui Jean.

Martin îşi amintea şi paharele de pe masă şi albeaţa uluitore a feţei de masă şi faldurile ei grele. Şi Denda, în rochia ei de organdi, purtând sandale negre cu baretă şi o floare roşie în părul bălai.

Cuminte, pe scaunul lui, Martin era atent la fiecare mişcare a furculiţelor, a cuţitelor şi a paharelor. Îl învăţase sora lui despre eticheta la masă, despre utilizarea diferitelor cuţite, furculiţe, linguri şi linguriţe, dar era greu să eviţi orice greşeală. Era încordat şi aştepta terminarea mesei, la care servea Rozalia, servitoarea Simonilor. Era unguroaică şi Martin îi dădea, din când în când, mici lecţii de vocabular românesc. Martin se bucura de simpatia ei, exprimată prin câte-o pară din grădina Simonilor, prin câte-o linguriţă dulceaţă de cireşe amare sau de trandafir, din cămara bogată a stăpânilor şi uneori o strângere la pieptul ei foarte generos, ori câte-o sărutare pe ureche. Trecând pe lângă el la masă, ea îi aducea coşul de felii de pâine, îi turna apă în pahar şi-i şoptea unele indicaţii la momentul oportun. Rosalia era singura sursă de confort la masa Simonilor.

Când maturii s-au retras în salon pentru cafea, prăjituri şi ţigări, copiii au început să se simtă eliberaţi de strâmtoarea bunelor maniere. Rozalia servea oaspeţii în salon.

Martin aştepta miracolul apropierii Dendei. Îşi pregătea cuvinte interesante pentru imaginara conversaţie cu ea. Făcu şi prima mişcare strategică, trecând în partea opusă a mesei, mai aproape de Denda.

Herman Mayerson, cel mai hazliu dintre băieţii de pe stradă, de vârsta lui Martin şi a lui Jean, începu una din reprezentaţiile lui, care stârneau de obicei râsetele audienţei. De astă dată îl maimuţărea pe Nicolaie Biberi, directorul şcolii lor, şcoala Domnească no. 1, cu

nasul lui roş de beţiv, umblând crăcănat. Herman se apropia de fiecare băiat sau fată din jurul mesei, pişca uşor de obraz şi rostea cu voce răguşită: “Spune lui tat-tu să treacă pe la mine la şcoală, păcătosule”. Sau păcătoaso, după caz. Înainte de-a fi ajuns Herman la Denda, înainte de a-şi fi terminat turul şi performanţa, Jean îl opri, zicând că are el ceva de spus la toată lumea. De mult cocea el una pentru Martin. Ce crede el, că dacă-i într-o clasă mai mare, poate să-şi ia nasul la purtare?

“Sa vă povestesc cum e la Martin, acasă”. Şi încet, în stil pedagogic: “Ştiţi, ei n-au servitoare. I-am văzut la masă pe toţi: bătrânul care bolboroseşte câte-o rugăciune de fiecare dată când înghite ceva diferit: pâine, supă, carne, mama lui Martin, bătrână de parcă ar fi bunica lui, purtând un sorţ de bucătărie pătat, sora lui Martin şi fratele lui mai mare şi dumnealui, domnul Martin. Mama lui Martin m-a poftit la masă, dar mi s-a făcut scârbă de faţa de masă, care era o muşama crăpată. Tacâmurile erau de aluminiu”.

Martin nu mai putea urmări expunerea analitică a lui Jean. Îl loveau doar din când în când, cuvinte ca: fără salată, pete de untdelemn, ţipete…Totul se prăbuşea în jurul lui.

Amintirile lui Martin au suferit multe modificări de-a lungul anilor. Între alte schimbări, probabil că expunerea lui Jean a căpătat o cursivitate pe care n-o fi avut-o la vremea ei. Dar senzaţia de atunci, momentul de destrămare a visului erau reale. Şi acum, pe banca din grădina de flori, încă simţea un val de ruşine inundându-l. Şi tot indiscutabil reală era dorinţa arzătoare de a se răzbuna.

Antipatia pentru cei bogaţi rămase cu el până în adolescenţă şi prima tinereţe, când după lectura broşurilor, manifestelor şi articolelor de ziar despre lupta de clasă, ea s-a constituit într-o atitudine ideologică, socialist - universalistă.

Helena îl cicălea mereu cu remarca: “Martin şi lupta de clasă” sau “Nu vezi că-ţi iese prin toţi porii lupta de clasă?”. Asta şi mult mai târziu, după experienţa pe piele proprie a luptei de clasă.

Printre imaginile ce se fugăreau în mintea lui Martin, la 75 de ani, pe banca din grădina de flori cu vedere la Hudson, apărea şi doamna Perler, soţia unui proprietar de tăbăcărie şi una din rudele apropiate a lui Manea Yurman. Îşi făcea apariţia în strada Leca, mahalaua evreilor săraci din Bacău. Venea cu trăsura ei cu doi cai, însoţită de Rudi Haimson, un tânăr oacheş şi frumos, despre care toată lumea spunea că este “peştele” ei. Vizita doamnei Perler era una de caritate publică. Ea venea la anumite adrese prescrise cu pachete de îmbrăcăminte şi câte o hârtie de 500 de lei. Cobora maiestuos din trăsură, sprijinită de Haimson, îşi scotea *pince-nez*-ul şi oferea pachetul şi banii, primind cu eleganţă o sărutare de mână.

Amintirea doamnei Perler îl amuza, dar pumnii lui Vasile Ciobanu, palma lui Colbazi, nenumăratele umilinţe, începând cu rostirea cu accent evreiesc a numelui la strigarea catalogului, şi sfârşind prin bătăi încasate de la cuzişti şi legionari şi, în sfârşit, ameninţarea directă cu revolverul, în poziţia de prizonier al armatei care l-a chemat sub drapel, tot şirul nesfârşit de hărţuiri, urmărind dizolvarea ultimei fărâme de demnitate, toate astea suferite de-a lungul a 30 de ani de viaţă în România şi cele ce a putut afla de la băcăuani alimentaţi

cu mazăre furajeră în Transnistria şi despre trenurile morţii şi atârnatul corpurilor de evrei ucişi de legionari în cârlige la abator, sub eticheta “carne cuşer” şi mitralierele secerând evrei în faţa gropilor deschise, toate laolaltă cereau o limpezire şi o confruntare.

Pe Maria o vedea ca la serata lui Sam Yurman, dar ştia, în acelaşi timp, că, dacă mai trăieşte, nu poate fi decât o umbră a trecutului.

Abia când o zări pe Helena coborând scările dinspre alee spre gradina de flori, simţi Martin că s-a copt în el hotărârea de a pleca în noua Românie fără dictatori, pentru a-l întâlni pe Cristescu, pe Maria, oamenii şi locurile trecutului său.

“Hai să plecam şi noi în România, Helena!”

“Ce te-a apucat? Cum te-am lăsat de capul tău, cum ai luat-o razna.”

“Stăm numai două săptămâni. Îţi vezi şi tu rudele rămase, prietenii... Şi facem şi vre-o ieşire, la Braşov sau la mare.”

“Nu bate capul. Dacă pleci, pleacă singur. Eu mi-am promis să revăd Parisul. Şi acolo am, parcă, rude mai apropiate; un frate printre altele.”

Elena, înţelegătoare ca întotdeauna, ştia că nu are rost să-l oprească de la o mică nebunie, în primele zile de pensie. Şi hotărârea a fost luată.

*

*   *

Martin o ştia pe Aurelia, funcţionara de la agenţia română de turism, în biroul căreia îşi procurase biletele pentru călătoriile din ultimii zece ani. O întâlnise pe Aurelia din chiar primul an al lui la New York, în faţa biroului ei de pe Broadway, în “nordul îndepărtat” al

Manhattanului, aproape de prima lui locuinţă. Ea îl auzise vorbind româneşte cu un prieten şi li s-a adresat: "Bună ziua, domnilor!".

De la Aurelia şi-a cumpărat Martin primele bilete pentru Haway şi a rămas client permanent al agenţiei "Omnia". Ceea ce îi făcea să zâmbească, la fiecare întâlnire, pe stradă sau în biroul ei, era limba comună. Ei îi plăcea să-l audă recitând versuri din poezia populară sau din Coşbuc, Eminescu, Topîrceanu, Minulescu, Bacovia, Arghezi, iar lui îi plăcea să reaudă accentul moldovenesc al copilăriei lui în intonaţiile Aureliei.

Când i-a înmânat tichetele de avion pentru zborul cu Tarom spre Bucureşti, Aurelia îi ţinu un fel de prelegere despre regulile de comportare în România post - revoluţionară.

"Martin dragă, îţi urez cea mai plăcută vacanţă în România. Te şi invidiez pentru revederea locurilor dragi, pentru reîntâlnirea cu trecutul; dar este de datoria mea să te previn şi – deşi eşti mai înţelept ca mine - să-ţi dau sfaturi.

Întâi şi-ntâi, la aeroport nu aştepta curtoazie şi profesionalism. Pregăteşte cartonul de ţigări americane şi două flacoane de parfume franţuzeşti în ambalaj original, aşa ca sa le poţi scoate din primul geamantan (presupun că ai încărcat două sau trei geamantane cu cadouri pentru femei şi bărbaţi) şi să le poţi separa şi împinge pe masa de inspecţie la o parte de restul obiectelor. Vameşul va şti ce are de făcut şi nu va mai trebui să deschizi celelalte valize.

Pentru maşina de la aeroportul Otopeni. Ia cartea asta de vizită şi arat-o uşierului la ieşirea din aeroport. Să ai pregătite hârtii de cinci dolari, una pentru uşier. Omul îţi va spune să aştepţi câteva minute şi va veni curând spre dumneata un om între două vârste,

mai mult în a doua decât prima şi ţi se va adresa: “De la doamna Aurelia?”. Şi după confirmare îţi va spune numele lui, Victor. Va lua bagajele şi-ţi va arăta drumul spre maşina lui. Acceptă propunerea lui de hotel sau garsonieră.”

Martin asculta amuzat *speech*-ul de drum bun şi-i puse Aureliei întrebarea: “Dar de ce atâtea precauţii, Aurelia? Nu-i ţară liberă, România?”.

“Da, Martin, liberă, mult prea liberă. Şi nu-i de mirare că, după eliberarea din strânsoarea ceauşesciană, furtul, negoţul negru, şperţăria şi - iartă-mi expresia - curvărăsia au ieşit la iveală şi umplu fiecare colţ de viaţă în România.”

“Mă sfătuieşti cumva să nu mă mişc din Bucureşti sau din casă?”

“Nu, deloc! Foloseşte şoferul care te va întâmpina la aeroport ca să te mişti prin oraş şi în vecinătatea capitalei. Pentru Braşov sau Bacău sau Iaşi ia trenul. Nu spune nimănui ca vii din America. Pentru plimbatul pe jos, fă-ţi rost de un baston şi pentru câini vagabonzi şi pentru eventuale mici bande de tineri ţintind la buzunare şi pentru echilibru pe străzile cu asfaltul răscolit şi hârtoape la tot pasul.”

Avionul Tarom şi zborul au fost o surpriză plăcută pentru Martin. Interior curat, stewardese tinere, drăguţe, serviabile, româneşte peste tot cu traduceri în engleză a comunicărilor căpitanului, cartoane de ţigări americane la preţ mai mic decât în magazinele şi chioşcurile din New York.

Mai interesantă pentru Martin, a fost întâlnirea în avion cu un băcăuan din generaţia de după a lui. Să fi avut cam 50 de ani, plecat de la vârsta de 20 din România şi ajuns după

trei ani în Franţa şi de acolo la San Francisco. Îl chema Zigu Kendler şi pleca să vadă mormintele părinţilor, casa părintească, rudele şi prietenii care or mai fi rămas.

Acest Zigu s-a dovedit a fi o neaşteptată sursă de informaţii pentru Martin şi, în acelaşi timp, o distracţie practic continuă în timpul zborului. Subiectele lui Zigu acopereau toată gama intereselor omeneşti, de la cum să-ţi faci un rost în lume până la politica de mare clasă, evenimentele din toată lumea şi profeţii de viitor. Nimeni şi nimic nu scăpa sarcasmului şi criticii lui.

Povestind despre copilăria lui, îţi prezenta rubedeniile, autorităţile locale, negustorii, beţivii şi nebunii oraşului în momente şi atitudini definitorii. Modulând tonul, accentele şi gesturile, Zigu prezenta o frescă a Bacăului din anii 80: noile autorităţi locale comuniste (secretarul de partid, judecătorii, procurorii), negustorii evrei şi tinerii din organizaţii sioniste, pregătind-se pe ascuns, să plece din ţară, unii în Palestina, alţii în lumea largă, beţivii şi nebunii oraşului, bătrânii aşteptând un mesia.

“Hana de Longa, povestea Zigu, era numele aristocratic, conceput de copii -după modelul Ioana d’Arc - ca poreclă pentru o mătuşa de-a mea de gradul 2 sau 3, al cărei nume idish, tradus în româneşte ar fi fost “lungana Hana”. Încovoiată la 70 de ani, cât avea în 1960, nu mai apărea ea înaltă, cum o fi fost în tinereţe, dar nu puteai să-i nesocoteşti prezenţa aşa cum şedea pe tronul ei, un sac cu cereale în faţa prăvăliei noastre. De pe sacul ăsta se adresa ea audienţei, în majoritate copii sub 14 ani, dar şi oameni în toată firea, prinşi în mreaja poveştilor, bârfelor şi imprecaţiilor ei. Zicale, româneşti sau traduse din idish într-o românească *sui generis*, curgeau din gura ei într-un torent neîntrerupt: Nu da

din cur dacă nu te fute nimenea; gura bate curul; unde dai şi unde crapă; astea, fetiţă, sunt griji de mătase; un vis negru pe capul tău, obrăznicătură! tu, mă Moishe, nici prea deştept nu eşti nici prost cu ţârâita; şi tu mai Iosola, spune-i lui taică-tău s-o lase mai moale cu văduva Ghizela şi să mai aibă ochiul pe maică-ta că nu-i nici ea uşă de biserică; ai venit pe-aici să găseşti o jidovcuţă, Ilie băiete? când se bucură sărăntocul? când găseşte ce-a pierdut; dacă tot vorbeşti într-una, se descoperă minciuna; Dracul ouă în curul mutului.

Repertoriul Hanei de Longa era mixt şi inepuizabil: poveşti cu Herschele Ostrpolier, cu Păcală, poveşti de Shalom Alechem şi chiar şi - pentru audienţe şi momente alese - Povestea poveştilor, de Creangă.

După o şedinţă cu Hana de Longa, erai mai cult şi mai îndrăzneţ, dacă nu se nimerea să fi fost tu luat în focuri. “

Secretarul de partid al oraşului, profesori şperţari, ţărancele precupeţe, sergenţii de stradă şi agenţii colectori de taxe, şoferi de ocazie, beţivanul emerit evreu al oraşului, Moishe Buium, nebunul cuminte, permanent surâzător şi în prosternare, al străzii Bacău Piatra, Shloime Mosu, erau aduşi să defileze în faţa lui Martin, în compartimentul de clasa I-a a avionului Tarom, zburând spre trecut.

“Martin dragă, - pot să-ţi spun Martin, că doar eşti oleacă american şi suntem condamnaţi la prietenie pe cel puţin durata zborului - să-ţi spun cum am ajuns mare importator şi exportator de vinuri şi parfumuri. Ajunsesem la Paris ca refugiat din teritoriile “eliberate” de Armata Roşie. Primeam un ajutor de la comunitate, de ajuns ca să mă pot plimba prin Paris, fără să-mi chiorăie maţele de foame şi mă plimbam, băiete. În şase luni,

am învăţat destulă franceză. Pe lângă ce mi-a rămas din cele patru clase de liceu, câte am făcut, încât să pot întreţine o conversaţie şi să citesc ziarul. De rămas în Franţa, nici prin gând nu-mi trecea. Francezii sunt trufaşi şi xenofobi şi, mai ales, antisemiţi. Şi când te gândeşti că fără americani, urmau să pupe în continuare ciubotele nemţilor. Ca s-o fac mai scurtă, ştiam din ce-am văzut, auzit şi citit, că singurele produse ale Franţei care ar putea interesa un consumator american, sunt parfumele lor şi şampania. Şi mi-am zis că oricâţi ar fi în branşa asta, mai e loc şi pentru unul ca mine. Negustorii, evrei şi ei, cereau garanţii pentru a onora vreo comandă de-a mea. Şi n-ai să crezi, dar e purul adevăr, le-am oferit certificatul de proprietate al casei mele de pe strada Atena, cumpărată de părinţi pe numele meu. Şi ei l-au primit. Mi-am dat seama mai târziu că ei se bazau pe probabilitatea retrocedării proprietăţilor expropriate de comunişti.

Cu procura de agent în buzunar, a fost un fleac să intru în legătură cu un angrosist de vinuri. Restul este istorie. Cu cât fac acum într-un an, pot trăi o viaţă.

Dar tu, Martin, cum te-ai descurcat?”

Lui Martin îi venea greu să expună odiseea şi condiţia lui financiară exuberantului tovarăş de zbor. Încercă o sumară prezentare a istoriei lui de emigrant.

“Eu mi-am terminat studiile şi am început să lucrez în domeniul analizei de calitate a drogurilor. Şi am rămas în profesiunea asta de chimist analist până la pensie. Am ce-mi trebuie şi pensia este satisfăcătoare.”

"Bine, dar n-ai să-mi spui că dintr-un salariu de chimist, ai putut să-ţi cumperi apartament în Manhattan şi să-ţi permiţi călătorii de plăcere în România. Şi, *à propos*, de ce eşti singur, unde-ţi e consoarta?"

"Am dat şi consultaţii de *forensic chemistry*, adică de analiză chimică, ştiinţifică, a probelor folosite în procese. Şi am colaborat la scrierea unor articole de specialitate şi am ţinut şi conferinţe de chimie folosită în curţile de judecată."

"Stai aşa, domnule, va să zică, ai fost expert ştiinţific în procese şi ai lucrat în criminalistică?"

"*Forensic chemistry* se numeşte treaba pe care am făcut-o şi-o mai fac."

"Da, da, ştiu despre ce-i vorba; păi de ce nu spui, domnule? Treaba asta se lasă cu bani frumoşi. Ai ştiut să-ţi alegi specialitatea. Cap de evreu, ce mai!"

"Crezi ce vrei, Zigu, dar plata mea este cu ora şi nu-i vorba de nici o avere; dar n-am de ce mă plânge. Şi putem să ne permitem şi două călătorii. Soţia mea a lucrat şi ea toţi anii şi are şi ea pensie de stat şi de companie. Sper că putem părăsi subiectul finanţelor familiare."

"Bine, bine, lăsăm asta, dar ce spui despre antisemitismul actual din România? Antisemitism fără evrei? Îmi vine să turbez când îi aud vorbind despre evrei ca stăpâni ai presei internaţionale, a băncilor, a senatului American şi a armatelor lumii. De-aş da de căpetenia acelora care îmbrobodesc pe români cu aceste aiureli, l-aş întreba: Aşa? Bine mă, hâldău flămând şi fără minte, dacă evreii au banii şi puterea lumii, ce stai să te pui cu ei? Vrei să-i dărâmi tu, cu sărăcia, în care i-ai adus pe români, ajunşi în coada cozii? Nu mai

sunt evrei în România. Te pui tu în fruntea unei coaliţii universale? Şi cum s-a îmbunătăţit soarta românilor după ce au scăpat de cele trei sferturi de milion de evrei? Ai aruncat la gunoi inteligenţa şi creativitatea lor. Nu vezi că sunt alţii care o apreciază şi o folosesc la îmbogăţirea propriei lor vieţi? Îi vezi pe cei câţiva Rotschilzi şi nu vezi milioane de evrei care au trăit în mizerie în Europa? Nu ţi-au fost de ajuns lagărele, seceratul cu mitraliera, arderea în cuptoare? Îţi mai trebuie cuptoare şi abatoare? Mai vrei să tragi eroic cu mitraliera în cei despuiaţi şi aliniaţi în faţa gropii comune, pregătite cu braţele lor? Îţi pare rău că Hitler nu i-a omorât până la unul; ţi-ai închipuit vreodată ce s-ar fi întâmplat cu românii dacă eroul tău ar fi ieşit triumfător din războiul pe care l-a pornit? Tu, nesătulule de moarte, ai fi fost sclav şi dacă te ridicai din genunchi, ai fi fost călcat în picioare, strivit ca păduchele. Ai fi învăţat şi tu pe piele proprie, pe pielea mamei şi tatălui tău, a surorilor şi fraţilor tăi, ce înseamnă lagărul de concentrare; ce înseamnă să porţi un nume de dispreţ ca valah sau jidan; să-ţi fie distrusă demnitatea de om? Sudalmele, blestemele şi orăcăielile tale nu ne ating, iar poporul român n-are numai de-alde tine, neputincioşi şi bolnavi de neputinţă şi ură. Sunt încă destui români care înţeleg că dacă s-ar lăsa convinşi de voi şi, în loc de munca de creaţie, ar alege lupta cu evreii chiar imaginari, cu ţiganii şi ungurii, ar intra şi mai adânc şi mai definitiv în mizerie."

"Straşnic discurs, Zigule, dar n-ai să întâlneşti tu nici o căpetenie. Sunt mii de antievrei în toată lumea şi nici un discurs de-al tău nu-i va schimba. Poate că ar fi mai bine să ne vedem de treabă şi să clădim un Israel inexpugnabil şi să concurăm cu toate puterile noastre la consolidarea democraţiei în America."

“Oi, văvoi Martin, eşti mai bătrân ca mine şi şcolit, dar eu am fost în Israel şi pot să-ţi spun că şi acolo, mai ales acolo, avem şi vom avea de înfruntat un ocean de ură. Şi după cum se vede, o să mai curgă mult sânge de evreu şi de arab în ţara care-şi mănâncă locuitorii.”

Tăceau şi unul şi celălalt. Priviră în jur. Jumătate de locuri erau goale. Călătorii îşi vedeau de ale lor. Mai toţi aveau cu ei pachete prea mari ca să fie bagaje de mână, dar admise de personalul Taromului, care nu prea număra valize şi nu măsura volumul bagajelor luate în avion ca bagaje de mână. Avioanele Tarom erau unul din canalele înguste prin care se scurgeau mărfuri şi aparate de uz casnic spre România postcomunistă. Se alimenta astfel un comerţ neorganizat, în cea mai mare parte ilegal.

Încă din primele momente ale contactului cu Zigu, aflând despre el că e născut şi crescut în Bacău, Martin avea de gând să-l întrebe despre oraş, despre mama lui, pe care Zigu ar fi putut s-o cunoască, despre urmaşii lui Manea Yurman şi despre destinul întreprinderilor Yurman. Dar abia sub cerul Europei, după ce s-a lăsat cucerit de modul deschis de-a vorbi al partenerului său, a pus Martin prima întrebare “băcăuană”.

“Ştiu ca Manea Yurman a murit în primii ani ai comunismului în România. Ştii cumva cum a murit? Ceva despre fiul lui, Sam, care plecase în Franţa?”

“Eşti vreo rudă cu ei?”

“Nu, tocmai că n-am avut nici o legătură cu ei de când am scăpat cu Kazbecul în Turcia şi de-acolo în Palestina. I-am cunoscut însă pe toţi. De ce mă întrebi, dacă sunt rudă?”

“Pentru că ce ştiu eu despre istoria familiei Yurman nu-i prea vesel. Suntem noi obişnuiţi cu veşti de astea, dar în cazul ăsta statistica este 100%.”

“Vrei sa spui că şi Sam a murit? Cum? În ce împrejurări?”

“Din zgârcenia neroadă a lui Manea. Dacă aş fi credincios, aş spune că l-a pedepsit Dumnezeu pentru stupiditate şi lăcomie. Sam era în Franţa şi urmărit, ca toţi evreii, de Germani, cu ajutorul şi binecuvântarea francezilor.

Trebuie să-ţi spun că ştiu povestea din gura calului, cum spun americanii. Un prieten de-al meu, şmecher şi uns cu toate alifiile, trăia în acelaşi apartament cu Sam Yurman. Prietenul meu, Moishe Weisman, făcuse legătura cu nişte indivizi din Poliţia franceză, care operau trecerea clandestină în Franţa neocupată, de unde se putea ajunge în Spania. Nu pot să-ţi garantez că în suma în franci cerută pentru “protecţia” lui Sam, nu se cuprindea şi un comision pentru prietenul meu. Fapt este că agentul din România, care i s-a prezentat lui Manea Yurman cu oferta respectivă, i-a cerut o suma în lei româneşti bazată pe cursul francului francez. Manea considera ca agentul îl încărca cu 20% peste cursul francului şi a amânat plata, oferind suma în monedă franceză. Până s-a terminat tocmeala, Sam a fost ridicat de poliţie şi predat nemţilor, care l-au împuşcat în drum spre un lagăr de concentrare.

Pe Manea, l-a ucis un fost funcţionar din biroul întreprinderilor Yurman. Numele asasinului, daca nu mă înşeală memoria, era Iuji. Ăsta era ilegalist şi făcut ştab mare de comunişti. Secretarul de partid al oraşului i-a dat ca sarcină să descopere ascunzătoarea de aur a lui Yurman. Ilegalistul trebuia să-şi demonstreze mereu zelul în lupta cu

reprezentanţii capitalismului; şi el, ca evreu, trebuia să apară obiectiv şi neinfluenţat de evreism. Cu Yurman îi venea uşor, pentru că nu era numai ura de clasă ci şi o ură personală împotriva unui stăpân arogant, care-l considera ca pe-o sluga oarecare.”

Martin asculta împietrit expunerea lui Zigu. Totul părea forţat, ca într-un roman ieftin, în care autorul îngrămădeşte episoade dramatice pentru a face mai contrastantă şi relaxantă o soluţie finală fericită şi izbăvitoare.

Prea-puternicul Manea, torturat şi ucis, elegantul, mofturosul şi generosul Sam, împuşcat de nemţi, doamna Yurman fulgerată de un atac de inimă, la ştirea asasinării lui Manea. Şi Zigu părea epuizat. Îşi înclină scaunul ca pentru a încerca să adoarmă, dar înainte de-a închide ochii, ca şi cum uitase să spună ceva, i se adresă lui Martin:

“Şi Bacăul, Bacăul, unde, “într-o mahala, s-a întâmplat o mare dandana”, n-ai mai cunoaşte nimic din strada mare, strada Leca, Bacău-Piatra, Gârla Morii, plaja “La trei”. Am vizitat România acum un an, invitat de un “ataşat comercial” al guvernului comunist, care încerca să împingă vinuri româneşti pe piaţa americană. Gârla Morii, pe care o ştiam adâncă, cu malurile tăiate regulat, formând un canal între stăvilarul de pe Bistriţa şi moara cea mare, nu mai era decât un fir de apă. Mi-aduc aminte din copilărie că am asistat neputincios la înecarea şi moartea unui coleg de şcoală primară, care se încumetase să încerce să intre aproape de mal şi a lunecat spre mijlocul adânc al gârlei.”

*

* *

Indicaţiile şi recomandările Aureliei, agenta de voiaj din New York, s-au dovedit de nepreţuit la Bucureşti, începând cu aeroportul Otopeni.

După plata taxei de viză, cartonul de ţigări, două flacoane de parfum şi un pachet de ciocolată de menaj au făcut inutile cotrobăitul prin valizele lui Martin. Cartea de vizită prezentată de Martin uşierului a operat ca o baghetă magică. Dincolo de geamurile care separau aria vămuirii de sala de aşteptare, se îngrămădeau hamalii, mult prea mulţi pentru numărul de valize care trebuiau cărate la taxiuri. Între ei, un om voinic, dar trecut de a doua vârstă, se strecura printre zecile de hamali şi oameni veniţi la aeroport să aştepte călătorii, şi fu lăsat să intre în aria vameşilor. În câteva minute, Martin era dincolo de uşă, urmând pe omul care-l întâmpinase cu cuvintele: "Sunt Victor, domnule, omul doamnei Aurelia". El preluă cele trei valize ale lui Martin, le aşeză pe un cărucior dinainte pregătit şi-l conduse pe Martin la maşina.

Pe drumul de la Otopeni la Bucureşti, a aflat Martin de la Victor mai mult decât ar fi putut afla citind toate ziarele din Bucureşti.

Întâi despre găzduirea lui. Martin avusese de gând să ia o cameră la unul din hotelurile centrale, pe care le avea notate pe carnetul lui. Victor îi explică de ce nu-s recomandabile hotelurile:

"Trebuie să înţelegi, domnule Martin, că, odată cu lichidarea Ceauşeştilor, a ieşit la iveală, din închisori şi mahalale, toată drojdia oraşelor, toţi hoţii de buzunare, proxeneţii, vânzătorii de lucruri furate, bătăuşii şi criminalii înrăiţi. Fără teamă de poliţie sau de orice autoritate, toată pleava asta umană operează în voie."

"Şi ce-mi propui în loc de hotel, domnule Victor? Şi cum să mă mişc, să caut oamenii, prietenii?"

"Probabil că vreţi să ştiţi ceva şi despre mine, din ce trăiesc, cum mă descurc eu prin Bucureştii "eliberaţi", ce garanţii vă pot oferi. Să ne oprim la un local pe care-l ştiu eu, în drum, şi o să încerc, la o bere, să vă pun în temă."

Ceva în gesturile măsurate, în modul în care-i vorbea Victor, privindu-l drept în ochi, timbrul vocii lui, cuceriseră din primele cuvinte schimbate încrederea lui Martin. Intrară în cârciuma ştiută de Victor ca doi prieteni vechi.

Victor începu prin a-i vorbi lui Martin despre dubla siluire a României. O dată de nazism, a doua oară de comunism, amândouă ideologii străine spiritului latino-dac, mioritic şi levantic. Nici o cotropire anterioară, nici cea mongolă sau turcească n-au siluit ca nazismul, chiar sulemenit cu podoabe arhangheleşti, nici comunismul, chiar îndulcit cu naţionalismul târziu, tradiţiile şi cultura carpatină.

"Adaptabilitatea românilor, talentul lor matematic şi poetic, inventivitatea lor în tehnică şi ştiinţe ar fi îngăduit României să devină o ţară fruntaşă, dacă n-ar fi fost strânsă în chingile cotropitorilor şi n-ar fi fost silită să se închine la zei străini de spiritul ei."

Victor dădea glas unor idei pe care Martin le intuise doar ca rezultat al contemplării din afară.

"Iartă-mi întrebarea, Victor sau domnule Victor, dar ce te-a împins spre meseria asta de şofer independent?"

"Nici o supărare, domnule Martin. Eu păstrez apelativul "domnule" din respect pentru vârstă; pe dumneavoastră, însă, v-aş ruga să-mi spuneţi pe nume, cum obişnuiesc americanii. Povestea cu şoferitul este mai lungă şi aş propune să vorbim despre asta după instalare în capitala României postrevoluţionare."

Martin se lăsă uşor convins de soluţia închirierii unei garsoniere centrale în loc de hotel. Nu atât argumentul financiar ($100 pe săptămână în loc de minimum $50/zi la hotel) cât evitarea lumii deocheate, care umplea holurile şi caldarâmul marilor hoteluri.

Garsoniera propusă de Victor era proprietatea şi sursa de venituri a "doamnei Margareta", care – spunea Victor - este discreţia personificată. Dânsa va avea grijă de curăţenie, spălat rufe şi - la nevoie - de gătit. Doamna Margareta locuia în două camere, în subsolul clădirii. Adresa era şi ea un argument pozitiv. Pe strada care uneşte Piaţa Romană cu calea Dorobanţi, la câţiva paşi de Bulevardul Brătianu, aproape de Universitate, teatre şi librării. Victor avea să fie şoferul lui Martin, ghidul şi *body-guard*-ul lui. Cei 25 de dolari pe zi, peste plata benzinei, nu depăşeau prevederile bugetare ale lui Martin, dar erau peste încasările zilnice ale lui Victor. Şi în afară de asta, lui Victor îi plăceau conversaţiile cu Martin.

Garsoniera de la etajul 2 a doamnei Margareta mirosea a curăţenie. Patul, canapeaua, camera de baie cu duşul şi cada ei, terasa, bucătărioara cu soba alimentată cu gaz, frigiderul şi dulăpioarele pline de farfurii, tacâmuri şi pahare, îi surâdeau lui Martin şi-l trimeteau cu gândul la momentele din trecut, din copilăria şi adolescenţa lui, când toate astea i se păreau de domeniul miraculosului. Doamna Margareta îi apărea lui Martin ca

întruchiparea unui personaj din “La Medeleni”. Înviorat de umbra lui Ionel Teodoreanu, nu ezită să-i sărute mâna, conştient de conotaţia proustiană a reflexului atavic.

“Vreţi un ceai, domnule Martin?”

“Daca se poate...”

Şi totul decurgea ca într-o schiţă interbelică de moravuri.

Cele trei personaje, Martin cu $3.000 în numerar şi certificate bancare în buzunar, cu mintea plină de fantomele trecutului, doamna Margareta, gata să desfăşoare talentele ei de gazdă boierească şi Victor, care, în condiţii de istorie nedeformată, ar fi fost profesor sau cercetător al spaţiului carpato-dunărean, sorbeau un ceai parfumat, gustau din fursecurile coapte de doamna Margareta şi vorbeau despre România, America şi condiţia lumii şi a românilor, după cataclismul nazist şi cel comunist.

La sunetul telefonului, doamna Margareta ridică receptorul şi răspunse:

“Da, Georgeta, sunt disponibilă şi am şi un musafir interesant.”

“Vino dragă şi adă-te pe tine!”

“Nu-i nimic. De-aici puteţi pleca împreună, dacă musafirul meu n-o fi prea obosit.”

“La revedere”.

Veniră apoi explicaţiile:

” Am invitat-o pe Georgeta, Georgeta Precup, pentru că e o fiinţă amuzantă.

Sunt sigura ca o să-ţi placă; e un om fără prejudecăţi şi are şarm”.

Trecură mai puţin de 15 minute şi Georgeta Precup intră pe uşă. Era o femeie de 40-45 de ani, după aprecierea lui Martin, nurlie, cu un decolteu generos, pus în evidenţă de o bluză strânsă pe corp. Picioare ferme, vizibile până peste genunchi sub o fusta scurtă.

Plasată lângă Martin, Georgeta deveni repede centrul atenţiei. Se lămuri repede cu privire la Martin, unde trăieşte, cu ce se ocupă şi ce are de gând să facă în România şi tot aşa de repede trecu la planuri de acţiune:

"Înainte de orice, nu te las, Martin, fără să-mi vizitezi castelul."

Victor înţelese că rolul lui pe ziua aceea se încheiase şi că Georgeta îl va înlocui ca şofer şi ca ghid.

Era aproape 6 când Martin ieşi cu Georgeta, să-i viziteze "castelul".

Martin aspira cu plăcere parfumul Georgetei, care - la volanul automobilului ei -, cu mâinile pe volan, cu picioarele fără ciorapi în sandale de piele de şarpe, părea gata pentru orice aventură.

Cu piciorul drept pe acceleraţie, cu mâna înmănuşată pe schimbătorul de viteze, cu şuviţele castanii fluturând sub bătaia curentului de aer produs de geamurile deschise, Georgeta conducea maşina ca o maestră a volanului.

Pe drumul spre Ploieşti şi pe valea Prahovei, în drum spre Slănicul Prahovei, cei doi flirtau deja ca nişte adolescenţi.

"Îmi place cum conduci, Georgeta!"

"Nimic altceva?"

"Ba da! Şi şuviţa de păr în vânt şi urechea de sub ea şi tot ce nu se cade să exprimi."

"Nu te sfii, Martin! Îmi place să aud şi ce nu se cade."

Mâna stângă pe volan, mâna ei dreaptă luneca pe pantalonul lui Martin ca pe o claviatură.

Când au ajuns la Slănicul Prahovei, ea făcu întâi un tur al localităţii, cu opriri la mini lacul sărat, Baia Baciului şi la Grota Miresei. Ea îi povesti basmul despre fecioara mireasă, care s-a sinucis pentru că tatăl ei voia s-o silească să se mărite cu un om pe care nu-l iubea. Şi-i spunea despre plăcerea de-a intra în aceste băi cu apă sărată, în care pluteşti fără să înoţi şi din care ieşi albit de sare.

Totul era îmbietor până în apropierea "castelului".

Georgeta opri maşina. La portieră, o figură schimonosită de femeie, cu o falcă deplasată, şchiopătând de un picior, cu un ochi închis, părea un Quasimodo feminin.

Georgeta se grăbi să-i spună lui Martin:

"Lisaveta este îngrijitoarea casei. Cele ce vezi sunt urmele unei nefericite căsătorii, combinate cu efectele unui accident de maşină. Nu se prea respectă regulile de circulaţie pe şoseaua asta. Şi cu cât mai băut e şoferul cu atât mai mult accelerează."

Au intrat în grădina din faţa, retrasă de la şosea, a casei. Condus de Georgeta, Martin trecu prin livada din spatele casei, văzu cuşca de găini, cei doi porci, oile şi mieii, de care avea grijă Lisaveta. Înainte de-a intra în casă, Georgeta îi dădu lui Martin amănunte despre gospodărie şi despre Lisaveta. Soţul cesteia decedase după zeci de ani de alcoolism. O maltratase pe femeie până la transformarea ei într-un animal de povară. N-au avut copii.

Lisaveta are grijă nu numai de gospodărirea vilei, construită în 6 luni, după revoluţie, dar şi de două hectare de pământ, parte din moştenirea ei.

În casă, Georgeta i-a arătat oaspetelui camerele, baia, scara care ducea până la o terasa, la înălţimea acoperişului, de unde puteai vedea valea Slănicului, munţii şi şoseaua. Apoi tot Georgeta hotărî, că amândoi trebuiau să se odihnească înainte de cină. Camera oferită lui Martin avea doua geamuri deschise spre grădină. A dormit atât de adânc încât nu s-a trezit decât la bătaia în uşă şi invitaţia Georgetei:

"Domnul este invitat la cină; duşul vă aşteaptă."

Odihnit şi împrospătat, în pijamaua şi halatul pregătite de gazdă, Martin luă loc la masa aşternută. Georgeta i-o recomandă pe bucătăreasa ei, *Madame* Aneta, o femeie de vreo 65 de ani, cu un şorţ alb, imaculat, grăsuţă, cu părul alb şi ochi căprui, vii şi iscoditori.

Pe masa erau pâine de casă, ţuică, vin, în sticle de un litru, două de vin roşu şi două de vin alb, tacâmuri de argint şi şervete albe, pahare de cristal şi vase de porţelan acoperite.

Madame Aneta servea şi îndemna la băutul ţuicii şi la gustatul salatei de *bœuf* cu carne de pasăre, a sărmăluţelor în foi de viţă, cu smântână, a fripturii de miel, a brânzei telemea. Ea proclamă virtuţile ţuicii de Văleni şi a vinului de Drăgăşani.

Totul i se părea delicios lui Martin şi nu se lăsa prea rugat să guste din toate. O copleşea pe *Madame* Aneta cu complimente pentru mămăliguţa pripită, gogonelele şi castraveţii muraţi şi pentru pepenele roşu murat.

După adusul prăjiturilor, tot de casă, a cafelelor şi a unei sticle de coniac, *Madame* Aneta a declarat ca trebuie să plece, având de pregătit masa pentru ai ei.

Ţuica, vinul şi coniacul, chiar băute cu măsură de gazdă şi musafirul ei, îşi făceau efectul.

Erau veseli. Ca prieteni de-o viaţă. Mâna Georgetei se odihnea din când în când pe genunchiul lui Martin. Îşi spuneau unul altuia, chiar fără a răspunde vreunei întrebări, intimităţi pe care, altfel, le-ar fi ţinut sub voalul politeţii.

El începuse un fel de compliment, spunându-i:

"Ce păcat că nu-s mai tânăr cu cel puţin 20 de ani!"

"Bărbaţii n-au vârstă, replică Georgeta. Ceea ce doreşte o femeie de la un bărbat este înţelegere, mângâiere, alint, împărtăşire de gânduri şi simţăminte. Fete şi femei foarte tinere – deşi după experienţa mea, m-aş îndoi şi de asta – vor orgasme şi sex nebunesc, dar aproape de şi după 40 de ani, toate astea nu mai ispitesc."

El tresărise când, fără nici o reticenţă, femeia pronunţase cuvântul orgasm, iar dânsa, sesizându-i reflexul, veni spre el, se aşeză pe braţul scaunului şi-i aduse capul aproape de sâni.

El se trezi spunându-i:

"Eşti dulce, Georgeta!"

Georgeta se ridică şi-i propuse să urce pe terasa de unde totul "se vede frumos". El o sprijini de talie şi urcară împreună.

Era de acum plină noapte.

Pe doua scaune, unul lângă altul, vorbeau ca doi prieteni vechi. El îi recita sute de versuri din poeţii români, francezi şi ruşi; ea completa câte-o strofă din Beaudelaire sau Rimbeau, ca şi cum ar fi demonstrat rezonanţa sensibilităţilor.

Martin încerca, din când în când, să-i mărturisească dorinţa fizică, stârnită de ambianţă şi de feminitatea deschisă a gazdei, dominat, totuşi, de ridicol, cum o să uite diferenţa de vârsta, cum o să uite de buna cuviinţă. Şi apoi, el evreu, ea româncă, probabil în relaţii intime cu un om de vârstă apropiată.

Georgeta zâmbea ghiduş, ca o fetişcana ce-şi încurajează partenerul, urmărindu-i jocul aluziilor şi retragerilor. Pe neaşteptate, la o aparent nevinovată observaţie a lui Martin despre ce se cade şi nu se cade, răspunse cu o adevărată peroraţie:

"Tu, Martin, ai trăit într-o ţară în care puteai alege, unde, indiferent de presiunile slujbei, ale micilor şi marilor mizerii de care viaţa de familie nu scuteşte, de urâţenia jocurilor politice, de obscenitatea diferenţelor de stare materială, erai în măsura să-ţi păstrezi demnitatea.

Aici am trăit, de când mă ştiu, fără demnitate. Să-ţi spun cum a trebuit să mă las folosită ca un obiect, că toate relaţiile mele cu bărbaţii au fost siluiri sulemenite cu aparenţă de acceptare? Că nu aş fi putut păstra ce am, dacă nu acceptam rolul de păpuşă cu utilizare multiplă pentru cei de la putere? Să-ţi spun de ce mi-am jurat să nu fac copii? Să-ţi spun că în majoritatea absolută a cazurilor, un bărbat român, întrebat ce crede despre femei, va răspunde "Toate femeile sunt curve!" şi pe bună dreptate? Şoferii au liste cu femei de toate

vârstele, de închiriat cu bucata, cu ora, cu noaptea. Tot ce-a fost frumos în sex şi dragoste a murit, pe-aici.”

Era tristeţe în vocea zburdalnicei Georgeta. Noapte adâncă şi răcoare. Cei doi se strângeau unul în altul.

“Nu-l mai chema pe Victor. Nu pleca în noaptea asta!”

Şi-l sărută ca pe-un copil înainte de culcare. Ai patul pregătit în camera de alături. Eu o sa mă culc jos.

Îl conduse la pat; îi arătă duşul, îl sărută pe obraz şi coborî scara. Se întoarse înainte de-a fi putut el adormi. Era în tunica de pijama fără pantaloni.

Când a ieşit din pat, înainte de-a coborî scările, l-a sărutat apăsat pe buze, cu tunica pijamalei desfăcută şi sânii pe pieptul lui.

Dimineaţa, în maşina lui Victor, spre Bucureşti, Martin refăcea filmul acestei întâlniri. Nici o urmă din sentimentul de vină pe care-l trăia ori de câte ori avea vreo aventură întâmplătoare.

Victor îi povestea despre Georgeta, despre cumsecădenia ei, despre mica ei avere din moştenire şi de pe urma afacerilor imobiliare pe care le-a mijlocit în primul an postrevolutionar.

“Uşă de biserică nu-i!”, încheie Victor. Martin asculta cu jumătate de ureche.

Victor opri maşina înainte de-a intra în Bucureşti.

“O luăm spre casă, domnule Martin?”

“Spune-mi, te rog, pe nume, că n-are rost să ne tot domnim, şi n-o luăm spre casă. Arată-mi Bucureştii ziua, “de la palat la şosea”. Du-mă şi pe splai şi la Floreasca şi pe Lipscani, du-mă în Piaţa Obor şi-n Piaţa Dorobanţi şi la cimitirul Giurgiului. Du-mă la Universitate, în piaţa Revoluţiei. Du-mă prin Dudeşti şi Văcăreşti.”

“Cam mult pentru o zi, Martin; dar de văzut le-om vedea pe toate, cu încetul.”

Lui Victor îi plăcea să-l aibe în maşina pe Martin, nu numai pentru cei 25 de dolari pe zi asiguraţi, dar şi pentru că Martin adăuga celor văzute - amintiri, date istorice, reflecţii care îmbogăţeau ce se putea vedea, înviau trecutul şi contextualizau.

Victor l-a dus pe Martin în puncte ale oraşului care vorbeau despre continuitate istorică, despre urme ale revoluţiei din 1989 şi despre ce s-a schimbat în viaţa şi înfăţişarea străzilor bucureştene.

Trecând pe splaiul Dâmboviţei, Martin învia mental fosta piaţă a Unirii şi toată atmosfera locului în perioada dintre cele doua războaie. La vederea construcţiilor ctitorite de Ceauşescu, Martin vorbea despre încercările tuturor tiranilor lumii, de la faraonii constructori ai piramidelor până la Hitler, Stalin şi Ceauşescu, de a-şi înscrie numele în istorie cu litere cât mai gigantice şi cât mai durabile.

Trecând pe lângă clădirea circulară, concepută să fie un centru comercial cu magazine alimentare, de îmbrăcăminte, de ustensile casnice şi jucării, Victor îi spuse:

“Bucureştenii au poreclit clădirea asta, “Circul foamei”, pentru că, odată prăvăliile instalate, nu găseai în ele, ca alimente, decât nişte piramide de cutii de conserve. Era în

ultimii ani ai Ceauşeştilor, când dictatorul plătea datoriile externe, nu aproba nici un import şi încerca să exporte orice şi la orice preţ.”

În Piaţa Revoluţiei, contemplând clădirea ocupată în vremea comuniştilor de “Comitetul central”, Victor încerca să exprime ce a simţit şi a gândit el şi atâţia alţii, aflând despre fuga celor doi Ceauşeşti cu elicopterul, de pe acoperiş, despre procesul expeditiv şi împuşcarea lor.

“Nu ne venea sa credem; era o euforie amestecată cu spaimă. Ne temeam de ce ni se poate întâmpla: ocupaţie rusă, alt grup de comunişti luând puterea, atac din partea ungurilor.”

Pe Calea Victoriei, nu departe de malul Dâmboviţei, impasibile la mutaţiile politice, apărea clădirea Poştei, aproape neschimbată, cu excepţia scărilor crăpate şi deteriorate pe alocuri. Şi la fel, clădirea Casei de Economii şi Consemnaţiuni, clădirea în care opera odată magazinul *Lafayette*, devenit Victoria. Martin povestea despre perioada de glorie a magazinului şi a alăturatei străzi Lipscani, expresii ale avântului comercial şi economic al României în preajma celui de-al doilea război mondial.

Biblioteca centrală a prilejuit o cercetare a fişelor bibliografice, orânduite după autori, teme şi titluri. Martin se întreba dacă numele lui, Soroker Martin, o mai fi în fişiere, dacă n-or fi dispărut urmele participării lui la cultura românească. Cu fiecare descoperire de titlu de carte purtând numele lui, el simţea câte un val cald de plăcere. Peste decenii, ocupaţie şi tiranie, după revoluţie, aportul lui rămânea neşters.

"Ce-ai descoperit, Martin? Eşti radiant!", spuse Victor, apropiindu-se. Fusese între timp pe-afară, să vadă de alimentatul maşinii cu benzină.

"Văd ca tot la fişiere te găsesc."

"Am găsit ce nu-mi poate lua nimeni". Şi Martin îi arătă noului prieten fişa pe care o avea în mână.

În Piaţa Universităţii, Victor îi descrise lui Martin scene din zilele revoluţiei, adunările în care se amestecau tineri idealişti, purtători ai visului României libere, cu hoţi de buzunare, beţivi, narcomani. Auzeai scandându-se: "Mai bine morţi decât comunişti!".

"Erau palpabile clipe de exaltare, spunea Victor, şi cu neputinţă să te izolezi de frenezie şi entuziasm."

Martin a intrat singur, prin colţul cu strada Edgar Quinet, în clădirea Universităţii, la Facultatea de Matematică şi a urcat treptele scărilor spre al doilea etaj.

A descoperit uşile spre amfiteatrele pe care, în 1931, le frecventase ca student în primul lui an universitar. Pe atunci se chema Facultatea de Ştiinţe.

La ieşire, îi povesti lui Victor despre figuri extraordinare de profesori, ca Bâznoşanu, despre studenţi şi asistenţi legionari şi despre trăirile şi aventurile tinerilor din decada a 3-a a secolului 20.

Au mâncat covrigei săraţi cu duzina, după ce au stat la coadă în faţa unor cuptoare dintr-un colţ al Pieţii Romane. Acolo au putut vedea scara spre un closet public închis. Au coborât în staţia de metrou. Au cutreierat Piaţa Amzei, de unde Martin a putut face aprovizionarea cu fructe şi zarzavaturi proaspete pentru doamna Margareta.

Porniră apoi să cutreiere străzile de care-şi amintea Martin, ca locuri de aventuri trăite. Povesti despre iubiri de demult, cuceriri şi înfrângeri, bucurii şi frustrări.

Au trecut şi s-au oprit prin cartiere ţigăneşti, prin Piaţa Obor şi în cimitirul cu mormintele părinţilor lui Martin. În Piaţa Gării de Nord, Martin putu vedea o faţă nouă a Bucureştilor. Agenţii de voiaj cu reclame de excursii în Turcia, prostituate de toate vârstele şi aurolacii. Victor îl lămuri cu privire la aceasta bizară denumire a unor copii. Aurolacul era o soluţie de spoit sobele de tuci. Le dădea un luciu negru, ca de lac. Produsul era, de fapt, o suspensie de cărbune într-un solvent eteric. Solventul aurolacului era inspirat de copii ai străzii, pentru efectul lui narcotic. Era drogul de preferinţă al copiilor vagabonzi. " Aurolacii prin canal " era expresia folosită pentru adicţii la aurolac în ascunzătorile lor.

Martin consuma Bucureştii postrevoluţie. Citea în fugă titlurile din zecile de ziare de toate formatele, din standurile de pe bulevarde, gusta din cârnăciorii, murăturile şi diversele preparate, la botul calului, în chioşcurile care ocupau fiecare bucăţică de teren la stradă. Victor îi spunea despre invazia de negustori turci şi despre importul cu amănuntul din Turcia, efectuat cu trenul, camionul şi umerii noilor negustori români.

În faţa clădirii în care funcţionase sub comunişti Controlul Economic, Martin îi ceru lui Victor să oprească. Ca şi cum avea şi el de cercetat ceva aici, Victor îl întrebă pe Martin:

"Ştii ceva despre Controlul Economic?"

Aşa ajunseră cei doi, după vizitarea clădirii, în care era instalată acum o bancă comercială, să-şi depene amintiri despre locul şi timpul în care s-au făcut primii paşi ai dictaturii economice comuniste din România.

Martin fusese pentru puţină vreme inspector economic, angajat de directorul general al Controlului Economic, cu toate încercările lui de-a refuza serviciul, pe motiv că nu are suficiente cunoştinţe de economie politică şi că intenţia lui este să devină profesor, după ce-şi va fi terminat studiile de chimie, întrerupte de legionari.

Mihai Levente, şeful suprem al instituţiei îl prelucrase, într-o şedinţă în doi :

"Bine, băiete, tu crezi că eu ştiu mai mult decât am citit, pe sărite, din Capitalul? Noi învăţăm din mers, c-aşa se construieşte socialismul."

Levente îi spuse de recomandările şi informaţiile pe care le avea în legătură cu biografia, pregătirea şi capacitatea de-a învăţa a lui Martin şi că n-a fost pătat de negustorie, ca nu are tendinţe şi apetituri burgheze.

"Şi, ţine minte, încheie şeful, tu nu eşti membru de partid şi a refuza o sarcină a partidului înseamnă a fi duşman. Aşa că, Martine, vino de luni la lucru. Ai să conduci serviciul de control al preţurilor."

Era în prima lună de lucru la Controlul Economic – povestea Martin – când, într-o bună zi, toţi salariaţii instituţiei fură convocaţi în "sala mare" de şedinţe plenare. Oamenii aşteptau o obişnuită comunicare de noi instrucţiuni şi sarcini.

Pe platforma înălţată ca o scenă într-o sală de spectacol, la o masă acoperită cu obişnuita pânză roşie, se aşezară directorul general, doi adjuncţi de-ai lui şi doi tovarăşi de la sectorul de partid al capitalei. Aduşi din subsolul clădirii, un grup de 8 oameni, dintre care patru erau salariaţi ai controlului, au fost puşi să stea, aşa cum erau, cu cătuşe la mâini şi legaţi cu un lanţ între ei, în faţa salariaţilor din sală. A urmat un discurs al şefului, care s-

a încheiat cu: “Aşa păţesc şi vor păţi toţi cei care trădează cauza şi idealul construirii socialismului!”. Cei 8 oameni în lanţuri, încă nejudecaţi, erau învinuiţi de corupţie, luare de mită şi ură împotriva poporului şi partidului. Figurile lor exprimau deznădejde şi groază. Era o condamnare la moarte civilă, înaintea vreunui proces, care nu se putea oricum sfârşi decât prin condamnarea la ani îndelungi de muncă silnică. Teroarea în sală era palpabilă; fiecare în parte se vedea în postura unuia din cei opt.

Victor asculta istorisirea lui Martin fără urmă de surpriză. Erau amândoi în maşină. Ca şi cum ar fi continuat relatarea lui Martin, Victor spuse:

“Eu am fost în postura unuia din cei opt. Lucram la “Reazim”, instituţie concepută ca instrument al Statului pentru sprijinirea “Gospodăriilor Agricole Colective” cu maşini agricole şi tractoare. Era centrala Staţiilor de Maşini şi Tractoare (SMT). Eram în serviciul de aprovizionare, pe care-l conducea un anume Haim Stoian. Chiar şi numele omului era prilej de râs: Haim, nume autentic evreiesc, folosit şi cu sens peiorativ de către antisemiţi şi Stoian, nume românesc neaoş. În serviciul lui Haim Stoian, era un fel de democraţie internă *sui-generis*. Salariaţii elaborau soluţii proprii la problemele de rezolvat, care ar fi cerut un plan de acţiune şi instrucţiuni clare privind sursele şi procedeele de aprovizionare. Şi nimeni nu-ţi spunea ce-i legal şi ce nu e şi pe ce bază să tratezi cu particularii.

Maşinile agricole şi tractoarele, puţine, câte erau în toată ţara, fuseseră rechiziţionate pentru dotarea SMT-urilor, dar, practic, nimic nu funcţiona. Lipseau rulmenţi, butoaie pentru transportul şi depozitarea combustibilului, piese de schimb.

După ordine primite de sus, Haim Stoian şi-a adunat “tovarăşii” în subordine şi le-a transmis ordinul: “Rulmenţi şi butoaie pentru combustibil, cu orice preţ!. Tu, Victore eşti bun la maşini, du-te prin ţară şi strânge rulmenţi de unde-o fi şi-i găsi, ascunşi de sabotori şi negustori, care mai visează la întoarcerea căruţei. Nu te tocmi prea mult.”

Şi uite-aşa am ajuns să circul prin ţară cu punga doldora de bani pentru plata în peşin, pe bază de simplă chitanţă.

La Cluj, am găsit o adevărată mină de rulmenţi. Era un neamţ, fost reprezentant comercial al unor firme nemţeşti şi engleze.

Avea ăsta un beci, în care erau ascunse mii de cutii de rulmenţi de toate dimensiunile. Erau în ambalaj original, cu uleiul de protecţie pe ei. Ca s-o scurtez, am achiziţionat câteva mii bune de rulmenţi noi. Am fost felicitat călduros de Haim Stoian, dar numai o săptămână după glorioasa achiziţie, am fost convocat la minister, acuzat de luare de mită şi arestat. Am făcut puşcărie pentru “crimă economică”, am trăit toate umilinţele unui proces, în care – fără altă probă decât o declaraţie smulsă prin şantaj vânzătorului - procurorul descria “odioasa mea acţiune de”. Mi-au fost puse cătuşe, am fost trimis în lagăr de muncă şi supus operaţiei de “educare”. La eliberare, n-am putut trece la vreun control al serviciilor de cadre şi, deci, n-am putut avea vreun loc de muncă. Soţia mea a cerut divorţul în timpul anilor mei de lagăr şi a plecat, cu fetiţa noastră, întâi la părinţii ei, la ţară şi pe urmă, nu mai ştiu unde.

Cea mai grea moştenire pe care o am de la regimul comunist este ura împotriva oricărei ideologii. Când văd partidele politice, care apar ca ciupercile după ploaie, câteva

sute de semnături şi gata-i noul partid, îmi vine să urlu de deznădejde şi neputinţă. Nu pot suferi sloganele. Numai strigătul 'mai bine mort decât comunist', pe care îl poţi auzi la adunările din piaţa revoluţiei, are o rezonanţă umană. Deznădejdea vine de la peisajul politic şi economic al României de astăzi. Foştii securişti, stăpâni ai economiei şi politicii, sărăcia materială, mizeria morală, laşitatea cultivată timp de jumătate de veac, nici o deschidere spre vreun nou orizont."

Martin şi Victor se întorceau spre locuinţa doamnei Margareta, mult mai apropiaţi decât la prima vizită comună. Gazda îi întâmpină cu vădită nerăbdare şi bucurie de-ai revedea. Margareta îi sărută şi pe unul şi pe celălalt, pe amândoi obrajii. Ea nu-l întrebă pe Martin unde şi-a petrecut noaptea şi nici despre impresiile culese. Îi lăsă pe amândoi să se spele, le turnă câte un păhărel de ţuică, le oferi bunătăţile culinare de pe masă şi cele din cuptorul cald.

Ospătaţi, Martin şi Victor începură să discute planul zilei următoare. Martin îi spunea lui Victor că ar vrea să facă câte o vizită unor cunoştinţe din trecuta lui viaţă în România: Mihai Cristescu şi Maria, fostă Iosub, al cărei eventual nou nume de familie nu-l ştia.

La auzul numelui Mihai Cristescu, doamna Margareta exclamă:

"Mihai Cristescu ai spus?"

"Da, doamnă!"

"Dacă-i vorba de Mihai Cristescu pe care-l ştiu eu, ai de mers, pe jos, cinci minute până la el. Stă pe strada asta, a opta curte de la mine."

"Nu cred, doamnă. Cel pe care-l caut trebuie să fie ceva mai bătrân decât mine."

“Dacă-i aşa, ăsta-i omul pe care-l cauţi. Fusese ştab în direcţia poliţiei capitalei şi anul trecut a avut un accident.”

“Accident de automobil?2

“Nu, ceva medical... Dar l-am văzut acum câteva zile şi părea restabilit. N-am telefonul lui, dar ţi-l dă operatoarea, dacă-i dai numele întreg şi strada.”

Era 10 seara, dar Martin nu mai putea aştepta până a doua zi. Chemă operatoarea şi, cu numărul scris în carnetul lui de buzunar, începu să gândească la cuvintele cu care să deschidă conversaţia cu Cristescu.

Făcu numărul cu o trepidaţie pe care n-o putea stăpâni.

O voce feminină rosti un “Alo?” întrebător. O clipă, Martin avu senzaţia că este vocea Mariei, dar îşi dădu îndată seama de absurditatea iluziei. Maria era o femeie de aproape 70 de ani, iar vocea pe care o auzea era de femeie tânără.

“Doamnă...”, începu Martin.

“Domnişoară”, veni corecţia.

“Domnişoară, domniţă, eu sunt un vechi cunoscut al lui Cristescu şi vin de departe. Numele meu este Martin Soroker şi am avut un prieten comun, Sam Yurman. Dar asta de mult, de peste 50 de ani.”

“De unde, de departe, veniţi, domnule Soroker?”

“Din New York.”

Noua replică veni după o oarecare pauză.

"Bine-aţi venit în ţară şi vă aşteptăm. Unchiul meu s-ar putea să nu-şi mai aducă aminte de oameni de-acum o jumătate de veac. Mă numesc Madeleine, sunt acum mentora lui şi-l voi ajuta să-şi adune memoria. Trebuie să vă spun că a suferit, nu prea demult, un accident cerebral, dar şi-a revenit aproape total."

"Bine, doamnă! Vă mulţumesc dinainte pentru ajutorul pe care-l veţi da, ca doi bătrâni să se regăsească. Spuneţi-mi doar, când vă pot suna pentru a stabili ziua şi ora potrivită?"

"Vă spun de pe acum, că mâine e cea mai potrivită zi. Sunt profesoară şi n-am ore mâine; iar unchiul Mihai se arată chiar nerăbdător. Aşa că, dacă vă convine ora zece dimineaţa, vă aşteptăm mâine."

Martin îi răspunse că locuieşte pe aceeaşi stradă şi că ora 10 îi convine de minune.

*

* *

Uşa apartamentului lui Cristescu îi fu deschisă de o femeie în jur de 30 de ani, cu un zâmbet cuceritor. Suplă, nefardată, cu ochi verzi şi părul negru strâns în spate, cu picioare şi trup de sportivă, purtând o bluză strânsă pe piept şi o fustă scurtă.

Îi întinse mâna în aşa fel încât nu putu să i-o sărute, aşa cum intenţionase, cu un reflex revolut, ieşit, iată, la iveală, odată cu reconectarea la lumea veche, acest obicei european fiind rar în America.

După câteva cuvinte de bun venit, Madeleine îl conduse spre camera unde aştepta, aşezat la o masă de lucru cu ziare şi cărţi, Mihai Cristescu. Madeleine îi oferi un scaun în faţa unchiului ei şi se aşeză pe o mică sofa, foarte aproape de masă.

Cristescu se ridică în picioare şi pronunţă, cu vădit efort de a-şi controla vocea:

“Bun venit, Martin! Sunt fericit că te revăd.”

Martin înregistră nesiguranţa în rostirea cuvintelor, o vagă deformare a obrazului stâng şi rigiditatea interlocutorului său. Încercând să evite să-l scruteze pe Cristescu, Martin îşi îndreptă privirea spre Madeleine şi genunchii ei descoperiţi îi readuseră în faţa ochilor minţii scena de la serata cu Sami Yurman, când privirile lui Cristescu lunecau peste genunchii descoperiţi ai Mariei.

Madeleine îl întrebă dacă vrea o ţuică sau o cafea turcească. El optă pentru ţuică.

Rămas cu Cristescu, Martin simţi o întărâtare; era gata să se ia la harţă cu cel care o întinase pe Maria, dar pornirea lui se topi brusc la reîntoarcerea Madeleinei cu o sticlă de ţuică, păhărele şi sărăţele de casă, pe o tavă de argint.

Dispoziţia lui Martin se schimbă cu totul după primele propoziţii încropite şi debitate cu poticniri şi eforturi penibile.

“Tu mi-ai fost simpatic atunci. Eraţi amândoi, şi tu şi Maria, tineri şi deştepţi. Tu ai făcut foarte bine că ai plecat din ţară; dar cred ca ştii şi tu ce ne-au făcut jidanii.”

Ceea ce se putea discerne din frazele ulterioare, împiedicate şi cu vorbele tot mai mormăite ale lui Cristescu, erau prea ştiutele invective şi acuzaţii groteşti ale legionarilor, preluate mai târziu de oamenii securităţii ceauşist-naţionaliste şi apoi de urmaşii lor post-revoluţionari, începând cu “sanhedrinul evreiesc”, care hotărăşte acţiunile nefaste ale jidanilor, că evreii au adus comunismul în România şi tot ei conduc America şi stăpânesc finanţele lumii, că ei au un plan amănunţit de subjugare şi stăpânire a întregii lumi.

Toate încercările Madeleinei de a-şi tempera unchiul se ciocneau de porunca lui:

"Şezi la locul tău!"

În cursul divagantei lui descărcări, Cristescu izbutea din când în când să se exprime aproape cursiv; asta când rostea clişeele despre ororile aduse sau făptuite de evrei. Martin nu mai era atent la şirul de "argumente" ale lui Cristescu. Gândea doar la modul în care clişeele verbale, pe care le vedea repetate în ziare şi le auzea pe stradă, căpătau fluenţa unor zicale. Gândea la o teorie curentă pe care şi-o însuşise şi care susţinea că, aşa cum moleculele de ADN se transmit de la părinţi la copii, quante culturale se transmit şi ele din generaţie în generaţie.

Numai într-o pauză a lui Cristescu, în care părea că aşteaptă o reacţie, Martin îşi aminti de dialogul imaginar al lui Zigu, în avionul care-i aducea în România.

Şi-i vorbi lui Cristescu, ca Zigu imaginarului lui antisemit:

"Bine, Cristescule, dacă evreii, mă rog jidanii dacă preferi, sunt stăpânii lumii şi conducătorii Americii, cea mai puternică ţară din lume, dacă ei au toţi banii şi toată puterea, vrei tu şi ai tăi să-i învingeţi? Nu-i mai bine să asculţi de vorba: dacă nu-i poţi bate, dă-te cu ei ?"

Lui Cristescu îi era greu să răspundă la această neaşteptată reacţie. Era obişnuit să i se dea exemple de financiari şi multibilionari ne-evrei, de potentaţi antisemiţi din Franţa, Germania şi America; să i se spună despre milioane de evrei săraci şi năpăstuiţi, să i se prezinte grozăviile Holocaustului. Pentru toate astea, avea răspunsuri pregătite, pe care le

putea recita. Dar să-i confirme jidanul toate acuzaţiile şi să-l pună în postura de luptător fără şanse de izbândă ?

De asta data, Madeleine se ridică de la locul ei şi, înainte ca Cristescu să fi îngăimat vreun răspuns, cu mâinile apăsate pe umerii lui, îi vorbi:

“Nu te enerva, nene Mihai, şi încetează să faci politică. Vorbiţi de altceva! Aveţi amintiri comune, aţi trăit vieţi întregi. Te rog!”

Martin se grăbi să preia semnalul Madeleinei şi rosti:

“Uite, Cristescule, era chiar să uit să te întreb: ce ştii despre Maria ? Ştii, fata care mă însoţise la serata lui Sam Yurman.”

Satisfăcut de întorsătura conversaţiei, Cristescu porni pe calea amintirilor.

“Ştiu că a fost iubirea ta cea mare, Martin. Dar crede-mă – acum pot sa ţi-o spun – nu merita. A fost o curviştină 100%.”

Cristescu părea că se însufleţeşte.

“Eşti, oare, sigur unchiule sau exprimi părerea ta despre femei, în general?”, interveni Madeleine.

“Ştiu foarte bine, Madlenuţa. Pentru că, după plecarea lui Martin, am trăit cu ea câţiva ani buni. Şi puteai crede că mă iubeşte. M-a părăsit pentru un membru de partid din nomenclatură; pe urmă a trăit cu un poet, cu nu mai ştiu cine...”

“Şi făcea asta pentru bani?”

“Nu, fetiţă, dar dacă o face pentru putere sau faimă, adică pentru avantaje, tot una e!”, îi răspunse Cristescu nepoatei, cu o fluenţă neaşteptată.

Martin simţi că-i momentul potrivit pentru a afla adresa Mariei.

“Şi unde mai este acum Maria? E căsătorită? Are copii?”

“Copii, bărbat? Doamne fereşte! Independentă a vrut să fie şi singură a rămas până azi, o femeie bătrână şi singură. Locuia şi cred că mai locuieşte într-un apartament pe strada C.A.Rosetti, la numărul 80, etajul patru.”

“Ce memorie, nene Mihai! Îţi fac bine pilulele!”

Conversaţia a continuat o vreme, cu salturi, de la un subiect la altul, cu zâmbete de achiesare, cu unele “destăinuiri” ale lui Cristescu despre frustrările lui în timpul comuniştilor, despre cum s-a strecurat el şi cum a devenit chiar membru de partid. Şi despre condiţia actuală a României, condusă tot de comunişti şi despre “cine sunt de fapt, cei care au provocat răsturnarea din 89”.

Madeleine schiţă o invitaţie la o masa “nepretenţioasă”, dar Martin zise că mai are multe de văzut şi de făcut. Oferea el un prânz, în vreun restaurant indicat de Madeleine sau de Cristescu.

“Eu nu mă mai duc prin restaurante. Dar daca vrei tu, fată, du-te cu Martin. La el nu contează o trataţie în monedă românească, iar tu ar mai trebui să ieşi din casă.”

“Eşti incorigibil, unchiule! Mă bagi pe gât omului?”

“Mi-ar face mare plăcere să mă însoţeşti la masă, Madeleine. Îl chem pe Victor cu maşina şi mergem în orice loc alegi dumneata.”

“Nu-i nevoie de Victor. Vă conduc eu cu *Renault*-ul meu. E cam ponosit, dar trage bine.”

Ieşiţi din casă, Mdeleine părea înaripată. Scoase maşina din fundul curţii şi porniră, Martin în scaunul de lângă şofer.

Madeleine era în vervă. Vorbea despre slujba ei de profesoară de sport, de unele victorii proprii ca sportivă, de dificultăţile vieţii în România şi pre şi post-revoluţionară.

Au mâncat la un local intim indicat de ea, pe o stradă lăturalnică lângă calea Dorobanţi. Proprietarul localului o cunoştea şi s-a prezentat la masa ei, oferindu-se să ia comanda. Au băut vinul roşu recomandat şi au încheiat cu şampanie. Total dezinhibată, Madeleine îşi schimbă locul din faţa lui Martin, trecând lângă el şi sprijinindu-se cu cotul de genunchiul lui, îi spunea la ureche câte un banc sau bârfă.

După masă, ea fu aceea care propuse un film, la o cinematecă şi în întunericul sălii, îl atingea cu braţul şi coapsa.

Tot Madeleine a propus apoi o piesă cu Beligan, la Teatrul Naţional, unde Martin descoperi că nu poate auzi dialogul din mijlocul sălii şi că va trebui să-şi potrivească nişte amplificatoare electronice de ureche. Era singurul element care-i aminti de vârstă, în mijlocul euforiei tinereşti, de care se lăsase cucerit.

Ea îl invită să-i viziteze garsoniera, dar refuză, pe motiv de oboseală. Se temea ca nu va putea rezista la ispita acestei oferte directe. Şi se păstra pentru întâlnirea cu Maria.

*

*   *

Era un fel de consiliu ad-hoc, format din doamna Margareta, Georgeta, Victor şi Martin. Problema consiliului: întâlnirea lui Martin cu Maria. Cum s-o vestească de prezenţa

lui în Bucureşti? Ce cadouri să-i ia? Ce să-i spună despre el şi condiţia lui? Cum să-i lase bani, fără s-o jignească? Pe unde s-o plimbe?

Consiliul se încheie cu concluzii sintetizate de Georgeta:

S-o cheme la telefon; să-i spună că s-a gândit în toţi anii la ea şi că doreşte s-o vadă. Nici un cadou dat direct. O va duce la magazinul de îmbrăcăminte de lux pentru femei şi-i va oferi să-şi aleagă ce-i place. O va invita la un local de noapte. O va duce cu maşina lui Victor la Sinaia şi unde o mai sugera ea. Pentru a evita vreun şoc, primul telefon va fi dat de doamna Margareta.

La telefonul doamnei Margareta, răspunse o voce de femeie:

"Alo, aici e Irinel. Cine eşti dumneata?"

"Sunt Margareta Ionescu şi aş dori să vorbesc cu doamna Maria Iosub."

"Mariaaaa!."

După câteva secunde, se auzi vocea Mariei:

"Sunt Maria Iosub. Ce doriţi dumneavoastră?"

"Sunt gazda unui prieten al dumneavoastră. Din timpuri imemorabile. Şi omul ar dori să vă întâlnească. Vine de departe... "

"Să nu-mi spuneţi că este Martin!"

"Ba este, doamna şi vi-l pot da la telefon."

"Dă - mi-l, dragă!"

Conversaţia dintre Maria şi Martin fu un schimb de exclamaţii, de fraze întrerupte; dar, până la urmă, Maria izbuti să se stăpânească şi să-l cheme pe Martin la ea: "Chiar acum,

dacă poţi!”. Martin îi ceru îngăduinţa să se pregătească pentru întâlnire şi-i spuse că poate fi la ea a doua zi, la orice ora i-ar conveni ei.

“Vino mâine dimineaţa. Voi fi gata pentru tine la ora 10. Vino, Martin!”

Martin se simţea ca un adolescent în preajma unei prime întâlniri. Înainte de-a fi rostit el vreun cuvânt, doamna Margareta îi propuse să dea o raită prin oraş şi să cumpere ceva de băut şi ceva dulce, pentru vizită.

În noaptea aceea, Martin dormi pe sărite. Abia când ajunse faţă în faţă cu Maria, se linişti. Maria îl îmbrăţişă şi-l sărută pe obraji, pe gură, pe ochi. Îl luă de mână şi-l conduse spre o canapea acoperită cu un covor românesc. Nu era nici o sfială în mişcările ei.

Se priviră secunde în şir, de parc-ar fi vrut să sesizeze tot ce făcuse vremea cu trupul celuilalt; de parcă îşi reclamau dreptul de a pătrunde în toate ungherele lumii intime a celuilalt.

Martin remarcase, încă de la intrare, părul alb, nevopsit, al Mariei, vinele pronunţate pe gât, trupul neaşteptat de tineresc şi faţa cu foarte puţine riduri pe lângă ochi şi marginile gurii.

Abia când s-au aşezat, i-a putut observa uşorul tremur al mâinilor.

Maria îi examină şi cu ochii şi cu degetele, obrazul, mâinile, buzele.

Ea îi spunea că aşa şi l-a închipuit bătrân; doar cu mai mult păr rămas pe cap şi nu puţin adus din spate, cum e acum.

Erau singuri. Victor plecase să parcheze şi să se îngrijească de maşină, iar prietena nedespărţită a Mariei, poeta Irina Lungu, nu-şi făcuse încă apariţia. Sticlele de băutură aduse de Martin erau pe masă. Maria îi ceru să deschidă una de coniac.

Au băut, s-au îmbrăţişat, au vorbit despre viaţa lor în aceşti ani ai despărţirii.

Maria reumplea păhărelele de coniac. Ea pusese o placă veche de patefon a Edithei Piaf. Se înveseleau şi se dizolvau toate urmele vreunei inhibiţii. Ea îi povestea despre aventurile ei, ca despre întâmplări ale altcuiva. În avalanşa de întâmplări şi momente pe care le împărtăşea, se amestecau comic de situaţii cu dureroase trăiri în comunismul artificial al României. Maria îi creionă în câteva cuvinte pe bărbaţii prinşi în reţeaua regulilor de partid, dar dominaţi de biologia lor. Exprima cu umor, chiar plictiseala unei munci fără orizont şi fără satisfacţii.

Povestea despre traduceri făcute de ea şi semnate de alţii, în timpul cât a lucrat la o editură, despre sexul practic obligatoriu cu şeful de care depindea salariul şi condiţia de om încadrat, despre ponosul de-a fi "evreică cu origine nesănătoasă".

Martin vorbea despre Helena şi ocazionale "rătăciri", despre celălalt tip de umilinţe generate de translocarea într-o altă cultură, altă limbă, la vârsta la care oamenii culeg roadele muncii lor şi nu au de reînceput de la alfabet.

"Eram în primul an de muncă plătită, povestea Martin, la o companie cu câteva zeci de salariaţi. O sindrofie de sărbătorire a zilei de naştere a boss-ului. Bărbaţi şi femei în ţoale festive. Auzisem de nenumărate ori o expresie pe care n-o înţelegeam. Şi mă trezesc

întrebând două tinere secretare, care tocmai folosiseră expresia: ce înseamnă *bullshit,* adică ce înseamnă balegă de bivol.”

Râdeau, se întrerupeau unul pe altul cu întrebări despre fiecare amănunt din povestirile lor şi goleau păhărelele.

Când Maria îi deschise uşa lui Irinel, nu-i fu prea greu prietenei să înţeleagă cum stau lucrurile cu cei doi.

“Şi pe mine mă lăsaţi pe-afară? Ce bunătăţi aţi mâncat? Vreau şi eu.”

“N-am mâncat nimic. Te-am aşteptat”, răspunse Maria, Mai bine hai în bucătărie sa pregătim ceva, ca mi-a umplut casa Martin cu pachete cu de-ale mâncării pentru 100 de zile de asediu.”

Rămas singur, Martin putu observa cu de-amănuntul interiorul camerei. Un ventilator amărât, care nu putea să lupte cu căldura zilei de vară. Podeaua neacoperită. Pereţii care cereau o retencuială şi o spoială proaspătă.

Făcu în minte nişte socoteli. Aflase de la Victor preţurile obiectelor de mobilier, şi a ustensilelor casnice. Ştia, tot de la Victor, cât se plăteşte un muncitor calificat pentru o zi de muncă. Cu preţul a două consultaţii obişnuite, 1.000 de dolari, putea acoperi şi covor şi un aparat de condiţionat aerul şi spoitul. Cu alte câteva sute, putea cumpăra un televizor în culori, o maşina de spălat rufe şi alte câteva pe deasupra. Se bucura ca atunci când, cu primii bani câştigaţi din lecţii de matematică şi română, putuse să-i dăruiască maică-si două baloturi de şifon de câte 30 de metri fiecare, pentru noi aşternuturi.

Maria şi Irinel aşternură masa. Irinel îşi exprima entuziasmul la fiecare delicatesă gustată.

Martin era binişor ameţit şi nu mai bea. Cu tot numele ei de alint, Irinel era cea mai dolofană. Nu puteai să-i ghiceşti vârsta. Cam între 45 şi 55 de ani. Cu ochi albaştri, profunzi, părul strâns în coc şi o rochie închisă până-n gât, părea o doamnă profesoară de demult; dar de băut părea că ştie să bea.

Stârnit de o observaţie a Irinei, despre decăderea poeziei în timpul comuniştilor şi cu dispoziţia creată de coniac, Martin dădu drumul unui torent de citate din doine şi cântece bătrâneşti, din Eminescu, Coşbuc, Topîrceanu, Minulescu, Bacovia, Arghezi, Goga, Blaga. Era ca un elev care voia s-o dea gata pe profesoara de română. Irinel îi admiră deschis şi entuziast memoria, dar mai ales volumul de poezie româneasca din capul lui.

"Încetează cu laudele, Irinel, că şi-o ia în cap şi cine ştie ce mai iese." Tonul Mariei era glumeţ, dar cuprindea şi o notă de prevenire împotriva oricărei încercări de încălcare a domeniului ei.

Telefonul lui Victor puse capăt dejunului şi demonstraţiei poetice.

Victor întrebă dacă poate să vină să-i ia. Maria îl pofti să ia o gustare.

Cu cele doua doamne pe bancheta din spate, Victor şi Martin în faţă, au pornit la aventura cumpărăturilor.

Toate protestele Mariei, la fiecare nouă oprire şi cumpărătură au fost de prisos.

Martin şi Victor făceau alegerile de aparate şi ustensile. La covor şi îmbrăcăminte, Martin şi Victor aşteptau răbdători deciziile doamnelor. Asta, după ce Irinel a fost conjurată să primească şi ea o rochie, o poşetă, un pardesiu şi un flacon de parfum.

Pachetele cu îmbrăcămintea şi covorul au fost luate în maşina lui Victor. Obiectele grele şi de mare volum urmau să fie aduse, a doua zi, cu un camion.

Erau cu toţii extenuaţi. La “ordinul” Mariei, Martin a plecat spre gazda lui, urmând să revină a doua seară, pentru a ieşi cu ea la un local recomandat de atotştiutorul Victor.

Sosind acasă, doamna Margareta l-a informat pe musafirul ei despre telefonul pe care-l primise de la Madeleine, nepoata lui Cristescu. Ea îl ruga pe Martin să-i telefoneze când poate.

Înainte de-a se culca, Martin formă numărul Madeleinei.

Ea voia o reîntâlnire, indiferent ce crede el despre necuviinţa insistenţelor unei femei, oricât de ocupat ar fi cu prieteni vechi şi rude. Îi cerea pur şi simplu să vină la ea, să stea de vorbă, să se cunoască. Renunţând la orice rezistenţă, măgulit, în inerţia euforiei generate de vizita la Maria, Martin îi spuse până la urmă Madeleinei că e foarte fericit s-o revadă la sfârşit de săptămână, vineri seara, când spera să termine treaba în care e angajat.

*

* *

Localul ales de Victor pentru sărbătorirea reîntâlnirii cu Maria era pe una din străzile perpendiculare pe Calea Dorobanţi, pe undeva în spatele străzii Londra. Restaurantul şi platforma de dans erau la înălţimea coroanelor unor copaci ale căror trunchiuri erau ca

nişte naturale coloane ornamentale. Mesele şi tribuna orchestrei erau acoperite de ramuri încărcate de frunze. Se putea acoperi totul cu o pânză impermeabilă acţionată mecanic, dar în seara aceea de iulie cu cer senin, acoperişul de frunze era perfect. Serveau fete în straie naţionale.

Lista de bucate cuprindea toate specialităţile obişnuite: mititei, fleici şi vrăbioare, momiţe, sărmăluţe-n foi de viţă, mămăliguţă cu smântână şi brânză, ostropel, ciorbă de burtă, dar şi icre negre, specialităţi de peşte şi moluşte. Puteai comanda vin de Drăgăşani, de Panciu sau de Murfatlar, precum şi şampanie franţuzească.

O solistă cânta de-ale Mariei Tănase.

Proprietarul localului, în costum negru şi cămaşă albă, se apropie de masa ocupată de Maria, Martin, Irina şi Victor şi le oferi fiecăruia câte un meniu în scoarţe de piele. Întâi doamnelor şi la urmă lui Martin.

"Localul meu este la dispoziţia dumneavoastră."

Eleganţa celor două doamne era evidentă. Mai îndrăzneaţă a Mariei, mai sobră a Irinei.

Ospătăriţa le aduse un platou de aperitive şi, la cererea lui Martin, o sticlă de şampanie.

Clientela localului - plin ochi - era alcătuită din oameni de vârsta a doua şi a treia. Nu erau decât foarte puţini tineri, câte unul sau doi la o masă de familie. Orchestra acompania solista sau cânta dansuri vechi: tangou, foxtrot, vals.

După aperitive şi şampanie, Maria se ridică şi c-un gest comic teatral, se apleca spre Martin şi rosti:

"Să dansăm copii!"

Orchestra cânta un tangou. Martin dansa cu Maria şi Irina cu Victor. Martin nu simţea cei 69 de ani ai femeii din braţele lui şi nici cei 75 proprii.

Au schimbat între ei partenerii, au comandat grătar, au băut vin de Murfatlar. Doar Victor refuza vinul, păstrându-se pentru condus.

Coborând scara spre nivelul străzii, Maria – la braţul lui Martin - plutea.

În noaptea aceea, au dormit toţi patru în cele două camere ale apartamentului Mariei; bărbaţii într-o cameră, doamnele în cealaltă odaie. A doua zi, au avut de spoit, de instalat de orânduit. Şi tot aşa au mai trăit împreună alte două zile, până când apartamentul a căpătat o nouă înfăţişare.

O înţelegere tacită între Maria şi Martin, îi oprea să facă vreun gest "indecent". El îi sărută palmele, capul, obrajii, dar nu-i atingea sânii, nu-i săruta ceafa sau urechile. Şi ea, la fel, evita orice atingere care ar fi putut însemna altceva decât afecţiune.

În vinerea acelei săptămâni, Martin a pornit-o pe jos prin Bucureşti. Fără maşină, fără Victor. Voia să călătorească prin oraş cu tramvaiul, ca toţi oamenii.

Cu toată starea mizerabilă a trotuarelor, cu asfaltul răscolit, topit de căldură şi resolidificat în bulgări şi plăci cu forme neregulate, pe care păşeai în dezechilibru continuu, Martin era destins, ca după o judecată cu sentinţă favorabilă.

Intră în tramvaie, pentru care-şi cumpărase în prealabil bilete, le "composta" în maşina ad-hoc şi cobora după câteva staţii ca s-o ia pe jos. Din tramvai în tramvai şi pe jos, a trecut şi s-a oprit la o piaţă de pe şoseaua Giurgiului, pe la Obor, prin străzi pe care nu le

văzuse niciodată, unele cu nume stranii, ca: “Strada Maşina de Pâine”. Pe strada asta avea de îndeplinit o sarcină dată de Helena: să-i facă o vizită unei vechi prietene comune, Vera, căreia să-i lase câteva sute de dolari, pregătiţi de Helena într-un plic. Strada era foarte aproape de Piaţa Obor. Martin cumpără fructe şi flori, apoi ajunse la numărul de stradă, de bloc, de scară şi de apartament, ştiute din scrisorile Verei.

De deschis, i-a deschis o femeie, despre care a aflat mai târziu că este cumnata Verei, sora soţului ei decedat.

Vera era în pat. Surâsul ei, la vederea lui Martin, voia să exprime bucuria de-al vedea, dar aducea a schimonoseală de durere, era cadaverică, numai piele şi os, cu ochii pe jumătate închişi. Părea miraculos că poate rosti cuvinte şi închega fraze. Singurul lucru viu al acestei fiinţe era curiozitatea. Întreba de Helena, despre fiul lor, pe care-l ştia de când se născuse, despre cum trăiesc ei în America. Martin răspundea ridicând puţin vocea, dar ea îi făcea semn că nu-i nevoie.

Vera îi spuse despre cumnata ei, Silvia, fără de care ar fi fost moartă “la modul cel mai propriu”. Martin şedea la o măsuţă, aproape de patul Verei. Silvia aduse o sticlă de ţuică şi nişte prăjiturele de casă.

Când se părea ca Vera a terminat stocul de întrebări, Martin îi relată hoinăreala de unul singur prin Bucureşti şi scoase plicul cu banii, spunându-i: “Asta de la Helena!”. Ea-i ceru să-i citească scrisoarea Helenei, n-o mai ajutau ochii.

Erau doar câteva rânduri. La vederea banilor, Vera făcu un gest ce părea o scuturare a întregului trup.

“Nu Martin! Spune Helenei că n-am nevoie de bani. Am vândut casa pe care o aveam de la părinţii lui Artur şi m-am văzut cu atâţia bani, că nu văd cum i-aş mai putea folosi. Ştiu ca l-ai considerat pe Artur prea incult şi că evitai să discuţi cu el, pentru că era prea *terre-à-terre*. Dar pentru mine, în toţi aceşti ani de nesiguranţă şi teamă, el a fost braţul pe care mă puteam sprijini. Moartea lui a însemnat prăbuşirea mea. Şi sunt sigură că-i vei face Helenei o dublă bucurie dându-i veştile că, în ciuda sărăciei generalizate în România post-ceauşistă, Vera n-are nevoie de bani şi că ai dat banii unei bune prietene a noastre, Mioara Bănăţeanu, poetă adevărată, care n-a fost infestată de virusul antisemit nici când au învins-o plictisul şi ţuica. De-aici la Mioara sunt zece minute pe jos. Du-te la ea!”

Silvia, o femeie de vreo 60 de ani, îl conduse până la casa Mioarei. Tăcuse mai tot timpul în cursul vizitei. Pe drum, îi vorbi despre viaţa Verei, despre suferinţa ei că nu mai poate citi, ea care devora cărţile şi pe cele englezeşti şi franţuzeşti în original şi pe cele româneşti. Şi umilinţa pe care o trăia de fiecare dată când trebuia să fie ajutată să se spele, să fie pieptănată, să fie condusă la closet.

“Mai treceţi pe la ea, domnule Martin. Cred ca aţi adus-o la viaţă pentru zile întregi. N-am văzut-o atât de însufleţită în conversaţie, ca astăzi, de-un veac.”

Mioara i-a deschis uşa. Se clătina pe picioare.

“Cine mai eşti şi dumneata?”

El recunoştea în vocea ei, în obrazul şi zâmbetul ei, ceva din fosta Mioară.

“Pot intra, să-ţi povestesc cine sunt?”

“Intră frate, intră!”

Nu-i trebuiră prea multe secunde ca să-şi dea seama de halul în care era apartamentul Mioarei. Şi nici ei ca să-şi dea seama ca el este Martin, “oficialul” Helenei.

“Spune drept, Martine, noi am pus-o sau nu?”

În argou asta însemna, aflase între timp, dacă avuseseră ei doi vreo întâlnire sexuală dusă până la capăt.

“Nu mai ţin minte, Mioara!”

“Şi cu Helena... o mai iei sau s-a uscat?”

Martin decise că nu avea rost să urmeze linia conversaţiei pe care luneca Mioara.

“Fă o cafea tare, să ne trezim, Mioara, că şi eu sunt cam ameţit.”

!Ohhh! Păi, dacă-i pe-aşa, să fac întâi un duş!”

“Bună idee, Mioara!”

După duş, aproape cuviincios îmbrăcată, Mioara aduse două ceşti de cafea neagră şi un ibric, pentru suplimente.

Au sorbit cafelele, privindu-se în tăcere.

Mioara rupse prima tăcerea, cu o afirmaţie intempestivă:

“Da, Martin, şi eu m-am prostituat, literar şi literal vorbind.”

“Ce vrei să spui, Mioara?”

“Vreau să spun că, în afară că am pus-o cu secretarii de partid de la Uniune şi de la editurile în care-am lucrat, - ceea ce, eu personal, nu consider un păcat - am scris versuri de glorificare a regimului din ţara mea. Nu chiar direct, ca-n poemele despre geniile conducătoare şi izbânda socialismului, dar prin metafore care abia de-acopereau accentele

de odă la adresa “partidului oamenilor muncii”. Scriam despre fericire, despre împlinirea visului de libertate, despre dragostea liberă de constrângere, când ar fi trebuit să strig: Vă urăsc, pentru că mi-aţi îngenuncheat neamul şi-mi siluiţi trupul şi mintea şi sufletul!”

“Mioara, Mioara, nu te învălui în manta de profet trădător! N-ai fi putut schimba nimic înfruntând tăvălugul istoriei. Uite la Sartre şi ciracii lui din Franţa, uite la intelectualii americani care i se închinau lui Stalin şi după documentarea măcelurilor ordonate de el! Să-ţi spun mai bine despre Helena şi despre ce-a însemnat dezrădăcinarea noastră şi implantarea într-un teren nou, plin şi el de buruienile minciunii şi trădărilor.”

“Ştiu, Martin, ştiu ca nu-i lume dreaptă nicăieri şi că mătrăguna puterii banilor sau politica nu poate fi stârpită cu vorbe, oricât de înaripate. Dar vă fericesc pentru curajul de-a vă fi rupt la rădăcină şi de-a fi luptat cu greutăţile refacerii vieţii, după ce nu mai eraţi tineri.”

Era patru după amiază când Martin îşi aminti de scopul vizitei şi de promisiunea făcută Madeleinei...

El scose plicul şi încercă un fel de scuză că-i oferă bani de la Helena, care s-a gândit că poate…

Mioara luă plicul din mâna lui Martin.

“Ştiam eu că-i deşteaptă, Helena!” Îl sărută şi continuă:

“Spune-i Helenei că m-a fericit o dată cu un televizor expediat din New York şi mă fericeşte a doua oară cu banii ăştia, care vor însemna o dantură, fără de care n-aş mai fi fost om.”

Trupul Mioarei era îmbătrânit peste vârsta ei. Martin ştia ca Mioara e mai tânără cu cel puţin 10 ani decât Maria, deci nu putea fi mai în vârstă de 60. Părul alb, dinţii stricaţi, şoldurile prea pline o făceau să pară mult mai bătrână. Martin era înciudat că observă toate detaliile decrepitudinii celei care fusese o poetă admirată şi o femeie dorită.

Ieşind de la Mioara, opri un taxi. Ajuns acasă, află că Madeleine telefonase ca să-i amintească de întâlnirea proiectată. Refuză politicos invitaţia la masă a doamnei Margareta şi se retrase în camera sa să se odihnească. După o oră de somn şi un duş fierbinte, se simţi gata să înfrunte o seară de întâlnire cu tinereţea.

Era 8 seara. Avea de gând să-l cheme pe Victor, dar înainte de asta, o sună pe Madeleine. Ea-i spuse că vine să-l ia cu maşina ei.

Martin o aşteptă în faţa casei. De îndată ce intră în maşină, Madeleine îi spuse că ar vrea sa ia cina cu el, acasă la ea şi nu la vreun local. La insistenţa lui, trecură întâi pe la magazinul cu trufandale, delicatese şi băuturi.

Garsoniera Madeleinei era, evident, pregătită pentru o cină intimă. Pe masă, în odaia de primire, tacâmuri, pahare şi lumânări care aşteptau să fie aprinse. Flori în vaze, lumina electrică la nivel minim. Contrastul cu ce văzuse la Mioara sublinia ordinea şi farmecul locuinţei. Se aşeză, la invitaţia gazdei, pe o canapea. Madeleine aduse o sticlă de coniac franţuzesc şi pahare pe măsuţa din faţa canapelei.

Ciocniră. Tânăra îl întrebă unde-a fost şi ce a făcut de la întâlnirea anterioară.

Îi povesti despre vizita la Slănicul Prahovei, despre întâlnirea cu Mioara, plimbările pe jos prin pieţe, vizita la Vera. În afară de noaptea de la Slănic. Descria întâmplările şi personajele, aşa cum le trăise şi le văzuse. Până şi “autocritica” Mioarei Bănăţeanu.

“Şi ce crezi despre România de azi, despre oamenii ei?”

Martin nu se putea opri să se simtă ispitit de femeia tânără de lângă el. Ea respira sănătate, vigoare şi senzualitate. Îşi spuse, în acelaşi timp, că e stupid să se lase antrenat de fantezii ca acelea ale eroului lui Nabokov. Chiar dacă nu era vorba de o adolescentă, ci de o femeie de 30 de ani. Chiar dacă el nu mai era departe de dublul vârstei lui Humbert.

“Ţara, România, mi se pare sleită de vlagă, ca un pacient în convalescenţă. Oamenii, cei mai mulţi din cei întâlniţi, deschişi la minte, conştienţi de ce-a trecut peste ei. Dar cei întâlniţi sunt o minoritate, care nu cuprinde strada, copiii, tineretul, lumea de la ţară, toată această populaţie care a suferit spălări ale creierului, timp de peste jumătate de veac. În diferite grade, fireşte. Schizofrenia asta, legionar-comunistă i-a deformat pe oamenii obligaţi s-o trăiască.”

“Vreau să-mi mai spui şi să-mi împărtăşeşti previziunile tale despre viitorul nostru şi să-mi spui dacă merită să încerc să evadez spre alte orizonturi. Dar mai întâi, să mâncam ceva. Vrei?”

“Trebuie să-ţi mărturisesc că şi eu sunt flămând şi aş mânca orice mi-ai da.”

“Asta-i bine, foarte bine. Te rog, ia loc la masă.”

Ea pregătise trei feluri de salată, sărmăluţe şi pui fript. S-au oprit amândoi la sărmăluţe, renunţând la pui fript şi la tort.

Din fructe, Martin gustă nişte vişine, rare la New York.

Au băut câte un pahar de vin de Murfatlar.

Două ventilatoare şi geamurile deschise sub perdele făceau răcoare.

Au încheiat masa cu o cafea turcească cu o aromă ca de foarte de demult.

“Îmi datorezi o previziune istorică, Martin.”

Se aşezară amândoi pe canapea. Ea se lipi de el. Martin sesiză absurdul situaţiei. Cu 20, 25 de ani înainte, ar fi întins braţul până la celălalt umăr al femeii. I-ar fi sărutat mâna, ceafa, decolteul. Dar acum, nu era în stare să facă vreun gest. Cu dificultate, dregându-şi glasul ca să ascundă tulburarea, rosti cum îi dicta buna cuviinţă:

“Ei, draga mea, am mâncat, am băut, dar se mai şi duce omul la casa lui.”

“O, nu! În noaptea asta nu-mi scapi. Am pregătit patul tău şi-ţi voi da drumul din colivie dimineaţa. Acum, treci te rog la îmbrăcăminte de noapte. Am şi pijama pentru tine. Daca vrei sa faci un duş, poftim în baie.”

Ar fi părut ridicolă şi ar fi fost inutilă orice rezistenţă. Făcu un duş, se vârî în pijama.

“Acum îmi dai voie şi mie? “ spuse Madeleine, ceremonios, şăgalnic.

Ieşi din baie cu nasturii de la tunica pijamalei numai până pe la jumătate închişi, aşa că sânii erau la vedere.

Se aşeză pe patul lui Martin şi, cu mâna sub pătură, îl mângâie pe piept şi mai jos, până-i simţi organul turgescent.

“Dar de ce, Madeleine, de ce ?” îngăimă Martin.

“Pentru că n-ai vrut să foloseşti puterea ca să mă îngenunchezi; pentru că ai fost delicat şi atent; pentru că nu m-ai învinuit, ca atâţia alţii, de crimele părinţilor şi unchilor mei; pentru că nu copulare doresc eu, ci înţelegere şi mângâiere.”

Vorbea fără să lase din mână dovada dorinţei şi cu cealaltă mână îndepărtă pătura de pe Martin şi, întâi cu buzele, apoi cu limba şi cu gura, îl aduse până aproape de orgasm. Când el încercă să se elibereze din gura ei, ea rămase ferm pe loc. Părea triumfătoare. El se simţea copleşit de vină faţă de Helena? Faţă de Maria?

Ea se întinse alături, în pat şi-i aduse capul între sâni. El îi sărută capul, sânii, braţele.

*

* *

A doua zi era sâmbătă. Martin se trezi bine odihnit, cu sechelele unui vis în care urca un munte. Îl aştepta Victor cu maşina. Programaseră pentru sâmbătă sau duminică un drum într-o regiune viticolă din judeţul Buzău, de unde obişnuia Victor să se aprovizioneze cu vin şi ţuică de prune. Martin voia un contact cu oameni de la ţară. Ar fi vrut să-i întrebe cum au trăit sub comunişti şi cum privesc ei noua putere; dar simţea nevoia să-şi sedimenteze propriile impresii, să fie un timp cu el însuşi. A amânat pentru duminică drumul spre Buzău şi a pornit pe jos, fără vreun obiectiv anume. Când s-a trezit în faţa statuii lui Mihai Viteazul, s-a hotărât să meargă, tot pe jos, până la Cişmigiu.

Pe o bancă, în Cişmigiu, începu să treacă în revistă momentele trăite în Bucureşti, în 1990. Era pe la capitolul Georgeta, când o femeie tânără, cu ochii şi buzele făcute, cu o fusta scurtă şi lipită de corp, care-i acoperea doar jumătate din coapse, îi ceru voie să şadă

pe bancă. Şi fără să aştepte încuviinţarea lui, se aşeză şi începu un monolog, care părea de mult învăţat şi repetat:

“Văd că eşti îmbrăcat altfel decât localnicii noştri şi arăţi a fi om subţire. Şi ţii în mână un ziar românesc, deci ştii limba; de aceea o să-ţi spun de-a dreptul ce am de spus. Sunt curvă, dar îmi aleg cu grijă muşterii. Dacă vii cu mine la doamna Aneta - este la câţiva paşi, în spatele Cişmigiului - bem bere şi te prelucrăm. Eu şi încă două fete. Orice vrei, orice fantezie ai avea, ţi-o împlinim. Şi nu suntem din alea cu şutitul şi avem certificat medical. Un pol de dolari cinstit şi un ceas de fericire. Mergem?”

Martin se simţea aproape îmbiat, dar tot conştientul lui se opunea la aceasta ofertă de sex comercial.

Se învinuia de ipocrizie, că izbutea să se abţină doar pentru că e săturat de sex, dar că altfel ar fi incapabil să reziste la ispită, chiar sub forma asta lamentabilă.

O privi în ochi pe ofertantă şi o întrebă:

“Cum te cheamă, fetiţo?”

“Manuela.”

“Şi nu ţi se pare că sunt prea bătrân pentru aventuri şi fantezii sexuale?”

“Poate pentru aventuri, dar nu pentru fantezii. Am dat şi de unul de 93 de ani, fericit să poată linge trei perechi de sâni şi să fie mângâiat de mâini şi limbi meştere.”

Răspunsul ăsta nu-i mai părea lui Martin pregătit şi repetat.

“Uite, zise el, scoţând din buzunar o hârtie de 20 de dolari. Ia banii şi zi c-am făcut-o, c-am pus-o.”

“Am ştiut eu că azi o să fie zi cu noroc. Mi-a citit în cărţi, ţiganca.”

Ea băgă banii-n poşetă şi înainte ca Martin să-şi poată retrage mâna, i-o sărută. Plecă dreaptă şi zâmbitoare.

Rămas pe bancă, Martin întorcea pe toate feţele întâlnirea cu sexul de vânzare. Să fi creat sărăcia acest surplus de ofertă? Condiţiile regimului oprimant, ucigător de demnitate şi sexul neîngrădit, ca supapă de siguranţă? Să fie oare aşa în toate ţările cu venitul mediu pe cap de locuitor sub o anume limită? Să fie oare mai rar fenomenul la evrei, ca un efect al educaţiei în familiile evreieşti? Să fie oare, monogamia legalizată factorul determinant al insatisfacţiei sexuale şi al cererii de sex cu plată? Nu-şi putea da nici un răspuns mulţumitor.

Mame ţinându-şi copiii de mână treceau pe alee. Ele îi amintiră că mai există familii, părinţi şi copii şi, poate, iubire adevărată. Gândul ăsta îl conduse spre amintirea unei conversaţii avută, demult, cu un coleg de grupă, la facultatea de chimie. Numele acestui coleg, Nicolae Bucur, îi veni în minte fără nici un efort. La New York, ori de câte ori se gândea la prietenii lăsaţi în România, imaginea lui Bucur îi apărea ca reacţie imediată. Fuseseră colegi din primul an până la excluderea lui Martin, în preajma celui de-al patrulea şi ultim an. Erau amândoi mai vârstnici decât ceilalţi colegi de an. Martin era după licenţa în drept, iar Bucur terminase, înainte de a se înscrie la chimie, facultatea de istorie.

Descoperiseră uşor că erau plămădiţi din aluaturi intelectuale compatibile şi în disonanţă cu restul colegilor. Până la întâlnirea cu Bucur, Martin căpătase convingerea că

toţi studenţii români au antisemitismul în sânge. Bucur a fost omul care i-a clătinat această convingere.

Conversaţia fusese despre iubire şi ură.

Bucur a fost acela care-i vorbise de ură ca de un sentiment generat şi cultivat, de-a lungul istoriei, de stăpânii vremelnici ai societăţii, pentru a-şi menţine şi extinde puterea asupra supuşilor. Bucur i-a vorbit pentru întâia oară despre cruciade ca despre o uriaşă şcoală de ură şi cruzime sub umbra crucii, despre vânătorii de vrăjitoare, inchiziţie, închisori naziste şi ideologii rasiale, istoriceşte legate. Bucur îi vorbea de sumele gigantice investite în cultura urii.

Martin se ridică de pe banca lui, hotărât să-l caute pe Nicolaie Bucur. Ieşit din Cişmigiu, nu se opri decât la prima bodegă, aproape de Cercul Militar. Nu se opri nici în faţa cinematografelor, în care obişnuia să intre cu Helena, folosind o legitimaţie de gratuitate, pe care i-o dăduse un prieten ziarist. În cinematografe, vizionând câte două sau trei filme la rând, scăpau de plictisul zilelor cenuşii.

În bodegă, Martin ceru barmanului o carte de telefon. Barmanul îi oferi una cam zdrenţuită, spunând:

“Cam greu să găseşti vreun număr corect, domnule. Cartea e veche de vreo 5 ani.”

“Mulţumesc, poate că totuşi…”

Martin găsi câţiva Bucur Nicolae, însă numai unul era profesor. După nume, îşi închipuia că profesor trebuie să fi ajuns, până la urmă, fostul lui coleg.

Sună de la telefonul barului şi-i răspunse o voce de bărbat:

“Alo, aici Nicolae Bucur. Cine cheamă?”

“Să trăieşti Nicolae, Martin la telefon. Martin Soroker.”

Nu-i trebuiră decât câteva clipe până să se dumirească. Îl întrebă pe Martin unde trăieşte şi-l chemă - “Dacă se poate, imediat”- la dânsul. Îi dădu adresa, pe bulevardul Dacia, şi-i spuse că-i fericit să audă glasul unui prieten pe care-l crezuse dispărut pentru totdeauna.

Martin luă un taxi şi ajunse într-un sfert de ceas în faţa clădirii cu numărul indicat. Nicolaie Bucur aştepta în faţa clădirii. Cei doi bărbaţi cu părul alb se îmbrăţişară pe caldarâmul din faţa clădirii. Discontinuitatea dintre ei, spaţială şi temporală, dispăruse.

În camera de primire a lui Bucur erau numai cărţi, scaune şi mese. Era însă o anumită ordine, care-l făcu pe Martin să întrebe:

“Eşti însurat, Nicolae?”

“Fost şi divorţat.”

“Şi cine ţine ordinea asta?”

“Am o prietenă bună. E plecată acum la părinţii ei, la ţară.”

După epuizarea întrebărilor despre profesie, familie, stare materială, sănătate, cei doi, ca mai demult, atacară condiţia umană, problemele societăţii în care trăiesc şi rolul intelectualului în mediul lui uman.

Martin descoperi cu plăcere că Bucur e profesor de chimie analitică, disciplină atât de apropiată de propria lui profesiune. Bucur îi spuse ca n-a avut prea mult de suferit în carieră, pentru că a fost uşor de verificat că n-a fost legionar; dar toate speranţele lui într-o

schimbare pozitivă a economiei, eticii şi culturii în România s-au spulberat din primul an al sovietizării ţării. L-au dezgustat comportarea secretarilor de partid, activitatea partidului comunist, o docilă agentură stalinistă.

Au dezbătut ore întregi condiţia României post-ceauşiste. Ideea centrală a lui Bucur despre România era că nici într-o generaţie sau două, nu va putea ieşi ţara pe deplin din marasmul economic şi cultural în care se zbate.

“Naţionalismul, purtând vechea hlamidă a antisemitismului şi xenofobiei şi corupţia sunt doua plăgi, care nu pot fi stârpite decât prin educaţie de generaţii. Şi politicienilor numai de asta nu le arde! Corupţia este pretutindenară în România. Din timpul stăpânirii otomane şi fanariote, când fiecare membru al protipendadei îşi culegea peşcheşul, până în zilele gospodăriilor colective impuse şi după prăbuşirea şandramalei comuniste, bacşişul a fost şi a rămas atotputernic. Nu este vameş, inspector financiar, poliţist, jandarm, doctor şi dentist în spitale şi clinici, sau funcţionar în birocraţia statului, care să nu fie încredinţat că i se cuvine o plată suplimentară la salariu, pe sub mână. Corupţia roade ca un cancer economia, sufocă iniţiativa, induce tărăgănarea, lenea şi nepăsarea. Şi asta, pe toată scara, de la opincă la vlădică.

Şi ura antisemită, antimaghiară, antiţigănească, îşi are şi ea originea istorică chiar la începuturile organizării României ca stat şi a fost folosită mereu, de-atunci, ca cea mai uşor de mânuit armă politică.

Ura, ca şi iubirea, îşi au rădăcinile lor biologice. Iar ura poate fi cultivată până la a deveni dominanta psihologică a unui individ, sau a unui grup social. Spre deosebire de ura

panterei împotriva fiarelor care-i atacă puii şi care nu-şi mai arată colţii de îndată ce pericolul a trecut, ura omenească şi violenţa determinată de ură sunt sinucigaşe. Ele otrăvesc sufletul comunităţilor, fac imposibil sinergia socială, creează justificarea indolenţei şi iluzia că, deposedându-i pe ceilalţi, poţi deveni bogat.

Uite la efectul urii ridicată la rang de conduită naţională, în Germania; uite la efectul urii de clasă ridicată la rangul de atitudine universală!

Vai de cei învinşi! Suntem învinşi de noi înşine.

I-am privit pe protagoniştii urii ca pe nişte măscărici şi ne-am bizuit pe 'bunul simţ' al poporului. N-am pus energiile noastre într-o luptă serioasă cu propaganda legionară; n-am făcut nimic pentru a-i opri, când ar mai fi fost timp. N-am împiedicat exploatarea vidului mintal al majorităţii şi, ca urmare, victoria stupidităţii."

Nicolae Bucur îi vorbea lui Martin ca un profet dezlănţuit unei mulţimi. Până când şi-a dat seama de incongruenţa logosului său. Cui să-i vândă ideile lui? Unuia care ştia, desigur, tot aşa bine ca el, ce s-a întâmplat şi unde s-a ajuns? Şi schimbă brusc tonul lui profetic.

"Spune-mi, Martine, cum ai trecut prin rigorile adaptării la o viaţă nouă? Cum te-ai descurcat cu limba? Cum ai găsit de lucru? Îţi place munca pe care o faci?"

Martin îi descrise prietenului său odiseea peregrinărilor lui, până la însuşirea aproximativă a limbii şi, mai departe, până la găsirea unui echilibru. Îi vorbi despre suportul celor doi oameni de lângă el, soţia şi fiul devenit cel mai bun prieten. Îi vorbi despre activitatea lui din ultimii ani, care-i oferă prilejul să exploateze cunoştinţele din anii de laborator de chimie, experienţa de profesor şi popularizator al ştiinţei şi studiile de drept.

“Cu privire la viaţa politică din America, spunea Martin, trebuie să-ţi spun că n-are nimic dintr-un model de urmat. Diferenţele dintre ce au şi ce pot suprabilionarii şi sărăcimea atinge obscenul. Nu-i vorba numai de cei fără casă şi masă, care dorm pe străzi şi în staţii de trenuri subterane cu guzganii, ci de milioane de imigranţi ilegali şi oameni scuipaţi din rândurile clasei mijlocii de datorii făcute cu cărţile de credit. Există în America sclavaj efectiv, victimele fiind chinezi şi mexicani şi oameni din insule atraşi de mirajul dolarului şi îndatoraţi unor traficanţi de oameni. Vreau să-ţi spun că lăcomia şi corupţia nu sunt factori specifici pentru România, iar puterea politică este în mâna celor cu bilioanele.”

Au trecut amândoi la amintiri despre profesori şi colegi de an şi de laborator. Au râs împreună de colegul lor cu patru nume: Korn Karl Romuald Waldemar devenit comunist fără prihană, informator al securităţii şi secretar de partid al Institutului de Metrologie, pentru a se transforma în sionist ardent, după emigrarea în Israel. Sau despre naţionalista mâncătoare de foc, Natalia Butum metamorfozată în internaţionalistă grandilocventă, după instaurarea partidului comunist la putere. Despre Buzea devenit membru al Academiei, pentru că a scris articole şi conferinţe pentru Elena Ceauşescu.

Bucur şi Martin erau într-atât pe aceeaşi lungime de undă, încât ajunseseră să-şi completeze reciproc frazele.

Se despărţiră seara, târziu, numai după ce Martin îl făcuse pe Bucur să declare că va cere viză pentru America şi-i oferi găzduire nelimitată la New York.

Întors acasă, Martin le împărtăşi doamnei Margareta şi lui Victor bucuria redescoperirii lui Bucur Nicolae.

*

* *

În călătoria până-n judeţul Buzău şi prin satele viticole, prin care l-a dus Victor, Martin a întâlnit o lume care părea că n-a fost clintită din loc de furtuna istorică. Ţărani gospodari cu petece de vie, livadă şi grădină de legume.

Într-una din curţi, gospodarul ieşi în întâmpinarea lui Victor, ca vechi client.

Pe o bancă cioplită de ai casei, la o masă făcută dintr-o scândură pe două capre de lemn, un ţăran cu mustaţă, cam nebărbierit, purtând o pălărie ponosită, pleoştită peste urechi şi peste frunte, sorbea vin roşu dintr-un pahar, în care-şi turna dintr-o măsură de un litru. Martin îi fu recomandat gospodarului Stanca Ion, ca cetăţean din Bucureşti, care a auzit de vinul de Buzău şi vrea să-l încerce. Gospodarul intră în casă şi se întoarse cu două sticle, una de vin roşu, alta de vin alb, pentru gustat.

Martin gustă din amândouă soiurile. Şi limba i se dezlegă. Foarte curând se strânseră vreo 6 bărbaţi, care ascultau cuvintele lui Martin, ce nu li se păreau de loc a fi ale vreunui politician în cursă după voturi.

"Văd că eşti om cu carte dom' le, i se adresă un ascultător. Ce crezi dumneata despre americanii ăştia, o sa-i bată pe ruşi sau îi lasă de capul lor ?"

În rolul de comentator politic, în care era împins de împrejurări, Martin încercă să fie diplomat.

"Păi, americanii au destule de-ale lor pe cap şi ruşii şi-au dat seama că n-o pot ţine tot aşa, cu ameninţarea îngropării capitalismului. Cred că s-or înţelege, că doar nu-s

nebuni să se distrugă unii pe alţii cu bombe atomice. Şi-or să lase toate ţările să-şi vadă de ale lor.”

Prevăzând o lunecare a discuţiei spre politica locală, Victor interveni:

“Domnule Martin, ne aşteaptă cucoanele şi se face târziu. Eu am pus 20 de sticle şi-o damigeană în portbagaj. Îi dăm drumul?”

“Nu înainte de-a cinsti omul cu o ţuică, la mine”, zise Asavinei, omul cu întrebarea despre America şi Rusia.

Cel cu pălăria şi măsura de vin roşu continua să soarbă din paharul lui, neabătut de conversaţie sau de mişcările celorlalţi.

Cu Asavinei în maşină, au plecat spre gospodăria lui. La poarta de nuiele, i-a întâmpinat nevasta lui Asavinei. După recomandările de rigoare, Anca Asavinei a aşternut pe prispa casei un ştergar lat, brodat cu fir de bumbac roşu şi verde şi a adus o sticlă de ţuică.

“Pe mine mă iertaţi, da’ vin îndată”, spuse femeia. Şi s-a întors în câteva minute cu o traista şi un coş pline de castraveţi, ardei bucureşteni (gogoşari), marole, ceapă verde şi ridichioare, toate culese din grădină.

Anca Asavinei aduse vorba despre feciorul lor, care se pregătea să se înscrie la universitate.

“Nu ştiu dacă-i bine, spunea ea, dar el vrea să înveţe bişniţe ca jidanii. Dumneavoastră ce credeţi?”

“Cred că-i bine, că o să fie multe afaceri în România şi o să găsească băiatul de lucru şi poate va începe o afacere pe contul lui. Vor fi multe ocazii.”

“Aşa o fi; să vă fie gura aurită. Dar dumneavoastră ce învârtiţi, dacă nu e cu supărare?”

“Eu sunt chimist. Fac analize.”

“De-alea de sânge, de urină şi de ce-a mai fost mâncat odată?”

“Nu tocmai. Fac analize de medicamente, doctorii şi droguri rele care te intoxică sau te fac să visezi şi să nu mai poţi fără ele.”

“Cum ar fi cocaina ? interveni Asavinei. Păi tocmai voiam să vă întreb ce-i de făcut să ferim băiatul să cadă într-o patimă de asta. Că aud tot felul de poveşti. Când erau legionarii, cântau cântece şi se îmbătau cu vorbe. Comuniştii îi făceau pionieri şi-i ţineau din scurt şi le dădeau sarcini. Acuma n-au de ce să se agaţe şi sunt lăsaţi de capul lor. Şi cum s-adună, o iau razna şi băieţii şi fetele. Nu mai rămâne una fecioară după 14 ani. Şi ţigări şi băutură şi droguri de alea. Mă tem să trimit băiatul la Bucureşti. Totuşi, pe-aici, la ţară nu are rost să-l ţinem.”

“De trimis, trimiteţi-l, dar găsiţi-i o gazdă bună şi fiţi cu ochii pe el”, fu răspunsul lui Martin.

“Domnule Martin, nu mai putem sta, că ne-apucă noaptea pe drum.”

Când au sfârşit cu descărcatul damigenei, a sticlelor şi a legumelor la doamna Margareta, se făcuse ora 10.

Au stat la cină prelungită toţi membrii familiei tranzitorii a lui Martin: Margareta, Irinel, Victor şi Madeleine cu Maria, invitate de Margareta în numele lui Martin.

A trecut o săptămână de întâlniri cu foşti studenţi ai Colegiului pentru Studenţii evrei, unde lucrase ca profesor asistent de Chimie biologică, de plimbări prin parcuri şi pe lacurile de lângă Bucureşti, de vizite prin librării şi la o expoziţie de carte.

A bătut cu piciorul străzile în care locuise cu părinţii şi apoi cu Helena. Strada Bradului, undeva prin Dudeşti, unde avusese prima adresă stabilă în Bucureşti. Bulevardul Dacia, unde a trăit cu părinţii, un frate mai mare şi o pereche cu totul necomformistă: un scriitor de orientare marxistă şi prietena lui, o frumuseţe oacheşă, cu un val de păr negru, despletit. Această pereche de oameni tineri îl cuceriseră şi-l adoptaseră pe Martin. Ei au însămânţat în el dispreţul pentru convenţionalism şi i-au dizolvat sfiala de provincial.

Pe strada Oiţelor, a căutat şi n-a putut descoperi casa în care avusese prima întâlnire reală cu Helena. În Edgar Quinet, a urcat până la etajul 6, la uşa apartamentului în care locuise, în primii ani după căsătorie, împreună cu o altă pereche de evrei tineri, proaspăt căsătoriţi; şi-a amintit acolo de un vecin, doctor Olin, al cărui prieten, emerit pocherist, i-a curăţat pe Helena şi pe cei doi colocatari de câteva mii de lei.

Strada Judeţului, în spatele Circului, îi aminti lui Martin de directorul Circului, un tânăr venit de la ţară, cu statut de membru de partid. Îl chema Vasile Ionescu şi trăia ca soţ şi soţie cu o rusoaică de prin Basarabia, veselă şi petrecăreaţă. Vasile şi concubina lui locuiseră o vreme în acelaşi bloc cu Martin şi Helena, pe strada General Praporgescu. Vasile îi recomandase lui Martin o familie de pitici şi-l introdusese în viaţa artiştilor de circ. În strada Atena, dispăruse laboratorul fratelui lui Martin; acolo lucrase ca student într-o vară şi învăţase să recolteze sânge pentru analize.

S-a aşezat la o masă, într-o cofetărie de pe lângă Piaţa Romană. Încercă să facă ordine în şirul de momente disparate din trecutul lui. Amintirile nu se lăsau orânduite. Un grup de tineri mărşăluia pe bulevard şi el putu distinge lozinca lor mereu repetată: “Mai bine mort decât comunist “. Era ceva intempestiv şi ameninţător în strigătul lor colectiv.

Pe drum înspre casă, Martin lua decizia să plece la Bacău, oraşul în care se născuse şi-n care trăise primele umilinţe şi primele victorii.

*

*   *

Era singur pe peron după plecarea lui Victor. Abia când să pornească trenul, a sărit Martin pe scara unui vagon de clasa I-a. Pe scară fiind, a simţit o mână în buzunarul de la spate al pantalonului. Cu mâna stângă pe parmacul scării, cu dreapta apucă mâna din buzunarul lui. Trenul se puse în mişcare şi Martin îl trăgea pe cel cu mâna-n buzunarul lui. Întorcând privirea spre cel târât, dădu de un chip cu o privire deznădăjduită. Era un om de cel puţin 60 de ani, fără îndoială nou şi ne-experimentat în meserie. Martin lăsă mâna omului din strânsoare. Ne-îndemânatecul hoţ de buzunare mai veni câţiva paşi din inerţie. Se priveau ca şi cum s-ar fi înţeles unul pe altul.

În compartiment se găseau: un maior, o doamnă cuviincios îmbrăcată şi un băiat de vreo 13 ani. Cele două locuri la geam erau ocupate de ofiţer şi de doamnă, iar băiatul şedea lângă doamnă.

Martin luă singurul loc rămas liber, după ce-şi puse geamantanul de piele cu volum modificabil pe plasa de bagaje.

Maiorul îl măsură pe Martin cu privirea, de la jacheta americană (geacă în vocabularul zilei) până la încălţăminte.

De cum se aşeză, Martin avu de răspuns la o întrebare a maiorului:

“De unde veniţi, domnule?”.

Lui Martin nu-i plăcu alura ofiţerului, tonul lui aproape imperativ, întrebarea în sine, cu subînţelesul: “Din străinătate, nu?”.

Hotărâse rapid să răspundă maiorului cu toată curtoazia posibilă şi să evite cine ştie ce posibilă ofensă verbală, dar, şi să nu comită vreo incorectitudine de vocabular sau topică. Era ca atunci, în anii de liceu, când trebuia să fie mai bun la română decât românii.

După ce află că Martin vine din New York şi că e născut în România, după ce-i făcu complimente pentru limba “ca din carte”, maiorul îi puse întrebarea standard pusă evreilor veniţi din Israel:

“Aţi venit să cumpăraţi vreo casă, să investiţi într-o companie care se privatizează? Ţara are nevoie de capital.”

Maiorul nu putea sesiza enervarea lui Martin.

“Nu, domnule maior. Ştiu că sunt mulţi care vin în România cu intenţia de-a găsi vreun chilipir sau vreo afacere bănoasă, dar eu sunt în căutarea unor prieteni vechi şi a unor rude, dac-or mai fi în viaţă.”

“Deci, sunteţi evreu domnule, venit din America. Să nu-ţi faci nici o grijă, domnule. Ai să-ţi găseşti rudele (maiorul lunecase pe nesimţite la persoana a doua singular) bine mersi; la noi n-au fost acte de violenţă contra evreilor, ca în Ungaria şi Germania.”

De astă dată, Martin nu s-a mai reţinut. Răspunsul lui era o privire, în care se citea dispreţ şi dezgust. Maiorul, descumpănit de tăcerea şi privirea lui Martin, bâigui un fel de scuze.

Doamna din compartiment strânse lângă ea pe băiat, ca şi cum ar fi vrut să-l ferească de o ceartă sau bătaie între bărbaţi. Maiorul început un fel de peroraţie:

"Dar ce? Nu-i ruşine să fii evreu. Israelienii au bătut atâtea armate aliate împotriva lor. Evreii nu sunt laşi, iar Israelul mic cum e, este mai bogat decât toată România. N-am vrut să vă jignesc. Eu cred chiar că România şi Israelul trebuie sa fie ţări prietene. Chiar Ceauşescu, oricât de rău o fi fost, ţinea cu Israelul."

Tăcerea şi privirea lui Martin îl făcură pe maior să înceteze discursul împăciuitor.

"Cum te cheamă, domnule?", întrebă, după o pauză, Martin.

"Ion Marinescu. Pe dumneavoastră?"

Martin nu răspunse întrebării, ci vorbi mai departe, ca şi cum ar fi avut doar nevoie de numele celuilalt, pentru ce avea să-i spună.

"Pe căpitanul meu nu-l chema Marinescu ci Risachievici, tot român însă. El era un erou adevărat, pe front, călare pe cal, cu revolverul în mână, cu galoane noi şi strălucitoare pe umeri. Eram în pădurea Proboteştilor, aproape de Herţa. Eu eram caporal în regimentul 27 Dorobanţi, compania I-a. Tancurile ruseşti erau pe aproape. Ţinea căpitanul Risachievici revolverul îndreptat spre mine şi ar fi tras, dacă nu l-ar fi speriat o simplă scrisoare pe care i-am pus-o sub ochi. Primită de la un prieten, care lucra la Marele Stat Major şi începea cu "Dragă Martin". Scrisoarea era pe hârtie cu antetul Marelui Stat Major. O, era erou căpitanul

meu! A mai împuşcat el doi evrei, pentru că ar fi avut “intenţia de a trece la inamic”. S-a nimerit aşa că cei doi împuşcaţi erau tocmai soldaţii care-i dăduseră bani pentru o permisie de câteva zile, de pe zonă. Şi se întorseseră oamenii la regiment.

Mai aveţi nevoie de vreo informaţie în legătură cu originea mea etnică, domnule maior?”

Maiorul îşi făcea de lucru cu bagajele. Se pregătea să coboare la Buzău.

Ieşind din compartiment, maiorul rosti nişte cuvinte de bun rămas şi drum bun, adresate nimănui în particular.

Rămas cu doamna şi băiatul în compartiment, Martin încercă să dizolve atmosfera penibilă, lăsată de ciocnirea cu maiorul. I se recomandă doamnei, îi ceru scuze pentru comportarea lui şi-i explică de ce nu putea îndura să fie supus la interogatorii, ca altă dată la anchete.

Doamna-i spuse că e profesoară la Roman, că o cheamă Mia Romanescu, iar pe băiat, fiul ei, îl cheamă Alexandru şi urma să intre în clasa a 5-a de liceu. Martin mărturisi că a fost şi el profesor şi-l întrebă pe Alexandru dacă-i plac povestiri ştiinţifico-fantastice şi ce obiecte îl atrag.

Reţinut la început, Alexandru se însufleţi, auzind că Martin scrisese povestiri ştiinţifico-fantastice. Îşi declară entuziasmul pentru acest soi de povestiri şi părea interesat de tot ce spunea acest adult, care-i vorbea ca unui prieten.

După două istorisiri ale lui Martin, despre ce-a văzut prin călătoriile lui, în insulele Galapagos şi în Hong Kong şi după rezumatul unei povestiri scrise cu 25 de ani în urmă,

Alexandru era pe deplin cucerit. Mama lui întrerupea doar din când în când, cu câte-o remarcă despre lecturile preferate ale lui Alexandru şi despre pasiunea lui pentru matematică.

Aproape de Bacău, ea îi mărturisi lui Martin cât de încântată ar fi sa-l aibă măcar o singură dată profesor vizitator în clasa ei.

Se despărţiră prieteni, cu făgăduinţa lui Martin de-ai trimite lui Alexandru, de pe unde o s-ajungă în călătoriile lui, câte-o carte ilustrată cu timbrele locale.

La Bacău, Martin spera să reîntâlnească foşti colegi de liceu, să-l revadă pe Jean Simon, vărul Dendei, cel care-l jignise odată aşa cum nimeni şi niciodată nu l-a mai jignit. Îşi propuse să-l viziteze şi pe-un văr al Helenei, care locuia într-unul din apartamentele la bloc, ceea ce reprezenta o adevărată cucerire în vremea Ceauşeştilor.

Trase la hotelul cel mai elegant al oraşului, în centru, aproape de primărie şi de palatul administrativ. Aşternutul era dubios şi mirosul de insecticide stăruia în cameră şi pe holuri.

Reuşi să facă un duş cu apă caldă şi porni în căutarea urmelor copilăriei şi adolescenţei.

Vizită mai întâi fostul lui liceu, Ferdinand I pe vremuri, unde-şi găsi un fost elev, Daniel Olaru, acum profesor de matematică. De la acesta află că toţi foştii lui colegi, simpatici ori antipatici, erau fie morţi, fie plecaţi spre alte zări, fie în aziluri de bătrâni. Daniel îi expuse problematica actuală a şcolii, dificultăţile trecerii de la regimul bazat pe originea socială şi lupta de clasă la unul bazat pe merit şi învăţătură, tranziţie care durase,

gradual, mai mult de o generaţie, totuşi; lipsa unor noi manuale, condiţiile materiale ale profesorilor, cadre nepregătite, reparaţii, amenajări şi dotări, care nu se pot face în cadrul bugetelor aprobate. Martin căută pe pereţii holurilor fotografiile, bine ştiute de el, ale foştilor directori, dar nu mai găsi nici una. Daniel încercă să facă profilul noilor ocupanţi ai ramelor fotografice, dar Martin îl opri după a doua sau a treia prezentare şi-l întrebă dacă ar fi dispus să facă o plimbare cu el, prin strada Leca, strada Mare şi Bacău-Piatra, Bulevardul Carol şi apoi pe malul Bistriţei.

Nimic nu mai semăna cu ce-a fost odată. Nici o urmă a hambarelor, a porţilor şi curţilor pe care le ştiuse. Martin observă pe viu efectul acelei transmutaţii de populaţie, într-un oraş în care mai mult de o treime fuseseră evrei. Erau mai mulţi de zece mii. Pe străzi care, altădată erau populate aproape numai de evrei, mai găseai acum câte-o familie sau două. În total, în oraş mai rămăseseră câteva sute.

Daniel era evreu şi, de aceea, familiar cu statistica evreilor din Bacău. El însuşi se pregătea să plece în Canada, la fiul lui, plecat în timpul comuniştilor. Soţia lui Daniel murise de cancer şi el nu mai avea nici o altă rudă decât pe soacra lui, care-i ţinea gospodăria.

Bacăul era un cimitir de amintiri. Era un loc plin de blocuri cenuşii, feţele oamenilor întâlniţi îi erau străine şi indiferente. N-avea nimic de descoperit sau înfruntat, un loc anonim, fără vreo legătură cu el. Bacăul lui murise.

*

*   *

Întâlnirea de-a doua zi, cu rudele Helenei, i-a confirmat lui Martin intenţia de-a fugi.

Iancu Petreanu şi soţia lui, Malvina, erau cu vreo cinci ani mai tineri decât Martin, dar erau bolnavi şi singuri.

Iancu încerca să-i explice oaspetelui său de ce mai rămân cele câteva sute de evrei în Bacău. Mai toţi evreii rămaşi sunt pensionari, mai toţi au câte un fiu sau fiică, frate, sau alte rude apropiate plecaţi în Apus. Toţi trimit pachete şi mici sume de bani; toţi primesc ajutoare de la societăţile filantropice evreieşti din America, ajutoare distribuite de comunitate. Situaţia materială a evreilor e satisfăcătoare, mai ales considerând sărăcia din jur. Teama de a se expune la trambalări în condiţia lor de uzură fizică, de greutăţile de limbă şi de adaptare la un fel de viaţă deosebit sunt argumente pentru rămasul pe loc. Şi gratuitatea serviciilor medicale, chiar aşa insuficiente cum sunt, atârnă de partea rămasului pe loc.

Cei bătrâni şi cu incapacitate de boală, care au nevoie de supraveghere şi îngrijire permanentă, oricum nu se pot mişca. Comunitatea face contracte cu ei, de tip “pact leonin”, oferindu-le locuri în case de bătrâni în schimbul unei dispoziţii testamentare în favoarea comunităţii. Oamenii trebuie să lase, prin testament, toată averea lor imobiliară şi mobilele comunităţii. De obicei sunt case vechi, mobila peste limita uzurii, tacâmuri desperecheate, dar asta-i tot ce au şi le este greu să se despartă de “bunurile” lor; este, totuşi, singura soluţie pentru cei la capătul puterilor şi fără altă ieşire.

Tot ce-i spuneau Malvina şi Iancu Petreanu era trist şi apăsător. Ei doi erau aproape condamnaţi la arest în casă, deoarece fără lift, urcatul la al treilea etaj devenea o corvoadă,

pe care durerile la încheieturi o făcea adesea de nesuportat. Apă caldă aveau de vreo două ori pe săptămână, dacă funcţiona centrala de încălzire a cartierului. Se considerau totuşi norocoşi pentru că primeau medicamente şi ajutoare băneşti de la o fiică din Bucureşti, care-i vizita uneori, împreună cu soţul ei inginer. Şi mai aveau pensiile lor infime şi ajutoarele distribuite de comunitate.

Martin făcu o ieşire la piaţa din apropiere, însoţit de Iancu. Cumpără tot ce văzu cu ochii şi transportă, cu ajutorul unui hamal, fructele, legumele, carnea şi un crap uriaş în apartamentul Petrenilor, unde Malvina pregăti pe loc o masă festivă. Vin aveau de la ginere, într-o damigeană adusă din Bucureşti. Dar nici masa, nici conversaţia nu erau reconfortante. Totul era potolit, reţinut, timorat. Atmosfera de la doamna Margareta, părea, văzută de aici, o oază de relaxare şi voioşie.

Martin încerca să anime conversaţia, le povestea despre New York, despre întâlnirea lui în avion cu Zigu Kendler, dar cei doi comeseni păreau preocupaţi de cum să ascundă lipsurile, mizeria. Rufele erau atârnate în baie, pentru că nu apucaseră să le atârne pe sârmele de pe acoperiş; apa e pregătită în căldări, pentru cazul unei închideri a vanelor când se face vreo reparaţie; “Se întâmplă foarte rar.” Se scuzau, de parcă ar fi încălcat vreo regulă de bună cuviinţă; iar Malvina avea buzele făcute, părul vopsit şi gesturi de femeie “bine”, aşa cum o ştiuse Martin, pe când avea 30 de ani.

Cu fiecare moment petrecut în apartamentul Petrenilor, creştea în Martin dorinţa de-a părăsi oraşul, Bacăul care nu mai era Bacău, şi, încetul cu încetul, gândul de-a se întoarce

acasă la el, la New York, în “Hudson View Gardens” ocupa un spaţiu crescând în mintea-i contrariată.

*

*   *

Două maşini, una a lui Victor, a doua a Madeleinei, îi transportau, pe Martin şi pe cei care-l însoţeau, spre Otopeni: Victor, Martin, doamna Margareta şi Georgeta în maşina lui Victor, Madeleine în maşina ei, cu Maria, Cristescu şi Irinel. Împotriva tuturor argumentelor Madeleinei, care încercase să-l oprească, pentru a evita vreo enervare şi ca să nu rişte vreo gafă a unchiului ei, la inevitabila întâlnire cu Maria, Cristescu ţinu ferm să vină la aeroport. Madeleine îi făgăduise lui Martin să aibă grijă de transportul Mariei la Otopeni şi apoi s-o viziteze din când în când şi s-o scoată la plimbare.

Cristescu fu foarte politicos cu Maria. Sărută mâinile doamnelor la intrarea în maşină şi-i făcu Mariei complimente pentru cum arăta. Madeleine le oferi doamnelor bancheta din spate, rezervându-i unchiului locul de lângă ea.

Ajunseră la aeroport abia cu puţină vreme înainte de separarea călătorilor de însoţitori. Doamnele îl sărutară pe Martin. În numele tuturora, Madeleine îl conjură sa mai vină în România. Numai Maria părea a lupta cu nişte lacrimi. Cristescu încercă ceva ce suna a scuză pentru purtarea lui la vizita lui Martin: “N-am vrut să spun... “. Martin îl bătu pe spate:

"Fii serios, Cristescule, nu trebuie să-ţi pară rău de nimic. Totul e în regulă. Vezi-ţi de sănătate şi la revedere într-o Românie mai veselă."

În avion, câtă vreme se mai putea vedea pământul, Martin privi pe fereastră. Când avionul ajunse la înălţimea normală de zbor, se întoarse spre sine, spre gândurile lui. Recapitulă întâmplările din intervalul scurs între momentul când i se ivise imaginea Mariei în grădina de flori şi cel actual, când abia o sărutase de despărţire pe aceeaşi Maria. Dar era ea, oare, aceeaşi ? Pe măsura ce se desfăşura filmul imaginar al trăirilor încercate în cele două săptămâni în România, i se clarifica o întrebare: Ce-a voise el să găsească în această a doua întâlnire cu propria tinereţe? Răzbunare împotriva lui Cristescu, împotriva trădării Mariei? Demonstrarea izbânzilor lui? Confruntarea cu cei care-l umiliseră în copilărie şi la şcoală?

Si descoperea, în loc de răspuns, amărăciune si tristeţe.

Cristescu era o epavă umană, care putea să inspire doar compătimire. Maria era un om resemnat, care-şi pierduse demnitatea şi speranţele. Madeleine îi oferise o jertfă de răscumpărare a păcatelor unchiului ei. Doar Georgeta, în "castelul" ei din Slănicul Prahovei, care nu-i era obligată cu nimic şi care nu aştepta nimic de la el, numai ea îl acceptase necondiţionat. Acceptare necondiţionată! Odată formulată această expresie, el găsi un fir conducător al propriilor acţiuni şi reacţii. Şi pe măsură ce se adâncea în analiza comportării lui, simţea cum îl năpădeşte un sentiment de insatisfacţie acută. I se părea tot mai evident că toate manifestările îi erau dictate de dorinţa de-a fi acceptat. De către copiii care nu-l primeau în jocuri, de către români, de către cei bogaţi, de cei din grupurile revoluţionare,

de cei din organizaţiile sioniste. Şi, mai târziu, în America, unde ar fi dorit să vorbească fluent englezeşte, să fie acceptat ca unul de-ai lor.

Cea de-a doua întâlnire a fost una cu el însuşi, făcând posibilă descoperirea propriei alienări şi, deloc paradoxal şi fără legătură, a dorinţei irepresibile de-a fi acceptat şi iubit.

Dar oare nu-i asta ecuaţia individuală a fiinţei umane generice ?

CEI 14

Îl înţolise Irina, prietena lui actuală şi "permanentă", cu bocanci Mociorniţa, cu pantaloni militari de doc kaki şi cămaşă de aceeaşi culoare. Avea un rucsac pe umeri, în care Irina îngrămădise tot ce-ar fi pus dacă ar fi fost vorba de o excursie la munte: o pereche de pantaloni scurţi, cămăşi, izmene scurte, batiste, aparat de ras cu săpun cilindric şi pămătuf, un briceag cu trei prăsele, săpunuri Cheia, pastă de dinţi Kalodont şi periuţa de dinţi, prosoape, bomboane acrişoare şi un

pachet de ciocolată de menaj. Cele două despărţituri şi toate buzunarele rucsacului erau pline, iar lucrurile orânduite astfel încât să poţi ajunge imediat la ce-ţi trebuie, dacă învăţai aranjamentul.

Mayer Mayers avea în buzunarul cămăşii dovada de prezentare a "evreului Mayer Mayers" pentru repartizare la detaşamente de muncă şi ordinul de repartiţie la detaşamentul de muncă din Panciu.

Încercase să obţină scutire de boală, dar şperţul pentru o "anemie generalizată" era mult peste buzunarul lui Mayer. Era vorba de zeci de mii de lei, cât o chirie pe an. Îi explicase fostul lui coleg de liceu, Mustaţă, care lucra la Prefectura Poliţiei Capitalei, că numărul de scutiri care putea fi acordat, fără să bată la ochi, era mic, iar cererea mare.

"Este numai pentru cei bogaţi, măi Mayer; n-am ce-ţi face. Alea le dă maiorul", îi spusese Mustaţă la prezentare. "Eu aş putea să-ţi fac rost de-o amânare pentru o săptămână sau zece zile, pentru vreo fractură; aduci tu o dovadă de la un doctor prieten. Aşa te costă numai o mie. Cred că-ţi dai seama ca nu pentru mine. E pentru cel cu a doua semnătură."

Irina era Româncă adevărată şi bună creştină. Ea îl iubea pe Mayer "ca pe Isus". La o întrebare a unei prietene: "Cum de stai cu jidanul, dragă? ", ea răspunsese: "Omul ăsta n-a ridicat vreodată mâna la mine, decât ca să mă mângâie. E-o bucurie să-l ai în casă, să-l auzi povestind, să te sărute cum ştie el. Doar ştii cum mi-a fost viaţa cu Vasile..."

Mayer avea cu el 2000 de lei. Putea să-şi cumpere bilet de a-ntâia, dar prea ar fi bătut la ochi, aşa cum era îmbrăcat şi cu rucsacul pe umeri; nici de clasa a treia nu putea lua:

acolo ar fi fost mai săritor în ochi. Îşi luă bilet de-a doua. Irina nu era cu el; aşa stabiliseră amândoi ca să nu atragă priviri cercetătoare.

Preocuparea asta de cum se uită alţii la el traducea o nelinişte pe care n-o mai putea alunga decât aproape de Irina. Teama de ce i s-ar putea întâmpla era un sentiment nou în constelaţia simţămintelor lui Mayer.

Întâmpinase de multe ori expresia urii, auzise de nenumărate ori apostrofa “jidane!” sau “iuft” şi în anii liceului şi la facultatea de drept din Iaşi, şi după licenţa în drept, în anii în care urma cursurile facultăţii de chimie. Dar în anii aceia, aproape că aştepta cu un fel de plăcere provocarea pentru o răfuială, chiar dacă se termina cu o buză sau un nas sângerând.

Numai după introducerea legilor anti-evreieşti şi pornirea de către Hitler a războiului, a devenit Mayer “jidan fricos”.

Fiecare eveniment petrecut în cei doi ani care au precedat ordinul de “repartizare la detaşament de muncă”, în Europa sau în ţară, altădată în afara preocupărilor lui, devenea sursă de tensiune. Mayer devenise un seismograf al istoriei şi politicii.

El era aproape de evenimente, ştiri şi zvonuri, nu numai ca cititor al ziarelor şi revistelor româneşti şi franţuzeşti şi ascultător al emisiunilor de radio, dar mai ales prin contactul cu Georgică Staresin. Georgică era unul dintre elevii al căror tutore era. Mayer îşi câştiga existenţa ca meditator al unor elevi de liceu şi candidaţi la examene de intrare în facultate, ai căror părinţi îşi puteau permite luxul unui meditator cu renume.

Georgică Staresin era fiul generalului Constantin Staresin, care lucra la Marele Stat Major. Georgică, ca şi ceilalţi elevi meditaţi de Mayer, aştepta ca o plăcere zilnică ora de meditaţie. Rezolvarea oricărei probleme de matematică, redactarea în colaborare cu meditatorul a unor compuneri pe temă literară, subiectele de fizică şi chimie deveneau uşoare, ba chiar interesante. El ştia să prezinte momente istorice, date despre ţări exotice cum nu ştiau sau nu se străduiau s-o facă profesorii de la şcoală. Era şi sfetnic pentru problemele sexuale şi de dragoste ale acestor copii la vârsta concentraţiei maxime de hormoni, între 14 şi 17 ani.

Erau şi fete între cei meditaţi. Ele aveau pentru Mayer acel sentiment inevitabil, pe care-l stârneşte un bărbat care se ocupă cu grijă şi delicateţe de o fată, închinându-i o oră şi mai mult. Se mai adaugă condiţia lui Mayer percepută de elevele lui ca disponibilitate şi lipsa de distanţă. Cu fetele era mai greu, mai ales cu fiice de ofiţeri de grad înalt.

Raluca Buicliu era în clasa a 6-a de liceu. Avea "iatacul" ei, în care nimeni nu intra neanunţat. Era slăbuţă la toate materiile, cu excepţia istoriei. Ştia despre Napoleon şi Josefina Bonaparte mai mult decât scria în cartea de istorie sau decât le povestea profesoara lor.

Mayer încerca să-i lămurească noţiuni de algebră şi de fizică folosind metafore şi comparaţii, aranjând în diferite moduri şi poziţii obiecte din cameră, recurgând la gesturi şi creioane colorate.

Într-una din orele de meditaţie, el încerca să-i explice fenomenul "lumina" şi a recurs la poezia lui Eminescu pentru a-i explica viteza de propagare a undelor electro-magnetice:

“La steaua, care-a răsărit / E-o cale atât de lungă / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ne-ajungă”.

Dar înainte de-a ajunge el la “Icoana stelei ce-a murit”, ea îşi deschise bluza, îi apucă mâna şi i-o aduse între sânii ei.

“Nu, Raluca, nu se poate!”

Dar ea îi cobora mâna între pulpele ei, aşa ca el să simtă că n-are chiloţi.

“Nu te teme! E închisă uşa şi ai mei sunt plecaţi. Vreau numai să văd cum arată una tăiată.”

Observaţia asta şi gândul la “proba capitală” la care îl supunea, în fiecare seară, în afară de “zilele roşii”, Irina (şi nu era o zi roşie în calendarul Irinei, bine ştiut de el) au alungat sângele adunat în penisul lui Mayer.

“Bine, uită-te şi să încetăm cu nebuniile!”

Ea îl descheie şi probă cu mâna organul. Îl privi şi, dezamăgită, rosti:

“Te-ai speriat, băiatule. Bine, altă dată. Ce spuneai despre astea?”

Nu, că i-ar fi displăcut gesturile şi ofertele. Judit Prezente, fiica unui industriaş evreu, încă proprietar al fabricii, l-a primit odată absolut goală în camera ei de la etaj - dar el ştia că trebuie să fie prudent şi să reziste la toate ispitele, ca una din condiţiile supravieţuirii ca evreu, în România acelor ani, când orice act, orice nesăbuinţă putea avea cele mai nefaste urmări...

Mama lui Georgică Staresin era internată într-un spital de boli mintale şi tatăl lui nu putea rezista nici unei cereri a singurului lui copil si a singurei fiinţe apropiate din casa lui. Şi Georgică era afectuos din fire şi-i oferea tatălui său dragoste reală. Generalul, Georgică şi două ordonanţe populau casa Staresin.

Orice auzea Georgică de la ofiţerii care veneau în casa lor şi de la tatăl lui îi era transmis "profesorului" ca dovadă de simpatie şi încredere.

"Domnul profesor", alături de Georgică în trăsura cu doi cai a generalului în vreo plimbare duminicală la şosea, primea saluturile unor ofiţeri trecători, care recunoşteau echipajul, dar nu puteau să-şi dea seama dacă sub poclit nu şedea cumva generalul...

Mayer era bine informat despre ce se întâmpla în ţară şi nu numai pe scena publică ci şi în culise.

Când, înainte cu doi ani, în 6 septembrie 1940, încheind una din perioadele cele mai corupte ale guvernării României, regele Carol al II-lea fugea din ţară cu evreica lui, doamna Lupescu, după ce cedase fără luptă ruşilor Basarabia şi Bucovina, Mayer aflase despre asta în aceeaşi zi; şi despre încercarea neizbutită a legionarilor de-a opri trenul regal plin de avere mobilă şi aur. Pentru Mayer ca şi pentru toţi evreii religioşi sau atei, evenimentul devenea sursa unei noi nelinişti în seria celor create începând din 1938. Guvernarea care urma nu putea să fie mai rea decât a cuplului antisemit Goga-Cuza şi apoi a dictaturii regale.

La numai 9 zile după fuga lui Carol, se instaură guvernul "naţional-legionar" şi se dezlănţui teroarea, jaful şi anarhia legionară. Fiecare eveniment ce se petrecea în acele zile,

ca dictatul lui Hitler de cedare fără luptă a unei părţi din trupul Ţării, din Transilvania şi Dobrogea, creşterea obscenă a preţurilor, fiecare înfrângere a României pe plan economic, erau puse de legionari pe seama "duşmanului intern": jidanul. Evenimente politice, cu totul depărtate de interesul şi lumea lui Mayer îl priveau acum şi cu fiecare nou eveniment, cu fiecare nouă manifestare a urii şi terorii, îl făceau să se simtă mai împuţinat, mai puţin om.

Avea câte un moment de relaxare şi visare, repede înlocuit cu sarcina istovitoare a realităţii din jur.

Când, în duminica de după fuga lui Carol al II-lea, umilită, Elena, fosta regină, se întorcea în ţară ca mamă a noului rege, Mihai, Mayer fusese înduioşat şi plin de simpatie faţă de Elena şi pentru tânărul rege; dar proclamarea ei ca "regină-mamă" de legionari şi atrocităţile comise la Jilava împotriva vechilor politicieni şi în case de evrei, unde fiice şi soţii erau siluite sub ochii taţilor şi soţilor lor şi bărbaţii erau torturaţi în faţa soţiilor şi copiilor lor dizolvau orice urmă de sentiment pozitiv şi amplificau deznădejdea lui. Tot ce ştiuse vreodată despre supraomul lui Nietzsche, despre voinţa şi puterea de-a se depăşi se topea în neputinţă.

Propaganda sionistă şi cea comunistă i se păreau în trecutul foarte apropiat, absurde şi incompatibile cu mersul firesc al istoriei spre o cultură fără graniţe. Asta până în octombrie, 1940, când Horia Sima şi generalul Ion Antonescu, ambii în cămăşi verzi au prezidat o uriaşă manifestaţie şi procesiune de inaugurare a României legionare. Atunci, pentru întâia oară, l-a bătut gândul să încerce să scape de obsesia raportării a orice se

petrece la condiţia lui; pentru prima oară a anvizajat înfruntarea pericolului emigrării în Palestina.

Când în 10 noiembrie în acelaşi an, un cutremur, în munţii Vrancei a lovit întreaga zonă a cotului Carpaţilor, cu efecte simţite până la Bucureşti, unde s-a prăbuşit clădirea cu cinematograful Carlton şi alte blocuri construite de mântuială, credincioşii vorbeau despre "pedeapsa lui Dumnezeu" pentru păcatele şi crimele oamenilor. Cutremurul a distrus o parte din Focşani şi cea mai mare parte a orăşelului Panciu.

Pentru curăţirea Panciului de moloz şi dărâmături, a fost organizat lagărul de muncă de la Panciu cu 300 de evrei muncitori cu lopata şi 14 "licenţiaţi în drept" ca şefi de echipă. Primind "Ordinul de participare la detaşamentul de muncă nr. 110 Panciu", Mayer simţi mai direct decât oricând, în ultimii ani, efectul direct al evenimentelor asupra vieţii lui.

Poate dacă ar fi fost în timpul anului şcolar şi nu în iulie, ar fi încercat generalul Staresin să obţină o scutire pentru "salariatul" lui. Poate dacă ar fi fost în 1941 când, după lichidarea cu tancurile şi mitralierele a mişcării legionare, Antonescu, devenit aliat cu trup şi suflet şi armată cu Hitler, avea victoriile pe frontul de est, trecând şi peste Nistru şi peste Bug, generalul lui Mayer ar fi fost mai dispus să intervină.

Toate întâmplările şi evenimentele pecetluiau destinul evreimii române. Fie că era vorba de reînhumarea lui Zelea Codreanu sau răzbunarea pentru moartea căpitanului, asasinarea savantului istoric Nicolaie Iorga, şi a economistului Madgearu, un eşec economic sau politic, apropierea de Prut a Armatei Roşii, după pactul ruso-german, evreii trebuiau să sufere umilinţe, deposedări sau moarte.

Mayer era la curent cu tot ce se întâmplă şi în ţară şi în Germania şi în ţările ocupate. El ştia despre masacrul de la Iaşi, despre trenuri cu evrei îngrămădiţi în vagoane închise trimişi spre moarte prin asfixiere, despre eticheta “Carne Cuşer” aplicată unor evrei atârnaţi după ucidere în cârlige, la abator.

Ştia şi despre “lagăre de muncă” pentru evrei în Polonia şi Germania.

În anii aceia când apăreau în România, “Porunca Vremii”, “Gândirea”, “Credinţa”, “Cuvântul”, când legiuirea românească, imitând pe cea germană, era obsesiv îndreptată împotriva evreilor, Mayer devenise o cutie de rezonanţă a ameninţării exprimate sau subînţelese. Nonşalanţa lui din anii studenţiei dispăruse; era în permanentă aşteptare a vreunei noi lovituri. Închiderea porţilor tuturor barourilor din ţară, teama de-a intra în vreun local sau într-o sală de cinema, cu Irina alături de el şi în sfârşit steaua galbenă acţionau asupra lui ca succesive atacuri de dezumanizare.

Ordinul prin care Mayer era trimis la detaşamentul de muncă din Panciu îi închidea şi adăpostul lui provizoriu alcătuit din căminul creat de Irina şi din simpatia elevilor lui.

*

*   *

Mayer urcă scările vagonului încercând să afişeze un aer nonşalant, dar simţea o nelinişte ca în preajma unui examen nesuferit.

Îi cunoştea doar pe Valeriu Groznea şi Florin Cornea dintre cei 14 “licenţiaţi în drept” recrutaţi pentru detaşamentul de muncă 110 Panciu. Victor era foarte mic de stat şi gata să se ia în pumni cu oricine îndrăznea să-l ia peste picior cu vreo aluzie la numele lui cu iz

slav-voinicesc, la pasiunea lui pentru fantasmagorii şi timbre din ţinuturi exotice sau la statura lui.

Din scrisorile lui Victor, aflase Mayer că toţi ceilalţi 13 licenţiaţi erau “la datorie”, că erau 300 de muncitori la cazma şi hârleţ, organizaţi în echipe de câte 12, având fiecare echipă 6 vagonete de încărcat şi transportat molozul şi dărâmăturile până la o râpă care urma să fie umplută cu materialul debleiat.

Fiecare echipă era supravegheată de către unul dintre licenţiaţii recrutaţi.

Cuvântul debleiere cu derivatele sale debleu şi debleiat nu-i fusese cunoscut lui Mayer până atunci. A trebuit să umble prin dicţionare ca să găsească franţuzescul *deblayer* şi *deblai* şi să-şi dea seama că înseamnă curăţire, excavare de pământ şi piatră, măturare de deşeuri de construcţie. Tot din scrisorile lui Victor, aflase Mayer că unul dintre licenţiaţi avea blenoragie şi era tratat de “doctorii” detaşamentului, care erau de fapt doi foşti (înainte de-a fi fost eliminaţi din facultatea de medicină) studenţi cu doi ani de facultate şi o lună de practică de spital. Tot evrei scria Groznea, dar “tâmpiţi şi daţi cu puterea”.

Mayer intră într-un compartiment al unui vagon de clasa a 2-a, hotărât să respecte angajamentul pe care-l luase faţă de Irina, să nu se lase provocat la discuţii politice, dar mai ales să nu reacţioneze la auzul cuvântului jidan. Irina obţinuse şi jurământul lui că nu se va lăsa antrenat de vreo provocare, intrând în vreo încăierare stupidă cu pumnii, aşa cum s-a întâmplat de vreo două ori, în timpul convieţuirii lor. Avea el, cum spunea Irina “un prag foarte jos de iritabilitate”, care-l făcea să încerce imposibilul când i se părea că cineva a

insultat-o pe ea sau îi amintea că tot jidan e chiar dacă mănâncă slănină şi i se rupe-n 14 de religie.

Mayer s-a oprit la al doilea compartiment al vagonului. În primul compartiment, văzuse doi ofiţeri; aici erau două doamne şi un bărbat civil. Cele două locuri de lângă uşa compartimentului erau libere. Îşi puse rucsacul în plasa de bagaje, scoase o carte din buzunarul lateral al rucsacului şi dădu să se aşeze cu faţa în direcţia de mişcare a trenului. Doamna de la locul de lângă geam i se adresă:

"Eşti aşa de drăguţ să ridici geamantanul meu pe plasă? E cam greu pentru mine."

Lui Mayer îi plăcu vocea femeii şi tonul ei. Înălţă valiza fără vreo dificultate şi o depuse pe plasă.

"Te duci cumva la o concentrare sau pe front, doamne fereşte? Sunt Lena Gheorghiu, profesoară la Liceul Petru Rareş din Roman."

Mayer îşi dădu seama că trebuie să răspundă fără să lase vreo pauză de gândire. Şi se trezi răspunzând aproape mai repede decât normal.

"Nu, doamnă, am fost concentrat ca soldat, dar sunt acum scos din rândurile armatei. Mă cheamă Mayran." Schimbase uşor numele ca să nu sune provocator.

Lipsa oricărei reacţii din partea bărbatului şi a femeii de lângă el îl surprinse plăcut pe Mayer. Iar când profesoara îl întrebă despre cartea scoasă din rucsac, fără nici o agresivitate în glas, el simţi plăcuta detensionare pe care i-o procura întotdeauna întâlnirea cu oameni care-i vorbeau de parcă nu bântuia furtuna legionară prin ţară.

Foarte curând avea să afle că civilul era armean, că îl chemă Zambaccian, că este negustor de cafea retras din afaceri şi că pleacă împreună cu soţia lui la Bacău, unde aveau o casă în care intenţionau să se mute. Ei au lăsat casa din Bucureşti fiicei lor, măritată cu un doctor. Aveau doi nepoţi, o fetiţă şi un băiat.

Era aproape de ora prânzului şi mai erau 20 de minute până la Ploieşti. Zambaccian o întrebă pe doamna Elena şi pe Mayer dacă nu vor să ia şi ei prânzul în vagonul restaurant. Şi profesoara şi Mayer au declinat invitaţia. Zambaccian şi soţia s-au scuzat şi au ieşit pe uşa compartimentului.

Cartea scoasă de Mayer era clasica lucrare a lui Jean Jacques Rousseau, "Du contract social".

Doamna Elena îl întrebă pe Mayer ce carte şi-a luat pentru drum. El i-o întinse:

"Nu este prea amuzantă şi este scrisă acum 300 de ani."

"Îl cunoaştem pe *Monsieur* Rousseau, că doar el a scris şi "Emile", cartea despre educaţie şi un asemenea autor nu poate fi trecut cu vederea de cineva care instruieşte. Cred că ştii, domnule Marian (Mayer nu încercă s-o corecteze) că Rousseau n-a fost primul care a introdus conceptul de Contract social."

"Mărturisesc că n-am ştiut. Vreun filozof din antichitate, Platon, Aristotel?"

"Nu. Eu mă refer la Thomas Hobbes care a vorbit în "Leviathan", tipărită în 1687, deci aproape 100 de ani înainte de Rousseau, despre contractul social ca sursă a tuturor legilor. Ce te-a împins spre cartea asta?"

"Doamnă, daţi-mi voie să vă spun că m-aţi uluit. (Mayer începea să se simtă în largul lui ca într-o întrunire cu de-ai lui unde discuta, fără inhibiţii, amestecând idei expuse sistematic cu momente din viaţa lui). Ştiu că sunt profesori cu un enorm bagaj cultural; am avut şi eu norocul să întâlnesc câte unul în timpul anilor mei de şcoală; dar nu cred că vreunul ar avea atât de proaspete în minte date din istoria filozofiei şi a literaturii despre societate.

Ca să răspund la întrebarea despre originea interesului meu pentru cartea lui Rousseau, trebuie să vă spun că am urmat şi am terminat cursurile facultăţii de drept din Iaşi, dar legile actuale nu-mi permit să profesez. N-am pierdut însă interesul pentru drept, dreptate şi lege. Am avut un profesor, Traian Ionaşcu. El mi-a stârnit pasiunea pentru istoria dreptului şi pentru conceptele de justiţie. Citesc şi azi cărţi şi articole pe astfel de subiecte."

Elena Gheorghiu era o femeie pe la 50 de ani, care n-avea nimic din rigiditatea obişnuită a profesoarelor cu mulţi ani de predare. Cu ochi negrii, profunzi şi un zâmbet permanent şi îmbietor, îmbrăcată atent, cu bluza şi fusta înflorate, de vară, cu o curea neagră pe talie şi în sandale împletite şi cu tocuri, părea pregătită pentru o ieşire la un teren sportiv. O puteai imagina mişcându-se graţios cu paleta într-un meci de tenis. Un parfum foarte delicat stăruia în jurul ei.

Cu un gest aproape camaraderesc, profesoara îl atinse uşor pe umăr pe Mayer şi vorbi:

“Băiete dragă, ştiu că eşti evreu. Bănuiesc că eşti trimis la vreun detaşament de muncă, înţeleg că ai acasă pe cineva care are grijă de dumneata şi vreau să-ţi spun că - chiar dacă ţi se pare foarte improbabil - privesc la tot ce se întâmplă în ţara noastră, în zilele şi anii aceştia ca la o monstruozitate trecătoare. Şi vreau să adaug că orice s-ar întâmpla într-un lagăr de muncă, oricâte umilinţe ai trebui să înduri, este mai bine decât ce ţi s-ar întâmpla dacă ai fi trimis pe front. Pe front te-ai sălbătici chiar dacă ai avea norocul să te întorci neinvalidat fizic.”

Mayer îşi căuta cuvinte de răspuns când trenul îşi făcea intrarea în Ploieşti. Pe peronul gării, se petrecea ceva , care atrăgea atenţia tuturor călătorilor. Oamenii priveau prin geamurile vagoanelor la forfota de pe peron.

Un strigăt - lozincă era auzit în tot trenul:

“Vine tăvălugul!”

Omul, care striga şi repeta cele două cuvinte, fugea urmărit de-un poliţist cu un baston de cauciuc în mână.

“Stai mă nebunule, stai pe loc şi fii cuminte!”

Lucrurile se liniştiră destul de repede pe peron şi lumea se risipea, dar Elena Gheorghiu îi şopti lui Mayer:

“Are dreptate nebunul, săracu’... şi nu mai ştiu dacă el sau noi toţi suntem nebunii.”

După întoarcerea Zambaccianilor, subiectul discuţiei, cu participarea tuturora deveni ecoul la “vine tăvălugul”.

Doamna Zambaccian îşi făcu semnul crucii: “Doamne, fereşte-ne de nebuni!”.

Harun Zambaccian, vădit ambarasat de contrastul dintre soţia lui, mult prea rotofeie, şi înfăţişarea aristocratică a profesoarei, rosti câteva cuvinte de liniştire şi vorbi, surprinzându-l pe Mayer prin fluenţa şi logica observaţiei:

"Războiul, lipsurile, presiunea ideologiilor care se confruntă, fac să ţâşnească din noi toate temerile ţinute sub obroc. L-am văzut bine pe "făptaş". Părea speriat de ce spune, de ce-i în jur şi de ce-l aşteaptă. O fi primit, săracul, vreun ordin de încorporare sau e vreun legionar care şi-a văzut camarazii împuşcaţi şi visurile sfărâmate; sau vreun bănuit de comunism şi urmărit de Poliţie."

Dispăruse orice tensiune în compartimentul în care se găsea Mayer.

Nu numai incidentul de pe peron, dar şi tonul observaţiilor, lipsa întrebărilor stânjenitoare, concurau la atmosfera de grup. O înţelegere subterană creştea cu fiecare nou cuvânt rostit.

Pe tot drumul până la Bacău n-a mai intrat nici un călător în compartimentul lor.

Elena Gheorghiu a povestit întâmplări din şcoala ei, făcându-i pe ceilalţi să participe la dramele şi comediile vieţii adolescenţilor. Mayer i-a făcut să râdă prezentându-le câteva momente din relaţiile lui cu fiul generalului şi tatăl lui, poreclit de Georgică "negusul".

Zambaccian se dovedi cunoscător de oameni şi nu se sfii să spună unele lucruri, pe care nu prea îndrăzneau necunoscuţii să şi le împărtăşească. Despre guvernul ţării şi despre absurditatea încercării lui Hitler de-a înghiţi osul uriaş al sovietelor.

"Aici i se înfundă; a păţit-o şi marele Napoleon."

Într-o rară intervenţie, doamna Zambaccian exprima anxietatea anilor de război şi răzmeriţă şi credinţa că Dumnezeu va interveni şi va reinstala pacea şi liniştea.

Se despărţiră de Elena la Bacău, ea rămânea în tren. Îl îmbrăţişă pe Mayer şi-i ură noroc cât încape. Cei doi Zambaccieni îl invitară pe Martin în taxi-ul care-i aştepta, ca să-l conducă la hotel.

*

* *

Bacăul era oraşul copilăriei lui Mayer. Se oprise la Bacău pentru o singură zi care-l mai despărţea de detaşamentul 110 Panciu.

Bacăul, Bistriţa, strada Bacău-Piatra. Strada Mare, Centrul, strada Leca, Grădina Publică, Parcul, Piaţa... Voia să calce pe toate trotuarele copilăriei, să intre în toate curţile, să întâlnească oamenii, să simtă mirosurile de cu două decade în urmă. După o noapte de hotel, ieşi în stradă. Nimic nu mai mirosea ca atunci. Oamenii, fetele nu semănau cu cei pe care-i ştia.

Din grădina publică dispăruseră tufişurile, în care, ascuns cu Nuţa , putea să vază pe unde face ea pipi. Trebuie să fi avut cel mult 6 ani pe-atunci. Cofetăria Ionescu din colţul de peste drum de grădina publică nu mai exista. Şomerele de pe vremuri, pe care le consuma dintr-o înghiţitură, cataifele cu frişcă,, cremşnitul, casata, savarinele, profiterolul. O, acum n-ar trebui să pipăie în buzunar hârtia de un pol care să-i dea siguranţa că poate intra cu Dana la Ionescu şi la cinema Mărăşti. Şi Dana purta ciorapi de mătase.

Distanţele păreau acum atât de mici! Biserica Sfântu Nicolaie nu mai avea statura impozantă, care-l intimida în anii când trecea zilnic pe lângă ea, în drumul dinspre Bacău-Piatra spre strada Mare, pe care – la primul colţ – era prăvălia Kreiter de unde avea de cumpărat o scrumbie şi 100 de grame de măsline.

Pe Bacău-Piatra, casa în care se născuse şi trăise până la 15 ani. Şi de unde se ducea în cei patru ani, de la 6 la 10, la Şcoala Domnească de băieţi numărul 1 şi apoi la Liceul Ferdinand I. Nu mai erau ai lui în casa aceea cu poartă de fier în faţă şi cu scări de cărămidă. Mama lui, Ana Mayers care-l alinta ca mezin ce era şi tatăl lui, impozantul Aron Mayers muriseră repede unul după altul. Aron fusese negustor de piei de vite. Le cumpăra de la ţăranii şi crescătorii de vite şi le vindea tăbăcarilor. Era om cu stare. După introducerea legilor rasiste, bătrânii au închiriat cele două camere din faţă şi au vândut calul şi docarul, gloria lui Mayer în copilărie. Argintăria şi vesela o vindeau încetul cu încetul.

Fraţii mai mari ai lui Mayer, Avram care mai avusese timp să devină farmacist, şi sora lui mai mare, Bety, măritată, erau plecaţi din Bacău, iar fratele lui mijlociu, Marcel emigrase în Palestina.

Mayer plecase la Iaşi, la vârsta de 18 ani şi la terminarea facultăţii de drept, la Bucureşti. Ultima lui vizită la Bacău, înaintea recrutării pentru munca obligatorie a fost în 1940, la înmormântarea tatălui său.

Poarta de fier era acum într-o rână şi florile de pe cărarea care dă din stradă în curte dispăruseră.

De la casa lor până la podul peste pârâul Negel, ajungeai în mai puţin de 10 minute chiar dacă nu te grăbeai prea tare.

Mayer se opri în drum la o casă cu etaj şi cu o bancă de lemn pe terasa din faţa casei. Acolo fusese cârciuma doamnei Horovitz, văduvă de război. Fiul doamnei Horovitz, Marvin, îi fusese prieten de când se născuseră. Când Mayer părăsea Bacăul, Marvin, şpanchiu, totdeauna trist, era fac-totum-ul în cârciumă. El mirosea permanent a ţuică şi nu participa la jocurile de fotbal din curtea cea mare a lui Istric, cerealistul crăcănat, tatăl lui David, alt coleg de şcoală primară a lui Mayer. Pe banca din faţa cârciumii Horovitz, Mayer o revedea pe Raşela, sora lui Marvin, bolnavă de tuberculoză, care ieşea rar din camera ei. Era o figură pală, impresionantă şi tristă.

Cârciuma Horovitz fusese un centru al vieţii pe strada Bacău-Piatra. Acolo îl găseai pe nebunul cuminte, tiz al lui Mayer, pe care copiii străzii îl întâmpinau cu două versuri în idish, care însemnau "Mayer cel cu coaie lungi". În faţa ochilor minţii lui Mayer, defilau Fani şi Ghizela, frumoasele străzii, apoi curvele elegante de la *Chat-noir*, primul local de noapte plus bordel de lux al Bacăului, însoţindu-l câte două sau trei pe proprietarul localului, Traian Săvescu, în caleaşca lui cu doi cai. Şi printre fantomele trecutului lui atât de apropiat şi depărtat, figura pitorească a lui Ştefan Tomozei, clientul permanent al cârciumii Horovitz: Tomozei cu flori la pălărie. La amintirea lui Tomozei, a cărui epocă de glorie fusese prin 1920-1924, derularea filmului mintal al lui Mayer se opri. Îl vedea aevea cu bucheţelul de flori de câmp prins cu un bold la panglica pălăriei cu bor lăsat pe ochi, păşind regal şi cântând:

“De-ar şti jidanul ce-ar ajunge,

S-ar căca şi nu s-ar şterge”.

Ştefan Tomozei era fiul unui ţăran din satul cu barabule roze şi albe, Bereşti Bistriţa. Premiantul întâi cu coroană, altă autoritate locală. Tomozei compunea jalba şi o scria cu scrisul acela artistic, inimitabil.

Când descoperi piaţa oraşului şi oborul – unde se ţinea în fiecare joi a săptămânii târgul de vite, cereale şi lemne de foc - drept surse de clienţi, cererea de servicii, pe care le oferea Tomozei se umflase peste măsură. Nu mai era nevoie să caute vreo meserie sau negustorie; iar lucrul pe ogor nu mai era de de demnitatea lui. Îl plăteau şi-l cinsteau clienţii lui, după vânzarea produselor lor.

Mayer îşi amintea şi cuvintele şi melodia de marş a cântecelului lui Ştefan Tomozei. Ceea ce suna odată amuzant şi neameninţător îi suna acum ca o prevestire.

A umblat cu imaginea lui Tomozei în minte pe bulevardul Carol, cu depozitele de cherestea. A ajuns până la podul peste Bistriţa, de pe şoseaua către Roman. Sub pod, pe malul Bistriţei, erau copii care se zbenguiau, dar n-o putea găsi pe Angelica Perlea, pe care numai în visurile lui o avea aproape. Pe malul Bistriţei, la plaja “La trei calici” sau la plimbările serale din centru, ea fusese întotdeauna înconjurată de studenţi sau feciori de bani gata.

Întorcându-se spre centru, în drum spre hotel, în zona cofetăriilor şi a palatului prefecturii, Mayer zări, venind spre el, doi inşi, pe care-i reconoscu după alură şi mers. Erau Marcel Groapă şi Jenică Urziceanu, colegi de-ai lui de clasă în tot cursul liceului. Cu mâna

întinsă se îndreptă spre cei doi colegi. Se apropie de ei; ei trecură pe lângă el ca şi cum nu l-ar fi văzut. Mayer rămase ţintuit locului. Cuvântul de salut şi exprimarea surprizei rămaseră neexprimate.

Avusese de gând să ia cina la restaurantul Consum, aşa cum visa în adolescenţă când trecea pe lângă vitrina cu gogoşari muraţi şi torturi în vitrină; dar îi pierise orice poftă de mâncare. Ar fi plecat chiar atunci, seara, mai departe dacă n-avea de luat rucsacul de la hotel şi de aşteptat ora trenului.

A luat, a doua zi de dimineaţă trenul până la Sascut şi de-acolo un microbuz spre Panciu. Şoferul microbuzului, Gherasim Locuşteanu, era un individ uns cu toate alifiile. Fusese şi pe front. Eliberat ca rănit în luptă, nu mult după trecerea Nistrului de către armatele române, primise un certificat de invalid de război. Documentul prevedea "pierderea auzului pe urechea dreaptă". Lui Gherasim nu-i prea plăcea să vorbească despre infirmitatea lui. Se întovărăşise cu un evreu din Sascut, cojocarul Iancu Herşcovici, care pusese banii pentru microbuzul cumpărat de la un boier în curs de a se muta la Bucureşti.

Afacerea Gherasim-Iancu mergea bine pentru că n-aveau concurenţă, iar traficul Sascut-Panciu se înteţise odată cu lucrările de reconstrucţie a locuinţelor şi instituţiilor locale. Viile din jurul Panciului erau şi ele înfloritoare. Cutremurul şi războiul au făcut din Panciu o oază de prosperitate.

Mayer intrase în vorbă cu şoferul la un pahar de vin din colecţia de sticle păstrate de Gherasim în răcitorul cu ghiaţă al microbuzului. Vinul era şi pentru vânzare şi pentru relaţii sociale.

Gherasim îl instală pe Mayer în scaunul din dreapta volanului. Îi plăcea lui să vorbească cu oameni cu carte; microbuzul lui era şi o universitate pe roate.

Gherasim îi descrise noului său prieten, în linii mari şi cu unele detalii picante, lagărul de muncă.

“Sunt cam 300 de muncitori propriu zişi şi, ca oriunde se munceşte, sunt şi boieri şi mijlocaşi. Boierii sunt: comandantul civil, un ucrainian arhitect, comandantul militar, evreul maior De Mayo şi aşa zisul “sublocotenent”, Bercu. Mijlocaşii sunt cei 13 licenţiaţi în drept, cu dumneata 14, şi cei doi doctori.”

“Şi în ce constă munca?” întrebă Mayer.

“Păi, toată treaba este mutatul dărâmăturilor şi molozului de pe uliţele târgului în râpa cea mare de la marginea târgului. Se încarcă vagonetele şi se împing pe şine până la râpă. Încărcat vagonetul, împins înspre râpă, descărcatul; întorsul, reîncărcatul şi al doilea transport. Uite, aşa toată ziua. Acuma, să-ţi spun drept, cu jumătate din banii pentru mâncarea oamenilor, salariile angajaţilor şi întreţinerea utilajului, se putea face totul mai repede şi mai bine. De particulari, pe bază de contract, dar cică aşa-i politic! Se foloseşte munca gratuită.”

“Şi comandantul cum e?”

“Comandantului ăsta - iartă-mi expresia - i se rupe-n 14 de oamenii din jur, de eficienţa muncii şi de orice altceva decât căptuşirea buzunarelor proprii.”

“Dar ce surse de venit poate avea aici, într-un lagăr de muncă, fără producţie şi cu buget alocat de stat?”

Cu o singura privire în spate, Gherasim se asigura că cei 12 călători erau angajaţi în discuţiile lor.

"Dragă Mayer, cu un jidan ca Bercu drept mână dreaptă scoţi bani şi din piatră seacă, darămite din sute de oameni la dispoziţia ta."

"Cine-i Bercu?"

"Ăsta este un personaj! Jidan şi el, ajuns la gradul de sergent, în timpul cât a fost activ în armată. L-a scos din rândurile celor recrutaţi pentru muncă, Ivanov, care l-a evaluat bine chiar din momentul sosirii la detaşament. Bercu venise la muncă îmbrăcat în haine de stofă de lână kaki şi s-a prezentat cu: "Să trăiţi domnule comandant, sunt Bercu Jean, trimis la detaşamentul 110 Panciu". Şi de-a doua zi, el a devenit, cu binecuvântarea lui Ivanov, "Domnul sublocotenent Bercu", furierul detaşamentului, omul care transmitea ordinele, care făcea apelul şi-l reprezenta pe comandant în relaţiile cu furnizorii şi cu locuitorii târgului."

"Şi comandantul militar?"

"De Mayo este evreu, rămas activ în armată, pe baza nu ştiu cărei legi sau decizii care exceptează un grup restrâns de ofiţeri de la excluderea din Armata Română. Evident însă că era trimis la munci administrative. Funcţia lui în detaşament era să asigure ordinea, să împiedice dezertările, să dea instructajul militar de bază: mersul în marş ordonat, salutul superiorilor şi al oricărui militar, răspunsul la apel. Funcţiile astea le execută Bercu, aşa că De Mayo are doar de trecut în revistă echipele de lucru, dimineaţa şi când se anunţă vreo inspecţie de la comandamentul general al detaşamentelor de muncă.

Întrebi cum se pot face bani într-un lagăr. Să-ţi dau câteva exemple de surse: taxa de permisie de-o zi, de trei zile sau o săptămână, uiumul de la orice tranzacţie de aprovizionare cu lapte, orz pentru cai, ulei, oase de supă; taxa pentru aprobare de musafir, soţie, iubită sau frate, care stătea în gazdă la localnici, procentul de la încasările pentru găzduire, plata reparaţiilor de cizme, bocanci şi curelărie pentru localnici efectuate de cizmarii din detaşament, lucrări clandestine de croitorie, plata tratamentului de blenoragie aplicat de "doctorii detaşamentului"; şi, în sfârşit, dar nu numai, plata pentru violonist şi ghitarist care cântau la sindrofii. Este între nelicenţiaţi în drept un compozitor care şi cântă la vioara şi plăteşte cu serviciile lui găzduirea pe tot timpul recrutării a iubitei lui, o săsoaică pe nume Agnes. Muzicianul e unul, Marian Kofler, care a fost folosit şi ca maestru al corului gimnaziului din Panciu."

Gherasim i-a lăsat pe toţi călătorii la "staţia" microbuzului, o cârciumă, şi l-a dus pe Mayer până la lagăr.

Noul univers al lui Mayer era o curte foarte mare cu o clădire de cărămidă în centru şi un număr de barăci, mai mari şi mai mici de jur împrejur. În faţa porţii, la intrare, era un arţar înalt şi gros aruncând o umbră scurtă ca mult după prânz. Ca un obişnuit al locului, Gherasim parcă microbuzul sub arţar şi-l conduse în curte. Nimeni nu-i opri la poartă. Gherasim se îndreptă spre baraca din dreapta porţii. Uşa era deschisă. Intrară în baracă, un fost grajd amenajat ca loc de dormit pentru 20 de oameni. Pe două prichiciuri suprapuse, de felul celor din cabanele din munţi, era fân aşternut peste toată suprafaţa prichiciurilor.

Un singur om se găsea în toată încăperea; era întins pe unul din locurile de dormit, lângă perete.

O masă de brad lungă, patru scaune şi o tablă neagră ca la şcoală, formau mobilierul încăperii. În loc de ferestre, erau două deschideri dreptunghiulare în peretele din spatele mesei.

Mirosul de fân proaspăt îl izbi plăcut pe Mayer. Gherasim îi făcu cunoştinţă lui Mayer cu cel întins pe prichici.

“Domnul Mayer, domnul Siroker.” Cei doi îşi dădură mâna. Siroker îşi rosti numele întreg:

”Marvin Siroker. Eşti aşteptat de Victor şi Florin. Sunt duşi toţi la duş.”

Privirile lui Mayer fuseseră atrase chiar de la intrare, de-o foaie mare, albă, prinsă cu pioneze de tabla neagră. Înainte de-a fi avut timp să întrebe, Marvin începu să-i explice despre ce e vorba. Gherasim zâmbea amuzat.

“Ăsta-i ziarul de perete al partidului miştocarilor noştri. Emblema este opera artistului nostru caricaturist în reşedinţă, Haim Săveanu. Şi a lui Moise Livezeanu.”

Se apropiară toţi trei de tabla neagră.

Pe foaia albă, era desenat un B mare, frumos caligrafiat , iar din el pornea o şină de vagonet cu traseu întortochiat. Câteva note scrise de mână erau prinse în diferite colţuri ale tablei negre. Integrând B-ul şi şina, Mayer trase concluzia:

“Deci băieţii ştiu să râdă de propria lor condiţie; asta-i bine.”

Gherasim îi ură noroc în casa nouă lui Mayer şi plecă pentru cursa de după masă, Panciu-Sascut. Marvin îi prezentă lui Mayer cele şase locuri neocupate şi-l sfătui să-şi aleagă pe cel mai aproape de uşă. Rucsacul trebuia pus sub prichiciul de jos. Acolo erau depozitate toate rucsacurile şi valizele celor 14 ocupanţi ai “dormitorului”. Mayer mai avu vreme să afle unde este umblătoarea, sala de mese şi comandamentul până se întoarseră băieţii de la duş.

Groznea, expansiv, cu gesturi largi care contrastau cu statura lui, îl îmbrăţişă pe Mayer şi-l sărută pe ambii obraji. Florin Cornea, prietenul lui încă de pe când se mutase la Bucureşti, îi strânse mâna şi-i spuse aproape şoptit: “Bine-ai venit!”

I-au dat mâna pe rând toţi ceilalţi zece şi, după ce Haim Săveanu a afişat pe tabla neagră o caricatură a lui Mayer, împingând la un vagonet plin de moloz, în aplauzele asistenţei cei 14 s-au împărţit în grupe de trei şi de patru.

La ora 7 seara, intrară cu toţii în sala de mese. Odată cu ei, stăteau la mese prima serie de 50 de “vagonetişti”. Îşi serveau fiecare câte-un ceai dintr-un samovar uriaş cu robinet. Luau câte-o felie de pâine dintr-un coş de paie împletite şi câte-un măr. Cei mai mulţi îşi scoteau din pungi sau cutii aduse de ei, salam sau şuncă sau brânză.

Florin Cornea era de aceeaşi vârstă cu Mayer, 27-28 de ani, dar părea de 40. Slab, fără dinţi, permanent preocupat şi parcă neştiind să zâmbească, era şi omul cu cele mai puţine resurse băneşti din tot cercul de prieteni din Bucureşti.

După cină, pe-o prispă, în curtea detaşamentului, Florin i-a cerut lui Mayer primele impresii despre noul lui “câmp de viaţă”.

“Să-ţi spun drept, Florine; este în toate ceva rustic şi tineresc. Ca-ntr-o vacanţă la munte, fără rezervare de cameră. Şi oamenii, începând cu şoferul care m-a adus aici, mi se par neagresivi, chiar prietenoşi. Nu simt aici presiunea străzii, a sălii de spectacol, a întâlnirii cu autoritatea.”

“N-am de gând să-ţi stric impresia. Nici n-aş avea de ce. La urma urmei, în ultimul an, nu mai izbutisem, la Bucureşti, să scriu un rând. Şi aici am putut lucra.”

“Şi ce-ai lucrat?”

“Am tradus din Rilke. Am aici, în buzunar, *Der Panter*, “Pantera”. Citeşte-o şi vom vorbi despre poezie azi la serală.”

“Ce-i aia serală?”

“E un nume inventat de noi pentru nişte şezători de sâmbătă seara, în dormitorul nostru. Anunţuri, glume, mici improvizaţii teatrale, discuţii despre filme văzute odată şi câteodată poezie. Avem ca audienţă pe cei din dormitor şi, foarte des, vagonetişti şi chiar tineri din târg, care cer permisie de participare de la comandantul detaşamentului.”

“Şi nici un huliganism, nici o manifestare de ostilitate?”

“Nu, sub forma în care am fost obişnuiţi prin liceu sau facultate; sau în săli publice la Bucureşti. Aş spune mai degrabă că se simte un fel de milă şi uneori, admiraţie spontană însoţită de aplauze. O vorbă de duh spusă la timpul potrivit sau o poveste ca „Povestea poveştilor” a lui Creangă stârneşte hohote nestăvilite de râs. Execuţia la chitară sau muzicuţă a unei piese muzicale este ascultată cu o participare care l-ar ferici pe-un solist într-o sală de spectacol.

Asta nu înseamnă că nu operează antisemitismul. Nu poţi uita nici o clipă că tot detaşamentul este produsul unei legiuiri şi a unei ordini sociale care ne-a pecetluit ca evrei şi ne-a băgat în cuşti, oferindu-ne ca obiecte de râs şi batjocură. Detaşamentul este o maşină legală de măcinare a demnităţii. Şi cei din ierarhia acestei organizaţii sunt bucuroşi de dreptul ce le este conferit. Ca şi mulţi dintre locuitorii târgului, cu excepţii care demonstrează raritatea omenescului. Ca şi unii evrei cărora li se creează iluzia puterii asupra altora."

"Şi nu se amestecă cei din ierarhia detaşamentului în manifestările culturale ale grupului de 14? Şi între cei 14, nu sunt şi cozi de topor? Nu sunt din cei care pentru a se da bine cu şefii, fac denunţuri de delicte imaginare sau reale?"

"Ai să ai destule prilejuri ca să-ţi faci o idee despre cum operează acest grup de 14 oameni şcoliţi, a căror carieră şi visuri au fost spulberate printr-o poruncă a unui mic dictator; un grup care cuprinde indivizi cu înclinaţii artistice, atei şi credincioşi, sensibili şi cinici, sionişti, comunişti şi total apolitici. Eu pot doar să-ţi spun, fără argumente psihologice sau sociologice, că acest grup atât de eterogen, nu numai prin gradele de inteligenţă şi cultură sau prin atitudine politică şi situaţie financiară, dar şi cu antipatii şi dispreţ reciproc şi invidii abia ascunse formează o unitate indivizibilă în raport cu autorităţile din afară şi dinăuntrul detaşamentului. Îţi voi da un singur exemplu.

Era într-o serală. Ploua şi n-aveam vizitatori din târg. Discuţia despre piesa lui Ibsen, "Casa de păpuşi" luase o turnură periculoasă. Haim Săveanu, cel cu emblema ziarului de perete, cu şina după B, rostise cuvântul fascist şi încerca să demonstreze că dictatura

începe în familie, că taţii, fraţii şi soţii fără simţul umorului şi crescuţi în tradiţii autoritariste sunt embrioni ai cancerului fascist. Nu prea eram obişnuiţi cu argumentaţie pasionată din partea lui şi-l ascultam în tăcere, când se auzi uşa deschizându-se. În pragul uşii apăru "sublocotenentul" însoţit de-un necunoscut, care putea fi un poliţist în haine civile sau vreun inspector... N-a fost nevoie de nici un semn. Iosef Shield, un băiat de prin Dudeşti, care lua rar cuvântul, îl lansă pe Noldi, Noldi Zinger, care obişnuia să spună poveşti despre ce se întâmplă în tribunale, el fiind singurul care a funcţionat câteva luni ca secretar al unui maestru român:

"Şi cum a răspuns maestrul Isăcescu?"

Noldi, fără nici o întârziere sau ezitare:

"Ca deobicei, cu o vorbă în doi peri: Dacă n-ai cu ce, nu te duce la curve!".

În baracă, cei 14 îşi luau locurile şi poziţiile obişnuite de serală. Şedeau pe prichiciul de jos; câţiva, pe podea, turceşte, pe lângă pereţi. Florin Cornea pe scaunul de la masă, sub un bec atârnând din tavan. Mai era prezent, dintre vagonetaşi, muzicianul Martin Kofler, însoţit de o tânără blondă, despre care Mayer avea să afle că este prietena lui Kofler şi rezidentă în Panciu pentru o perioadă nelimitată. Şi un om din târg, cu fiul lui, un băiat de vreo 14 ani.

Cu vocea lui joasă, Cornea începu să vorbească. Mayer, pe locul lui pe prichici, era uluit de tăcerea şi atenţia celor prezenţi.

Florin Cornea vorbi întâi despre autorul poemului pe care vroia să-l prezinte, poetul şi traducătorul de poezie, austriacul, Reiner Maria Rilke, născut în 1875 şi mort de leucemie în 1926. Rilke se întorsese în 1905 dintr-o vizită în Rusia şi se angajase ca secretar al sculptorului Rodin, la Meudon, în Franţa. Publicase până atunci cartea de poezii, "Orele". Într-una din discuţiile lui cu sculptorul "Gânditorului", Rilke i se plânse că n-a mai putut scrie de-o bucată de vreme. La asta, Rodin îi dădu un sfat: să se ducă la grădina zoologică (*Jardin des Plantes*) şi să stăruie privind la unul din animale până-l va vedea cu adevărat.

"Şi aşa s-a născut "Pantera", poemul pe care l-am tradus, zicea Florin, după ce l-am citit de multe ori, încercând să văd ce-a văzut Rilke. Eu cred că Rilke este unul dintre marii poeţi ai lumii şi că "Pantera" lui este poezie în sensul cel mai real al cuvântului. Adică un text, un ansamblu de cuvinte pline peste vârf de sensuri. Rilke a tradus sonetele poetesei Loise Labe; a scris "Poeme noi" şi "Sonete lui Orfeu". Eu am încercat să traduc pe cât de aproape mi-a fost cu putinţă, "Pantera", având mereu sentimentul că Rilke vorbeşte despre oameni. Şi aş vrea să-l rog pe noul nostru co-rezident, prietenul meu Mayer Mayerson, să citească el traducerea ca s-o pot auzi şi eu rostită de altă voce. Nemaivorbind de orăcăitul meu greu de urmărit."

Mayer preluă foaia întinsă de Cornea şi după ce o parcurse de două ori cu privirea, începu să citească, încet întâi, urmând ritmul primei strofe:

„Privirea-i tot trecând prin ţarc de bare
I-a ostenit; nimic nu vrea anume
Că ar fi doar mii şi mii de bare-i pare

Că-n dosul barelor nu-i nici o lume...”

Grăbind apoi ritmul, Mayer citi:

„Vânjosu-i pas în moale mers când cearcă
Prea strâmte cercuri, suplu să-nconjoare,
Un dans al forţei pe un loc e parcă
În care surdă o mare vrere moare.

Doar când şi când, alene mai tresare
A ochilor perdea, aşa-şi prelinge
Prin liniştea strunită-n mădulare
Câte un chip, ce-n inimă şi-l stinge.”

Tăcerea, care a urmat după “liniştea strunită-n mădulare, / câte un chip ce-n inimă se stinge”, era ca o continuare a poemului şi o aşteptare.

Florin Cornea sparse tăcerea:

“Aş vrea să-mi spuneţi ce idei, ce simţăminte v-a trezit vouă poemul?”.

Chircit într-un colţ, pe podea, lunganul Haimson răspunse întrebării lui Florin:

“Cam multe gânduri atribuite unei pisici sălbatice. Am şi eu acasă o rudă de-a panterei şi nu-i arde de filozofie şi alte aiureli.”

Răspunsul la comentariul lui Haimson l-a dat Siroker, cel care nu se mişcase din locul în care-l găsise Mayer la intrarea în dormitor:

"Da tu ţii pisica în cuşcă, Haim? Şi n - o laşi să se plimbe pe acoperiş? Când o loveşti, te zgârie? Chiar nu vezi vreo diferenţă?"

Discuţia se închega încetul cu încetul, până ce începu să vorbească Sami Bercovici, un tip slăbănog, cu urechile clăpăuge, omul care "le ştie pe toate":

"Eu am citit poezia asta în original, în nemţeşte şi pot atesta că reconstituirea ei în româneşte nu trădează sentimentele şi ideile originalului. Ne aduce adică, poetic transfigurat, remodelat în spiritul şi incantaţiile limbii române, conţinutul originalului, uneori ceva mai mult decât originalul; iar personajul care trăieşte şi simte în universul poemului, este omul în una din condiţiile omenescului. Puterea exprimată prin pasul vânjos, dansul forţei, liniştea strunită-n mădulare este închisă într-un ţarc ale cărui bare inexorabile închid orice ieşire spre lumea din afară, anulează această lume. O putere uriaşă, o iscusinţă perfectată de natură condamnate la mişcare pe loc şi la moartea oricărei voinţe. Sunt oameni puternici ca minte sau forţă musculară în închisori, între gratii. Sunt inteligenţe condamnate la operaţii repetitive de rutină, să se învârte în cercuri strâmte, opriţi de la ce-ar putea să ofere."

Scund şi mereu agresiv, sări din locul lui, Victor Groznea:

"Miros ceva elitist aici, dar cu tine votez, Sami. Asta-i poezia oamenilor condamnaţi la moarte civică."

Florin Cornea ştia că trebuie să intervină pentru a evita vreo lunecare spre exprimări prea hazardate.

Vorbele lui se adresau şi celor care ascultau şi unor urechi neprezente.

“Aprecierea lui Sami mă măguleşte, iar interpretarea lui este una din cele posibile. El ştie şi cu toţii ştim că un poem dacă este poezie adevărată are mai multe interpretări posibile. Îi invidiez pe elevii de la şcoala la care predă Sami Bercovici. În cazul lui, schimbarea de carieră a însemnat o treabă bună.

Da, cred că pantera din grădina zoologica simbolizează o uriaşă putere îngrădită şi aş adăuga la asta, raportul dintre vis şi realitate şi insuficienţa spaţiului pe care îl poate pune la dispoziţie societatea indivizilor care o alcătuiesc.”

Abia când luă cuvântul Iancu Litman, putu observa Mayer că omul purta prinsă de părul din cap o bereţică, aşa cum poartă evreii credincioşi în orice ocazie în care i-ar putea vedea Dumnezeu.

“Tot ce încearcă poezia şi literatura toată şi ştiinţa să spună este de mii de ani înscris în biblie. Şi-n poezia asta este vorba de puterea infinită a lui Dumnezeu şi obligaţia omului şi a oricăror fiinţe să se supună voinţei celui atotputernic.”

Victor era singurul care se sinchisea de vorbele credinciosului, exemplar unic între cei 14.

“Mă, tu ce-l bagi pe Dumnezeu şi unde-i fierbe şi unde nu-i fierbe oala?”

“Dumnezeu este pretutindeni, păcătosule!”

Serala se destrăma cu nişte glume ale lui Haimson şi nişte pitoreşti expresii culese ca de obicei de Victor.

Mayer şi Florin ieşiră în curte să-şi dezmorţească picioarele. Îi urmau locuitorul din Panciu şi fiul lui.

*

* *

"Domnule Cornea, am o vorbă cu dumneavoastră."

"Care-i treaba, domnule Trofin? Vreo problemă cu Constantin, sau e ceva mai serios?. Să vă fac cunoştinţă: domnul Trofin, prietenul meu Mayer, şi eroul familiei Trofin, Constantin. Domnul Trofin este omul căruia ne adresăm când e ceva de rezolvat în târg sau de adus de cine ştie unde. Este un om de nădejde şi are şi un vin cum n-ai băut."

"Mulţumesc pentru recomandare, domnule Cornea. Am nevoie de vorbele dumneavoastră bune şi de bunăvoinţa prietenului dumneavoastră, aici de faţă."

"Stai că m-am lămurit. Îl vrei pe Mayer, nu-i aşa? V-am vorbit despre minunile pe care le făcea Mayer cu elevii lui şi vrei să ţi-l pregătească pentru intrarea la liceul din Bacău. Am ghicit?"

"Exact, domnule Cornea. Eu aş putea obţine de la comandant toate aprobările şi aş fi fericit să-l dau pe Constantin pe mâna unui profesor care să-l pregătească pentru ce-l aşteaptă. V-aş pofti la mine pentr-un pahar şi-o vorbă, două."

Lui Mayer îi treceau prin cap tot felul de gânduri despre momentele noii lui trăiri. Venit de unde venea, într-un loc în care se aştepta doar la mizerii, se găseşte întâmpinat de

un om, care vroia cultură pentru copilul lui. Meseria lui provizorie începută din cauza sărăciei de-acasă şi a interdicţiei legale de-a lucra în profesiunea pentru care se pregătise, îi oferea şanse de ameliorare a condiţiei lui de “recrutat pentru detaşament de muncă”, supus ordinelor unui individ care purta titlul de comandant, comandantul lui şi a câtorva sute de oameni care nu mai aveau drept de alegere a actelor lor de viaţă. Cine ştie ce afaceri dubioase ale comandantului asigura indirect parţiala lui descătuşare? Prietenia regăsită...Poezia lui Rilke şi cina ca acelea de la cantina căminului pentru studenţii evrei, din strada Sfântu Ion cel Nou... Dormitorul - grajd... Mirosul de fân si senzaţia de vacanţă.

Se adresă tatălui şi băiatului:

“Păi, să vedem dacă băiatul vrea să înveţe.”

“Îl las pe Constantin cu dumneavoastră, eu mă duc să-l caut pe Bercu şi pe comandant. Mă întorc cât de repede pot.”

Casa Trofinilor era la mică distanţă de curtea lagărului. În faţa casei, o grădină de flori, iar în dreapta şi în stânga casei, grădina de legume cu verze cât capul şi roşii pe araci. În spatele casei, butuci de vie.

I-a întâmpinat soţia lui Trofin, mama lui Constantin, venind către ei din poarta gardului vopsit în verde viu...

În interior, totul mirosea a flori de câmp. Ştergare de-un alb imaculat, covoare şi covoraşe lucrate de mână cu desene geometrice din fir de bumbac colorat în roşu, verde, albastru şi negru pe jurubiţe; pernele umplute cu puf de gâşte şi acoperite cu şervete

colorate, totul crea o atmosferă îmbietoare. În spatele curţii, un grătar cu cărbuni aprinşi pe care se frigeau mici, antricoate şi frigărui de porc şi de viţel şi doi pui.

Lucreţia Trofin i-a poftit pe toţi la masă în odaia mare. Pe masă erau tacâmuri, farfurii, pâine de casă, sticle de vin alb şi roşu şi tot felul de gustări: scrumbie cu ceapă în oţet şi untdelemn, măsline, şuncă, cârnat, telemea şi şorici. Castraveciori muraţi, varză murată, gogoşari în oţet şi pepene roşu murat, în borcane şi scoase în farfurii ocupau o măsuţă de lemn.

O fetişcană, Frusina, căra de la grătar bunătăţile pe care le distribuia doamna Lucreţia comesenilor. Manea Trofin recomanda vinul, oferea câte un păhărel de încercare şi turna vinul ales în pahare.

Lucreţia era o femeie cu piept generos şi obraz fără semne de trudă. Mayer compara figura plină dar musculoasă, alura şi trăsăturile ferme ale Lucreţiei cu imaginile doamnelor din Bucureşti, mamele elevilor lui. Lucreţia Trofin, cu părul negru strâns în coc, o ie de zile mari şi un zâmbet neforţat respira o anumită siguranţă de sine neîntâlnită în cercurile bucureştene ale lui Mayer.

Constantin era şi el la masă şi avea paharul lui de tămâios. După primul pahar, i se adresă pentru prima oară lui Mayer:

“Domnule profesor, de ce-a ales poetul o panteră?”

“Trebuie să ştii întâi, că în nemţeşte, cuvântul panteră este masculin. Acest animal superb, puternic cu postură şi mişcări elegante, cu ochi pătrunzători, frumos, graţios, a atras privirile, interesul, gândurile poetului vizitator al grădinii zoologice.”

“Şi de unde putem şti ce-a gândit poetul?”

“Nu ştim deloc, cuvintele lui inspiră gândurile noastre. O poezie adevărată devine poezia celui ce-o citeşte şi-o pătrunde. Traducătorul rescrie şi transcrie poezia; ea devine a lui şi a noastră, a celor ce-o auzim în limba noastră.”

Gazdele trăiau unul din acele momente rare când te simţi în locul în care doreşti să fii, că e bine ce faci, că ai vrea să rămână lucrurile aşa cum sunt.

Manea Trofin încercă, după servirea cafelelor, să-i convingă pe cei doi oaspeţi să rămână peste noapte în casa lui, a doua zi fiind oricum duminică. Şi Cornea şi Mayer au declinat invitaţia.

Fură conduşi până la colţul străzii de toţi cei trei membrii ai familiei Trofin şi de-acolo până la curtea lagărului de Manea.

Prima oră de meditaţie cu Constantin urma să fie luni. Trofin obţinuse de la Ivanov eliberarea lui Mayer de orice sarcina în după amiezi.

Ajunseră pe la 10 seara în dormitor. Şi au vorbit până la miezul nopţii, înainte de a-şi ocupa locurile de dormit.

Cornea îl întrebă de Marga, soţia lui:

“Ştiu părerea ta despre Marga, dar eu te întreb doar daca-i văzut-o înainte de-a pleca din Bucureşti.”

“Am văzut-o, Florine, chiar în preziua plecării mele. Şi mi-a dat 200 de lei pentru tine, rugându-mă să-ţi spun că te iubeşte.”

“Marga vine miercuri aici!”

“Nu mi-a spus că are de gând să vină la Panciu. De unde ştii şi de ce vine?”

“Mi-a telefonat aseară. Vine să încerce să obţină o permisie pentru mine. Nu vreau să aud comentariile tale în chestia asta. Marga mă iubeşte.”

*

* *

Mayer se trezi la auzul unui cântat de cocoş. I-au trebuit câteva secunde până când, răsuflarea celorlalţi, atingerea culcuşului de fân, plafonul încăperii să-l aducă în noua lui realitate. Îi amorţise braţul drept, îndoit sub cap, dar se simţea bine. Nu-i plăcea să zacă dimineaţa în pat. Lunecă spre podea şi se ridică în picioare. Câteva mişcări cu braţele îl dezmorţiră. Dormise în nişte pantaloni de pijama şi o flanea uşoară de bumbac aşa cum îi recomandase Irina ca să “evite înţepăturile de insecte”. Şi tot conform recomandărilor Irinei, îşi pusese nişte tenişi vechi în picioare şi ieşi să-şi facă nevoile, să se radă şi să se spele.

La umblătoare, trăi primele momente penibile în lagăr.

Erau nişte dulapi de lemn cu 12 găuri peste o hazna adâncă. Făcutul ăsta al nevoilor în comun îl dezgusta. Îi trebuia un efort penibil ca să facă abstracţie de toţi ceilalţi bărbaţi pe vine, cu pantalonii scoşi, scremându-se şi desfundându-şi maţele şi căile urinare. Pe una din găuri, Mayer încercă să dizolve simţământul de jenă şi umilinţă, forţându-se să gândească la faptul că totul e natural că *naturalia non turpia*, că aşa probabil îşi făceau nevoile şi grecii şi romanii în vechime. Nici până la eliberarea din lagăr, nu s-a putut obişnui Mayer cu statul la căcătoare şi evita de câte ori putea, episodul colectiv de fiecare

zi. Instalaţia sanitară a Trofinilor, cu duş şi bideu, îl salva în cele mai multe zile de ritualul de la umblătoare.

Lângă baraca cu rol de umblătoare colectivă, se găsea un umbrar, sub care erau trei guri de cişmea peste o troacă de scurgere. Aici te puteai rade, spăla pe dinţi şi pe obraji.

În dimineaţa aceea de duminică, era programată o şedinţă cu şefii de echipă, personalul sanitar şi comandanţii.

Victor, Florin şi Mayer s-au întrunit în camera de mese unde - fiind duminică - se bea cafea cu lapte şi pâinea putea fi unsă cu unt. Cafeaua era de fapt orz prăjit, dar băută caldă cu pâine neagră unsă cu unt, era satisfăcătoare când se adăugau şi biscuiţii, zaharicalele şi feliile de şuncă sau salam de Sibiu din proviziile proprii ale celor din lagăr.

Grupului de trei prieteni, li se alăturaseră Marvin Haimson, poreclit Shalom Aleichem, Iancu Litman, cel cu bereţica şi Dumnezeu şi Marvin Siroker, care-i mărturisise lui Mayer că imobilitatea lui parţială se datorează unei blenoragii în curs de tratament. Asta îi spusese Marvin, încă în prima conversaţie după ce plecase din dormitor Gherasim, cel cu microbuzul. Atunci aflase Mayer că şi în lagăr se pot avea curve, dar fără certificat de inspecţie medicală.

Dintre cei 14, lipsea doar Moise Livezeanu. Se pregăteau toţi să iasă ca să facă loc primului lot de vagonetari. Din curte, se auzeau comenzi militare: “Alinieeerea!”, “Drepţi!”, “Înainteee marş!”.

“Kik him un! exclama în idish, Marvin Haimson, privind pe geam.Uită-te la el, potzul ăsta care se visează ofiţer. Ăştia merită să le dai jos pantalonii şi să le bagi un morcov în

cur. Uite ce plăcere îi face să-şi audă comenzile şi să-i vază pe bieţii oameni executându-le!”

Moise Livezeanu purta cizme negre, pantaloni cazoni şi cămaşă kaki.

Echipa de vagonetari păşea în pas de marş spre intrarea în sala de mese, când se ivi “sublocotenentul” Bercu. Se auzi comanda “Pas de defilare” şi Bercu rămase pe loc ca să răspundă, cu mâna la chipiu, trupei în marş.

*

* *

Ca tutor al lui Constantin Trofin, Mayer era practic scutit de prezenţa la munca de debleiere. La prima şedinţă de “organizare a muncii” la care asistase Mayer, Ivanov, comandantul flancat de maiorul De Mayo şi de Bercu, le vorbise celor 14, aliniaţi în faţa lui, despre anumite acte de indisciplină care i-au fost aduse la cunoştinţă şi le ceru şefilor de echipă să nu uite sancţiunile grave pentru cei care nu sprijină eforturile de redresare naţională, în timp ce soldaţii patriei îşi varsă sângele pe câmpul de luptă. În treacăt le vorbi despre serviciile datorate populaţiei locale, care contribuie la aprovizionarea lagărului. Vor fi folosiţi pentru asta toţi cei din detaşament care au o pregătire corespunzătoare cu nevoile localnicilor.

Comandantul îşi încheie haranga cu: “La treabă, domnilor!”

Prin sarcina lui specială, Mayer devenise un fel de observator extern. El nu participa la mese fiind hrănit de doamna Trofin; Bercu îl evita ca şi cum s-ar fi temut ca Mayer să nu-i

spună vreun cuvânt nerespectuos la care ar fi trebuit să răspundă. Era evident că nu vroia să-l provoace pe profesor.

Constantin Trofin era fermecat de acest profesor, numai al lui care-i deschidea cărări vrăjite spre istoria omului, minunile matematicii şi fizicii, povestirile alchimiei şi experienţele de chimie. N-avea secrete faţă de “domnul profesor”. Singurul secret pe care-l avusese l-a rezolvat cu ajutorul tatălui lui. Constantin ştia, ca toţi cei din târg, că lagărul este pentru pedepsirea jidanilor care nu sunt iubitori de ţară. Profesorii lui de română, de istorie şi de religie povesteau nenumărate întâmplări şi istorii care justificau neâncrederea în jidani şi descriau crimele lor din trecutul îndepărtat şi apropiat. Atitudinea lui Mayer, bunăvoinţa lui, atenţia pe care i-o acorda nu se potriveau cu imaginea jidanului ştiută de el.

După a doua întâlnire cu Mayer, Constantin îl întrebase pe tatăl lui: “Ce fel de jidan este profesorul?”

Manea Trofin a înţeles bine întrebarea lui Constantin şi pericolul educaţiei necontrolate. Ca niciodată, Manea Trofin i-a vorbit pe îndelete lui Constantin, încercând să-i spună tot ce ştia şi tot ce credea despre relaţiile între oameni în general şi cu cei năpăstuiţi, în special. I-a spus că Dumnezeu este al tuturora şi că evreii l-au descoperit pe Dumnezeu înaintea altor popoare; că apărându-şi credinţa s-au luptat cu Romanii care erau cei mai puternici de pe lume; că risipiţi în lume au trebuit să înveţe şi să se şlefuiască aşa ca să poată rezista şi supravieţui; că au fost persecutaţi ori de câte ori neamul în mijlocul cărora trăiau, intrau în vreo criză. I-a vorbit despre evreii din România, despre refugierea lor în ţară mânaţi de persecuţii, de numărul prea mare de evrei şi de politicienii care

alimentează ura împotriva evreilor pentru a câştiga puterea politică. I-a spus lui Constantin că sunt evrei buni şi răi aşa cum sunt români buni şi ai dracului; că Mayer este un om foarte bun şi învăţat şi că este îndreptăţit la respect şi recunoştinţă.

Constantin îşi confirma concluzii proprii şi găsea în spusele tatălui său justificările pe care le căuta.

După convorbirea cu tatăl lui, Constantin căuta orice prilej de-al răsplăti pe neobişnuitul său prieten mare.

Îl ducea la vie, unde Mayer descoperea varietăţi de poamă şi la ce vin se folosesc. Spre surprinderea lui, erau varietăţi ca ţâţa caprei, coarna, terasă, care erau de masă şi nu de vin. Tot prin Constantin, a descoperit Mayer plăcerea pescuitului în lac şi la Siret.

Mama lui Constantin îl trata pe Mayer ca pe îngerul trimis de Dumnezeu ca răspuns la rugăciunile şi pomenile ei. “Învăţatul cu bucurie” pe care-l oferea Mayer, nu putea fi decât un dar al Domnului. Ea pregătea pentru Mayer minuni culinare; ducea la poştă scrisorile lui Mayer adresate Irinei; l-a convins până la urmă pe profesor să-şi aducă rufele la spălat.

Tatăl lui Constantin l-a forţat pe Mayer să primească un plic, în care se găsea o hârtie de 500 de lei. Ca salariu lunar. Asta după prima săptămână de meditaţii.

Viaţa lui Mayer în lagăr devenise un *dolce farniente*. Cu vedere liberă la tot ce se petrecea în detaşament şi cu informaţii despre ce nu se vedea cu ochiul liber.

Şi nu numai asta. Manea Trofin îi împărtăşea lui Mayer ceea ce auzea la emisiunile în limba română ale postului englez BBC.

Lui Mayer îi plăceau orele în casa Trofinilor şi-i plăcea pasiunea lui Constantin pentru ştiinţific şi literar.

Locul, unde se petrecea procesul de lărgire a orizontului băiatului din Panciu, era un chioşc în spatele casei cu o masă de lemn, două scaune, două etajere pentru cărţi, epruvete şi pahare de laborator, hârtie de filtru, pâlnii, un stativ de metal , o lampă Bunsen şi o butelie de gaz care alimenta lampa.

Pereţii erau de scândură dată la rindea şi acoperişul de tablă cu burlane de scurgere a apei în timp de ploaie. Chioşcul era solid, încăpător, cu uşă şi lacăt cu cheie. Era locul secretelor lui Constantin, care avea totdeauna la el cheia. El era stăpânul necontestat al chioşcului, în care păstra colecţiile lui preţioase de pietre colorate, de timbre, precum şi insectarul şi ierbarul.

Chiar de la primele ore de meditaţie cu elevul lui, Mayer a fost pus în faţa unei probleme neobişnuite pentru el. În lungile ore de meditaţie, Mayer avea de răspuns nu numai întrebărilor în legătură cu învăţătura sau problemelor de viaţă ale unui adolescent, ci unor chestiuni care cereau o calibrare specială a răspunsurilor. Erau inevitabilele întrebări despre credinţă, biserică, evrei, războiul cu ruşii, ce-i drept şi ce-i nedrept.

Chiar în una din zilele primei săptămâni de meditaţie, Mayer avu de răspuns la întrebarea:

"Este şi credinţa în Iisus Christos un mit?"

Asta după o poveste din mitologia greacă, povestea Ariadnei, a lui Tezeu şi a minotaurului.

Mayer folosea legendele mitologice pentru puterea lor de captare a atenţiei, energizare a imaginaţiei şi pentru simbolistica lor, adaptabilă la problemele vieţii. Întotdeauna făcea câte o incursiune în geografie şi istorie. În atlasul deschis la Marea Mediterană cu Spania, Italia, Grecia şi insulele ei, Mayer indica Creta ca loc al imaginatei acţiuni.

"Nu vorbim despre evenimente consemnate de istorie, Constantine, ci de o poveste cu zei, semizei, monştrii, regi, regine, prinţese şi prinţi. Este un mit ca cel despre eroul Hercule, despre isprăvile căruia ţi-am povestit.

Eroul povestii de azi este Tezeu, fiul regelui Atenei, care avea de plătit regelui Minos al Cretei un tribut anual de 7 fete şi 7 băieţi. Minos avea de hrănit cu trupurile acestor tineri un monstru, jumătate om şi jumătate taur, minotaurul, care trăia într-un palat-labirint construit de maistrul arhitect Dedalus, alt erou mitologic. Aşa de întortocheat era labirintul minotaurului construit de Dedalus, că o dată intrat în el nu mai puteai găsi drumul de ieşire.

Tezeu, neânfricatul, a hotărât să conducă el tributul viu până în labirintul minotaurului pe care vroia să-l înfrunte şi să-l răpună. Fiica regelui Minos, Ariadna, se îndrăgosteşte de chipeşul Tezeu şi ştiind ce-l aşteaptă, îi dă capătul unui fir înfăşurat pe un mosor. Numai datorită firului desfăşurat al Ariadnei, poate Tezeu găsi calea de ieşire din labirint, după răpunerea monstrului.

Mitul despre Tezeu şi Ariadna mai are şi alte momente care indică atitudinea nu tocmai cavalerească a eroului cu doamnele, dar asta este altă poveste.

Mă opresc la firul Ariadnei, care este şi un simbol al ideii conducătoare a omului în viaţă: ce învăţăm şi cum putem folosi ce-am învăţat pentru a ne putea mişca în labirintul vieţii.”

Terminând povestea, Mayer avea de gând să-i vorbească lui Constantin despre rostul miturilor. Vedea în ochii băiatului şi în înfăţişarea lui curiozitate reală şi pură; avea lângă el unul dintre acei tineri ajunşi la întrebările despre lume şi despre ei înşişi. Ar fi vrut să-i spună tot ce crede, să dea glas tuturor îndoielilor care-l bântuiau şi pe el. Îl oprea datoria de-a respecta credinţa şi tradiţiile unor oameni plini de bunăvoinţă pentru el.

Atent, alegând cu grijă fiecare cuvânt, Mayer sublinia diferenţele dintre religie şi mituri. Îi vorbi despre nevoia oamenilor de-a se simţi ocrotiţi în faţa puterilor necruţătoare ale naturii. Îi prezenta schematic cele câteva mari religii ale lumii şi ideea fundamentală comună a tuturor religiilor: obligaţia şi necesitate naturală de-a trăi ca o fiinţă morală.

Chiar după ce au trecut la alte subiecte, după ce au făcut experienţa cu fierul în soluţie de piatră vânătă, care avea magicul efect de-a extrage cuprul din soluţie acoperind cuiul de fier cu arama lucitoare şi chiar după băutul cafelelor servite de Eufrosina şi ciugulitul strugurilor aurii de poamă Napoleon, din recolta anului trecut, impresia, că profesorul nu-i spune cu adevărat ce crede, stăruia în mintea lui Constantin.

*

* *

Mayer se întorcea seară de seară la dormitor. Se simţea privilegiat din multe puncte de vedere şi jenat de poziţia lui de “jidan norocos”. Expresia era titlul unei caricaturi, pe ziarul

de perete, operă a lui Haim Săveanu... Caricatura reprezenta un individ impecabil îmbrăcat, cu pantofi de lac, haine de seară şi cravată cu nod mare, păşind cu grijă printre băltoace, zgură şi tinichele sparte. Elegantul pieton, ferindu-se de atingerea unui vagonet plin de moloz avea pe unul din revere inscripţia „Jidanul norocos” şi pe-al doilea : Anul 1942.

Pe Florin Cornea, l-a putut cu greu convinge să primească o parte din salariul lui de jidan norocos.

Pe lângă tratamentul lui culinar, regesc faţă de ce avea acasă, Mayer se bucura de respectul necondiţionat al lui Constantin, care se dovedea cu fiecare zi ce trecea o minte inchizitivă şi un suflet de prieten. Erau multe motive de bună dispoziţie. Era libertatea în mijlocul constrângerii, era lipsa actelor şi expresiilor de ură gratuită, dar mai cu seamă scrisorile primite de la Irina şi faptul că-i putea trimite scrisori necenzurate despre trăirile lui.

Era în a douăsprezecea seară, în dormitorul lagărului de muncă 110 Panciu. Mayer era după meditaţia lui Constantin, după un prânz delicios pregătit de Lucreţia Trofin şi servit de Eufrosina, înainte de întoarcerea de la cină a licenţiaţilor şefi de echipă. În dormitor mai era doar Siroker întins pe locul lui şi nepărând dispus pentru vreo conversaţie cu Mayer sau oricine altul. El dormita când intrase Mayer şi nu făcu nici o mişcare.

Mayer se aşeză pe un scaun lângă masă şi scoase din buzunar scrisoarea primită de la Irina, pe adresa Trofinilor. O citise odată în chioşcul lui Constantin şi acum o recitea, atent la cuvinte şi la tonurile indicate de frazele ei.

„Mayere, Mayere,

(Şi Mayer asculta glasul Irinei vag băşcălios, glumeţ ameninţător şi-o auzea prevenindu-l să fie cuminte şi să nu şi-o ia în cap)

Încep cu lucruri vesele că ştiu că ai nevoie de injecţii de optimism, deşi din cele scrise de tine, rezultă că norocul te petrece şi-n gaură de şarpe. Te răsfaţă o cucoană, l-ai regăsit pe cel mai bun prieten şi dormi în fân bine mirositor. Ce-şi mai poate dori un om cuminte?

Şi pe frontul de-acasă, lucrurile arată bune. Uite ştirile: A venit la noi un tânăr roşcovan, cred că-i spune Oxenberg adică muntele boilor, ca să-ţi ofere o slujbă de profesor-asistent la un colegiu pentru studenţii evrei daţi afară din universităţi. Aşa că la toamnă o să fii şi domn profesor. Şcoala semioficială cu diplome care oricum nu-ţi dau nici o perspectivă de angajare, dar oricum, şcoală superioară.

A doua ştire, despre mine. Dacă eşti de acord – şi să dea dracul, să nu fii - voi fi profesoară locţiitoare de gospodărie la Şcoala de fete. O voi înlocui pentru cel puţin 6 luni pe prietena mea, Florina, însărcinată în luna a 6-a.

Şi tot despre mine sau despre amândoi. Mi-a telefonat un fost coleg de şcoală, care e gata să mă însoţească într-o vacanţă la mare. Deocamdată, am refuzat într-un mod care nu admitea contrazicere, dar dacă tu îţi faci de cap cumva, telefonul lui Mihai mi-e la îndemână.

Şi să nu-ţi treacă prin minte că ai putea să-mi ascunzi ceva. De altfel am şi planul făcut pentru o vizită intempestivă la Panciu, domnule şef de echipă.

Nu mai continui pe linia asta frivolă. Îţi amintesc doar că sunt aici şi că vreau să nu pierzi nici o clipă din vedere norocul nostru. Pe câmpiile lumii, mor tineri viguroşi şi dotaţi

ca tine; în oraşele şi satele lumii, bântuieşte sărăcia, ignoranţa şi foamea. Noi suntem scutiţi de suferinţă şi avem dragostea noastră. N-o risipi. Fii cuminte! Iubeşte-mă! Irina.

PS. Scrie-mi despre tovarăşii de dormitor; scrie-mi ce-ţi lipseşte. Iubeşte-mă!"

Mayer termina răspunsul lui înainte de întoarcerea băieţilor. Concepuse scrisoarea înainte de-a începe să scrie. Ori de câte ori observa ceva ce i se părea interesant, îşi făcea o notă mintală pentru Irina.

*

* *

„Dragă Irina, dragă,

Am mereu în minte norocul nostru şi deocamdată, n-ai nici un motiv să te-ndoieşti de cuminţenia şi de comportarea mea strict monogamă şi temporar ascetică. Te gândeşti poate la teoria mea despre poliandrie şi poligamie ca trăsături naturale ale indivizilor umani. Norocul meu suplimentar este că tu eşti mai multe femei într-una şi că toate aceste femei sunt diferite şi fiecare ispititoare în felul ei... şi că în locul şi condiţia mea actuală, n-are cum să se manifeste vreo tendinţă poligamă.

Sunt fericit de perspectiva de-a avea o prietenă profesoară. Acordul meu depinde doar de condiţia de-a uita că eşti profesoară când te întorci acasă de la şcoală. Cât despre mine, jur cu mâna pe inimă sau orice alt organ esenţial că nu voi încerca să fac pe profesorul cu tine. De altfel vei şti tu cum să-mi tai excrescenţele cozii dacă mă voi împăuna. Îţi prezint acum medalioanele celor 13 camarazi de dormitor. N-am nici o îndoială că tu vei şti să

traduci în imagini mintale sinteticele metafore pe care mi le sugerează oamenii în mijlocul cărora mă aflu:

Victor Groznea

Un titirez strunjit din lemn dur. Boit strident. Îi dai un impuls şi se roteşte cu viteză dându-ţi impresia că nu se va opri. Dar curând, rotirea încetineşte, punctul iniţial central se prelungeşte într-o linie întortocheată; corpul titirezului se înclină în diferite planuri şi totul se opreşte cu un scâncet de copil.

Un uriaş într-un corp de pitic.

Pasionat al dreptăţii absolute. Gata să ardă pentru ce-i drept. Don Quijote târziu.

Cutie de rezonanţă a zgomotelor de fond ale lumii cu adaos de stranii note proprii.

Florin Cornea

Un castel vechi, impunător văzut de la distanţă. Dacă te apropii, vezi ferestrele bălăngănindu-se în balamale, cu geamuri sparte lăsând vântul, ploaia şi praful să pătrundă în încăperi.

Mobila şi obiectele ornamentale au toate patină şi reflectă lumini scăzute. E praf gros peste toate şi peste cuvertura groasă care le acoperă. Rugina verde de cupru prin unghere metalice.

Un poet în aşteptarea inspiraţiei; un schimnic amoral.

Nu va lovi niciodată; nu se va apăra niciodată.

Haim Săveanu

Se deschide uşa de pânză spre arena circului.

Auzi clinchet de clopoţei; aleargă cai voinici cu frumuseţi în şea; dar ochii şi urechile ţi-s furate de clownul cu doi craci diferiţi la pantaloni, petice multicolore şi un nas rotund, ireal.

De ce râde el? De ce râzi cu el? Fiindcă îţi dă impresia că râde de el însuşi, de soarta lui, nu de condiţia ta şi a lui şi a tuturora.

Să ştii să fii Haim Săveanu este secretul depăşirii de sine.

Crete colorate se mişcă pe tabla neagră conduse de-un diavol zâmbitor.

Ce-i picătura asta transformatoare: inteligenţă, umor, iubire de viaţă, durere? Toate la un loc?

Câte caricaturi, doamne, pe tabla neagră!

Moise Livezeanu

Întâi, un câmp deschis şi mult peste case, la înălţimea a 20 de etaje, o coardă întinsă între două vârfuri de clădiri. Un om cu motocicleta lui pe coarda întinsă. Nu-ţi fie teamă pentru el. Va ajunge de la un capăt la altul.

Crezusem că singura forţă care-l împinge în braţele primejdiei este gloria; dar m-am înşelat. Mijeşte un vis acolo, dincolo de cizme şi bufanţi şi motocicletă. Visul de-a conduce plutoane reale în lupta pentr-un vis.

Marvin Siroker.

Toată coliba este într-o rână. E umed şi frig. Scări de fier în serpentină te conduc spre un beci întunecat pe care nu-l puteai bănui într-o astfel de colibă.

O bătrână, speriată de bătrâneţe, şi boală şi singurătate ca-n cântecul Ellei Fitzgerald.

Aş vrea să-ţi spun: ieşi la lumină, dar n-am curajul şi argumentele. Ce te doare? Ce te doare?

Noldi Zinger

"Dacă veţi voi, nu va fi o poveste!" O credinţă cristalizată, transformată apoi în activitate cerebrală, iubire, certitudine.

Te invidiez, dar nu te pot urma pe această cărare onirică.

Avram Grinberg

Sunt multe sute de ani în care s-a zămislit structura mea. Peste câmpii ale războiului, peste suferinţă şi vicisitudini, viziunea puterii invincibile a banului. Cu el voi învinge, cu el voi cumpăra putere, cu el voi spăla ruşinea umilinţei; cu el voi câştiga dragoste.

Alt tip de certitudine; alt vis.

Prăbuşirea construcţiei este iminentă, dar viziunea rămâne în picioare. Un mod de a-ţi asigura supravieţuirea.

Iancu Litman

Alt tip de vis. El este într-o continuă tranzacţie şi conversaţie intimă cu stăpânul lumii. El e scuipat, batjocorit, redus la stare de obiect al dispreţului, dar el vorbeşte cu creatorul şi nimeni nu poate interveni în tranzacţia lor. Nici o înjurătură, nici un blestem, nici o lovitură nu-l atinge. Te slăvim, spune el, te binecuvântăm, tu eşti platoşa noastră, tu prefaci mizeria în pasiune şi extaz.

Iosif Shield

Dumnezeu a murit. Singurul vis valabil este reconstruirea totului din nou. Asta este linia trasată de istorie. Pe ea vom ajunge la destinaţie, Vom fi oameni noi. Nu este permisă nici o abatere, nici o eroare. Dărâmă tot şi construieşte conform indicaţiilor. Să vină tăvălugul!

Carol Iancovici

O uliţă întunecată. Bâjbâi până dai de uşă. Totul miroase a mucegai şi trecut. Între zidurile unde ar trebui să înflorească mătrăguna, creşte firavă floarea unei speranţe absurde. Îi prieşte contrastul dintre întunericul şi umezeala dinăuntru şi soarele şi lumina care pătrund timid prin crăpături. Dacă nu pieri vei cuceri lumea.

Sami Bercovici

Atâtea secole ai fost nevoit să te apleci, că ai rămas gârbov. Născut bătrân cu acceptarea în toate mădularele. Pleci capul şi-n faţa săbiei din mâna unui copil. Cine mai poate îndrepta această şiră a spinării? Cine poate aprinde gătejele pentru un foc eliberator, cu scânteierea atât de rară din ochii tăi?

Ai dansat vreodată?

Lică Brill

Voi cumpăra fetele tale. Voi avea casele tale. Mă vor servi toţi, pe toate mările şi uscaturile pământului, în toate zările. Scuipi peste mine, dar îţi vei înghiţi scuipatul. Şi-mi vei săruta mâna. Eu ştiu secretul puterii, care nu se dizolvă, care nu rugineşte şi care străluce şi în bătaia soarelui şi a lunii şi a lumânării. Spui că mi-am vândut sufletul diavolului pentru aurul lumii. Spune-mi ce puteam face cu sufletul meu!

Draga mea dragă,

Îţi trimit aceste medalioane obscure numai pentru a păstra scheletul descrierilor pe care ţi le voi face, când vom fi împreună. În lumea asta închisă şi mică, în acest fost grajd, se întâlnesc 14 universuri. Da, fiecare dintre noi poartă cu el o lume diferită, care se întrevede doar din când în când, sub tensiunea vieţii în comun.

Îţi scriu tot ce-mi trece prin cap. Păstrez nespus doar dorul de pieptul tău, de părul tău, de tine toată cu tot ce faci să vibreze în jurul tău.

Te sărut. Mayer”

*

* *

Intrarea Margăi în dormitor fu ca un impuls electric simultan distribuit tuturor celor 14. Numai Siroker şi Mayer nu-şi schimbară poziţia şi locul. Privirile tuturor celorlalţi erau îndreptate spre această apariţie insolită. Era zveltă, îmbietoare, accesibilă. Îl îmbrăţişă pe Florin Cornea şi-l sărută pe ambii obraji şi pe gură, cu dezinvoltură. Întinse apoi mâna spre Mayer, singurul ei cunoscut între cei 14, în afară de Florin.

Gestul cu mâna care vroia să însemne un sărut adresat celorlalţi, de pe prichiciuri sau în picioare, era ca un răspuns la tăcuta admiraţie stârnită de prezenţa ei. Era blondă, nu purta ciorapi şi bluza închisă la gât mai degrabă accentua decât să ascundă rotunjirea fermă a sânilor. Şi ochii erau, sigur, verzi.

Florin Cornea bâigui nişte cuvinte de scuză şi cu Marga la braţ părăsi dormitorul.

Mayer nu făcu nici o încercare să stăvilească iureşul de obscenităţi, glume şi aprecieri de după ieşirea Margăi; iar la întrebările despre Marga şi relaţiile ei cu Florin, Mayer răspundea:

“Ei, ca toţi oamenii căsătoriţi, când frumos şi bine, când ceartă şi imputări. E fată bună Marga şi-l iubeşte pe Florin; în privinţa asta nu încape îndoială.”

"Mă Mayere, tu vrei s-o acoperi şi mai mult o descoperi pe fata asta, zicea Haim Săveanu. Zi mai bine: "Puneţi-vă pofta-n cui, că doar nu o-ţi vrea să împartă omul bucăţica lui cu voi toţi. Şi dacă-i interesată ea în vreo aventură, poate ea găsi amatori mai acătării decât noi."

Foarte curând intră Bercu, sublocotenentul, s-o caute pe Marga, "invitată" la comandant pentru "rezolvarea cererii" şi ieşi când i s-a spus că-s plecaţi Florin şi Marga.

Cornea s-a întors, prea repede ca să fi avut timp de vreo intimitate prelungită.

În dormitor, mai stăruiau urmele agitaţiei produse de apariţia Margăi. Cornea îl invită pe Mayer în curte. Şedeau pe-o prispă şi discutau subiectul Marga, de parcă era nevoie de-o încheiere, de-un acord.

"Ştiu că-ţi închipui cum va obţine Marga permisia, dar vreau să-ţi dau toate amănuntele ca totul să-ţi fie tot atât de limpede cum îmi este mie. Dacă, din cauza prejudecăţilor şi superstiţiilor tale, nu poţi accepta poziţia mea, înseamnă că nu putem fi prieteni. Vorbesc de prietenie, nu de legătură accidentală, şcolară sau militară sau de lagăr.

Marga trebuie să se supună unui examen medical efectuat de cei doi doctoranzi, care sunt capabili de orice murdărie; inclusiv aceea de a-şi cere uiumul pentru certificarea stării de sănătate a Margăi, fără de care nu-i bună pentru comandanţi. Da! Ei pot să-i ceară, amândoi, câte-un test înainte de-ai acorda certificatul de puritate carnală. Că ce contează la ea; tot trebuie să-şi ofere graţiile celor doi şefi."

"Şi tu ce-ai de spus la asta, Florin? De ce n-o trimiţi acasă? De ce nu-i dai şi câteva la cur pentru cererea ei şi pentru ce-a declanşat? De ce treci peste ce n-ar trece nici un bărbat

pe lumea asta, cu excepţia eschimoşilor, care, cică, îşi oferă nevestele oaspeţilor ca semn de ospitalitate?”

“Bănuiam că vei avea ceva de spus, dar nu te credeam incapabil să înţelegi ce este iubirea adevărată, dincolo de rostul ei biblic şi popesc de împreunare pentru înmulţire sau de dimensiune strict orgasmică. Aşadar trebuie să-ţi spun eu ce este dragostea adevărată? Trebuie să te luminez eu în legătură cu modurile în care se pot oferi femeile? Te-ai culcat vreodată cu o femeie care doar te suportă? N-ai fost niciodată la curve? N-ai întâlnit nici o femeie gata să se ofere altuia pentru a te ferici?”

“Ba da. Cred că aşa mă iubeşte Irina, dar n-aş fi în stare s-o împart cu alţii. Vei spune că este un reziduu al dreptului de proprietate asupra femeii; nu ştiu cum să te contrazic, dar nu mă simt în stare să ştiu că vine de la alt bărbat sau se duce de la mine la altul.”

“Da, Mayer, spun că este o rădăcină nesmulsă a ideii de posesiune exclusivă, ideea femeii obiect şi a supunerii ca substitut al iubirii. Mă întreb totuşi dacă aştepţi ca toate femeile să fie fecioare înainte de-a se culca cu tine şi dacă eşti aşa de orb încât să-ţi închipui că monogamia şi monoandria sunt fireşti sau acceptabile ca reguli de convieţuire. Şi ce-ai spune despre femeia care se culcă cu un general ca să-l aducă de pe front pe cel pe care-l iubeşte?”

“Mă împingi la limită, Florine. Îmi perturbi sistemul.”

“Gândeşte Mayer şi nu te lăsa prins în pânza de păianjen a prejudecăţilor, împletită în veacuri de ignoranţă şi inerţie! Marga mă iubeşte şi dacă-mi eşti prieten ferniceşte-mă.”

*

* *

Trecură trei zile cu Marga în Panciu. Vagonetarii vorbeau despre Marga, la încărcatul şi descărcatul vagonetelor. Schimbau impresii despre Marga bărbaţii în cârciumi şi femeile târgului, pe la porţi şi la nunţi şi zaiafeturi familiare.

"Şi-a adus arhitectul curva", zicea câte-o matroană. Bărbaţii se nimereau pe lângă poarta lagărului, cam pe la ora când Marga intra spre biroul comandantului sau ieşea din curtea lagărului. Panciu avea o eroină de legendă vie, circulând în caleaşca arhitectului sau pe jos. Ea lăsa în urmă o dâră de parfum fin şi motivul unei noi bârfe.

Când intra în vreo prăvălie, patronul şi vânzătorii o serveau ca pe-o autoritate locală şi ea îi cucerea pe toţi cu zâmbetul ei, cu vorbele de mulţumire pentru cel mai neînsemnat serviciu şi cu lipsa ei de aere şi pretenţii. Adolescenţii o visau mult după plecarea ei din Panciu; legendele despre Marga stăruiau, îmbogăţite, amestecate cu amintiri despre alte personaje feminine care au trecut vreodată prin Panciu.

Ziua plecării lui Florin Cornea în permisie era într-o duminică. Veniseră amândoi, Marga şi Florin în vizită la Trofini ca să-şi ia rămas bun de la Mayer. Intrară direct în chioşcul lui Constantin, unde îl găsiră pe Mayer răsfoind un manual şcolar. Marga scoase din poşetă o hârtie cu text dactilografiat, semnată şi ştampilată, şi o flutură triumfătoare sub ochii lui Mayer. Era permisia lui Florin cu două semnături impresionante, a arhitectului comandant şi a maiorului De Mayo.

Când intră Constantin în chioşc, Marga îi întinse mâna ca unui bărbat şi Constantin, cu sângele tot năvălit în obraji, sărută mâna întinsă.

Intrară cu toţii în casă. Lucreţia Trofin dădea dovada de ce gazdă putea fi ea, chiar pe nepregătite. O acoperi pe Marga cu complimente pentru statura, coafura, ten şi rochie. Îi servi pe toţi cu vin şi biscuiţi de casă. Le oferi o cină, care începea cu salată de *bœuf* se continua cu mititei şi frigărui, puse pe grătar de Eufrosina la comanda Lucreţiei, şi încheindu-se cu o cafea şi cozonac. Îi dădu Margăi, înainte de plecare, un coşuleţ cu un buchet de flori, care acoperea trei sticle de vin, unul *rosé*, un *riesling* şi un vin roşu.

Manea Trofin o lăsa pe Lucreţia să facă onorurile de gazdă. El era foarte atent să nu rostească vreun cuvânt nepotrivit. La vremea când cei doi trebuiau să ia microbuzul lui Gherasim, Marga devenise prietenă a Lucreţiei Trofin, imaginea frumuseţii feminine pentru Constantin şi femeia de care trebuie să te fereşti pentru Manea Trofin.

Gherasim aduse microbuzul lui la Trofini, ca să-i ia pe cei doi călători. Îl anunţase Mayer de plecarea lor şi el se angajase să-şi înceapă cursa colectând perechea de călători, înaintea orei obişnuite de plecare.

*

* *

Episodul Marga şi permisia lui Florin Cornea au stârnit, în Detaşamentul 110 Panciu, reacţii care se manifestau între cei 13 şi nu numai.

Chiar in seara plecării celor doi, după ce Haim Săveanu a terminat caricatura Margăi, înconjurată de 5 crochiuri de bărbaţi fără feţe, dar exprimând prin alura şi poziţie adorare,

Iancu Litman se apropie de tabla neagră, scuipă peste desen şi se porni ca un prezicător de sfârşit de lume :

“Nu degeaba ne bate cel cu nume de nepronunţat; şi-o să ne bată mai rău până vom înţelege cât de păcătoşi suntem. E mai rău decât închinarea la idoli. Doar desfrânare şi nici o rugăciune, nici un semn de pocăinţă.”

Înainte de-a putea continua predica lui, îl îmbrânci Iosif Shild făcându-l să-şi piardă echilibrul şi să cadă pe-o margine de prichici. Iosif era de obicei tăcut şi retras; dar de astă dată, articula câteva propoziţiuni care contraziceau tot ce se zicea şi se gândea în detaşamentul 110.

“Dumnezeu e mort, sfatule, încă de la Nietzsche cetire. Dumnezeu este mort şi forţa proletariatului mondial este vie. Vine el tăvălugul! Nu rugăciunile şi închinările ci înfrângerea nazismului va aduce salvarea tuturor şi a ta, bicisnicule.”

Trecuseră aproape 10 ani de când nu mai participase Mayer la vreo polemică politică aprinsă. Era înainte de promulgarea legilor lui Giugurtu şi a celorlalte legi inspirate de nazişti, Mayer era pe-atunci student “călător” la facultatea de Drept din Iaşi; flirta pe-atunci cu mişcarea sionistă de stânga, Hashomer Hatzair, şi cu o fată din aceeaşi mişcare şi care se pregătea pentru emigrare în Palestina.

Pe-atunci, Mayer participa la discuţii aprinse despre soluţia comunistă şi soluţia sionistă a problemei evreieşti. În cadrul soluţiei sioniste, el combătea cu înverşunare sionismul revizionist.

I se părea că au trecut decade de când nu mai pomenise despre kibutzuri sau despre Wladimir Jabotinsky, întemeietorul şi ideologul mişcării sioniste revizioniste şi comandantul organizaţiei de tineret "Betar". Jabotinsky propovăduia lupta cu armele împotriva oricărei instituţii sau stat sau grup uman care ar fi potrivnic creării unui stat evreiesc pe teritoriul consemnat de biblie ca ţară dăruită de Dumnezeu Evreilor.

Sioniştii de stânga, care visau să creeze un stat binaţional evreo-arab îi considerau pe revizionişti şi betarişti fasciştii evreilor.

Mayer se trezi în mijlocul unui conflict verbal pasionat. Moise Livezeanu rostea fraze care păreau ecourile lozincilor betariste:

"Comunismul nu rezolvă antisemitismul. Fără arme, nu-ţi va da nimeni o ţară. Imigraţie ilegală şi pregătire de luptă armată, asta-i soluţia salvării demnităţii noastre. Cine crede că fără foc şi sânge se poate cuceri o ţară, visează şi nu se poate trezi decât îngenunchiat."

Iancu Litman încerca să îngăime ceva despre aşteptarea hotărârii lui Dumnezeu, dar glasul lui timorat se pierdea în schimburile de replici venite din toate direcţiile.

Mayer folosi o pauză produsă de întreruperea curentului electric şi stingerea becului. El vroia să liniştească discuţia şi începu cu nişte cuvinte care sigur aveau să atragă atenţia tuturora:

"Am avut prilejul să ascult radio Londra despre război. Era un comentariu privitor la situaţia de pe frontul din Rusia, cel din Pacific şi cel din nordul Africii. "

Toţi ascultau.

“Spunea comentatorul că în aceste zile se întâmplă în Pacific o întoarcere de 180 de grade a direcţiei războiului. Se părea că japonezii, care ocupaseră insulele Solomon, Marimar, Okinava, Iwo Jima, Filipinele, Burma, Noua Guinee, aveau o flotă invincibilă, dar în luna Mai a acestui an, după primirea unor noi unităţi ale flotei de port-avioane, americanii au înfruntat port-avioanele japoneze în Marea de Coral. Japonezii au avut o victorie tactică în această luptă între titani nautici, prima din istorie în care cele două flote nu s-au văzut reciproc, dar a lor a avut de suferit pierderi care i-au subminat capacitatea de iniţiativă şi atac. Iar apoi, în trei zile din iunie, lângă atolul Midway, care înseamnă jumătate de drum (între Australia şi Japonia) a fost dată o luptă hotărâtoare, soldată cu scufundarea a trei port-avioane japoneze şi a unuia american. Aceasta pare să fi fost bătălia care a rupt şira spinării flotei japoneze. În lunile următoare au fost scoşi şi alungaţi japonezii, de către armatele americane sub comanda generalului Douglas Mac Arthur, din Noua Guinee, insula Guadalcanal, insulele Solomon, insulele Aleutine, insulele Fijii, Marimar, Okinava, Iwo Jima şi altele, ale căror nume stranii nu le-am putut reţine. Şi asta-i doar începutul schimbării de pe frontul Pacific. Americanii au arătat ce poate flota şi aviaţia lor, iar visul japonezilor de-a fi dat lovitura de graţie prin atacul lor surpriză de la Pearl Harbour s-a spulberat.

Vulpea deşertului, generalul german Rommel a ajuns la 113 km de Alexandria, dar nu poate înainta spre Egipt, rămas fiind cu numai 57 de tancuri şi fiind obligat să aştepte întăriri; iar Englezii se pregătesc pentru o luptă decisivă în nordul Africii.”

“Ce spunea despre frontul rusesc?” întrebară simultan Avram Grinberg şi Lică Brill.

"Spunea mai multe despre frontul rusesc; făcea o scurta istorie a mişcărilor pe acest front pe o lungime de 5000 de kilometri cu un milion de soldaţi germani şi aliaţii lor, ungurii, românii, bulgarii, finlandezii. Planul iniţial al lui Hitler era să ajungă la Moscova cu războiul fulger şi să ocupe capitala Uniunii Sovietice. Tancurile germane sub conducerea elegantului general Gueridan, încălţat şi îmbrăcat în piele neagră, aveau să înainteze pe toate câmpurile ruseşti fără prea mare opunere din partea sovieticilor nepregătiţi şi nedotaţi cu distrugătoare de tancuri. Poate ar fi cucerit Moscova, dacă înfrângerile suferite de armatele italiene în Africa, nu l-ar fi obligat pe Hitler să amâne atacul iniţial proiectat, cu 80 de zile ca să-i trimită ajutoare lui Musolini. Aşa însă, au nimerit Nemţii peste iarna stepelor ruseşti, aceea care l-a răpus pe Napoleon.

În decembrie anul trecut, armatele hitleriste ajunseseră la 18 km de Moscova, dar planul iniţial nu mai putea fi realizat. Şi Hitler a ordonat schimbarea planului iniţial. Armatele germane şi cele ale aliaţilor lor urmau să se îndrepte spre sudul Rusiei, spre Caucaz. Armata a 6-a condusă de generalul Von Paulus se îndreaptă spre Stalingrad; dar nu mai este vorba de un război fulger; nu mai este vorba de o intrare triumfală în Moscova ca cea de la Paris."

Relatarea sistematică a lui Mayer îi potoli pe cei din dormitor. Erau toţi pe prichiciul de jos şi pe podea. Interveneau cuminte cu întrebări şi comentarii ca la vreo adunare comunală, unde se împărtăşesc idei de îmbunătăţire a vieţii comunităţii. Nici unul nu aştepta vreun argument final sau vreun acord; dar toţi vroiau să le fie auzită părerea despre

ce-i în lume şi despre ce-i de făcut. Era o picătură de libertate într-o închisoare fără gratii. Libertatea de a-şi spune cuvântul fără teama de-a fi turnaţi.

Noldi Zinger şi Lică Brill se apropiară de Iosif Shield, cel care făcuse declaraţia comunistă. Noldi i se adresă lui Iosif:

“Şi ce-ai de spus despre pactul Hitler-Stalin şi împărţirea Poloniei? Ce argumente ne aduci, acum, după trecerea tancurilor peste trupul Uniunii Sovietice pentru justeţea şi acurateţea liniei partidului la semnarea pactului? Să jurăm credinţă lui Stalin? Să murim pentru tătucu, aşa ca Isaac Babel? Dacă îţi arde de revoluţie şi luptă armată, vino cu noi în Betar! Cu arma în mână vom cuceri o ţară!”

Înainte de-a se putea auzi răspunsul lui Iosif, Avram Grinberg, omul pe care Haimson îl poreclise “umbra”, pentru că nu participa la nici o discuţie sau ceartă, se adresă tuturora:

“Ne batem ca proştii pentru ursul din pădure, pe care nu noi îl vom vâna. Noi n-avem decât să supravieţuim. Au trecut peste noi furtuni şi-o să mai treacă. Este soarta noastră, condiţia noastră de evrei.”

Ca o continuare Lică Brill adăugă:

“Şi să facem bani dacă om putea, când vom scăpa din capcana actuală. Lăsaţi dracului visul eliberării comuniste şi visul unei ţări evreieşti. Noi suntem sarea pământului şi trebuie să fim în toată lumea. Cui îi mai trebuie un nou naţionalism? Şi încă unul evreiesc?”

Singura voce care lipsea din corul dormitorului era aceea a lui Marvin Siroker. Părea că doarme neatins de agitaţia din dormitor.

Mayer percepea disonanţa părerilor din universul dormitorului ca pe-un ecou al diversităţii de opinii şi atitudini ale evreilor din România, credincioşi şi atei, comunişti şi sionişti, de dreapta şi de stânga, revoluţionari şi conservatori. El însuşi oscila între ideea victoriei finale a comunismului în Europa, cu lichidarea definitivă a discriminărilor etnice şi făgăduinţa lichidării antisemitismului, şi ideea creării unui stat evreu ca-n visul lui Teodor Herzel de intrare în rândul naţiunilor "normale". Fără speranţa vreunui răspuns luminat, dar simţind aceeaşi nevoie de exprimare a gândurilor ca ceilalţi din dormitor, îl întrebă pe Iosif Shield:

"Spune-mi Iosife, fără argumente de partid, ce să cred despre ce povesteşte şi susţine francezul André Gide în cartea lui, "Le retour de l'URSS" şi despre "Spovedania" lui Panait Istrati?"

Iosif nu răspunsese la întrebarea despre pactul Ribentrop-Molotov şi nici observaţiilor celorlalţi, dar se grăbi să-i răspundă lui Mayer:

"André Gide? Un homosexual trădător. Vor fi mereu trădători pescuiţi de burghezie şi îmburgheziţi. Panait Istrat ? Un agent al siguranţei româneşti."

Mayer ripostă:

„Nu ştiu despre Gide, dar Panait Istrati a fost un muncitor real, un scriitor cinstit, dezamăgit de un sistem şi nişte principii, de care fusese legat cu toate fibrele fiinţei lui. Oare eşti atât de înregimentat încât crezi în toate minciunile propagandistice, încât arunci cu piatra ca toţi cei orbiţi şi duşi de nas?

Credeam că intelectualul are obligaţia să gândească, să analizeze şi să discerneze între critică şi simpla defăimare.”

Iosif nu mai părea doritor să continue discuţia.

Nici Mayer nici ceilalţi din dormitor nu se aşteptau la răspunsuri satisfăcătoare. Exprimarea fără reticenţe, provocatoare, avea rolul ei terapeutic în micro-universul concentraţionar al dormitorului.

*

* *

Mayer se trezi la auzul cuvintelor ebraice ale rugăciunii pentru morţi a evreilor: *Itgadel veitkadesh Smeia*... (Preamărit şi binecuvântat fie numele său...). Nu-i plăceau, în general, rugăciunile şi în afară de “Tatăl nostru”, pe care o auzise de nenumărate ori la şcoală, nu ştia nici o rugăciune creştină sau evreiască. Rugăciunea pentru morţi a evreilor, Kaddish-ul, era considerat o datorie sfântă a copiilor celui mort. Şi nu numai de oameni credincioşi. Cu ochii încă lipiţi, asculta cuvintele de laudă lui Dumnezeu, cu care începea rugăciunea. Se aştepta să audă rugăciunea asta la cimitir, unde obişnuiţii asistenţi la înmormântări ofereau, să rostească, pentru câţiva gologani, rugăciunea, introducând în textul ei numele mortului. Dormitorul titraţilor era cel mai nepotrivit cu putinţă loc pentru rugăciunea mortuară. Mayer se frecă la ochi, se ridică în culcuş şi îndreptându-se spre sursa moliftei în ebraică, dădu cu ochii de Litman, care, plecat peste cel întins lângă el, rostea răspicat vorbele rugăciunii. Cel întins şi nemişcat era Marvin Siroker.

Se treziră toţi, rând pe rând, şi se lămuriră tot aşa de repede că Marvin Siroker s-a sinucis. L-au lăsat pe Litman să termine rugăciunea. Era îndeplinită şi condiţia prescrisă a ritualului, prezenţa a 10 evrei. Când şi-a terminat Kaddishul, Litman se adresă celorlalţi explicându-le că deşi sinuciderea este considerată crimă în legea mozaică, sinucigaşul fiind considerat ca o santinelă care şi-a părăsit postul de veghe la menţinerea vieţii lui şi trebuind să dea socoteală pentru sângele vărsat, el a rostit Kaddish pentru mort ca şi cum nu s-ar fi sinucis. Asta, conform interpretărilor vechilor înţelepţi, că nu se consideră sinucidere când omul îşi provoacă moartea din teama de tortură. Şi pentru toţi evreii este justificată teama de tortură în timpul în care trăim.

Nici unul, nici măcar Haim Saveanu nu făcu vreo observaţie sarcastică la interpretarea talmudică a lui Litman.

Nu era nevoie să le spună cineva că nu trebuie să atingă cadavrul şi nimic din jurul lui şi că trebuie să anunţe autoritatea locală, şeful lagărului..

Pe raftul de scândură de pe perete, aproape de culcuşul lui Marvin, era un pahar. Nu-l atinse nimeni, dar au mirosit paharul. Cunoştinţele de chimie ale lui Mayer i-au permis să tragă imediat concluzia: cianură, după mirosul de migdale al reziduului.

Ieşiră cu toţii din dormitor şi aşteptară în curte pe investigatori.

Un curier al comandantului transmise ordinul: nimeni nu părăseşte incinta lagărului; se suspendă lucrul la vagonete până la noi ordine.

În mai puţin de o oră, sosi la faţa locului, procurorul târgului, un tânăr cu pantaloni cu dungă perfectă, cămaşă albă şi nod de cravată impecabil. Costumul era din gabardină

subţire *sable*. Purta o geantă de piele. Imediat după procuror, sosi şi medicul legist, un om de vreo 60 de ani, gras, în halat alb. Medicul legist era secondat de doi tineri cu o brancardă.

Doctorul cercetă semnele vitale şi scrise certificatul de moarte cu o copie pe indigo. Semnă certificatul şi îi înmână copia procurorului. După inspectarea vizuală a cadavrului, corpul fu pus pe brancardă, învelit într-un cearşaf, urmând să fie transportat la cabinetul de medicină legală pentru autopsie. Paharul de pe raft fu închis într-o cutie metalică, înconjurat de vată pentru izolare şi poziţie verticală.

Procurorul, Ştefan Codiţă, ceru coli mari de hârtie şi pioneze pentru acoperirea mesei din dormitor şi a băncii, scoase din geanta lui formulare şi stilou şi transformă astfel dormitorul în birou de anchetă.

Primii chemaţi de procuror fură doctoranzii, începând cu Emanuel Mizrahi.

Puteai sesiza uşor evazivitatea răspunsurilor lui Mizrahi.

“Ce-mi poţi spune doctore despre condiţia psihologică a lui Marvin Siroker, înainte de moarte?”

“Nu sunt psihiatru, domnule procuror. Sunt aici numai pentru constatarea stării de sănătate a celor din detaşament şi pentru mici intervenţii, în caz de rănire sau infecţie.”

“Şi cu sănătatea, cum stătea?”

“Nu am avut prilejul să-l tratez pentru vreo rană sau infecţie.”

Calmul aparent al procurorului şi atitudinea politicoasă se evaporară într-o clipă. Ridicându-se în picioare şi cu palmele pe hârtia pe care-şi făcea însemnările, el se adresă lui Mizrahi ca unui suspect de crimă:

"Ce ascunzi, mă? Nu avea blenoragie individul?"

"Da, dar nu credeam că are de-a face..."

"Ieşi afară şi trimite pe celălalt doctor!"

Alb ca varul, Mizrahi părăsi dormitorul. Îi făcu semn lui Rosenberg să intre şi Rosenberg avu timp să citească toată frica pe faţa colegului său.

"Spune-mi despre sculamentul lui Siroker!"

"Da. L-am tratat cu spălături obişnuite cu permanganat. Era aproape vindecat, domnule procuror."

"Şi când s-a îmbolnăvit omul? Cu ce ocazie?"

"N-aş putea preciza când, dar..."

"Văd că nu mă înţelegi nici tu. Eu nu-s aici să mă joc de-a şoarecele şi pisica. Şi dacă v-a învăţat cineva că procurorul ca şi orice autoritate ignorantă în materie, poate fi dus de nas cu nişte cuvinte din jargonul medical, v-a învăţat prost. Dă-ţi mai bine seama, cine eşti, unde te afli şi ce ţi se poate întâmpla în condiţia ta, dacă încerci să te ascunzi după "Nu ştiu, domnule, nu cred, domnule"! Eu ştiu şi de micile afaceri pe care le învârtiţi, dar nu asta este obiectul anchetei actuale."

"Doar nu mă bănuiţi ca am vreun amestec în sinuciderea asta!"

“Ai stabilit tu că-i sinucidere? Şi ştii cumva şi ce l-a împins spre sinucidere? Poate, munca prea grea? mâncarea proastă, alte condiţii din detaşament?”

“Nu, nimic din toate astea. Credeam însă...”

“Te sfătuiesc, doctore, băiete, să nu crezi nimic. Răspunde numai la întrebări şi lasă-mă pe mine să stabilesc ce s-a întâmplat aici. Că doar nu eşti plătit să faci anchete! Aşadar: cu ce ocazie a luat mortul, sculamentul?”

“Cred c-a venit cu el de-acasă.”

“Crezi bine şi nu uita ce-ai declarat!”

Procurorul Codiţă îi chemă pe rând pe toţi cei 12 din dormitor. Se adresa celui anchetat, fie cu un ironic “Domnule avocat” fie cu “Răspunde, mă, la întrebare!”. Numai în cazul lui Litman, i-a scăpat un “Mă jidane!”. Tuturora le-a făcut stricta recomandare de a nu discuta cu nimeni cazul. Au înţeles cu toţii că este în interesul fiecăruia dintre ei să nu sufle vreo vorbă despre “nefericitul accident”.

Cu Mayer, procurorul s-a comportat politicos, aproape curtenitor. L-a complimentat pentru ajutorul dat familiei Trofin, “cetăţeni de vază ai târgului”, i-a oferit sprijinul pentru vreo permisie de vizitare şi i-a cerut, amical, părerea cu privire la cazul anchetat.

“Cred, domnule procuror, că este vorba de o sinucidere de mult plănuită, ceea ce ar explica faptul că omul avea cu el cianura. Nu pot să mă pronunţ asupra motivelor. Trebuie să fi fost o presiune psihică insuportabilă sau vreun dezechilibru mintal produs de o adâncă depresiune. N-am de ce să mă agăţ ca să formulez o opinie plauzibilă.”

“Dar omul avea blenoragie, nu-i aşa?”

“Da, avea, dar nu mi se pare ăsta un motiv suficient pentru ca un om normal să-şi curme zilele. Şi apoi, era spre vindecare.”

“Ştiu că eşti un om inteligent şi citit, domnule Mayerson, dar permite-mi să-ţi spun, pe baza experienţei mele de om al aplicării legii, că o boală de asta combinată cu teama de-a nu fi descoperit de iubită sau nevastă şi de-a fi infectat pe cineva drag, este mult prea de ajuns pentru provocarea unei sinucideri. Eu nu găsesc nici o probă pentru incriminarea vreunui rezident al dormitorului comun. N-am încă rezultatul analizei reziduului de soluţie găsit şi cred că eşti de acord cu mine că “mirosul de migdale” nu-i suficient pentru identificarea substanţei ca cianura de potasiu. Desigur că aş putea merge pe linia uciderii prin sufocare, dar cred că sinuciderea şi motivarea ei sunt bine întemeiate pe constatările de fapt. Îţi mulţumesc pentru sugestia privitoare la premeditare, bazată pe pregătirea, încă de-acasă, a otrăvii.”

Mayer ieşi de la interogatoriu convins că procurorul vroia să termine ancheta cu încheierea “sinucidere determinată de condiţii particulare ale victimei”.

După interogarea celor din dormitor, procurorul Codiţă îşi mută “biroul” în sala de mese, unde fură chemaţi vagonetarii de pe o listă alcătuită, la cererea procurorului, de către “sublocotenentul” Bercu.

Ancheta a continuat şi a doua zi. Întrebările procurorului nu se refereau numai la cele petrecute în dormitorul titraţilor.

Neţinând seama de încercarea lui Mayer de-a nu discuta ancheta cu nimeni şi de argumentele profesorului pentru discreţie, Constantin îi povestea ce-a văzut el de la postul

lui de observaţie, podul sălii de mese cu două găuri de cioturi într-o scândură din duşumeaua podului şi ce-a auzit de la prieteni şi din conversaţiile părinţilor lui cu vecinii.

Cu toată prohibiţia şi avertismentele procurorului, licenţiaţii în drept discutau sinuciderea şi direcţia anchetei. Întreg Panciul avea ca temă: “moartea din lagăr”. Ipotezele cele mai extravagante îşi găseau autori şi adepţi. Unii vorbeau despre “lichidarea” lui Marvin Siroker de către agenţi ai siguranţei, ca fiind spion sovietic. Ei îşi susţineau teoria pe baza faptului că nici un membru de familie n-a cerut permisiunea de-a veni şi de-a reclama cadavrul. Circula şi zvonul că ancheta urmăreşte să dezvăluie nişte afaceri necuşer a unor tipi deochiaţi din Panciu, în care fusese amestecat decedatul.

Relatările dedectiviste ale lui Constantin, observaţiile lui Manea Trofin despre procuror şi despre crime investigate de procuror îi întăreau lui Mayer convingerea, că procurorul urmăreşte să creeze plauzibilitatea sinuciderii motivată de condiţii personale fără legătură cu munca şi condiţiile de trai din detaşament. I se părea lui Mayer, că eforturile procurorului, de-a evita orice altă ipoteză, erau exagerate. Şi asta îl făcea să gândească la posibilitatea ca procurorul să fie preocupat de alte chestii decât sinuciderea unui evreu în detaşament.

Nimic din ce-a auzit el despre Marvin Siroker, nimic din foarte rarele cuvinte rostite de acesta, inclusiv cele de la întâlnirea cu el în ziua sosirii la detaşament, când Marvin i-a spus că este aşteptat de Florin Cornea şi de Groznea, nu-l putea conduce spre vreo ipoteză despre cauzele sinuciderii. Nu părea să sufere mai mult decât oricare altul din dormitor şi nici nu părea preocupat de boala lui. Singurul fapt clar pentru Mayer era că omul se

pregătise de-acasă pentru actul lui. Premeditarea era evidentă; nu numai pentru el, ci pentru toţi cei din dormitor, care - printr-o înţelegere tacită - hotărâseră să nu discute cu cei din afara dormitorului, ideea premeditării.

Iancu Litman aducea, ca de obicei, o notă teologică la discuţiile despre sinucidere:

"Înţelepţii noştri din bătrâni ne-au arătat ce crimă îngrozitoare este sinuciderea şi că numai nebunia o poate scuza. Noi toţi suntem sub o ameninţare care ne poate duce la nebunie."

Haim Săveanu şi Moise Livezeanu şi-au adunat puterile de convingere ca să-l facă pe Litman să înţeleagă ce periculos ar fi să spună asemenea lucruri anchetatorului sau oricărui individ din afara dormitorului.

El le răspunse că ştie el că autorităţile abia aşteaptă să audă că evreii le acuză de cruzime sau neomenie şi că, tot conform învăţăturii evreieşti, nu va da el mărturie pentru o sentinţă nedreaptă.

*

*   *

Ancheta s-a terminat în trei zile. A fost arestat un singur individ, unul dintre vagonetari. Se întrebau toţi ce-o fi făcut omul, Shmil Barski, un băiat voinic despre care se ştia doar că era un fel de ordonanţă a lui Bercu, pe care îl însoţea în toate ieşirile prin târg.

Barski era originar din Basarabia, pripăşit prin Bacău, unde lucra ca "om la toate" într-una din gospodăriile evreieşti de pe Bacău-Piatra cu prăvălie de cereale la stradă. Omul la toate, în idish, „*meshures*", adică servitor, căra sacii, mătura prăvălia şi camerele din spatele

prăvăliei, păzea şi îngrijea pe sugari, în lipsa mamei, şi se ocupa de educaţia sexuală a băieţilor la vârsta hormonilor.

Mayer îşi aducea aminte de numele ăsta neobişnuit între băcăuani. Îşi aducea aminte de Shmil, prieten al celor mici, cărora le spunea “poveşti adevărate” despre iubiri şi căsătorii în Basarabia. Multe din aceste poveşti aveau ca eroină o fată frumoasă, ţinută departe de iubitul ei şi ca erou, un prefect de judeţ, autoritate maximă a locului, care poruncea subalternului: “Să mi se raporteze de îndată executarea ordinului de eliberare a băiatului din închisoare”. Shmil povestea în idish şi, pentru cei care nu înţelegeau, el traducea momentele esenţiale într-un rom-idish greu de reprodus, dar de-un umor inegalabil “La prefect tza melden raport”, “Fata frumos ca un malah (înger)”, “Husan şi Kalah (mirele şi mireasa) erau ca Maluhim (îngeraşi) de la Dumnezeu”.

Mayer îşi amintea cu duioşie de Shmil. Shmil îi dăduse primul prilej de-a lovi o minge de fotbal adevărată şi de-a juca într-o echipă, sâmbăta după amiaza când, uriaşa curte cu magazii a lui Istric cel crăcănat, era la dispoziţia băieţilor de pe Bacău-Piatra. Nu-l întâlnise niciodată pe străzile Panciului sau în incinta lagărului şi acum auzea despre Shmil cele mai stranii zvonuri. Că-i un spion rus, că-i codoş; că s-a descoperit un depozit de medicamente ascuns de el într-un beci.

Mayer nu punea bază pe nici unul din zvonurile circulante. Singurul lucru pe care-l ştia cu certitudine, relatat fiind de Constantin era că omul este închis într-o cameră a clădirii principale, de zid.

Care putea să fie scopul acestei arestări? Ce putea să fi făcut Shmil, cel totdeauna gata să facă plăcere altora? Şi om atât de temător de autoritate?

La modul în care conducea procurorul ancheta, cu vădită intenţie de-a consolida teoria sinuciderii pe motive personale ale victimei, se adăuga această arestare a unui singur om, care în orice caz, n-avea cum să fie implicat în sinuciderea din dormitor.

Amintirile lui Mayer despre Shmil adăugau un accent personal enigmei.

*

*   *

Era sâmbăta după duş si cină. Cei din dormitor îşi pregăteau culcuşurile. Nu le ardea de vreo serală.

Haim Săveanu desena cu crete de diferite culori o caricatură cu mai multe persoane sugerându-i pe rezidenţii dormitorului privind îngrijoraţi la un drob uriaş de sare pe un raft deasupra capului lor şi, între ei, un individ cu o cipilică pe cap ridicând mâinile spre cer a implorare. Victor Groznea se apropie de Mayer ca să-i şoptească ce-a mai auzit despre frontul rusesc. Cineva bătu la uşă. Un vagonetar aduse un bilet pentru Mayer de la arhitectul Ivanov, comandantul detaşamentului.

Era o invitaţie personala la prânzul de duminică pentru celebrarea încheierii anchetei la a cărei bună desfăşurare “aţi contribuit”. Pluralul maiestăţii îl făcea pe Mayer să se întrebe ce se ascunde sub această invitaţie graţioasă la o sindrofie a mai marilor lagărului.

Nu-i venea în cap altă explicaţie a curtoaziei comandantului decât probabila recomandare a procurorului, care o fi fost mulţumit de răspunsurile lui, confirmătoare ale

ideilor de încheiere a anchetei. Ceea ce ridica altă problemă: de ce anume simte comandantul nevoia de-al mulţumi pe procuror? Ce interese comune i-o fi legând?

Mayer adormi frământând tema sinuciderii lui Siroker şi a invitaţiei la sindrofie.

Duminică dimineaţa, după ras şi îmbrăcat, se duse la Trofini cu gândul să discute invitaţia cu Manea Trofin, devenit prieten şi sfetnic pentru chestiunile de lagăr.

Lucreţia Trofin îl primi ca întotdeauna cu zâmbet şi vorbe de bun venit.

Trofinii şi oaspetele lor erau la masa din odaia mare. Era ora 9 şi jumătate. Constantin îl întreba pe taică-său dacă să plece şi să se întoarcă mai târziu, dar Mayer îl opri:

"N-am secrete faţă de prieteni. Rămâi cu noi!"

"Dacă spune profesorul, trebuie să-l asculţi", spuse Manea Trofin. Mayer le vorbi despre mersul anchetei, despre zvonurile în legătură cu Shmil Barski, pe care-l ştia din copilărie şi despre neaşteptata invitaţie la un fel de zaiafet. Şi încheia cu întrebările:

"Ce credeţi că se ascunde aici? Sau sunt eu prăpăstios? Şi nu vreau să vă pierdeţi cumva slujba la biserică din cauza mea."

"Nu suntem noi prea bisericoşi şi, oricum, până la 11 avem tot timpul să vorbim Nu eşti de loc prăpăstios, Mayer, - continuă Manea - şi ce-mi spui se leagă de ce-am aflat şi eu prin târg şi pe la Sascut de la oameni care ştiu ce vorbesc. Ca să n-o ocolesc, îţi voi spune că toţi ăştia, comandantul lipovean Ivanov şi maiorul De Mayo şi Bercu sunt părtaşi cu procurorul la afacerea lagărului. Ei se susţin unii pe alţii şi unul dintre mijloacele lor de a-şi asigura bunul mers al afacerii este să bage groaza în oameni. Toţi cei din lagăr trebuie să nu vadă şi să nu audă nimic din ceea ce se petrece în lagăr şi între lagăr şi târg. Din când

în când, se aplică regula intimidării şi a ţapului ispăşitor. Omul ăsta, Shmil, după cum îl descrii este un potrivit ţap ispăşitor. O fi ştiind el ceva, o fi spus ceva şi măgăoaia odată căzută pe unul, învaţă minte toţi ceilalţi. Ei bat bine şeaua ca să-nţeleagă iapa. Ce te pot eu sfătui, Mayer, este să nu te bagi. Nu poţi dărâma o cetate cu umerii goi. Fii cuminte! Ai rosturile dumitale şi nu intră toate zilele într-un sac."

Lucreţia adăugă după Mayer:

"E un sfat cuminte, Mayer. Te rog stai departe de lucruri necurate. Lumea are nevoie de dumneata."

"Vă mulţumesc la amândoi. Mi-aţi spus tot ce vroiam să ştiu."

Părea că nici nu e atent la ce se vorbeşte, dar când taică-sau dădea să ciocnească un pahar cu Mayer pentru punctarea concluziei, Constantin vorbi:

"Eu pot să bag un bilet în camera arestatului cu întrebarea "De ce te-au arestat?" şi să-i duc şi vreun răspuns ca să ştie omul că nu e singur şi să-i dăm curaj."

Capetele celor trei maturi se îndreptară către băiat.

"Mă, drace, tu ce te bagi?" apostrofă Manea, dar se opri, aşteptând ca Mayer să-şi spună cuvântul...

"O, Constantine, mă bucur că te-aud vorbind aşa! Ferice de părinţii tăi c-au ştiut să cultive în tine omenia. Numai că, încercarea de-al contacta pe sărmanul Shmil ar putea să facă mai mult rău şi apoi omul nu ştie să citească decât idish, limba curentă a evreilor din Basarabia, iar idishul se scrie cu litere ebraice şi eu nu ştiu să citesc idish. Am însă speranţa

că voi afla azi ce au de gând cei cu ancheta şi şefii lagărului şi poate voi reuşi să influenţez hotărârea lor.”

Lucreţia avea ochii umezi.

*

* *

La intrarea în sala în care urma să se desfăşoare sindrofia de încheiere a anchetei, Mayer fu întâmpinat de comandantul lagărului. Era evident că Ivanov vroia să demonstreze invitatului că nu aşteaptă de la el nici o manifestare de om sub comandă. Îşi exprima bucuria de-a avea prilejul să se întâlnească într-un cadru şi spirit de prietenie cu omul despre care a auzit numai aprecieri măgulitoare.

Se apropie şi De Mayo în uniformă şi cu un zâmbet larg, prietenos.

De la prima strângere de mână, Mayer simţi repulsie faţă de acest om, fără să fie în stare să determine ce anume îi displăcea.

Ivanov se scuză, îndreptându-se spre uşă pentru a-i întâmpina pe invitaţi; intră procurorul însoţit de o tânără perfect machiată şi elegantă; intrară apoi alte câteva perechi de oameni necunoscuţi lui Mayer.

La mese erau cei veniţi înaintea lui; printre aceştia două tinere a căror fizic, coafură şi toalete ar fi făcut-o foarte atentă pe Irina.

Pe mese erau tot felul de aperitive de la icre negre şi măsline verzi la şuncă de Praga şi salam de Sibiu. Într-un imens răcitor cu gheaţă, sticle de vin şi la fiecare masă câte-o sticlă de ţuică.

Câţiva tineri în halate albastre, despre care Mayer avea să afle de la De Mayo, că erau aleşi dintre vagonetişti, serveau. Ei strângeau platourile golite, aduceau altele pline şi realimentau mesele cu băutură. Mayer, aşezat la una din mese pe un scaun oferit de maior, devenise audienţa captivă. De Mayo îi recomanda pe cei prezenţi şi-i oferea să bea. Mayer nu putea scăpa de gândul că tot ce-l înconjoară pare suprarealist în raport cu vagonetele, dormitorul de paie, sinuciderea lui Siroker, războiul. De Mayo punea rar întrebări interlocutorului său şi repeta în diferite feluri, expresia plăcerii de-a întâlni, *rara avis*, un intelectual. La una din aceste remarci măgulitoare ale maiorului, Mayer ripostă:

"Nu cred să corespund definiţiei intelectualului, domnule maior!"

"Dar de ce, nu-i intelectualul un om şcolit care înţelege mediul lui şi lumea?"

"După părerea mea, un intelectual este un individ care operează cu ideile aşa cum operează aurarul cu uneltele lui asupra metalului de prelucrat; eu nu mă simt în stare să mânuiesc cu dexteritate ideile; uneori, mi-e şi peste putinţă să înţeleg bine o idee."

"Bine, dar nu este intelectualul un om care, chiar dacă n-a asimilat tot ce se ştie, aplică ce ştie la bunul mers al societăţii?"

"În dicţionarul meu, intelectualitatea n-are legătură cu moralitatea. Sunt intelectuali cu intenţii şi activităţi admirabile din punct de vedere etic, dar sunt şi unii răi, cinici, lipsiţi de scrupule."

"De acord cu dumneata, Mayer, intelectul şi morala sunt noţiuni disjuncte."

La acest punct în conversaţie, maiorul mai turnă pentru el şi pentru Mayer câte-un pahar de vin şi începu să vorbească pe un ton conspirativ şi confesional. Istorisi întâmplări

din viaţa lui de ofiţer activ, i se plânse de soarta lui actuală, când trebuie să joace rolul de “băgător de seamă” a unor treburi extramilitare şi îi declară lui Mayer, că întâlnirea cu el este o rară împrejurare pozitivă în monotonia vieţii lui actuale. Cu limba cam împleticită, mai izbuti să declare că e sigur că ei doi se vor înţelege şi într-ajutora.

Mayer observa paloarea feţei lui De Mayo, care se ridica greu de pe scaun şi cu o cerere de scuze doar intenţionată, ieşi grăbit din sală.

Mayer nu avu timp să-şi dea seama de ce se întâmplă, când una din tinerele femei cu rol de gazdă apăru lângă el şi pe un ton liniştitor îi spuse:

“Nici o grijă. Aşa e maiorul. Nu ţine la băutură şi totuşi bea peste măsură că aşa-i bărbăteşte... se întoarce el din baie ca nou născut. E muzică în camera alăturată, muzică bună, germană şi franceză. Nu v-ar ispiti un dans?”

Mayer ar fi fost gata să accepte invitaţia, promiţând în minte că s-ar opri la poziţia verticală chiar încurajat la mai mult după dans; dar sinuciderea lui Siroker, zvonurile despre afacerile deocheate din târg, prevenirea Irinei, toate operau ca frâne eficiente împotriva pornirilor de mascul flămând. N-a fost nevoie să facă vreun gest sau să spună vreo vorba de refuz, când femeia a deschis braţele aşteptând să fie cuprinsă pentru un tangu în ritmul cântecului “*Sie heist Lilie Marlene*” căci se ivi lângă ei arhitectul comandant, care o expedie pe fată cu un semn abia perceptibil şi-i vorbi lui Mayer:

“A dispărut maiorul? Probabil că iar a băut peste măsura lui. E slab omul la băutură. A păţit-o şi când a avut de făcut faţă curvei - pardon de expresie! - soţiei lui Cornea. Ea ne-a oferit amândurora o noapte de pomină pentru o permisie de 10 zile. Şi într-adevăr,a fost

de pomină ce-a putut să facă dama asta! Şi maiorul a îngheţat la momentul oportun. Ca să nu-l lase păgubaş, doamna a folosit ciocul. Sper că ştii şi dumneata cum ştie să le dreagă doamna Cornea. Ea n-avea nici o problema că suntem doi care trebuie să semnăm permisia. Ce mai? Slab de înger maiorul. Uite că vine eroul nostru. Vă las!”

Era un moment potrivit pentru a afla ceva despre soarta lui Shmil şi Mayer puse întrebarea:

“Am auzit, domnule maior, că a fost arestat un vagonetist. Ce i se impută? A contribuit cu ceva la moartea lui Siroker? Este acuzat de vreun act criminal?”

Maiorul se apropie de urechea lui Mayer şi-i şopti ca un secret între ei doi:

“Nu e caz de incriminare legală. E vorba de-o lecţie ce trebuie aplicată pentru a-i face pe toţi zvoniştii să înţeleagă că nu-s vremuri să-ţi laşi limba slobodă. Băiatul ăsta a făcut prostia să încerce să conspire cu un cetăţean în limba evreiască pentru a nu fi înţeles de omul care trata o treabă din ordinul comandantului. Pe scurt, punea beţe în roate ca să-l poată cumva şantaja pe un om din administraţia lagărului, Bercu, un om care munceşte mult pentru aprovizionarea lagărului. Şi trebuie învăţat minte băiatul. Cu asta, suntem toţi de acord - chiar şi procurorul - şi cred că vei înţelege şi dumneata justeţea pedepsei şi-i vei face şi pe colegii dumitale să înţeleagă.”

Mayer nu mai puse nici o întrebare; ar fi fost gata să iasă din cameră, dar ştia că nu trebuie să dea impresia că se grăbeşte. Îi ceru scuze maiorului, spunându-i că a fost invitat la dans şi că vrea să răspundă graţioasei invitaţii. Se apropie de fata cu invitaţia neconsumată şi cu ea de mână trecu în camera cu muzică. Femeia nu făcea nici un gest

deocheat. Era cuminte şi neostentativă. Părea dresată să nu forţeze nota şi să ghicească intenţiile partenerului.

Mayer dădu mâna şi cu procurorul, care-i zâmbi cu înţeles.

Când se apropie de arhitectul comandant ca să-i mulţumească pentru invitaţie, Ivanov îi strânse mâna dreaptă şi-i atinse umărul cu mâna stângă:

“Eu îţi mulţumesc, Mayer, şi sper că vom mai avea prilejul să ne întâlnim şi să discutăm.”

*

* *

În săptămâna următoare sindrofiei, se adunară întâmplări şi fapte care i-au îngăduit lui Mayer să se lămurească şi în privinţa lui Shmil şi în legătură cu bunăvoinţa pe care i-au arătat-o şefii lagărului şi despre sinuciderea lui Siroker.

Se culca şi se trezea cu Shmil, maiorul, arhitectul şi Bercu în gând. Şi aşa cum se întâmplă adesea cu oamenii obsedaţi de-o problemă, ca printr-un proces telepatic, se ivesc din afară şi dinăuntrul propriei fiinţe, informaţii şi intuiţii care se auto-organizează în soluţii.

O astfel de informaţie i-a fost adusă lui Mayer de Constantin, care desfăşura, de când aflase de arestarea “bunului Shmil” o anchetă proprie.

Pe baza chestionării prietenilor lui, a putut reconstitui multe din mişcările prin târg. Mai ales una dintre preumblările lui Bercu, despre care Constantin îşi formase părerea că este “un om rău”, i se păru demnă de relevat. Bercu fusese însoţit în această preumblare de

un vagonetist, care ar fi putut să fie Shmil şi acest vagonetist ieşise roş la faţă din prăvălia lui Ghidale Reizel, în care intrase cu vreun ceas înainte cu Bercu.

Mayer, intrigat de această relatare, l-a întrebat pe Manea Trofin despre Ghidale Reizel. Aşa a aflat Mayer că Ghidale este un om de peste 70 de ani, proprietarul unei cafenele şi a unui atelier de reparat şi închiriat biciclete, că este un adevărat înţelept şi ca are de gând să-şi lichideze afacerea.

“Sunt prieten cu el; dacă vrei, îl pot invita la cină şi stai de vorbă cu el.”

Întâlnirea cu Mayer a fost o surpriză. Era un bătrân cu barba albă, scund, puţin adus din spate; te aşteptai la un om copleşit de vârstă, ruginit de anii mulţi într-un târguşor, care să repete la nesfârşit “Cu ajutorul lui Dumnezeu” şi “Dacă vrea Dumnezeu”.

“Îţi spune Mayer, tinere, începu Ghidale. Am avut un unchi, fratele tatii, venit din Polonia, absolvent al unei Yeshive celebre şi care a făcut în Kolomeea slujba de haham. Sigur că numele se pronunţă ca-n idish, încă neşlefuit nemţeşte, cum e: Meyer.”

Ceea ce îl izbi de la început pe Maye,r era cursivitatea şi corectitudinea exprimării în româneşte. Nu se potrivea cu înfăţişarea lui.

“Unchiul ăsta al meu, care s-a aciuit în casa noastră, unde a trăit până la sfârşitul vieţii, unchiul Meyer mi-a fost învăţător şi îndrumător. El mi-a pus în mână cărţi care mi-au deschis lumea. Tatăl meu credea că mă învăţa talmud şi considera o binecuvântare să aibă în casă un profesor permanent care-şi şi iubea elevul. Unchiul Meyer m-a învăţat ce este şi cum să fiu un *apecoires*. Cred că ştii ce înseamnă *apecoires*?”

"Da, ştiu. E un cuvânt idish preluat din ebraică şi care înseamnă epicurian, cuvânt folosit cu iz peiorativ pentru cei care studiaseră biblia, dar nu credeau în Dumnezeu şi pentru cei care nu respectă cu stricteţe regulile religioase evreieşti şi-şi bagă nasul în filozofia lui Epicur şi-n alte surse de gândire. Un celebru *apecoires*, excomunicat de evreii din Amsterdam, în secolul XVII este filosoful Baruch Spinoza. Nu-i aşa?"

"Văd că ştii lecţia, Mayer; aşa este! Şi unchiul Meyer m-a învăţat talmud şi m-a învăţat să citesc şi să înţeleg comentariile vechilor rabini, dar şi a unora mai puţin vechi ca Rashi şi ca doctorul şi filozoful Maimonide. M-a învăţat că esenţa iudaismului este "Ceea ce ţie nu-ţi place altuia nu face!" şi că, toată învăţătura din talmud este comentariu la această regulă morală fundamentală. Tot unchiul Meyer mi-a pus în mâini o traducere germană a cărţii "Deus sive Natura" a lui Spinoza şi mi-a împărtăşit crezul că, a învăţa despre natură, este a învăţa despre Dumnezeu. Mi-a pus sub ochi literatura despre iudaism şi umanism scrisă la începutul secolului nostru de evrei nemţi şi ruşi, precum şi cărţi scrise de filozofi francezi şi englezi. Pe scurt, el m-a învăţat germana şi mi-a deschis calea către depozitul de cunoaştere al lumii. Şi am devenit astfel un *apecoires* total, iar, după moartea tatălui meu, am putut să-mi completez biblioteca şi din sursele clandestine ale unchiului Meyer şi altele noi. N-am copii şi soţia mea a murit acum 10 ani."

"Vă duceţi la sinagogă? Ţineţi sărbătorile?"

"Mă duc sâmbăta la sinagogă, dar nu ca să ascult predicile simpliste ale rabinului, ci ca să menţin comunitatea evreilor din târg, ameninţată cu secătuirea totală... Să trecem

acum la ce te interesează! Mi-a spus Trofin că ai vrea să ştii ce treabă am avut cu băiatul din lagăr, care a fost în prăvălia mea cu Bercu.”

“Da, domnule Reizel! Pe băiatul ăsta - îl cheamă Shmil Barski - îl ştiu din copilărie şi a fost arestat în cursul anchetei unei sinucideri în lagăr. Nu cred că omul ar fi în stare de vreun act criminal şi, în orice caz, n-are nimic de-a face cu sinuciderea anchetată. De aceea aş vrea să ştiu... “

“Am înteles, Mayer. Şi este foarte cuminte că m-ai chemat să-ţi spun ce ştiu. Şi după legea evreiască şi după morala bunului simţ, este de datoria oricărui om să ia parte activă la evitarea nedreptăţii. Nu este totdeauna cu putinţă, dar trebuie să încercăm. Sper să-ţi fie de ajutor, să-ţi spun ce ştiu şi ce cred. Bercu a venit la mine trimis de Ivanov. Era însoţit de acest băiat, Shmil care stătea cuminte şi nu se amesteca în conversaţia mea cu Bercu. Subiectul conversaţiei era un act de “românizare”... Ivanov ştia că am de gând să lichidez afacerea şi să mă retrag la Bacău sau la Iaşi, de unde voi putea să plec din ţară. Am nişte bani afară din ţară şi nişte rude în Palestina. Noi, evreii nu mai avem ce căuta în România. Nu mă interesează prea mult suma ce-aş putea-o obţine aici, ci mai degrabă să nu fiu tracasat. Discutam cu Bercu suma, pe care urmează să mi-o plătească Ivanov la semnarea contractului cu o prietenă - şi probabil viitoare soţie a lui Ivanov. Femeia are legături cu autorităţile din Bacău aşa că sunt toate perspectivele unei soluţii fără tergiversări şi încurcături.

Aproape de sfârşitul conversaţiei, Shmil, deşi părea cu totul absent, mi se adresă în idish. Asta l-a făcut pe Bercu să sară ca ars. “Ce i-ai spus negustorului, jidane?” Folosea şi

el graţiosul apelativ deşi este şi el jidan ca mine şi ca dumneata. Băiatul s-a speriat, dar n-a răspuns, crezând probabil că m-ar băga pe mine în bucluc. Dându-mi seama că poate ieşi ceva rău pentru sărmanul om, am încercat să-l liniştesc pe Bercu, traducându-i intervenţia lui Shmil. Mă Bercule, i-am spus, sperii omul degeaba. A auzit el suma discutată şi m-a întrebat în idish dacă nu-i păcat să dau totul pe-atâta. Ştii însă că eu nu-mi schimb hotărârea şi că vorbele unuia care habar nu are de subiect nu mă influenţează. Fii cuminte şi spune-i lui Ivanov că o aştept pentru semnare pe doamna clientă şi că totul este în perfectă ordine.”

Mayer a făcut imediat legătura dintre cele întâmplate în prăvălia lui Reizel şi şoaptele maiorului despre “lecţia de aplicat” celui arestat. De la Reizel a mai aflat o seamă de lucruri despre aprovizionarea lagărului şi despre afacerile şefilor. Au vorbit şi despre corupţie. Spunea Ghidale: “În orice stat sau organizaţie mare, puterea fiind concentrată, se naşte corupţia; cu atât mai mult, când conducerea ajunge pe mâna unor hămesiţi”.

“Stai, domnule, strigă aproape Mayer. Cuvintele “unde-i stat este şi corupţie” le-a spus filozoful Waldo Emerson!”

“Dacă a spus aşa, a ştiut ce spune. Aşa s-a întâmplat şi cu vechiul stat evreu. Când a ajuns regele David la putere supremă, într-un stat închegat şi cu armata organizată, a trimis un general la război, într-un loc unde avea toate şansele să fie ucis, numai ca el, regele, să se poată lăfăi sub fustele nurliei şi tinerei soţii a generalului.

Şi tot David e vinovat de păcatul furtului de drept de autor că doar nu el, ci vreun scrib-poet – despre numele căruia nu ştim – o fi fost autorul psalmilor.

Numai că în România actuală, nu crezi şi tu aşa, Manea, corupţia a devenit un cancer generalizat. Doctorul, poliţistul, agentul financiar, orice individ cu o fărâmă de autoritate, este şperţar. Boala asta nu se poate lecui cu una, cu două. Vor trebui să treacă două generaţii de normalizare ca să se vindece ţara de corupţie. Cei 40 de ani de rătăcire prin pustiu, ca-n biblie!"

*

* *

Curtea lagărului avea un aer de sărbătoare în duminica aceea de sfârşit de august. Două drapele fluturau pe suporturile lor, bătute de adierea de dimineaţă. Câţiva vagonetişti măturau fructele zburătoare de arţar din jurul celor doi arţari mai tineri care păreau progenitura arţarului bătrân din faţa porţii. În sala de mese, totul era ordonat şi curat. Pe un fişier, pe care de mult nu mai fusese scris nimic, apăru meniul zilei. Felul principal era fasole verde cu carne.

Vagonetiştii de serviciu acopereau mesele cu coli de hârtie albă prinse de mese cu pioneze.

Din când in când, intra Bercu; el supraveghea activitatea vagonetiştilor şi purta o cravaşă din piele împletită, ca a ofiţerilor de cavalerie.

Pentru ora 11, înainte de prânz, au fost nominal invitaţi în sala de mese licenţiaţii în drept, şefi de echipă, cei doi doctoranzi şi 12 vagonetişti, câte doi din fiecare grup de 50.

Uşile sălii de mese au fost deschise pentru cei convocaţi, puţin înainte de ora 11. Nu erau puse băncile la mese. Toţi cei invitaţi aşteptau în picioare. Atmosfera era tensionată.

La ora 11 exact, îşi făcură intrarea în sală, Ivanov şi De Mayo urmaţi de Bercu. Cu un gest din mână, Ivanov îl opri pe Bercu să comande “Atenţiune”.

“Bună ziua, domnilor! se adresă Ivanov celor din sală. V-am convocat azi pentru a vă preveni de la facerea vreunei greşeli, care să mă oblige la sancţiuni. Conform ordinelor în vigoare, sunt împuternicit să aplic pedepse corporale pentru greşeli mici. Pentru acte de indisciplină, răspândire de zvonuri duşmănoase sau orice alte acte criminale, cei vinovaţi urmează să fie înaintaţi autorităţilor superioare pentru a fi anchetaţi, judecaţi şi condamnaţi de foruri din afara detaşamentului. Azi, vom aplica o pedeapsa corporală, 20 de lovituri, unui individ care n-a ştiut să-şi ţină gura şi – în limbă străină – a încercat să conspire cu un coreligionar de-al lui. Aplic această sancţiune, după consfătuirea cu domnul maior, comandant pe linie militară, ca să evit trimiterea spre anchetare şi judecată şi închisoare. Sper că această pedeapsă va fi înţeleasă ca un act umanitar şi că îi va face pe toţi cei din detaşament să evite orice colportare de zvonuri duşmănoase.

Îl rog pe domnul maior să ordone aplicarea pedepsei.”

De Mayo porunci sec:

“Sublocotenent Bercu, executarea!”

Bercu se îndreptă spre uşa de interior a sălii de mese, o descuie şi-i porunci lui Shmil să intre.

Cu părul răvăşit, cu pieptul gol, cu ruşinea săpată în figură, Shmil, în izmene, evident dresat în prealabil, se apropie de marginea mesei şi cu pieptul lipit de masă, aşteptă loviturile.

Treceau secunde lungi ca într-o încremenire.

Bercu ridică cravaşa şi aplică prima lovitură.

De la primele cuvinte ale lui Ivanov, Mayer simţea că-l părăsesc frânele. Intrarea lui Shmil, supus, rătăcit, stârni în el o furie oarbă. Ca atunci, de mult, la şcoală, când îl provoca vreun huligan. Şi aici nu era Irina să-l domolească.

Ţâşni din rândul titraţilor, se repezi spre Bercu, îi smulse cravaşa din mână şi lovi cu sete obrazul lui Bercu. Uluit şi descumpănit, Bercu căzu pe spate.

Colegii de dormitor săriră spre Mayer. Moise Livezeanu îi imobiliză braţele şi cu ajutorul altor doi, îl îndepărtă de Bercu.

De Mayo, stupefiat, îl privea pe Ivanov, care, aproape calm, dădu un ordin neadresat cuiva anume:

"Se suspendă şedinţa până la noi ordine. Domnul Mayer să vină în biroul meu!"

Furia care-l inundase pe Mayer se risipea. Se simţea destins, aproape satisfăcut. Auzise şi ordinul lui Ivanov. Îi vorbi calm lui Livezeanu:

"Eu mă duc la comandant. Totu-i în regulă!"

Şi, cu pas hotărât, se îndreptă spre uşa prin care ieşise Ivanov. În camera comandantului, Mayer se apropie de biroul lui Ivanov şi rosti:

"La ordinele dumneavoastră, domnule comandant!"

Ivanov îl pofti să şadă.

“Domnule Mayer, cred că îţi dai seama că actul dumitale poate avea efecte grave asupra disciplinei în detaşament şi că trebuie să facem ceva inteligent pentru a evita consecinţele.”

“Da, domnule comandant.”

“Îmi pare bine că priveşti lucid la cele întâmplate. Înainte de-a continua conversaţia noastră, trebuie să-ţi relatez, că am primit un document care te priveşte şi care cere şi el o soluţie imediată.”

Ivanov puse pe birou, în faţa lui Mayer, două hârtii...

Mayer recunoscu pe prima hârtie antetul “General de brigadă, Constantin Stareşin” şi adresa prea bine ştiută de el. Înainte de-a fi început să citească textul misivei, i se clarificară lui Mayer gesturi şi atitudini, care-i păruseră enigmatice: invitaţia la prânzul de duminică, atitudinea politicoasă şi prietenească a arhitectului şi a maiorului, răspunsul lui De Mayo la întrebarea despre crima lui Shmil şi reacţia la asaltul lui împotriva lui Bercu. Mayer termină examinarea scrisorii generalului care-l anunţă pe comandantul detaşamentului de muncă 110 că “Evreul, Mayer Mayerson” urmează să fie “descărcat de sarcinile actuale şi pus la dispoziţia Cercului de Recrutare, Bucureşti, conform alăturatului ordin de scutire eliberat de comandantul Cercului de Recrutare”. Zâmbi la gândul presiunii pe care o fi exercitat-o Georgică asupra “negusului”, poreclă a generalului folosită numai de Georgică. Era sfârşit de august, şcoala începea la 15 septembrie şi Georgică n-avea chef să piardă distracţia pregătirii lecţiilor cu “domnul profesor”.

Mayer mai întârzia cu examinarea celor doua hârtii ca să se pregătească pentru ce avea să urmeze.

Când şi-a ridicat ochii de pe hârtii, îl întâmpinară întrebările lui Ivanov:

“Cum să-mi explic reacţia dumitale, domnule Mayer? Ai ceva personal cu Bercu? Cum să-mi explic o asemenea ieşire din partea unui intelectual subţire şi atât de simpatizat şi la Panciu şi - după cum se vede - şi în capitala ţării?”

“N-am nimic personal nici cu Bercu şi nici cu alt om din detaşament; dar am ceva personal cu omul supus unei crunte umiliri. Îl ştiu de pe când eram copil şi omul ăsta, Shmil Barsky, mi-a spus poveşti şi mi-a dat primele lecţii de apărare a demnităţii proprii. Sunt convins că n-a încălcat ordine, că nu e capabil de nici un act criminal şi că nu este colportor de zvonuri. Convingerea mea este, că Bercu a sugerat o asemenea sancţiune pentru cine ştie ce motive proprii, iar setea cu care a lovit demonstrează o personalitate jalnică şi dezgustătoare, Trebuie să mai spun că îmi repugnă din totdeauna pedepsele de umilire. Închisoarea sau pedeapsa cu moartea prin împuşcare mi se par mai uşor de suportat. Biciuirea în public este analoagă cu siluirea cuiva în faţa membrilor familiei, fiica sub privirea tatălui şi-a mamei, femeie în faţa soţului şi a copiilor ei. Ucide, dar nu călca în picioare demnitatea celor în puterea ta.”

Ultimele cuvinte cu persoana a doua folosită ca impersonal, păreau direct adresate lui Ivanov. Comandantul nu se grăbea să replice. Cu dosul mâinii, îndepărtă de pe o mâneca a hainei, un fulg imaginar.

I se adresă lui Mayer ca unui confesor.

“Îmi închipui, domnule Mayer, că mă priveşti ca pe-un duşman neîmpăcat al evreilor, că sunt un sadic fericit cu postul şi puterea mea. Nu cred că aş putea să-ţi schimb părerea şi înţeleg că faptul că ai fost trimis împreună cu alţii ca dumneata să faci o treabă nedemnă şi neconformă cu pregătirea pe care o ai şi prin care devii părtaş fără voie la pedepsirea unor coreligionari, te amărăşte şi-ţi stârneşte furia. Lasă-mă însă să-ţi spun că nu eu şi alţii ca mine au trimis tineri într-un război în care cele mai multe şanse sunt pentru moarte şi înfrângere; lasă-mă să-ţi mai spun că nu-s fericit cu funcţia mea actuală şi că nu aflu nici o plăcere în a vedea oameni bătuţi şi umiliţi. Am eu păcatele mele, dar nu sunt sadic. Pe soţia colegului dumitale, Cornea, nu eu am îndemnat-o la frivolitate şi dezmăţ. Ea a făcut de la început o ofertă directă şi m-a şi asigurat că soţul ei n-are nimic împotrivă.

Sunt obligat, dacă vreau să am vreo şansă în viitor, să fac slujba asta ingrată. Mi-a fost raportat un act de indisciplină şi a trebuit să acţionez. Îţi mai spun, cu ocazia asta, că Bercu nu este şi nu a fost ofiţer activ. L-am lăsat să-şi asume titlul de ofiţer pentru a-i crea autoritate. Îi vom lua falşii epoleţi înainte de-a mai putea tulbura atmosfera cu pâre şi învinuiri neîntemeiate.

Acum ne trebuie o soluţie. Dumneata tot trebuie să pleci. Dă-mi acordul să-i fac pe oameni să creadă că te trimit să fii anchetat, la Bacău, pentru actul grav de atacare a unui recrutat care executa un ordin. Aşa, ieşim amândoi cu faţa curată, eu cu autoritatea neştirbită, dumneata, neplictisit de anchete şi întârziere a plecării.”

Mayer înţelegea că şeful lagărului îi cere ajutor, că nu va îndrăzni să ia vreo măsura disciplinară împotriva protejatului generalului. După câteva secunde de tăcere, formulă un fel de ofertă condiţională de înţelegere.

“Sunt de acord, domnule comandant, că trebuie să acţionăm raţional, că trebuie să evităm zvonuri şi agitaţie. Înţeleg că aţi vrea să spun celor ce mă vor întreba, că vă purtaţi omeneşte cu cei pe care îi aveţi sub comandă. Vă propun de aceea să-l trimiteţi, odată cu mine, şi pe Shmil Barsky la anchetă şi cercetare la autorităţile competente. Daţi-mi - l pe Barsky şi hârtia de scutire a lui. Pe care i-o voi înmâna la Bacău, făcându-l să înţeleagă că, odată eliberat, nu trebuie să povestească nimănui ce i s-a întâmplat.”

“Îmi ceri mult, Mayer, dar îmi place să tratez cu oameni care ştiu ce vor, ce dau şi ce primesc. Ştiu că procurorul vrea să aibă şi declaraţia dumitale despre sinucidere. Voi pregăti declaraţia scrisă, care semnată de dumneata şi notarizată de mine va fi acceptată de tribunal. Consider înţelegerea noastră încheiată şi cuvântul dumitale mi-i suficient ca asigurare că vei confirma celor cărora vei considera că trebuie să le răspunzi la întrebări, versiunea stabilită despre cele întâmplate.

După plecare, voi avea eu grijă ca cei din detaşament să ştie că cineva a intervenit în anchetă şi te-a scos din bucluc. De acord?”

“De acord!”

Ivanov strânse mâna lui Mayer şi-l conduse până la uşă.

Între timp, De Mayo dădu ordinul de dispersare a celor convocaţi.

*

* *

După convorbirea cu Ivanov, Mayer a plecat spre casa Trofinilor, dupa ce a avut grija să-i spună lui Moise Livezeanu că trebuie să plece la Bacău, pentru a fi supus unei anchete, dar că nu i se va întâmpla nimic, deoarece îl va contacta telefonic pe generalul Stareşin, al cărui fiu este elev de-al lui.

La Trofini, îl aşteptau surprize. Îl întâmpină Cornea, întors din permisie, întremat, plin de ştiri. Mai avea timp până a doua zi dimineaţa să se prezinte la detaşament. S-au îmbrăţişat şi nu s-au mai despărţit până seara când s-au dus tot împreună la dormitor. Cornea a asistat şi la ora de meditaţie alături de Constantin şi a recitat din Eminescu şi Topîrceanu şi Bacovia şi Blaga, uimindu-l pe băiat cu ce ştiu aceşti adulţi atât de deosebiţi de cei din târg.

Cornea i-a adus lui Mayer de la Irina, un plic gros, trei perechi de izmene curate şi un pachet enorm de ciocolată de menaj. Mayer a lăsat deschiderea plicului pentru după meditaţie. Înainte de-a deschide plicul, Cornea i-a spus povestea unui plic închis în cel cu scrisoarea Irinei. Când plecase el în permisie, îl rugase Marvin Siroker, despre sinuciderea căruia aflase abia acum de la Manea Trofin, să-i dea plicul închis Irinei, cu rugămintea de-a nu-l deschide până la întoarcerea acasă a lui Mayer căruia îi era adresat. Întrebându-l de ce nu-i dă scrisoarea lui Mayer, Siroker i-a spus o poveste ciudată despre plecarea lui, după eliberare, la Bucureşti, de unde va încerca să emigreze în Palestina şi că numai Mayer va şti să rezolve cu diplomaţie problema informării familiei din Dorohoi şi că nu vrea să-l

disturbe pe Mayer înainte de închiderea detaşamentului şi că scrisoarea va fi mai în siguranţă în căminul lui Mayer decât în buzunarul pantalonilor lui. Şi l-a rugat Siroker să nu-i spună despre toate astea lui Mayer.

“Mi-a cerut cuvântul de onoare şi am făcut ce m-a rugat, gândindu-mă că ai fi făcut la fel, în locul meu.

La întoarcere, Irina m-a convins să-ţi aduc plicul pentru că oricum eliberarea ta este iminentă. Asta ştia Irina de la Georgică, fiul generalului, care i-a comunicat la telefon că “negusul”, adică taică-său a trimis la Panciu ordinul de scutire.”

După meditaţie şi cafelele servite chiar de Lucreţia Trofin, cei doi prieteni au rămas singuri în chioşcul lui Constantin şi Mayer a deschis plicul adus de Cornea.

A citit întâi rândurile Irinei. Erau pline de bucuria revederii apropiate şi de sfaturi cuminţi pentru călătoria de întoarcere. Ca întotdeauna, rândurile Irinei aveau un efect stimulant.

Mayer deschise al doilea plic. În el se găsea o hârtie de 100 de dolari şi o pagină cu scrisoarea lui Siroker. Mayer se aştepta să afle motivul sinuciderii. Şi l-a aflat din citirea acestui mesaj de dincolo de moarte. Mayer citea cu voce tare pentru Cornea:

“Dragă Mayer,

Iartă-mă că te plictisesc cu rugămintea mea. Te-am ales pentru că tot ce-am auzit de la tine mi s-a părut măsurat şi cuminte. Am convingerea că eşti un om generos şi înţelegător.

Iată despre ce este vorba. Când vei citi aceste rânduri, eu nu voi mai fi – cum să spun? – între cei vii. O fac pentru că viaţa mea nu mai are nici un rost şi pentru mine nu mai există nici o speranţă, Sun vinovat de moartea tuturor a lor mei şi viaţa mea, după acest lagăr, n-ar putea fi decât un şir nesfârşit de momente de disperare.

Trăiam împreună cu părinţii mei şi-un frate şi-o soră la Dorohoi. Era după retragerea ruşilor, când ofiţeri din Armata Română şi localnici puşi pe îmbogăţire rapidă, scorneau tot felul de învinuiri împotriva evreilor, mai cu seamă a celor de la care sau după care, se putea câştiga vreo casă sau afacere.

Eu voiam cu tot dinadinsul să emigrez în Palestina şi pentru asta îmi trebuiau bani şi trebuia să fiu la Bucureşti unde se organizau plecări cu vaporul pe Marea Neagră. Eu le promiteam părinţilor, că odată ajuns în Palestina, voi face totul pentru a-i aduce pe ei şi pe fraţii mei lângă mine. Scontam şi pe sfârşitul războiului. Părinţii, sora şi fratele meu m-au implorat să rămân acasă cu ei pentru că împreună am fi mai feriţi de pericol. N-am ascultat implorarea şi argumentele lor. Părinţii, înţelegând că nu-mi pot schimba hotărârea, mi-au acordat binecuvântarea lor şi mi-au dat cele câteva monezi de aur şi câteva sute de dolari, pe care îi aveau strânşi pentru zile negre. Şi-au oprit doar ce le-ar fi fost de-ajuns pentru câteva luni de viaţă, cu gândul că dacă se prelungeşte războiul, vor vinde mobilă şi argintărie. Dacă aş fi rămas lângă ei, aveam şi bani cu care puteam cumpăra liniştea familiei şi eu fiind acolo puteam folosi legăturile cu nişte foşti colegi de liceu, români, ajunşi în justiţia şi poliţia locală. Aş fi putut să-mi salvez familia. Pe baza unui denunţ care-i incrimina ca simpatizanţi ai bolşevicilor, au fost ridicaţi şi deportaţi în Transnistria. Singura

ştire pe care am mai primit-o după deportare, despre părinţii şi fratele şi sora mea, a fost că toţi patru au fost împuşcaţi într-un marş, între două lagăre transnistriene. Cel care mi-a dat această ştire era un cunoscut din Dorohoi, Avram Seinstein, un giuvaergiu de talent, pe care l-a readus în ţară un colonel cu sarcini administrative, în zona în care se afla el. Alimentarea cu mazăre furajeră, l-a făcut să nu mai poată merge pe picioare fără cârje, dar mâinile i-au rămas la fel de dibace şi colonelul avea grijă de el şi de bijuteriile pe care le făurea din aurul adus de colonel din Transnistria.

Îţi scriu toate astea ca să-ţi fac o rugăminte. După ce se va termina coşmarul războiului, pune în ziare un anunţ cerând informaţii despre locul unde au fost executaţi deportaţii cu numele Siroker Avram, Sara, Sabina şi Ştrul. Aş vrea ca cineva, enoriaş al unei sinagogi apropiate de locul unde au fost asasinaţi, să spună regulat Kaddish pentru ai mei.

Suta de dolari foloseşti-o pentru cel care va spune Kaddish-ul. Ştiu că nu crezi în legătura oamenilor cu Dumnezeu şi tradiţiile religioase ţi se par absurde, dar poţi accepta credinţele altora.

Iartă-mă că te încarc cu o povară şi permite-mi să te binecuvântez.

PS. Această misivă poate să folosească şi ca împuternicire legală. Dacă vreodată se vor restitui bunurile expropriate de la evrei, îţi las, prin aceste rânduri testamentare, dreptul meu de proprietate şi, te rog, să foloseşti banii din vânzarea proprietăţii Siroker pentru clădirea unei sinagogi purtând numele Avram şi Sara Siroker.”

Mayer şi Cornea au dezbătut pe toate feţele scrisoarea lui Siroker. Au şi elaborat un plan de acţiune pentru împlinirea mandatului lui Siroker, deşi nici unul nici celălalt nu

vedeau sensul prescripţiilor testamentare ale celui sinucis. Dacă unul din cei doi va muri sau va emigra, cel rămas va încerca să ducă la îndeplinire prevederile testamentului.

Cu înclinaţia lui spre filozofare, Cornea lunecă spre o răfuială cu existenţialismul sartrian, filozofia lui Sartre înainte de-a fi devenit stegar al comunismului stalinist:

“Alegere, răspundere individuală pentru destinul propriu şi colectiv, vorbe goale. Cică omul are obligaţia de-a alege şi poartă răspunderea alegerilor şi deciziilor. A ales sărmanul Siroker soarta lui? Poartă el răspunderea nimicirii familiei lui? Tot ce-am auzit că se întâmplă în lagărele nemţeşti de “Bucurie în muncă” mă face să cred c-a murit nu numai Dumnezeu ca în cartea lui Nietzsche ci şi filozofia şi etica.”

“Şi totuşi, Florine, chiar în condiţiile existenţei sub acţiunea unor forţe, pe care nu le putem controla, sau tocmai în această situaţie, avem de ales şi de decis. Ar trebui să alegem să ne învingem laşitatea şi să încercăm să găsim o ieşire din groapa în care ne aflăm, luându-ne toate riscurile.”

Mayer i-a împărtăşit lui Cornea intenţia de-a lua riscul emigrării clandestine. Cornea vorbea de-o singură speranţă: victoria alianţei anglo- americano-sovietice asupra nazismului şi triumful socialismului în ţările limitrofe cu Uniunea Sovietica. Această victorie va deschide supapele uriaşului depozit de energie umană ţinută sub obrocul nazismului şi şovinismului.

“Visezi Florine!”

“Visăm şi unul şi altul, dar dacă rămân întreg până mă trezesc din coşmar, nu voi avea de luptat cu monştrii alienării şi dezrădăcinării. Nu vreau să fiu exclus din universul culturii,

care îmi este familiară şi la care sunt încredinţat că-mi pot aduce contribuţia. Nu vreau să-i văd pe călăii secolului XX învingători, chiar învinşi fiind. Nu voi dezerta!"

"Deci ai ales, Florine!"

După o cină cu gazdele, Mayer îşi luă rămas bun de la Trofini. Constantin era vădit emoţionat. Manea Trofin i-a strâns bărbăteşte mâna lui Mayer, ca într-o doară, le-a pus celor doi prieteni întrebarea: "Ce-ar fi să-l avem pe domnul Cornea să-l mediteze în continuare pe Constantin?".

*

* *

După socoteala lui Mayer, Shmil trebuie să fi avut cam 35 de ani, dar arăta trecut de mult de 40.

Gherasim se oferi să-i ducă, nu numai până la Sascut, ci până la Bacău. Shmil se simţea în al 9-lea cer:

Traducând amestecul lui Shmil de româneşte şi idish, discursul lui ar suna cam aşa:

"Dumnezeu te-a adus în calea mea. Spun unii că nu există Dumnezeu. Există, bine mersi şi are grijă de noi. Cine altul, în afară de Dumnezeu, ar fi ştiut că zăceam singur şi închis, fără să ştiu de ce. Cine altul ar fi putut să-l trimită pe Morcoveaţă (diminutiv de la Meyer, care înseamnă morcov) tocmai în lagărul de la Panciu. Uite, dacă n-ar exista Dumnezeu, ferească Dumnezeu, am fi noi aici cu un goi, care nu ni se adresează cu "Mă, jidane!". Dumnezeu poate să facă orice; dacă vrea Dumnezeu, şi mătura devine puşcă

(zicala a fost spusă în idish şi tradusă de Shmil pentru Gherasim cu: “Dacă vrei Dumnezeu împuşcă chiar o mătură”). Nu-i aşa Ghersin?”

Accentul, topica şi tonul lui Shmil cu idişizarea numelui îl făceau pe Gherasim să hohotească de râs. Mayer îl lăsa pe Shmil să se desfăşoare în voie.

La Sascut, Gherasim a propus o pauză. S-au aşezat tustrei la o masă sub un umbrar, la cârciuma care servea şi de staţie pentru camioneta lui Gherasim. După două pahare de vin bun, adus de Gherasim din pivniţa cârciumii, Shmil se lansă într-o expunere optimistă a celor ce vor veni pentru el şi - cu ajutorul atotputernicului - pentru toţi evreii şi pentru întreaga omenire. Cerea mereu aprobare şi mărturie de la Gherasim.

“Nu-i aşa domnu Gherasim? Nu-i adevărat la mine?”

Zâmbind şi uneori neputând înăbuşi câte-un hohot de râs, Gherasim îl încuviinţa pe Shmil:

“Ai dreptate, domnule Shmil. Este adevărat ce spui. Dumnezeu o să ne ajute şi-o să scăpăm şi de nemţi şi de toţi nebunii.”

“Uite, m-au batjocorit şi au vrut să mă bage la pârnaie şi Dumnezeu scoate pe mine din căcat înainte de sfinte sărbători de toamnă! Şi pot face afacerea meu.”

“Ce afacere, Shmil?”, întrebă Mayer.

Cu aer misterios, aproape pe şoptite, Shmil îşi dezvoltă planurile:

“Voi amândoi prieteni la mine. Nu spuneţi la nimeni. Eu stau cu moş Ştrul. El bătrân şi eu am lucrat la cotigă şi la cal. Curăţat balega, dat mâncare, cumpărat ovăz, măturat casa.

Moş Strul "a zis la mine" (traducere literală din idish a expresiei "mi-a promis"), că rămân în casă cu cal şi cotigă, după ce el mort."

"Şi ce-ţi pasă ţie de toţi evreii şi toată omenirea, de te rogi pentru toţi?"

"Omul singur nu poate să fie fericit. Numai dacă este bun la toţi este bun şi la tine. Altfel la cui să duc cartofi şi lemne şi dulap cu cotiuga? Cine plăteşte? Nu-i aşa domnu Ghersin?"

"Aşa-i, bine zici."

"Dar de-nsurat, nu te însori?", întrebă Mayer.

"Ba da, dar asta nu spun ca să nu deochi."

Mayer descoperea pe Shmil cel matur şi continuă cu întrebarea:

"Dar dacă vreodată vor fi judecaţi cei ce te-au batjocorit, vei cere şi tu răzbunare?"

"Eu? Niciodată! Mie este milă de ei. Că dracul le-a încurcat minţile. Ei nu mai pot să fie fericiţi. Eu pot. Să spună şi domnul Ghersin."

"Da, aşa e. Dumnezeu e unul pentru toţi oamenii. Cine se bucură de necazul altuia nu poate fi fericit. Pe cei înrăiţi, îi va pedepsi Dumnezeu. Răzbunarea e amară şi pentru răzbunat şi pentru răzbunător."

La o masă, într-o cârciumă din Sascut, prin august 1942, trei oameni de vârste, credinţe şi nivele de educaţie diferite împărtăşeau un moment de omenie.

Gherasim calculase timpul călătoriei până la Bacău, aşa ca să ajungă la gară înainte de ora de plecare a acceleratului de seară spre Bucureşti.

Împotriva aşteptărilor lui Mayer, Shmil n-a refuzat cei trei sute de lei oferiţi. A pus banii în buzunar şi i-a spus lui Mayer:

“De la mine sau din altă parte ai să primeşte de zece ori mai mult.”

Gherasim l-a dus apoi pe Shmil acasă la moşu’ Ştrul.

EPILOG

Între anii 1941 şi 1944, pe când germanii, ajutaţi de aliaţii lor şi de guvernul francez executau sistematic şi fără pauze Holocaustul, crima pe care n-o vor şterge nici milenii de viitoare istorie a Europei, s-au făcut nenumărate încercări, individuale şi în grupuri, de-a scăpa din Europa. Cele mai multe asemenea încercări au eşuat în tragedie. Şase asemenea încercări din cele înregistrate s-au petrecut în România, cu punct de plecare, Constanţa, şi destinaţie, Palestina sub mandat englez. Două dintre aceste încercări s-au încheiat cu suferinţă şi moarte. Toate cele şase călătorii pe Marea Neagră poartă câte un nume dat de vapoarele putrede, în care au fost îngrămădiţi evrei, care încercau să se salveze de dezumanizare, tortură şi anihilare fizică: STRUMA, MORINA, BUL-BUL, MERCURE, CAZBEK, PATRIA.

Patru din aceste vase au ajuns la Constantinopole; două s-au scufundat în apele Mării Negre, împreună cu încărcătura lor umană.

Într-unul din vasele ajunse la destinaţie, îl vom regăsi pe Mayer cu prietena lui, Irina, care au decis să se arunce în aventura de pe Marea Neagră, deşi ştiau de pericolele care le păşteau visul. Cazbek era numele vasului, care a ieşit din rada portului Constanţa îndreptându-se spre Istambul într-o zi de iulie a anului 1944.

Mayer ştia despre tragedia Strumei, dar amănuntele despre vas şi călătorie au putut fi citite abia în 1955, 14 ani după scufundarea vasului, într-un articol dintr-o publicaţie

israeliană, scris pe baza informaţiilor furnizate de singurul om care s-a salvat din catastrofă, David Stoliar, originar din Chişinău...

Struma a fost cumpărată cu bani strânşi de organizaţia sionist revizionistă, Betar. Un vas şubred vechi de 112 ani, care era folosit pentru transport de lemne. Avea cu totul 61 de metri lungime şi 6 metri lăţime. S-au instalat în el nişte bănci de scânduri, care să servească drept locuri de şezut şi dormit şi au fost îngrămădiţi într-un spaţiu potrivit pentru câteva zeci de oameni, 769 de evrei. În 12 decembrie 1941, Struma a pornit spre Istambul. După o călătorie de coşmar, incluzând şi o reparaţie a motorului, care a durat patru zile, Struma a ajuns la Istambul. N-au fost admişi să coboare pe pământ turcesc decât 8 emigranţi pentru internare în spital sau pentru că aveau nişte certificate emise de autorităţile britanice. 761 de bărbaţi, femei şi copii rămaşi pe acest cimitir plutitor s-au scufundat împreună cu vasul după o explozie, care nu s-a putut determina dacă a fost o torpilă trimisă de un submarin german sau sovietic sau o lovitură de artilerie turcă. Explozia l-a catapultat în mare pe David Stoliar, care înotând şi folosind o plută încropită de el din lemnul vaporului fărâmiţat a putut rezista o noapte pe mare până l-au găsit nişte pescari turci care l-au dezgheţat şi hrănit. Guvernul englez, cel german şi cel turc poartă răspunderea acestei crime.

Pe un vas foarte asemănător cu cel descris, Cazbek, cu echipaj turcesc, s-au îmbarcat Mayer şi Irina într-o zi, fără ploaie, fără vânt, de iulie 1944.

Mayer lucrase în cei doi ani de la ieşirea din lagăr ca profesor asistent la catedra de chimie biologică într-o şcoală medicală pentru studenţii evrei exmatriculaţi din universităţi, “Colegiul de biologie umană pentru studenţii evrei”.

Erau anii în care blitzul german s-a împotmolit în furtunile de zăpadă ale gerurilor din Rusia, în care Stalingradul a schimbat cursul războiului.

Armata a 6-a cu tot cu nobilul ei comandant, generalul Von Paulus a fost înconjurată şi îngenuncheată. Armata sovietică alimentată de aliaţii apuseni zdrobea “invincibila” armată a lui Hitler.

Zvonul lichidării evreilor rămaşi în viaţă în răsăritul Europei, ca un ultim spasm al naziştilor, domina uliţa evreiască.

Mayer şi Irina au chibzuit mult la ce-aveau de făcut. Factorul determinant în decizia lor a fost nevoia resimţită de amândoi, de-a schimba mediul de viaţă, de-a începe o existenţă nouă, să uite tot ce-au trăit ei şi prietenii lor. Scontau pe cunoaşterea englezei şi francezei şi pe energia lor.

Au hotărât, deplin conştienţi de pericole, să se arunce în aventura pe Marea Neagră cu vasul Cazbek. Irina a vândut casa pe care o avea de la părinţi. Cu toate economiile lor, cu banii de pe casă şi de pe cele vândute, au putut acoperi suma de 300.000 de lei pentru plata locurilor pe vapor.

Când au ajuns pe Cazbek, au înţeles gravitatea alegerii lor.

Au încercat să intre în cală. 800 de oameni erau îngrămădiţi într-un spaţiu care ar fi fost potrivit pentru câteva zeci. Tangajul vaporului a stârnit, chiar înainte de plecare, o

epidemie de rău de mare. Oamenii îşi vărsau maţele. Podeau era lunecoasă de nu puteai face un pas. Cineva repeta ordinul, ca oamenii să nu se îngrămădească pe una din punţile laterale pentru a nu dezechilibra vasul. Mirosul de vărsat, în cală, era insuportabil. Imaginea de infern avu un efect neaşteptat asupra celor doi. Era un râs dureros şi de nestăpânit. S-au întors la proră, unde erau întinse coroane de cepe şi lanţuri de ancoră, Erau şi nişte copii din cei rămaşi fără părinţi în lagărele din Transnistria, aduşi de organizaţiile sioniste pentru a-i transporta în Palestina.

În relatarea despre catastrofa Strumei, supravieţuitorul David Stoliar povesteşte că iubita lui, Lisa Loringer, fusese şi ea pe vaporul explodat, împreună cu familia ei şi a pierit cu părinţii ei alături de ea. Mayer şi Irina se aveau unul pe altul şi o licărire de speranţă.

Ei şi-au făcut repede prieteni între copiii de pe puntea provei. Între copiii transnistrieni, unii erau curioşi ca nişte copii adevăraţi şi ascultau cu atenţie şi vădit interes poveştile Irinei şi ale lui Mayer. Ei răspundeau la invitaţiile la joacă, la numărat şi socoteli, la cântat. O parte dintre copii aveau o comportare tipic autistă: muţi, nerăspunzând la invitaţii, izolându-se în câte-un colţ într-o stare de prostraţie.

Două evenimente n-au mai uitat Irina şi Mayer din cele întâmplate în călătoria lor de la Constanţa până în lagărul de refugiaţi de la Atlit, în Palestina mandatară.

Unul a fost garda din noaptea în care au plutit pe Marea Neagră. Era linişte. Pe puntea de la proră şi oriunde era un loc în care te puteai înghemui, călătorii aţipiseră. Marea era de un calm ireal. Şi pe neaşteptate, cei adormiţi se treziră. Nu de vreun zgomot sau de vreo scuturătură a vaporului, ci de un zvon care începu să circule ca un curent printre călători.

Începuse undeva, pe lângă singura cabină în afară de aceea a căpitanului. Se şoptea despre o ameninţare cu violul a unor fete de către cei din echipaj. În câteva minute, înainte de-a se fi produs panica generalizată, câţiva tineri din organizaţia sionistă care a iniţiat plecarea, au alcătuit un corp de gardă din tineri voluntari de pe vapor. Câte doi tineri postaţi în diferite puncte ale vaporului, la uşile înspre cală, pe fiecare punte, pe scări, aveau de asigurat liniştea şi de observat orice mişcare suspectă. S-au împărţit fluiere şi s-au dat indicaţii de mod de transmitere a semnalului de alertă. O linişte lugubră umplea toate ungherele vaporului. Şi în mijlocul acestei tăceri, se făcură auzite nişte ţipete isterice. Din punctul lor de pază şi observaţie, Mayer şi Irina au putut sesiza sursa acestor ţipete. Era o femeie care aruncase peste bord o blană de vulpe de la gâtul ei. Femeia striga: "Luaţi tot, ucideţi-mă!". Au înconjurat-o repede câţiva tineri, au încercat s-o liniştească şi au dus-o în acea cabină unică pentru călători, în care aştepta buimăcit şi îngrozit soţul femeii.

Al doilea moment inubliabil a fost prima întâlnire cu exponenţii forţei britanice.

La Istambul, fuseseră îmbarcaţi într-un tren de transport animalier, care avea să-i aducă prin Turcia şi Siria pe teritoriul Palestinei mandatare ca să fie internaţi în lagărul de refugiaţi din Atlit, în nordul Palestinei.

Vagoanele mărfarului nu aveau bănci, dar călătorii erau într-o dispoziţie euforică. Se simţeau liberi de orice ameninţare. Vaporul, răul de mare, groaza nopţii şi posibilitatea de-a avea soarta Strumei era departe în urmă. Cei mai mulţi erau întinşi pe podeaua vagoanelor cu vreun bagaj de mână pe care-şi sprijineau capul. Ştiau toţi că nu mai sunt

decât puţine ore de incomoditate. Visau treji la întâlniri cu rude, cu iubiţi... La viaţa nouă fără stele galbene.

La intrarea pe teritoriul palestinian, trenul s-a oprit Sergenţi englezi, au intrat în vagoane. Erau militarii care controlau intrarea pe teritoriul mandatului. În cămăşi kaki, pantaloni scurţi, în capul gol şi cu cravaşe în mână. Mayer nu mai avea ochi decât pentru cravaşele din mâinile militarilor englezi.

Erau doi în vagonul în care se găseau, în picioare, Irina şi Mayer. Pentru a număra imigranţii, care era prima sarcină a controlului, unul din cei doi sergenţi a dat ordinul scurt: Up! Tolăniţi în poziţiile lor, cei din vagon, care nu înţelegeau ordinul rămaseră nemişcaţi privind cu simpatie la băieţii în uniformă ca la nişte protectori binevoitori. Enervat că nu i se dă ascultare, militarul a ridicat cravaşa. Mayer vedea doar o pată roşie şi fu gata să sară din locul lui. Irina simţea, prin mâna prinsă de-a lui, zvârcolirea lui Mayer. Cu o forţă pe care nu şi-o bănuia a izbutit să-l ţină în loc.

Sergentul englez n-a lovit cu cravaşa dar a ridicat-o pentru a întări comanda repetată: Up! Up! Up!

Mayer n-a mai putut vedea vreodată o cravaşă fără s-o asocieze cu cravaşa lui Bercu.

Scena din vagon i-a produs lui Mayer o durere de cap, cum n-a avut vreodată.

Mayer şi prietena lui au avut de trecut prin perioade de adaptare, de depăşire a unor impedimente birocratic-religioase, au avut de învăţat ebraica, dar au trăit aproape zece ani împreună în Israel, până când Mayer a lovit-o întâia oară pe Irina. Nu era vreo problemă bănească (aveau amândoi salarii şi mai mulţi bani decât au avut vreodată în România), nu

era deloc datorită faptului că el era născut din părinţi evrei şi ea era româncă. Şi nici probleme de gelozie. Erau amândoi atei şi au evitat, pe bază de comună înţelegere, să aibă copii până când vor fi fost temeinic şi confortabil instalaţi. Cearta s-a iscat dintr-o discuţie privind o vacanţă. Ea îşi exprimase dorinţa de-a face o călătorie în România. El o acuza de nostalgie pentru ce-a lăsat în urmă şi spusese câteva cuvinte despre comunismul ipocrit din România rusificată şi despre ce-au avut de înghiţit în ţară. Irina a încercat să spună ceva despre dorul ei pentru satul bănăţean în care s-a născut, despre dorinţa de-a revedea prietene vechi. Fără vreo ameninţare, fără să ridice vocea, Mayer a lovit-o cu pumnul în piept şi s-a oprit îngrozit de ce-a făcut.

Ea şi-a luat o poşetă şi a plecat spunându-i doar:

"Am bănuit de mult, dar acum sunt sigură că trebuie să te tratezi."

S-au despărţit. El a înţeles că ceva nu mai este în regulă cu sine. Îşi spunea că trăieşte criza de 40 de ani şi se duse într-o doară la un psihiatru american care lansase procedeul de vindecare a nevrozelor prin "argumentarea raţională împotriva atitudinilor". Mayer re-emigrase în America, unde şi-a dat examenul de barou şi a lucrat ca avocat într-o firmă de avocaţi, care avea de clienţi, oameni de afaceri israelieni. A avut legături intime cu diferite femei, dar nici una permanentă.

Irina a vizitat România, dar s-a întors în Israel. S-a măritat cu un evreu imigrat din Rusia. A avut doi copii. A creat pentru familia ei un cămin îmbietor, cu grădină de flori şi cu şervete româneşti aşternute pe mobilă.

*

* *

Şi ceilalţi…

Florin Cornea

La venirea comuniştilor, Florin a fost unul dintre primii intelectuali recrutaţi printre “tovarăşii de drum”. Nu ca avocat aveau ei nevoie de el, ci ca om cunoscător al literaturii române şi europene, ca ştiutor de germană şi franceză, capabil să facă traducere directă în şi din română, franceză şi germană la conferinţele internaţionale politice şi culturale, care se ţineau în România cu participare europeană. A fost îndemnat să se înscrie în partid şi după ce a devenit membru de partid, a fost numit şef de secţie la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă şi consilier ştiinţific la Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii. În această a doua calitate, scria sau rescria conferinţe care urmau să fie citite în adunări de oameni cu poziţie în guvern, partid şi în unităţi industriale sau comerciale de stat.

Marga îşi vedea de treburile ei, devenind, prin noile relaţii, membră de partid şi şefă de cadre la un institut de cercetări. Directorul institutului, membru de partid din ilegalitate, i-a sugerat să-l părăsească pe Florin că n-o merită “slăbănogul ăla cu nasul în poezie”. Nu era nici o problemă să obţină pentru ea o garsonieră ca lumea, în centru. Marga a ascultat de îndemnul directorului şi după trecerea prin câţiva “tovarăşi”, prieteni ai directorului, a ajuns la secretarul de partid al regionalei. Omul era însurat şi cu doi copii aşa că treaba trebuia să fie strict secretă. O cerea morala de partid.

Secretarul a recomandat-o ministrului de comerţ ca om de încredere şi aşa a putut ea primi vize pentru Uniunea Sovietică, China, Germania de Vest şi Franţa, ca membră în echipe de comerţ exterior. Era primită cu braţele deschise, în fiecare ambasadă din ţară şi la ambasadele României în străinătate. A devenit o doamnă a comerţului exterior cu maşină Mercedes şi şofer permanent.

Cornea se simţea an de an mai asfixiat de atmosfera culturală închisă şi servilă până la abjecţiune.

Erau destule femei tinere care ar fi vrut să se permanentizeze în apartamentul frumos al lui Cornea, dar el evita să se lege.

Abia împlinise 50 de ani, când a venit într-o vizită în România Mayer, care l-a găsit bătrân, total edentat. Florin i-a spus lui Mayer ce s-a întâmplat cu el şi ce simte. I-a spus că după ce l-a părăsit Marga, s-a căsătorit cu Iulia, o femeie plină de draci, cultă, dar cu gusturi pe care el, Florin, nu le putea satisface. I-a împărtăşit lui Mayer sentimentul lui de claustrare, groaza de legătura permanentă şi moartea visurilor lui de emancipare reală.

"Sunt într-o groapă de potenţial, Mayer!"

Mayer încercă să-l convingă pe prietenul lui să ceară o viză şi să rămână în occident.

"Prea târziu - fu răspunsul lui Cornea - prea târziu."

Şi i-a arătat oaspetelui două sticle de coniac golite.

A murit la câteva luni după vizita lui Mayer, de scleroză renală.

Victor Groznea.

Chiar la sosirea în Palestina, după ieşirea din lagărul de refugiaţi, Mayer îl găsise pe Victor Groznea la Tel-Aviv. Ştia că Victor a plecat foarte repede după închiderea detaşamentului din Panciu şi încercase să-l găsească, dar biroul de emigrare n-avea numele Groznea pe listele celor intraţi în Palestina. Într-o zi de vară a anului 1945, pe strada principală a Tel-Avivului, bulevardul Dizengof, Mayer a văzut prin geamul unei vitrine un cap, care i se părea capul lui Groznea. Mayer a intrat în magazin ca să-şi verifice impresia. Era o maghernită într-o jumătate de cameră care dădea în stradă. Ca să intri în magazin, coborai o scară de piatră cu 6 trepte. Cealaltă jumătate de cameră era ocupată de un atelier de ceasornicărie şi giuvaericale. În jumătatea de magazin, în spatele unei tejghele de lemn, înconjurat de colecţii de timbre şi timbre izolate, în plicuri transparente, stătea în picioare Victor Groznea, de vorbă cu un băiat care-i prezenta o colecţie de timbre. Victor l-a zărit cu coada ochiului pe Mayer. S-au îmbrăţişat. Victor i-a explicat lui Mayer lipsa numelui românesc de pe lista emigranţilor. El şi-a ales numele ebraic Ariel Bul, care înseamnă Leul Timbru. Victor povestea despre familia lui. Era însurat şi avea un copil de-un an. Se înţelege bine cu soţia lui, emigrantă din Maroc. La început foloseau ca limbă comună, franceza. De la naşterea copilului au hotărât să vorbească ebraica, deşi le venea greu amândurora. Starea financiară satisfăcătoare. Timbrele au fost pasiunea lui din copilărie şi-i place comerţul cu copii şi tineri care învaţă lumea din timbre. Cea mai mare dificultate era, încă, limba. Singurul ziar ebraic pe care-l putea citi era " Lediot ahronot", care înseamnă "Ultimele Ştiri" şi era scris cu puncte care marcau vocalele, neexprimate în scrisul ebraic

normal. Avea nostalgia României şi e fericit ori de câte ori discuta cu un alt emigrant originar din România. În limba româneasca curgătoare.

“În total luat, n-am motive să mă plâng.”

Lică Brill

Omul care-şi anunţa viitoarea putere de cumpărare, a făcut într-adevăr bani, în cei doi ani dintre închiderea lagărului şi venirea ruşilor. Începuse cu un camion de transport de petrol şi un şofer angajat. Cumpărase camionul cu bani împrumutaţi de la o soră a lui căsătorită cu un om care ştia tot ce se putea ştii despre sursele de combustibil în România: cele şase tipuri de combustibil, printre care cel folosit la încălzirea blocurilor. Comerţul la negru cu combustibilul era în floare. Proprietarii de blocuri aveau nevoie de combustibil peste cotă şi plăteau bine. Lică şi-a constituit în câteva luni o baterie de trei camioane care lucrau fără pauze. A continuat afacerea şi o bună bucată de vreme după venirea ruşilor. Avea întotdeauna buzunarele doldora de hârtii de-o mie şi le scotea cu pumnul ca să facă plata la restaurantul din strada Bursei, unde-şi invita câte-un prieten la masă. Bumăştile de-o mie în pumnul lui impresionau pe invitat. Care era, adesea, un coleg de detaşament.

Lică îşi trimetea bani în Franţa ştiind că va trebui s-o ia din loc înainte de inevitabila strângere a şurubului de către ruşi. Groznea i-a povestit lui Mayer ce s-a întâmplat cu Lică, după ce-a părăsit ţara. A plecat cu o viză de vizitator la Paris unde avea nişte rude nu prea apropiate, dar stabilite de mult în Franţa. Nu prea aveau oamenii dragoste pentru necioplitul Lică Brill. Era în plină desfăşurare planul Marshall de reconstrucţie a Europei de

Vest. Lică s-a lăsat convins să intre într-una din afacerile prilejuite de planul american; să cumpere, în tovărăşie, un întreg transport de maşini de uz casnic, care urma să fie adus cu vaporul din portul New York. Lică şi-a pus toţi banii în această afacere, care promitea un câştig ce i-ar fi dublat averea. Lică a aşteptat zadarnic sosirea acestui vapor fantomă. Între timp îi expirase viza şi a trebuit să plece. Evident nu se putea întoarce în România şi - ca mulţi afacerişti rataţi - a cerut ambasadei Israelului din Franţa, emigrarea în Israel, care se aprobă oricărui evreu. Singurul lucru care-i rămăsese din aventura lui comercială de la Paris era un dosar cu diferite hărţi, care ar fi putut dovedi că a dat bani unor indivizi. Primitorii banilor nu erau de găsit şi nimeni nu se angaja într-un proces legat oricum de o treabă necuşer.

Lică Brill şi-a sfârşit zilele în Israel, nebun dar nu internat în ospiciu, nefiind agresiv. A murit într-o cameră mizeră de hotel plătită de biroul care se ocupa de incorporarea emigranţilor în viaţa economică şi socială a Israelului. A murit strângând la subsuoară dosarul cu actele afacerii din Paris.

Moise Livezeanu.

Ajuns în Palestina, s-a înscris ca voluntar în brigada de evrei constituită de englezi pentru acţiuni în spatele fronturilor germane. A fost paraşutat şi a murit luptând direct contra nemţilor.

Iancu Litman.

Emigrat în 1946 în Israel. Ştiind ebraica de-acasă, n-a fost nevoie nici să urmeze cursurile de ebraică oferite de biroul de aclimatizare. S-a pregătit pentru examenul de barou israelian şi, după ce a căpătat patalamaua de avocat recunoscut de stat, s-a aciuiat pe lângă grupul de evrei ortodocşi din Jerusalim devenind unul din avocaţii religioşilor, specialişti în "Halaha", legea tradiţională evreiască bazată pe biblie.

Haim Săveanu

Rămas în România, dar cu "origine nesănătoasă" şi refuzând oferta de-a se înscrie în partid, a devenit scriitor "negru" de bancuri şi anecdote pentru comici cărora li se aproba apariţia pe scenă. S-a însurat şi a divorţat de câteva ori. N-a avut copii. Când nişte glume scrise de el au fost interpretate de cei cu controlul ideologic drept luarea în băşcălie a comunismului guvernamental (cel de pe scenă urma să fie bolnav de ochi şi să detecteze nuanţe verzui în pânza roşie), a fost chemat la secţia de propagandă a Comitetului Central şi sfătuit să-şi ia catrafusele şi să plece din ţară. N-a mai avut timp nici să rostească gluma pe care, tot el pare s-o fi pus în circulaţie: "Tovarăşi, acest tovarăş nu merită să emigreze în Israel!".

A murit în Germania de Vest după o carieră de comic în idish la nunţi evreieşti. Ştia româneşte şi putea vorbi ca un oltean sau moldovean sau bănăţean; ştia idish de copil, dar germana nu se lipea de el.

Noldi Zinger

A făcut carieră politică în Israel, ajungând să fie membru al Knesset-ului din partea partidului de dreapta, Likud, şi apoi director în ministerul comerţului. În calitatea lui oficială, a făcut călătorii de afaceri în România, dar n-a luat niciodată contact cu vreun camarad din detaşamentul de muncă.

Iosif Schielld

A fost recunoscut de partid ca "ilegalist" şi a crescut în grad până la funcţia de secretar de partid al Uniunii Scriitorilor. Scria articole publicate chiar în "Scânteia", cotidianul partidului. Când i s-a cerut să cureţe Uniunea Scriitorilor de cei cu origine nesănătoasă sau cu atitudine duşmănoasă faţă de partid, mai toţi de pe lista propusa fiind evrei, a refuzat să aplice măsura. A fost trimis la munca de jos, ca redactor într-o secţie a Editurii Tineretului.

Avram Grinberg

A ajuns în America; a făcut bani cu ghiotura şi a devenit filantrop celebru în lumea întreagă. Oferea cu ostentaţie şi mărinimie fonduri pentru educaţie şi cercetare. Universitatea din Jerusalim i-a acordat titlul de "*Doctor honoris causa*". După divorţul lui, rămas cu trei copii de la prima soţie, s-a recăsătorit ca să descopere că nici soţia lui, nici unul dintre copii nu-l iubesc. La 65 de ani, a avut prima congestie cerebrală şi în câteva luni de zile, a devenit o epavă umană. Incapabil să lege o frază, părând continuu furios

împotriva celor care-l îngrijeau, rostea cuvinte disparate, printre care puteai distinge uneori: Panciu, Bercu, Marvin...

Carol Iancovici

A rămas în România şi a devenit membru de partid. A funcţionat timp de zeci de ani ca avocat al cartierului Dudeşti, unde şi-a clădit şi o casă, nu departe de clădirea în care şi-a petrecut copilăria. S-a însurat cu o tânără care fusese pe vremea studenţiei lui Carol, drăgălaşa Dudeştilor, care a izbutit să-l facă să uite de anii cu "Jos jidanii!". Singurul necaz care-i umbrea zilele era băiatul lui prim născut, care în adolescenţă a devenit religios sub influenţa unui tânăr rabin local şi a grupului de sionişti credincioşi, care cucereau tineretul cu poveşti biblice despre eroii şi gloria trecută a Israelului.

Sami Bercovici

După examenul de intrare în Barou, a lucrat în biroul unui avocat român cu clientela printre criminali. La unul din procese pe care-l conducea Sami, un individ care înjunghiase un şofer ca să-i ia banii, a acceptat propunerea procurorului care-l ancheta şi care făcea parte dintr-un grup însărcinat de partid să descopere şi să urmărească penal pe şperţari. Propunerea procurorului era ca acuzatul să declare sub jurământ, în instanţă, că avocatul lui, Sami Bercovici i-a cerut suma de 10.000 de lei, pentru mituirea judecătorului; în schimbul acestei mărturii, procurorul avea să nu folosească probele fizice (amprente

digitale, fire de păr găsite în maşină) şi va face posibilă achitarea sau o pedeapsă de cel mult un an.

Astfel a ajuns Sami Bercovici inculpat pentru luare de mită şi condamnat la 10 ani de temniţă.

A scăpat după 6 ani, cu prilejul unei amnistii, şi a emigrat în Israel unde a intrat într-un kibutz.

Marcu Haimson

În loc să-şi cultive talentul, Haimson s-a înscris în partid şi, la invitaţia secretarului de partid al ministerului comerţului, a intrat ca funcţionar în acest minister. Într-un singur an a ajuns unul din oamenii de bază trimişi în ţările Apusului pentru tranzacţii comerciale. Călătoriile în Franţa, Germania de Vest şi Italia îi plăceau şi lui Haimson şi soţiei şi copiilor lui cărora le aducea tot felul de minunăţii inexistente în ţară. Asta până când, în urma unor informaţii de la un om din organizaţia de securitate a partidului plantat în grupa de funcţionari trimişi în Germania, au fost arestaţi trimişii ministerului, precum şi cei din echipele trimise în anii anteriori, în total 40 de funcţionari, 38 dintre ei evrei. Ziarele trâmbiţau victoria partidului împotriva celor ce “sug sângele poporului” şi procesul s-a lăsat cu mărturisiri şi condamnări. După 4 ani de puşcărie, Marvin a obţinut aprobarea de emigrare în Israel, dar el şi-a cumpărat bilet de avion pentru Italia şi de-acolo a ajuns în SUA, pe baza cererii de azil politic. În America, grupul de caricaturi prezentat de el unui ziar din New York i-a adus angajarea şi un salariu care transformat în lei era un multiplu a

venitului lui din România. În America şi-a putut găsi expresie şi pasiunea lui pentru automobile. Soţia lui şi-a găsit de lucru într-o companie de exerciţii fizice şi slăbire. Marcu Haimson s-a putut bucura până la sfârşit de viaţă.

Cei doi doctoranzi

După venirea ruşilor şi instaurarea guvernului comunist, cei doi doctoranzi şi-au echivalat anii făcuţi la universitate, au trecut foarte repede examenele de diferenţă şi după doi ani de practică în spital, şi-au deschis împreună un cabinet de medicină generală. Nu i-a întrebat nimeni de unde aveau banii pentru aparatul Rontgen şi instrumentele de analiză importate din Germania de Vest.

*

* *

După mulţi ani de la închiderea detaşamentului de muncă 110, Panciu, în SUA, devenită cel mai puternic stat din lume, nişte emigranţi veniţi din România, evrei şi români get-beget, discutau prieteneşte o problemă dezbătută şi în cărţi şi în ziarele şi revistele europene şi americane: Holocaustul.

Un român adevărat, Adrian Paulescu, i-a pus lui Mayer Mayers întrebarea:

“Spune tu, Mayere, că eşti mai puţin ciufut şi apucat decât ceilalţi. Ai suferit tu, tu personal şi cei foarte aproape de tine, în România, din cauza Holocautului?”

"De bătut, nu m-a bătut nimenea; nu m-au schingiuit; de murit, după cum se vede; dar legile şi toţi cei cu vreo bucăţică de putere ne-au umilit clipă de clipă. Ne-au schilodit sufletele."

CICA

Şi azi, după mai mult de trei sferturi de veac, încă pot revedea imaginea Cicăi, desculţă, pe zăpada neîntinat albă, în acea seară de iarnă aprigă, la Bacău. Primul război mondial, revoluţia rusă, cel de-al doilea război mondial, genocidurile comise de nazişti şi comunişti şi terorismul actual au trecut şi trec peste noi ca nişte tăvăluge, călcând şi bătătorind aspiraţiile, visurile şi simţămintele celor rămaşi vii. Târâţi, cum am fost, prin mlaştinile tuturor compromisurilor şi trădărilor, până şi amintirile noastre s-au deformat şi urâţit.

Atâtea imagini hidoase, pe străzile şi câmpiile lumii şi în casele noastre s-au imprimat pe retinele ochilor noştri, încât orice percepţie originară de-a noastră a fost fie smulsă din rădăcini fie schilodită. Şi totuşi, amintirea Cicăi a rămas vie, gata să se desfăşoare ca o fotografie în tava de developare, ori de câte ori mă cufund în contemplarea depărtatei mele copilării. Trăiam cu părinţii, fraţii şi surorile mele într-unul din patru apartamente, care aveau o curte comună. Un gang larg cu pereţi de ciment separa cele doua perechi de apartamente. Prin acest gang intrau carele cu grâne aduse de ţăranii din satele judeţului. Curtea cu cele 12 hambare de lemn înălţate pe pilugi şi cu o rampă lungă, comună, pentru cântărirea sacilor, înainte de vărsatul grânelor în hambare, era teritoriul şi terenul jocurilor şi tainelor noastre. În zilele de sărbătoare, în orele când adulţii erau în oraş, pe la cofetării, cârciumi, cafenea, biserică sau în parcul oraşului, noi puneam stăpânire pe teritoriu şi ne desfăşuram. Organizam adesea concursuri de pişat. În picioare, pe rampă, fiecare dintre concurenţi la câte-o stinghie de susţinere din construcţia hambarelor, formam un şir aliniat; ne deschideam pantalonii şi, la un semnal, proiectam simultan curbele lichide în aer. O fetiţă marca distanţa atinsă de fiecare participant şi săruta arma învingătorului. Sub hambare, între pilugi, era adevăratul rai cu toate că aerul de-acolo era plin de mirosul căcatului de porci; dar acolo puteam vedea şi ce-i sub chiloţii fetiţelor şi cum fac ele pipi. Vânatul porcilor, cu suliţe de lemn ascuţite şi cu arcuri construite din nuiele de alun, sârmă şi săgeţi din arcuri de umbrele stricate, era alt secret al grupului nostru de prieteni. De pe rampă, trimeteam suliţele şi săgeţile în porcii puşi pe fugă din adăpostul lor de către hăitaşii noştri, plasaţi în puncte strategice, sub hambar. Nici un stăpân de porc rănit în

cursul vânătorii n-a putut vreodată descoperi pe făptaş. Pe lângă secretele de grup, eu aveam unul, al meu, pe care nu l-aş fi împărtăşit nici celui mai bun prieten al meu. Era relaţia mea cu Cica. Aveam cam 9 ani, la cinci ani după încheierea primului război mondial. Strada noastră era proaspăt pietruită; de departe puteai auzi tropăitul potcoavelor şi ghici dacă o să treacă vreun călăreţ în galop sau vreo trăsură elegantă trasă de-un cal sau de doi. Trotuarele nu erau pavate şi din cauza noroiului de după fiecare ploaie aveai de curăţat şi lustruit ghetele dacă vroiai să scapi de cearta şi urecheala pentru murdăritul podelii. Numai trotuarul din faţa singurei clădiri cu etaj de pe strada noastră era acoperit cu ciment şi spălat cu furtunul; era o suprafaţă perfectă pentru bătutul titirezilor. Eu eram fericitul posesor de titirezi de tot felul, daruri de la unchiul meu, Simeon, strungar în lemn cu atelier propriu. Titirezii şi ciocanele şi bilele de crochet din aceeaşi sursă îmi confereau putere de tocmeală cu tovarăşii mei de joacă, mai tari ca mine la trântă şi mai iuţi la fugă. Casa cu două caturi avea şi alte trăsături care o deosebeau de celelalte clădiri de pe stradă. Încăperea de la stradă era deosebită de prăvăliile şi atelierele din jur. Brutăria, mirosind a pâine proaspătă era plăcută şi îmbietoare; era o privelişte fascinantă robota calfelor de brutar, care împingeau aluatul pregătit în formă de franzelă sau rotundă pe lopeţile lungi în interiorul cuptorului cu bolta de cărămizi incandescente. În atelierul cizmarului, ghete, cizme şi pantofi de toate formele şi mărimile aşteptau pe rafturi să fie aduse de ucenic pe genunchiul meşterului pentru control, peticit şi dres. Puteai vedea cum se pun pingele şi – dacă aveai norocul să-l găseşti pe meşter în toane bune, să-l auzi spunându-ţi poveşti despre soldaţi ruşi cumpărând ţuica de prune românească şi dansând cazacioc sau

îndrăgostindu-se de-o fetişcană şi uitând să se mai întoarcă acasă şi la revoluţia lui. Atelierul tinichigiului era întunecat şi plin de tablă ruginită, dar găseai acolo şi tăieturi de tablă nouă lucitoare ca argintul sau bucăţele de tablă de aramă sau de alamă, pe care patronul ţi le dădea gratis. Încăperea de la stradă a clădirii cu două caturi era misterioasă şi intimidantă. Nu era nici prăvălie nici atelier, ci "birou". N-am îndrăznit niciodată să intru, dar vedeam prim geamurile înalte şi late masa de stejar cu ornamente sculptate, şi sertare uriaşe. Un dulap de fier ferecat cu uşa groasă, despre care am aflat mai târziu că este un "*safe*" pentru hârtii importante şi bani, trona în încăpere. La masa din birou, totdeauna cu un creion în mână stătea domnul Avakian, stăpânul. Domnul Avakian era inaccesibil; era diferit de toţi oamenii pe care-i ştiam. Chiar şi de dinapoia geamurilor groase şi a uşii de fier, inspira răceala şi teama. Fiul său, Albert, fiica lui, Maria şi soţia lui, doamna Lucinda, erau oameni drăguţi; fiecare dintre ei era bun cu mine. Maria era fată bătrână, şi nici Albert nu era însurat la o vârstă, la care toţi bărbaţii, în afară de beţivii oraşului, aveau nevastă, copii şi gospodărie proprie. Maria şi Albert, nu numai că mă lăsau, dar mă şi pofteau să-mi bat titirezul pe trotuarul de ciment. Doamna Lucinda mă mângâia pe cap şi-mi oferea bomboane şi mere. O dată m-a luat de mână şi m-a condus până la bucătăria din spatele casei, pe cărarea îngustă de-a lungul clădirii. Era toamnă şi pe butaşii de viţă, din fundul curţii, atârnau ciorchini grei de struguri Napoleon. Aveam cam 9 ani când am intrat în domeniul Avakian pentru întâia oară. Şezând la masa din bucătărie acoperită cu o faţă de masă brodată, am mâncat o nemaipomenită dulceaţă de vişine servită pe o farfurioară de porţelan fin. Când am părăsit bucătăria şi păşeam de-a lungul clădirii, alături de buna

doamnă Avakian, am zărit o altă intrare a casei, dinspre curte. Frânturi de conversaţie între părinţii mei şi între vecinii adulţi, se refereau la o persoană misterioasă, ţinută în taină, închisă, în casa Avakian. N-am putut eu afla prea mult despre secretul ăsta pentru că, în prezenţa mea, se schimba subiectul. Intrarea deschisă pe care o descoperisem eu la ieşirea din curtea Avakienilor promitea o aventură adevărată. În Duminica următoare , când ştiam că Maria, Albert şi mama lor erau duşi în oraş şi domnul Avakian şedea nemişcat la masa lui, am intrat pe furiş în curte şi am păşit , înfiorat şi speriat, spre intrarea pe care o descoperisem. Am intrat şi am văzut, tot pentru prima oară în viaţa mea de până atunci, o scară de fier în spirală. Am început să urc; urcuşul pe o spirală îngustă îmi procura şi el o senzaţie neobişnuită. Când am atins ultima treaptă a scării, m-am trezit în faţa unei uşi deschise spre o cameră, care mi se părea foarte mare. Şi în mijlocul ei, pe un fotoliu, şedea o femeie într-o robă albă. Avea un zâmbet blând şi cu o voce caldă şi prietenoasă îmi rosti nume le de alint: Mar! Întinzându-şi braţele ca să mă îmbrăţişeze, roba se desfăcu şi am văzut atunci un înger ca aceea pe care-i ştiam de la cinema, din ilustraţii şi din sculpturile din biserica Sfântul Nicolaie, numai că fără frunza de viţă sau val acoperitor. Am alergat spre ea şi ea m-a strâns la pieptul ei. Simţeam cu mâinile mele căldura şi delicateţea trupului ei; nările mi-erau pline de mireasma lui. Ea mi-a luat capul în mâini şi m-a sărutat pe gură, pe frunte, pe obraji. Momente de vis trăit; momente magice. Şi apoi, s-a ridicat în picioare, m-a împins cu blândeţe către uşă şi s-a întors spre fotoliul ei. O umbră de zâmbet şi o vagă fluturare a mâinii ei au pus capăt primei mele întâlniri cu Cica. În zilele şi nopţile următoare, Cica apărea în faţa ochilor minţii mele, aproape la voia mea, cu părul ei lung şi

auriu, cu ochii ei verzi, tenul pal şi luminos, cu coapsele, picioarele şi gleznele ei ca sculptate în marmoră, icoana îngerului meu. Da, imaginaţia mea adăuga în fiecare noapte, cu fiecare nou vis, fermecătoare detalii icoanei tainicului meu înger. În Duminica următoare, când, din nou, Albert, Maria şi doamna Lucinda erau în oraş, am încercat să repet vizita mea, dar când am ajuns la uşa dinspre scara în spirală, am găsit-o închisă cu lacăt greu. Cica a devenit inaccesibilă. Atunci am aflat pentru prima oară cât de dureroasă poate fi dizolvarea unei speranţe. Eram şi speriat pentru că nu ştiam dacă mai este în camera ei, de lângă scara spiralată, pentru că bănuiam că i s-o fi întâmplat ceva, pentru că nu ştiam dacă voi mai putea-o vedea vreodată şi nici nu puteam întreba pe nimeni despre Cica. Şi maică-mea şi sora mea au băgat de seamă că eu nu mai sunt în apele mele, dar ele n-aveau nici timp şi nici dispoziţia de-a cerceta cauzele amărăciunilor mele. Soră-mea lucra ca asistentă contabilă în biroul unei fabrici de stofe şi duminica, singura zi liberă din săptămână, lucra ca voluntar la “Raza”, o bibliotecă publică, unde-şi întâlnea prietenii, băieţi şi fete, foşti colegi de liceu. Maică-mea era ocupată în fiecare clipă a zilei, inclusiv duminica. Avea de gătit pentru noi cinci şi pentru două rude sărace de-ale tatălui meu. Tot ea avea de servit clienţii în prăvălie, de peticit hainele şi de ţârâit ciorapii. Şi-i mai trebuia timp să-l certe pe taică-meu pentru ineficienţă şi bigotism religios. Mai avea şi rolul de arbitru suprem în neînţelegerile şi problemele de viaţă ale membrilor familiei noastre largi, care cuprindea surorile ei şi progenitura lor; era şi organizatoarea vieţii noastre sociale. Era prea mult să mai pretind şi eu să fiu alintat sau consolat. Tatăl meu, mai tot timpul pe drumuri era ori la sinagoga lui, ori la piaţă, încercând - fără succes prea mare - să găsească chilipiruri pentru

aprovizionarea prăvăliei. Şi când era acasă, ori dormea ori îşi făcea rugăciunile de fiecare zi. Prăvălia noastră era camera dinspre stradă a unui apartament de trei camere-vagon. În prăvălie, aveam o tejghea foarte veche şi cam şchioapă cu un sertar, care nu se putea încuia, pentru banii încasaţi, 6 rafturi sprijinite pe două scări de lemn la capete, un cântar pentru cantităţi mici (de cafea, zahăr, măsline, făină) şi un cântar "zecimal" pentru cântărit saci de cartofi, porumb sau orz. Pe rafturi erau unul sau două bidoane cu untdelemn, un borcan cu heringi, căpăţâni de zahăr şi câte-o cutie de zahăr "cubic" şi alţe recipiente de diferite forme conţinând castraveţi muraţi, peştişori hamsi, piper negru şi alte alimente şi condimente folosite în dieta sărăcăcioasă a clienţilor. Pe duşumeaua de lemn a prăvăliei, erau câţiva saci cu cartofi, orz sau porumb. Aveam puţini clienţi şi mai toţi săraci, mai săraci chiar decât noi: birjari (cumpărătorii de orz şi ovăz), soţii şi copii de vânzători ambulanţi (de covrigi, fructe, caramele, halviţă, mere murate, braga) chelneri, hamali, cotigari si - in ziua de târg a oraşului - ţărani care cumpărau câte-o scrumbie sărată s-o mănânce cu mămăligă adusă de-acasă, ca udătură, şi cu ţuică de băutură. Prăvălia era un loc bun de visat şi de făcut lecţiile; era şi un refugiu bun pentru evitarea întrebărilor despre tristeţea mea. Pentru odată binecuvântam şi eu starea de copil neglijat. Ca de obicei când eram bolnav ceream să nu fiu "lăsat singur ca un căţel".

Fratele meu cel mare, Moise, proaspăt absolvent al facultăţii de medicină din Iaşi era în vizită de câteva zile la părinţi. El a constatat că e ceva cu mine, m-a căutat şi a diagnosticat o uşoară răceală şi stomac neregulat. M-au tratat cu aspirină, ceai şi supe de pasăre. Oprit de la a merge la şcoală, stăteam în patul meu de suferinţă, în care am zăcut

timp de trei zile, cu visurile şi gândurile mele chinuitoare, fără să pretind – ca de obicei – atenţie de la cei din casă. Era ultimul meu an de şcoală primară. Toată vara, în afară de orele petrecute pe malul Bistriţei, m-am pregătit pentru concursul de intrare la liceu. Pentru oameni care abia de-şi puteau plăti chiria, cum erau părinţii mei, admiterea la liceul de stat era singura posibilitate de-a continua şcolitul. În clasele ordinare, adică liceul susţinut de stat, taxa era atât de mică încât şi-o puteau permite şi părinţii mei; în aceste condiţii - i-au putut trimite pe toţi fraţii şi surorile mele să urmeze liceul. Toţi, începând din clasa 5-a de liceu câştigau bani din meditaţii. Patru dintre cei 8 copii au făcut şi studii superioare la universităţile din Bucureşti sau Iaşi. Aveam, la intrarea în liceu, 10 ani; mai mic decât ceilalţi candidaţi cu un an şi trebuia să dovedesc ce-mi poate osul şi să nu mă fac de râs faţă de-ai mei. Moise, fratele meu cel mai vârstnic (cu 16 ani mai bătrân ca mine) îmi adusese din Iaşi, în vara aceea, cărţi fascinante. “Genoveva de Brabant” era povestea unei sărmane prinţese care, pe nedrept acuzată de către soţul ei gelos, de infidelitate, a fost condamnată să trăiască într-o peşteră împreună cu fiul ei, ambii hrănindu-se cu laptele unei căprioare blânde, care îşi pierduse puiul. Eroul celei de-a doua cărţi era Alexandru Macedon; era o poveste populară despre ispràvile tânărului rege grec şi ale calului său isteţ şi neînfricat, Bucefal. A treia carte se chema “Halima” sau “O mie şi una de nopţi”. Era povestea unei frumoase persane, care a putut scăpa de pedeapsa cu moartea, spunând soţului ei câte-o poveste în fiecare noapte. Pe-atunci în vârstă de 27 de ani, Moise era un locţiitor de tată iubitor (tatăl meu adevărat avea atunci 60 de ani). Fratele meu a fost singurul membru al familiei noastre care a participat la primul război mondial, în cadrul armatei române; el a

fost primul absolvent universitar din familia noastră. El putea să-mi dea răspuns la toate întrebările mele despre oameni şi întâmplări din ţări depărtate; el putea să rezolve orice problemă de matematică. El mi-a adus din Iaşi, pe lângă cărţi, jocuri care au devenit cele mai importante lucruri din averea mea personală: un joc de construcţii de palate din piese de piatră, un joc geografic, care-ţi cerea să constitui harta ţării din piese de carton de formă şi imagine de relief ale fiecăruia din cele 72 de judeţe şi un joc aritmetic. El m-a învăţat cum să adun pe cap numere mari, cum să înmulţesc pe cap numere de câte două cifre şi tot el m-a învăţat să înot voiniceşte. Mi-a explicat anatomia fiinţelor umane şi mi-a dat o scurtă lecţie prevenitoare despre bolile venerice. Teza lui de doctorat, pe care o mai am în bibliotecă, a fost despre sifilis, boala care făcea ravagii în România după primul război mondial. În toamnă, mi-am întâlnit noii colegi de clasă, băieţi din toate străzile şi mahalalele Bacăului şi din satele vecine şi am dat cu nasul de noii mei profesori, câte unul pentru fiecare obiect. Totul era nou şi captivant şi adesea înfricoşător. Obsesia Cicăi pălea. Veni iarna. A fost o iarnă cu ninsoare mai tot timpul. Vântul aduna zăpada în troiene. Uşa şi scara de intrare în prăvălia noastră erau zilnic acoperite de zăpadă şi noi, toţi cei de-ai casei, aveam de făcut cărări prin troiene spre intrarea în prăvălie şi înspre curte. În una din aceste seri de iarnă, lucram la rezolvarea unei probleme încurcate de aritmetică. Şedeam pe un sac de ovăz culcat cu un scaun în faţă ca pupitru. Eram în fundul camerei, aproape de soba de fier din a doua cameră. Soba, încălzită cu lemne de foc avea funcţii multiple. Încălzea cea de-a doua cameră a apartamentului, păzea marfa din prăvălie de îngheţ, încălzea apa pentru baie, ceai sau cafea; pe ea se fierbea supa zilnică şi se gătea mâncarea.

Deşi mereu în faţa sobei, schimbând oalele din loc în loc, mama era gata să intre în prăvălie oricând suna clopoţelul de la uşă, anunţând intrarea unui client. Lampa de gaz cu fitilul ei rotund şi apărătoarea de sticlă producea umbre stranii pe pereţi. Totul era nemişcat şi tăcut; dacă mutai lampa din locul ei se mişcau umbrele. Era ceasul aproape 9 şi afară domnea întunericul peste strada acoperită de zăpadă. Clopoţelul mişcat de deschiderea uşii suna aproape vesel. Cadrul uşii deschise se umplu cu Cica în roba ei albă; era desculţă şi descoperită. Eu m-am ridicat în picioare, incapabil să scot o vorbă sau să fac vreo mişcare. De lângă soba ei, mama apăru într-o clipă şi i se adresă vizitatoarei ca şi cum ar fi fost o întâmplare obişnuită: «Nu ţi-e frig, Cica, să-ţi dau un ceai cald? Nişte papuci? Un şal?» Cica n-a răspuns. Ea înainta către mine, îmi zâmbi, mă apucă de mână şi se întoarse către uşă. M-am trezit păşind alături de Cica, ea călcând desculţă pe zăpadă ca şi cum ar fi fost un covor gros şi alb. Maică-mea păşea în spatele nostru. La jumătatea distanţei foarte scurte dintre casa noastră şi clădirea Avakienilor, Cica s-a oprit şi a indicat cu degetul către acoperişul casei care despărţea casa noastră de-a ei. Ea rosti cu alarmă în voce singurul cuvânt pe care l-am auzit de la ea, în afara numelui meu: "Foc !". Apoi îmi lăsă mâna, o luă repede spre poarta curţii ei şi dispăru. Ţâşneau din horn răbufniri de scântei şi ieşea fum. Bucăţi de funingine incandescente cădeau pe clădirile din jur creând pericolul extinderii focului. Mama a trecut repede strada, la cârciumă, să alarmeze pe cei din cârciumă şi să ceară crâşmarului să dea telefon la pompieri şi la poliţie. În câteva minute, s-a umplut locul cu oameni din cârciumă şi de pe stradă. Doi tineri au urcat pe acoperişul casei. S-a format un lanţ de oameni care dădeau căldări de apă din mână în mână şi cei de pe acoperiş

turnau apa în horn. Până le venea câte-o căldare, cei de pe acoperiş băgau zăpadă cu lopata. Până la sosirea pompierilor, focul s-a stins şi a dispărut pericolul de întindere la alte case. Tăcerea nopţii de iarnă a recucerit repede strada. În acea noapte, am adormit cu imaginea Cicăi păşind ca o regină pe-un covor alb. M-am trezit cu imaginea Cicăi zâmbind. După această vizită, am aşteptat ziua în care Avakianii vor fi în oraş, sperând că uşa de fier spre scara spiralată va fi deschisă. Cum ar fi putut ea altfel să ajungă până la noi? După şcoală, toate mişcările mele erau calculate aşa ca să pot observa din toate unghiurile clădirea Avakian şi să aflu tot ce se petrecea în birou şi în curte. Două zile după vizita Cicăi, într-o vineri, înaintea duminicii mult aşteptate, am îngheţat în punctul meu de observaţie. În faţa clădirii Avakian, era o dubă cu portiera deschisă. Doi oameni, în halate albe o ţineau pe Cica strâns între ei şi ieşeau cu ea de pe cărarea din curte spre stradă. Au pus-o în dubă. Ea m-a văzut şi mi-a zâmbit. Duba a pornit luând cu ea pe îngerul meu. Fratele meu cel mare a venit din nou în vizită la părinţi. Ca totdeauna, vizita lui fu un prilej de petreceri, de călătorii cu autobuzul, de vizionări de filme la cinema şi chiar de cină la restaurant. Şi aveam şi acele conversaţii fascinante asupra unor subiecte socotite tabu de restul familiei. El îmi vorbea pe şleau despre secretul concepţiei copiilor, despre dimensiunea normală a unui penis în erecţie. Despre spălat la cur după defecare, despre închisori, spitale, revoluţii şi dragoste. De data asta mi-a dat un răspuns la o întrebare pe care nici nu mă învrednicisem s-o pun. Moise era bun prieten din copilărie cu Albert. Erau cam de aceeaşi vârstă. Fratele meu m-a luat cu el într-o vizită la familia Avakian. Bătrânii îl şi consultau pe proaspătul doctor, pe care-l ştiau de când avea 9 ani, în 1907, când părinţii noştri s-au

mutat la Bacău din satul Bereşti-Bistriţa. Întorşi acasă după vizită, Moise m-a întrebat într-o doară:

“Ai văzut-o vreodată pe frumuşica soră mai mică a lui Albert şi-a Mariei?”.

“Am văzut-o, odată...”.

“Eu o ştiu din ziua în care s-a născut, şi acum o săptămână, a fost adusă la spitalul de boli nervoase unde lucrez”.

Aceste vorbe, spuse în treacăt, m-au făcut să înţeleg că era imposibil s-o mai revăd pe Cica; dar continuam să spionez casa Avakian. Vecinii mă cunoşteau şi mă tratau ca pe-un copil de alintat deşi eram de acum în clasa întâia de liceu, cu uniformă, matricolă şi şapcă cu cozoroc rotund; dar nu mă mai excludeau din bârfe şi zvonuri. Se menţiona uneori numele Cica şi am putut aduna cu timpul frânturi de informaţie despre copilăria ei, relaţiile de familie ale Avakienilor, moartea uneia dintre surorile ei, Clara, care era cu doi ani mai mare decât Cica. Antipatia pentru tatăl Cicăi şi mila pentru mama ei străbăteau prin fiecare aluzie la familia Cicăi. Din tot ce-am auzit, am tras concluzia că bătrânul era un tiran; soţia lui, o asistentă ascultătoare şi fără cuvânt în ale casei şi familiei, iar Cica fusese un copil sfios, dar nu complet retrasă, în primii ei ani de viaţă, Cea mai bogată sursă de informaţii era “*Madame* Goldstein”. Cu numele ăsta complet o ştia şi i se adresa toată strada. Era o văduvă bătrână şi trăia într-o casă mică, proprie, din care puteai vedea întregul cat de sus al clădirii Avakian, şi - când casa era luminată seara - vedeai şi fiecare mişcare în hallul mare de sus şi în camera unde am găsit-o pe Cica. Lui *Madame* Goldstein îi plăcea să mă ţină în poală şi să-mi ofere faimoasele ei prăjituri coapte într-un cuptor uriaş din curtea ei.

Ea îmi spunea poveşti din tinereţea ei şi a străzii. Povestirile conţineau de obicei un eveniment dramatic sau straniu şi se încheiau cu o morală: “Asta se întâmplă când eşti lacom”, “ Dacă te bagi în tărâţe, te mănâncă porcii”, “Nu te băga în cearta altora”, “Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi”. Mai târziu în viaţă, când am învăţat despre zicale şi proverbe, am găsit sursa pildelor, înţelepciunii şi giuvaerurilor verbale ale lui *Madame* Goldstein, dar când îmi spunea ea poveştile, eram uluit de înţelepciunea ei; şi atmosfera era îmbietoare, prăjiturile fără cusur şi ea era cea mai apropiată fiinţă de Cica, după părinţii şi fraţii ei. Din câte-am auzit, şezând în poalele lui *Madame* Goldstein şi din palavrăgeala vecinilor noştri, am încropit o istorie a vieţii Cicăi. Stăpânul casei, domnul Avakian, moştenitorul unei familii bogate şi proprietarul unei înfloritoare companii de export de cereale, s-a întors din război cu “boala păcătoasă”. Ştiam de la fratele meu că “boala păcătoasă” era sifilis şi, din zvonurile străzii, că boala asta ar fi cauza bolii de creier a Cicăi. Omul era un adevărat tiran, care-si ţinea familia ca într-un pumn de fier. El se mişca foarte greu din loc datorită bolii păcătoase; nu permitea nici cel mai mic zgomot sau dezordine în biroul lui. În primul ei an de viaţă, după moartea Clarei, Cica avea dese crize de plâns disperat. Bătrânul urla la ea şi-o numea “nebuna”. Cica avea patru ani când – dezgustat de plânsetele şi dispoziţiile ei – i-a poruncit soţiei lui să ţină fetiţa în camera cea mai depărtată de birou, în catul de sus. Fetiţa s-a izolat din ce în ce mai mult, retrăgându-se în sine, şi pe la 8 ani, n-a mai avut relaţii decât cu mama ei, care continua s-o îngrijească şi s-o iubească. Fratele şi sora ei se ruşinau de existenţa ei şi o considerau cauza lipsei lor de prieteni şi de legături intime. După noaptea în care Cica a părăsit camera ei şi a umblat desculţă pe zăpadă, Avakian a

chemat “Socola”, azilul de nebuni de la Iaşi şi a cerut internarea ei. Am ajuns să-l urăsc pe acest om; el era monstrul păcătos, care a pricinuit muţenia Cicăi.

Cu anii, pe măsura ce părăseam copilăria şi eram prins în vârtejul necazurilor şcolare, în mediul de ostilitate împotriva evreilor-români, amintirea Cicăi se estompa, dar ori de câte ori întâlneam pe vreunul din familia ei sau treceam pe lângă casa lor, imaginea Cicăi revenea odată cu simţământul de vină că n-am răzbunat-o pentru soarta ei. Subiectul Cica a reînviat ani mai târziu, în ultimii ani ai liceului; asta s-a întâmplat în casa celui mai bun prieten al meu. Numele celui mai bun prieten şi coleg de bancă în toţi anii de liceu era franţuzitul Benoît. Aveam 13 ani când mă invitase pentru prima oară acasă la el. Vizita mea la Benoît a avut loc într-o zi de toamnă cu frunze policrome împodobind coroanele copacilor din gradina publică şi în curţile caselor din strada lui Benoît. Era strada boierilor cu moşii la ţară, a proprietarilor de case, a funcţionarilor superiori. Era una din acele străzi, unde oamenii erau totdeauna îmbrăcaţi ca-n zi de sărbătoare, unde vedeai biciclete splendide, trăsurele de copii împinse de bone şi câini răi după garduri. Benoît a deschis portiţa gardului curţii care înconjura reşedinţa familiei lui şi m-a invitat să intru. Totul mi se părea straniu. Întâi via. Înainte de-a intra în casă, Benoît a deschis o a doua poartă spre o vie în toată puterea cuvântului. Era mare, incomparabilă cu ce văzusem în curtea lui Avakian. Am intrat în vie şi Benoît m-a sfătuit să nu mănânc, deoarece strugurii nespălaţi aveau urme de piatră vânătă (sulfat de cupru) folosită ca fungicid împotriva filoxerei. El îmi explică termenul şi originea lui greacă. Aşa a început lecţia mea de viaţă pe picior mare. Casa era în faţa viei, dar departe de zgomotul şi praful străzii. Alăturea nu erau case ci curţi

vecine, de ambele părţi ale curţii lui Benoît. La intrarea în casă, lei sculptaţi mărgineau scara. Un bazin în mijlocul curţii avea un copil sculptat, din puţa căruia ţâşnea un fir de apă. În casă, Benoit m-a condus la etajul de sus în care erau patru sau cinci camere; una din aceste camere era biblioteca. Numai la biblioteca publică, "Raza", unde m-a dus soră-mea de câteva ori, am mai văzut eu atâtea cărţi. Erau cărţi în română, germană, franceză şi engleză. Benoît mi-a spus că pot împrumuta de la el orice carte şi m-a invitat să citesc în biblioteca lui în zilele libere. Nu ştiam până atunci că există oameni care au o încăpere anume pentru citit şi multe sute de cărţi la îndemână. Am văzut uneori în filme americane case mari cu o bibliotecă mare, particulară, dar mi se părea că aceste biblioteci particulare sunt locuri pentru tineri bogaţi, de ascuns şi de sărutat. Au fost, după această primă vizită, multe după amiezi cu Benoît şi am învăţat să nu-mi fie frică să calc pe covoare grele şi pe carpete. Întâlnirea cu viaţa reală a celor bogaţi era plină de neaşteptat. La ora 4 după masă, auzeam tropăit de copite şi vedeam, prin ferestrele camerei lui Benoît, intrând în curte, o trăsura cu doi cai negrii şi vizitiu. Trăsura se oprea la scara de intrare şi domnul Grinberg, palid şi slab, ieşea încet din trăsură. Sprijinindu-se pe un baston elegant cu mâner de fildeş, el urca cele trei trepte ale scării de intrare. Cel mai tulburător moment al vizitelor mele la Benoît a fost vederea unei stafii. Prin ferestrele camerii lui Benoît, puteai vedea şi spre curte şi spre coridorul lung din faţa camerelor de la etaj. Era pe la 8 seara şi eram adânciţi într-o conversaţie despre menstruaţia fetelor - Benoît era o enciclopedie ambulantă de date, evenimente, personalităţi şi explicaţii ştiinţifice - când am surprins cu coada ochiului, imaginea unui obiect în mişcare. O siluetă feminină într-un halat mare de

baie, cu obrazul văruit alb trecea prin faţa ferestrei. O clipă, am avut impresia că o stafie umbla prin casă. Numai calmul lui Benoît m-a liniştit. Mai târziu, în cursul altor vizite la Benoît, am înţeles că masca de frumuseţe a mamei lui Benoît m-a pus în sperieţi. Într-una din vizite, Benoît m-a recomandat surorii sale, Gioconda şi fratelui său, Ernie. Era ceva rece, distant în atitudinea lor, dar nu dispreţ, nu mândrie. Am devenit o prezenţă familiară în casa Grinberg. În biblioteca lor, am învăţat să-mi placă să citesc. Citeam schiţe şi nuvele ruseşti şi franţuzeşti în traducere românească; citeam poezie românească şi franceză, cărţi de ştiinţă popularizată şi - in ultimii mei ani de liceu - critică literară şi pamflete politice. În camera lui Benoît, am auzit pentru prima oară despre Proust şi Beaudelaire, Appolinaire, Malarmé şi Rimbaud. În biblioteca lui Benoît, am văzut "Capitalul" lui Marx. Biblioteca lui Benoît şi "Raza" au deschis, pentru mine, lumea de dincolo de strada şi oraşul meu. L-am întrebat odată pe Benoît despre sifilis. Ca întotdeauna, el intră în bibliotecă şi se întoarse cu trei cărţi. Deschise una dintre ele. Era în engleză şi am putut citi numai titlul şi numele autorului: "Portretul lui Dorian Gray", de Oscar Wilde. Cartea era ilustrată şi Benoît a pus degetul pe ultima poză. Era un obraz oribil, scrofulos, deformat, degustător.

"Asta-i faţa sfilisului, mi-a spus Benoît. De ce te interesează sifilisul?"

"Am un vecin şi lumea spune că are sifilis, dar pare normal ca înfăţişare. Cartea asta este despre sifilis?"

"No, nu-i o carte medicală şi nu-i despre sifilis."

Benoît mi-a povestit istoria lui Dorian Gray; mi-a spus despre incapacitatea eroului cărţii să simtă ceva pentru cineva, despre suferinţa şi moartea pe care o aducea celor care

se apropiau prea mult de el: mi-a explicat că urâţenia unor feţe de sifilitici era o metaforă pentru urâţenia spirituală a Dorian Gray-ilor lumii, a căror singur comandament moral este satisfacerea imediată a dorinţelor şi poftelor lor, chiar dacă asta înseamnă să calce în picioare viaţa altora. Benoît luă a doua carte. Era un volum de critică literară şi conţinea un articol despre piesa lui Henric Ibsen, "Strigoii", care fusese prezentată cu un an înainte pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. Benoît îmi citea din articol:

"Strigoii sunt nebunia taţilor noştri, frustrările, tainele murdare, bolile ascunse ale familiilor noastre, trecute în sângele nostru, în activitatea noastră cerebrală, în psihologia noastră. Sifilisul congenital este o metaforă pentru tot ce este murdar, ruşinos, ascuns în familiile noastre."

De astă dată, l-am întrebat eu pe el de ce este atât de interesat de această plagă. El mi-a dat un răspuns obscur:

"După războiul ăsta stupid, este aproape de fiecare dintre noi; şi nu numai ca metaforă."

Trebuia să accept răspunsuri şi observaţii evazive şi echivoce de la el. Ori de câte ori, încercam să-l descos, dădea semne clare de enervare şi de efort vizibil de-a o ascunde. De obicei încercam să evit să-l enervez. Ceea ce mi-era foarte greu să ascund era enervarea mea când începea el cu ascuţitul creioanelor. În orice moment, când avea mâinile libere, obişnuia să scoată din buzunarele lui un briceag mic şi începea să ascută un creion din cele pe care le ţinea în buzunarul stâng de sus al tunicii de uniformă şcolară. Avea el nevoie pentru scrisul lui cu litere frumoase, foarte mici, perfect regulate, de creioane ascuţite, dar

asta nu justifica ascuţirea asta continuă, obsesivă. Şi asta se întâmpla şi la scoală. Tot ascuţea până când se rupea grafitul şi atunci relua operaţia. Mult mai târziu, în viaţă, am aflat că asta era o manifestare a unui simptom de boală mintală.

După lecţia despre sifilis, pe care mi-a dat-o Benoit, m-am dus la biblioteca "Raza", unde, pe furiş, am răsfoit cărţi despre boli venerice. Încet, încet am acumulat destulă informaţie ca să încep să mă îndoiesc de faptul că starea Cicăi avea vreo legătură cu sifilisul terţiar al tatălui ei şi să mă întreb dacă Avakian era sifilitic. Faţa lui n-arăta deloc aşa cum arăta faţa lui Dorian Gray; nasul nu-i era mâncat ca-n ilustraţiile cărţilor de boli venerice. Alţi strigoi au operat probabil asupra Cicăi. În 1931, am trecut într-o nouă fază a vieţii mele. Am trecut examenul de bacalaureat. Asta-mi deschidea drumul spre universitate. Trebuia să plec la Bucureşti sau la Iaşi ca să încep studiile universitare. Alegerea mea n-a putut fi decât Iaşiul. Pentru Benoît, ca pentru toţi cei avuţi, erau celebrele universităţi ale apusului Europei. Benoît nu s-a prezentat la examenul de bacalaureat. Lipsise de altfel de la şcoală şi întreg trimestru ultim al anului. Am telefonat de mai multe ori să aflu cauza absenţelor lui, dar n-a răspuns nimeni. De la Jean, un coleg de-al nostru, am aflat că a plecat la Viena, cu mama lui, dar nu mi-a spus nimic despre rostul plecării înainte de bacalaureat. Vacanţa de după examen a fost plină. Eu eram unul dintre eroii sărbătoriţi pentru luarea examenului de bacalaureat. Unchiul meu, strungarul, mi-a făcut cadou o tablă de şah şi setul de piese pentru joc, din lemn de frasin, toate lucrate de mâna lui. *Madame* Goldstein a copt pentru mine trei tăvi de prăjituri; tatăl meu umbla pe străzi vestind victoria mezinului lui oricui vroia să audă şi chiar celor neinteresaţi. Eu trăiam visul

vieţii noi care mă aştepta, departe de umilinţele pe care le aveam de îndurat la Bacău, unde proprietatea casei şi venitul bănesc erau măsura stării sociale. Perspectiva de-a deveni profesor, avocat, medic sau inginer mă făcea să mă simt mai înalt cu-n cap decât toţi cei din jur. Este adevărat că la serbarea clasei, în parcul cel mare al oraşului, unul dintre colegii mei, după câteva pahare de vin, m-a pălmuit, m-a înjurat de mamă şi mi-a profeţit mie şi rasei mele un viitor întunecat. Dar ce conta asta! Eram beţi şi dânsul era amărât pentru că eu am căpătat calificativul excepţional la teza de română, limba lui iubită, şi el a luat numai bine, nici măcar un foarte bine acolo. Aveam strânşi ceva bani, câştigaţi din preparaţii. Îi preparam la matematică, chimie, fizică şi limba română pe copii de oameni înstăriţi. Îmi puteam, uşor, permite un bilet de tren pentru Iaşi, unde mă invitase fratele meu. Am putut şi să-mi permit să cumpăr: stofa şi căptuşeala pentru primul meu costum civil (haină bleumarin la două rânduri cu vesta, de purtat cu cravată şi batistă cu vârful afară din buzunarul de sus, din partea stângă) şi să plătesc croitorul. Ba am şi cumpărat pentru maică-mea un balot de şifon, 30 de metri de material pentru cearşafuri şi feţe de pernă noi, de care era mare nevoie. A fost o vară bună, fără sentimente de vină şi plină de speranţe de viitor. Am avut *rendez-vous*-uri cu prietena mea, Lica; am fost cu ea la un bal al studenţilor veniţi în vacanţă şi am învăţat să dansez. Am avut întâlniri şi cu alte fete pe malul Bistriţei, ”la plajă”, unde puteam etala iscusinţa mea de înotător şi să iau de talie fetele în apă şi să le ţin pe braţe când îmi cereau să le învăţ să înoate. Erau zilele minunate ale unei veri libere şi fără griji; dar cel mai memorabil eveniment în această vară n-a fost de loc fericit. A fost întâlnirea cu Benoît. Era o duminică însorită şi mă plimbam pe strada principală în partea

cea mai arătoasă a oraşului. Palatul' Administrativ, primăria, cele două cinematografe, cele două cofetării elegante şi cel mai elegant restaurant al Bacăului erau acolo, în Centru, pe o întindere care în lungime abia de întrecea 500 de metri. Tot pe strada principală, nu departe de centru, erau cele două intrări spre Grădina Publică. Pe traseul dintre Palatul Administrativ şi Grădina Publică, era locul de întâlnire cu prietena şi locul unde puteai vedea pe frumoasele oraşului şi fetele din Piatra Neamţ şi Roman venite în vizită la rude şi prieteni din Bacău. Cu haina mea la două rânduri, pantofi lustruiţi şi cravată înflorată, mă simţeam sigur pe mine şi îndrăzneţ. Păşind spre mine cu mâna întinsă l-am văzut pe Jean. El era un băiat înalt şi mare, totdeauna zâmbind, totdeauna gata să-ţi facă cinste cu o prăjitură sau un pahar de vin. Fiul proprietarului uneia din cele două mori ale oraşului, el era prieten al familiei Grinberg. Nu era bun elev şi nici de citit nu citea, dar avea grijă taică-său să fie trecut din clasă în clasă. Lui Jean îi plăcea să fie cu băieţi "cultivaţi". Acest Jean Calmo m-a oprit şi cu un aer neobişnuit de serios. mi-a spus că tocmai mă căuta şi că mă invita la o bere în restaurantul grădinii publice ca să-mi spună ceva important. Ceea ce mi-a spus m-a trezit din reverie. Fără nici un ocoliş mi-a spus dintru început:

"Benoît e foarte bolnav!"

Mi-a mai spus lucruri care m-au lămurit: de ce nu mi-a răspuns Benoît la telefon şi de ce a lipsit de la şcoală şi de la examenul de bacalaureat. Doctori din oraş şi o somitate în domeniul bolilor mintale au fost aduşi de mama lui Benoît să-l examineze, în urma unor manifestări care i-au speriat pe toţi ai casei. Concluzia unanimă a doctorilor a fost, că Benoît are o boală, pentru care singura şansă de vindecare sau ameliorare ar fi internarea

într-una din celebrele clinici vieneze pentru tratamentul cu şoc electric. Întovărăşit de mama lui şi doi infirmieri angajaţi pentru transportul până la Viena, Benoît a plecat din Bacău şi a fost tratat cu *electro-choc* repetat în aceste trei luni de când dispăruse.

“Şi acum e acasă, aparent calm, dar nu citeşte şi nu pare interesat în nimic.”

Părinţii lui Benoît l-au rugat pe Jean să mă găsească şi să mă roage să-l vizitez. Gânduri şi sentimente stranii m-au năpădit în cursul conversaţiei cu Jean. Nu eram în stare să-mi pun ordine în gânduri şi să-mi analizez sentimentele, dar îmi aduc aminte de-o încâlceală de tristeţe adâncă, simţământ de neputinţă, uimire şi îndoială asupra propriei mele capacităţi de-a judeca normal. Şi ştiu că-mi flutura prin minte gândul non-sensului zbaterilor cu examenele, cu eforturile de a-ţi depăşi condiţia, când totul este atât de şubred şi vulnerabil. Ani de zile, l-am invidiat pe Benoît pentru cunoştinţele lui, pentru casa în care trăia, pentru franceza lui fluentă şi acum toate astea devin nimic ?. Am intrat cu Jean în curtea lui Benoît. Pe terasa cu faţa spre curte, era toată familia Grinberg, afară de Ernie, fratele lui Benoît. Tatăl lor, Natan, era şi el acolo; pentru întâia oară, l-am putut vedea destul de aproape pe Natan Grinberg ca să pot observa cutele adânci de pe faţa lui gălbuie. Toţi şedeau pe scaune de paie, numai Benoît stătea în picioare, cu cotul sprijinit de balustradă, cu un briceag în mâna dreaptă şi un creion în mâna stângă. El s-a oprit din ascuţitul creionului, când am deschis noi portiţa spre curte. Pregătisem o frază de bun venit, incluzând şi o glumă despre unul dintre profesorii noştri cam sărman cu duhul, dar înainte de-a fi terminat cuvintele “Salut, Benoît!”, el a dezlănţuit un şir de întrebări fără să aştepte răspunsurile:

“Ce mai scrie în *La Pensée*?, Ce mişcări a mai făcut Mussolini? E adevărat că fascismul face progrese în Germania? Ce crezi despre Trotsky? Ce-ai hotărât să studiezi, medicina sau dreptul? Ce romane au mai apărut în România ?Ibrăileanu a mai scris vreo carte? Mai este la Iaşi? Pe Gherea l-au răstignit? Şi Lovinescu a publicat volume noi? El a rămas criticul neîncoronat al României? Cine a luat premiul Nobel pentru literatură anul ăsta? Tu ce crezi despre relativitate? Se ocupă cineva cu psihanaliza, la Bacău?”

Iureşul neîntrerupt de întrebări a durat minute lungi. Particulele elementare, cuanta, literatura ştiinţifico-fantastică, avionica, sporturile erau subiectele disparate ale întrebărilor lui. Era ca într-o grabă frenetică, era ca şi cum ar fi putut pierde o ocazie finală pentru a găsi răspunsuri. Ghiveciul de chestionări de filozofie, politică, literatură, critică literară, teatru şi cinema s-a oprit numai când un căţeluş alb veni din fundul curţii şi se apropie de stăpânul lui. Benoît şi-a lăsat briceagul pe balustrada terasei, a mângâiat-o pe Puka lui şi s-a lăsat lins de ea pe obraji. Eu încercam să formulez niscai răspunsuri începând cu ceva care credeam că-l va amuza.

“Să-ţi spun întâi ce s-a întâmplat cu Colbert.”

Benoît părea interesat. Mă privea ca şi cum ar fi aşteptat să-i povestesc întâmplarea. Colbert fusese profesorul nostru de filozofie şi germană. Era un nou venit între profesorii noştri. Venise din Cernăuţi, un oraş al României în care germana era a doua limbă. Lui Colbert, nu-i plăcea Benoît, pentru că răspundea la întrebări în foarte puţine cuvinte, pentru că simţea dispreţul acestui elev pentru formalismul şi ordinea nemţească şi pentru că îndrăznea să citeze lucrări englezeşti şi franţuzeşti ca şi cum ce se învăţa la şcoală era

de desconsiderat. Colbert îi dădea lui Benoît note mici şi se enerva şi pentru că lui Benoît nu-i păsa de note şi glorie şcolară. Eu am povestit despre o ocazie de ridicol, în care s-a trezit Colbert, prins într-o postură compromiţătoare cu soţia profesorului de muzică. Când am început istorisirea mea, am simţit detensionarea celor de pe terasă. Orice urmă de interes a dispărut repede din ochii lui Benoît. Îmi apucă mâna şi rosti “Salut”, ca şi cum mi s-ar fi terminat audienţa. A părăsit grupul şi a pornit cu căţelul spre vie. Am părăsit reşedinţa lui Benoît, citind pe feţele a lor lui semnele disperării. În trenul spre Iaşi, pe banca de lemn din vagonul de clasa treia, am gândit la tot ce-am trăit în ultimul an de liceu, incluzând “legătura mea intimă” cu Lica, fiica chelnerului de la restaurantul “Consum”, cel mai elegant restaurant din Bacău. N-au fost numai sărutări franţuzeşti, ci şi pipăitul sânilor şi între pulpe. Şi mângâieri intense reciproce, mâna ei făcând minuni. Îmi treceau prin minte imagini plăcute şi eram gata să îmbrăţişez orice femeie Trenul s-a oprit la Roman, un oraş în care veneam în vacanţe la doi veri de-ai mei. Am privit pe peronul gării, care-mi era familiar. O fată blondă, care aştepta pe platformă mi-a îndreptat gândurile spre Cica. Mi-am dat seama că o voi întâlni. Fratele meu mă va lăsa să vizitez spitalul. Oare mă va recunoaşte? Oare ţine ea minte cum mă cheamă? Am început să visez c-o voi atinge uşor, că-i voi spune că am de stat la Iaşi cel puţin patru ani, că a fost mereu în gândul şi inima mea. Fluxul gândurilor fericite a fost întrerupt de realizarea condiţiei ei actuale. Ce i-o fi făcut la spital? Oare vorbeşte? Oare ştie să zâmbească? Cum o fi arătând? Neliniştea şi îngrijorarea au pus stăpânire pe mine.

Fratele meu aştepta pe peronul gării din Iaşi. Mi-a întins mâna bărbăteşte, m-a felicitat şi m-a condus apoi la restaurantul gării, unde m-a poftit să comand ceva de mâncat, amintindu-mi că pot începe cu pasta *anchois*, o pastă de sardele mici,"hamsii", foarte sărată, care era un fel favorit de-al meu. Hamalul care purta cele două valize ale mele i se adresă fratelui meu, când intrarăm în restaurant:

"Ducem bagajul la taxi, domnule doctor?"

Aşadar, chiar un hamal al gării Iaşi îl cunoştea pe fratele meu şi ne aştepta un taxi. Trăiam o senzaţie de auto-importanţă şi de securitate. I-am răspuns fratelui meu la întrebările despre examenul de bacalaureat, i-am împărtăşit intenţiile mele cu privire la anii următori, i-am făcut o dare de seamă despre sănătatea bătrânilor, dar n-am îndrăznit să-l întreb despre Cica. Prima mea surpriză a fost casa fratelui meu. Era un apartament mic chiar în clădirile spitalului: două camere, o baie cu cadă, duş şi closet. Nu avea mobilă elegantă, dar totul era alb şi curat. Fiecare din cele două camere avea câte un pat, o masă cu sertare, două scaune de metal cu şezutul de piele, un dulap mare de lemn cu sertar pentru pantofi, şi un coş pentru gunoaie. Era mai mult decât aşteptam: baie şi closet în apartament, o cameră proprie, un dulap personal şi nu tu gunoi de dus în curte, nu tu rufe sau vase de spălat. Femei de serviciu aveau grijă de curăţenie, schimbatul aşternutului şi chiar de adus dejunul în cameră. Aveam acces la biblioteca spitalului şi - fiind fratele unui intern - eram acceptat şi protejat. Fratele meu mi-a dat detalii despre spital şi despre departamentul de boli mintale. El mi-a dat îndrumări pentru comportarea cu pacienţii şi mi-a spus că pot circula prin curtea din dosul clădirii pentru că numai internaţii neviolenţi

au acces la curte. M-a condus prin sălile spitalului şi mi-a arătat cum să intru şi cum să ies; mi-a arătat de unde pot lua ştergare proaspete şi m-a recomandat îngrijitoarei şefă, glumind cu ea despre ţărănia mea de oraş mic. N-am dormit prea bine în prima mea noapte în spital; probabilitatea unei întâlniri cu Cica îmi dădea fiori de îngrijorare şi nelinişte. Dimineaţa, după dejun şi spălat, am intrat în curtea permisă. Bărbaţi şi femei se mişcau dintr-un loc în altul, părând fiecare că execută o rutină proprie. Apropiindu-mă de unul dintre bărbaţi, am observat că i se mişcau buzele şi am putut auzi un murmur, care părea o rugăciune repetată. El nu m-a luat în seamă şi s-a îndreptat către o terasă susţinută de coloane de piatră; şi a început să oscileze ca cei care se roagă într-o sinagogă de Evrei ortodocşi. Un al doilea bărbat care arăta de treizeci şi ceva de ani, veni către mine şi se opri în faţa mea.

"Ştii cine sunt? Îmi pari un nou venit."

"Nu, nu ştiu; sunt doar în vizită pe-aici".

"Iţi spun cine sunt, dar trebuie să-mi promiţi că nu divulgi secretul nici unuia cu halat alb".

"Da, sigur; cine eşti dumneata?"

"Eu sunt Sir Isaac Newton, născut - după calendarul vostru în anul 1727. Sper că, după Einstein, ştiţi în sfârşit cu toţii că vechiul cadru al timpului a fost o idee stupidă. Ştiţi doar că nu există timp absolut şi unidirecţional. Timpul este o spirală; poţi recupera orice moment din trecut şi prinde orice moment de viitor dacă aplici formula adecuată."

Îmi venea în minte să-l contrazic folosind nişte argumente solide, dar am înţeles că trebuie să urmez logica lui. L-am întrebat :

“Din ce an ai venit dumneata?”

”Nu vorbi atât de tare. Am venit din anul 1757; am sărit întâi în 2020 şi de-acolo m-am întors în 1931.”

El rămase tăcut pentru o vreme rotind ochii ca şi cum s-ar fi temut să fie spionat.

“Şi ce se întâmplă, după dispariţia dumnitale din Cambridge? În Cambridge aţi lucrat, nu-i aşa?”

”Da, în Cambridge, şi pentru că eşti singurul care ştie asta, am încredere în tine; tu eşti omul care va şti ce se va întâmpla până în 2020. Primul secret pe care ţi-l destăinui este că eu nu lipsesc din Cambridge. Crăpătura din coordonanţa timp are valoarea zero. Eu sunt aici, dar simultan sunt şi în celălalt punct al continuumul spaţiu-timp.”

Mă simţeam încurajat să-i arăt că ştiu mai mult despre Newton şi l-am întrebat:

“S-au lichidat disputele dumnitale cu Robert Boyle, Gottfries Leibnitz şi toţi ceilalţi pretendenţi la prioritate în problemele de optică, calcul integral, mecanică cerească, natura luminii şi reţetele de preparare a aurului?”

“Toate astea s-au încheiat prin recunoaşterea publică a priorităţii mele în toate aceste descoperiri şi continui să-i îndrum şi să-i inspir pe fizicieni să demonstreze experimental structura corpusculară a luminii postulată de mine, să proiecteze telescoape mai puternice pentru a scruta porţiuni tot mai largi în cosmos şi să transmute elementele. Am ghidat şi

lucrările oamenilor de ştiinţă, pe care i-am recomandat la cerere lui Petru cel Mare al Rusiei.”

Mă intrigau toate aceste referiri la detalii din istoria ştiinţei. Am presupus că omul era un om de ştiinţă sau vreun profesor foarte bun, lovit de-o boală mintală. Presupunerea mea s-a dovedit corectă, când două zile după ce îl întâlnisem, l-am întrebat pe infirmierul care-l îngrijea, despre Sir Isaac Newton. Am aflat atunci că omul fusese un profesor excepţional de fizică şi a fost internat în anul 1929, după o depresiune severă şi o încercare de sinucidere. Conversaţia mea cu Newton a continuat, transformându-se într-un monolog al interlocutorului meu. Mi-a spus, între multe altele, că pregăteşte o nouă invenţie, bazată pe radioactivitate, pe descompunerea industrială a apei în hidrogen şi oxigen şi captarea energiei aştrilor; va rezolva astfel problema ploii artificiale pentru învierea deşertelor, criza de energie şi alte câteva probleme ale lumii, cum ar fi războaiele de cucerire a pieţelor. Aşa de abrupt cum m-a acostat, tot aşa m-a părăsit fără o vorbă de salut. Am rămas tulburat de această întâlnire, simţindu-mă mutat în altă lume, în care nimic nu părea neobişnuit, totul venea pe neaşteptate şi cerea o reacţie imediată şi potrivită. Un vag simţământ de pericol mă ţinea vigilent. Mă uitam în jur căutând ceva familiar, protector. Printre toţi aceşti bărbaţi şi femei, o figură îmi părea cunoscută. M-am apropiat de omul, care stătea într-un colţ al curţii, în combinezonul lui verde, uniforma spitalului pentru bărbaţi. După câteva clipe de îndoială, am fost sigur că este unul din prietenii mei din copilărie, fratele a două fete gemene şi fiul cel mare al lui “Cap de cal”. Le făceam câte-o vizită, de obicei sâmbăta după masă, într-o casă decrepită cu o prăvălioară la strada, în care găseai te miri ce şi mai

nimic. Nu prea intra cineva în prăvălioara aceea. Pe o tejghea şchioapă, se găsea mai totdeauna o sticlă cu ţuică şi două păhărele dubiose, Afară, deasupra uşii, era o firmă decolorată pe care distingeai o veche imagine de cap de cal şi inscripţia ”La cap de cal”. Pe cel din curtea spitalului îl chema tot Moise ca pe fratele meu. Ceea ce mă aducea în casa lui Moise era una din cele două surori gemene, care era croitoreasă şi “foarte bună” cu mine şi foarte drăguţă. Ultima întâlnire cu el am avut-o cu doi ani înainte, în piaţa din Bacău, într-o duminică dimineaţa. Îmi aduceam aminte cum arăta atunci, cu un măr roş în mână, foarte grăbit şi nerăspunzând la vorbele mele de salut. Era cu totul diferit de băiatul pe care-l ştiam şi care, nu cu mult în urma acestei întâlniri, exulta de bucuria de-a fi ajuns tehnician dentar, scăpat de sărăcia de-acasă. În curtea spitalului, de îndată ce m-a zărit, înainte de-a fi putut spune ceva, el începu să vorbească de ca şi cum ne-am fi despărţit doar cu câteva minute înainte:

“Ai văzut-o, Mar?”

“Ce să văd, Ari?”(Ştiam că-i place să fie chemat aşa) .

“Luna, ce mai întrebi?”

“O văd în fiecare noapte senină

“Oooo, nu-mi spune, ca toţi idioţii, că n-ai observat sfera de sticlă albastră care-o acoperă! Puteţi minţi cu toţii, puteţi nega, dar eu ştiu că am primit toate semnalele şi mă pregătesc pentru logodna pe lună. Nu le mai spune lor...”

“Un cer de sticlă şi o lună populată” păreau metafore şi temă pentru o povestire ştiinţifico-fantastică. Cuvintele astea m-au obsedat mulţi ani după întâlnirea cu “Cap de

cal”, în pavilionul pentru bolnavi mintali neviolenţi; m-au obsedat până când am scris o povestire ştiinţifico-fantastică cu titlul “Cerul de sticlă”, despre o lume viitoare populând luna. Vroiam să-i răspund lui Ari, dar totul se opri în loc. Am văzut-o pe Cica. Venea de pe terasa deschisă a pavilionului, ţinându-se de mână cu un bărbat de vârstă în jur de 30 de ani. S-au aşezat amândoi pe-o bancă. Ea privea în direcţia mea, dar n-a făcut nici un gest de recunoaştere sau de salut. Părea că priveşte prin mine. Am aşteptat să se liniştească bătăile inimii mele şi m-am îndreptat spre intrarea în clădirea pavilionului. Înainte de-a mă apropia de ea, trebuia să aflu ce şi cum a suferit, dacă-şi aminteşte de familia ei, dacă este vreo speranţă de vindecare reală. Întors din rondurile lui, fratele meu zâmbea amuzat în faţa avalanşei mele de întrebări, dar mi-a răspuns fără să mă întrebe de rostul surescitării mele. M-a adus aproape de fereastra prin care se putea vedea toată curtea. Era după cină. Înainte de culcare. Singuri, perechi sau în grupuri, pacienţii se mişcau prin curte, unii tăcuţi, alţii mormăind cu voce înceată şi câţiva vociferând şi făcând gesturi largi ca de implorare sau binecuvântare. Puţini - şi Cica şi prietenul ei printre aceştia - şedeau pe bănci şi vorbeau între ei ca nişte oameni normali într-un parc. Făcând un gest cu braţul peste toată curtea, fratele meu mi-a spus:

“Ce vezi aici este o lume cu altă logică şi reguli decât ale lumii în care trăieşti tu. Iubire, gelozie, admiraţie, dispreţ, ură şi toate celelalte simţăminte care animă societatea oamenilor aşa zişi “normali” există şi operează şi-n lumea pe care o contempli acum; dar reacţiile lor sunt uşor diferite. Sunt şi aici sub-grupuri cu reguli proprii de supunere şi credinţă şi dominare; şi sunt din aceia care nu se amestecă cu ceilalţi. Lumea celor “nebuni”

este imaginea în oglindă a lumii celor consideraţi a avea minte sănătoasă. Cele două lumi se intersectează cu o mare arie comună. Nu exista om pe lume atât de nepărtinitor, atât de cunoscător al minţii umane şi al ştiinţelor despre fiinţa umană, încât să poată separa pe sănătoşii la minte de “nebuni“. Să nu te miri dacă ai să găseşti printre ei oameni mai puţin nebuni decât cei din afara spitalelor şi azilurilor. Cica – precum şi majoritatea pacienţilor din acest pavilion - a fost clasificată ca schizofrenă. Termenul cu rădăcina greacă înseamnă “minte despicată”. Termenul încearcă să acopere simptoame diferite ca viziunile, senzaţia că eşti urmărit, că auzi voci dinăuntrul tău, toate astea fiind puse pe seama unei funcţii dereglate a minţii. Dar mintea şi substratul ei, creierul, această maşină extraordinară, producătoare de simţăminte şi de gândire, conţine pe lângă ce vine pe calea eredităţii, imprimări din istoria culturală a omenirii şi a individului. Inconştientul nostru este o *terra incognita* şi nimeni nu cunoaşte interacţiunile dintre inconştientul şi conştientul nostru. Poate că odată vom şti ce procese sunt implicate în formarea produselor activităţii noastre mintale: imagini, sentimente, gânduri, raţionamente. Poate că ştiinţa va pătrunde odată în aceste procese. Deocamdată, nu putem descrie mintea normală şi anormală decât în termeni vagi. Este un fapt acceptat că schizofrenii au iluzii, nu în sens de speranţe deşarte, ci în sensul unor lucruri inexistente, care lor le par reale şi active. Ei aud voci când nimeni în jurul lor nu rosteşte nimic. Pentru ei vocea unor dumnezei sau a unor iubiţi, morţi de multă vreme, sunt tot atât de reale ca pentru tine vocea mea. Mecanisme complicate ale minţii lor “distorsionate” amestecă sunete reale şi semnale din lumea înconjurătoare, reală,

cu fantasme generate de mintea lor. “Filtrele” de separare a imaginarului de real lipsesc în mintea “distorsionată” a schizofrenului, în perioadele de criză.”

“ Păi nu amestecă poeţii, artiştii şi profeţii fragmente ale realităţii şi creaţii ale minţii lor? Nu introduc ei în contexte reale, caractere şi evenimente fictive? Au fost oare Homer, Sofocle, Ovidiu, Cervantes, Shakespeare şi Proust, Isaia, Isus şi Mahomed, schizofreni ?”

“ Da... creatorii de ficţiune, element esenţial al artei, au această trăsătură în comun cu schizofrenii; dar ceea ce-i deosebeşte de bolnavii mintali este capacitatea lor auto-critică; ei sunt în stare să privească la fragmentul de lume pe care l-au creat cu un ochi critic şi sceptic. Asta este ceea ce bolnavii mintali, şi chiar unii sănătoşi, nu pot face.

Ca să-ţi arăt cât de fragile şi relative sunt hotarele dintre creaţie şi boala mintală, o să-ţi amintesc de Nietzsche, care a lunecat în nebunie după ani de superbă creaţie poetico-filozofică. Da, e foarte greu să dai diagnoza de boală mintală.”

“Este ereditară nebunia ?Un tată sifilitic sau o mamă sifilitică pot fi sursa nebuniei copilului? Şi cum se tratează bolile minţii ?”

“Dacă aştepţi un răspuns absolut, nu pot să ţi-l ofer şi nu ţi-l poate oferi nimeni la nivelul actual al ştiinţei despre creier. Sunt însă unele date destul de bine stabilite. Ereditar ? Da, unele familii au mai mulţi schizofreni decât media, pe întreaga populaţie. Şi sifilisul, în măsură mai mică, se poate transmite şi progeniturii; dar nu se ştie mai nimic despre mecanismul transmiterii ereditare a bolilor mintale. Nu ştie nimeni dacă un copil de schizofrenic, va moşteni boala. Unii devin schizofreni în adolescenţă şi chiar în cursul vieţii mature; se pare că unii schizofreni se nasc bolnavi, alţii devin în cursul vieţii. Nimeni nu ştie

dacă educaţia şi mediul sunt factori decisivi sau numai contributivi în geneza maladiei. Acum, despre sifilis. Nu ! Copii cu părinţi sifilitici se pot naşte cu diformităţi fizice sau pot muri la naştere sau în primul an de viaţă, dar sifilisul părinţilor nu poate determina schizofrenia progeniturii.”

Fratele meu ştia că eu vreau amănunte despre starea Cicăi şi prognoza bolii ei. M-a invitat în camera de gardă. Ne-am aşezat amândoi la o măsuţă metalică. Ştiam că el se temea să nu spună ceva care m-ar durea . Şi-am început eu:

“Dă-i drumu, Moise, spune-mi despre Cica!”

El a început prin a-mi spune că ştie că Cica înseamnă mai mult pentru mine decât un vecin sau o cunoştinţă. Mi-a expus apoi ideile la zi despre schizofrenia infantilă şi mi-a spus că el crede că nici nu e vorba de schizofrenie, ci de o boală ale cărei simptome au fost descrise de către un psihiatru elveţian, prin 1911.

El urmărise atent lucrările acestui doctor, Eugen Bleuler, care conducea la Burgholtz în Elveţia o celebră clinică de psihiatrie; în clinica asta a fost internată talentata Lucia Joyce, dansatoare si colaboratoare al tatălui ei, celebrul James Joyce. Lucia, internată pe la vârsta de 21 de ani, a fost diagnosticată ca bolnavă de “demenţă precoce” sau “psihoză hebefrenică”, termeni vagi care nu înseamnă decât nebunie din adolescenţă sau tinereţe. Acest doctor Bleuler descria comportamentul unora dintre bolnavii lui ca retraşi de lume, uneori până la refuzul oricărui contact cu oamenii, închişi în universul lor.

“Ori, zicea Moise, eu am întâlnit între pacienţi asemenea indivizi, mai mult sau mai puţin inteligenţi, dar care erau practic incapabili să ducă o viaţă socială. Şi Cica prezintă

simptome foarte apropiate. Dacă mă întrebi de este o maladie biologică sau una emoţională, înclin spre caracterul biologic al bolii şi dacă este aşa atunci ereditatea joacă un rol major şi înseamnă că unul din părinţi sau amândoi au avut şi ei această trăsătură în comportamentul lor, dar neconsiderată boală. Şi faptul că simptomele, în multe cazuri ca şi în cazul Cicăi, se manifesta din primii ani ai vieţii indică un caracter biologic al bolii şi, deci, nu sunt şanse de tratament de vindecare. Reacţia la moartea surorii ei, Clara, şi comportamentul tiranic al tatălui au avut desigur un efect declanşator şi accelerator al condiţiei Cicăi, dar n-au fost cauzele acestei condiţii. Ea ar fi trăit oricum închisă în lumea ei cu foarte puţine relaţii cu ceilalţi. Închiderea totală faţă de lumea din afară era reacţia emoţională a unui copil cu o meteahnă biologică.”

Mai spunea Moise, că era mai bine pentru ea în spital decât în lumea din afară. În pavilionul celor afectaţi de boli mintale, ea găseşte deplină acceptare, absenţa tensiunilor şi mai ales este eliberarea de sentimentul de vină, că este sursa ruşinii întregii familii. Ba a şi întâlnit şi un om cultivat cu simptome caracteristice pentru schizofrenie, care îi spune numai ei de oameni care-l urmăresc, voci dinăuntrul lui, vedenii. Ea şi-a găsit astfel rolul de consolatoare şi suport al altcuiva. Şi da, ea vorbeşte cu prietenul ei şi nu cu alţii, tăcerea ei fiind reacţia la ce nu-i place. Fratele meu a încheiat spunându-mi că o atitudine inteligentă din partea mea ar fi să nu-i disturb echilibrul actual.

“Trebuie s-o evit ? Nici să nu vorbesc cu ea?”

“Poţi să-i vorbeşti. Dacă îţi va răspunde, asta va fi un alt semn al condiţiei sale ameliorate. Înconjurând-o cu simpatie şi prietenie este singurul tratament pentru ea. Să fie

scoasă de-aici, să fie supusă tensiunilor din afară ar fi cel mai dăunător pentru ea. Orice perturbare ar putea declanşa un "efect avalanşă". Trebuie s-o faci să simtă că-i eşti un prieten adevărat, că o iubeşti nu c-o doreşti."

I-am întâlnit pe Cica şi prietenul ei la două zile după conversaţia cu Moise. Se ţineau, tot aşa, de mână. Am venit atât de aproape de ei, încât nu era posibil ca ea să nu mă observe. Am stat pe bancă lângă ea. Ea mă privi cu ochii mijiţi, pe jumătate închişi ca şi cum făcea efortul de a-şi aminti unde m-o mai fi întâlnit. Era frumoasă, dar altfel: părul în coc, cu trăsături mai ferme, cu o bluză gri încheiată cu nasturi şi o fustă dreaptă. Avea aerul unei studente serioase. Ea mi se adresă privindu-mă examinator:

"Am cunoscut odată un copil... Eram gata să te chem cu numele lui, dar mi-am dat seama că el nu putea sa ajungă în locul ăsta."

"Dar Cica, eu sunt Mar şi sunt aici ca oaspete al fratelui meu, doctor."

Ea deschise larg ochii, îmi atinse capul şi întorcându-se către prietenul ei, mă recomanda :

"Ricule, ăsta-i Mar, copilul despre care şi-am povestit, transformat într-un tânăr arătos."

Ne-am dat mâna; el a rămas tăcut după convenţionalul: "Îmi pare bine de cunoştinţă." Ea îmi puse întrebări despre părinţii ei, despre fraţi şi despre pisica ei. Mă ruga să le transmit tuturora gândurile ei bune. Propoziţiile ei erau întrerupte de tăceri şi exclamaţii. Nu prea puteai s-o urmăreşti şi să prinzi înţelesul tuturor repetiţiilor şi pauzelor ei.

"Ricu, vezi tu, m-a învăţat ce-i dragostea adevărată. Tata-i bun cu mama ? Aş vrea să-i văd, dar nu, dragoste înseamnă să nu-i deranjez, să nu le produc ruşine, să fiu fericită când sunt ei fericiţi... O să fii şi tu doctor ca Moise ?... El e bun, mă iubeşte. Cine are grijă de tine ? Mama ta e bună. Ricu mă învaţă germana... Locul ăsta e bun. Oamenii sunt buni, noi am fost până pe deal şi ne-am întors aici. Moise e un om bun...Tu ai găsit pe cineva să iubeşti ? Am învăţat să cos o rochie şi un capot şi o fustă. E aşa de interesant... Am şi două prietene, dar ele sunt singure..."

Am încercat să urmăresc meandrele vorbirii ei şi să fac unele observaţii, dar ea mă întrerupea cu întrebările ei: "E bine aici?" sau "Locuieşti aici ?", "Când te mai văd ?". Ricu se ridică de pe bancă şi rosti : "Trebuie să plecăm Cica ! Ei ne aşteaptă." Ea se ridică, mă îmbrăţişă şi mă sărută pe frunte; şi-l luă de mână pe Ricu. Au plecat. Eu am rămas pe bancă Am început în toamnă studiile; m-am mutat la o gazdă într-o cameră mică. Am evitat spitalul şi n-am mai văzut-o vreodată pe Cica. De la cei trei prieteni ai mei, "alienaţi mintal", am învăţat, să citesc şi să învăţ (de la Benoît), să-mi las fantezia neînlănţuită (de la "Cap de cal"), să nu confund dorinţa cu dragostea (de la Cica). N-am avut timpul să învăţ ceva şi de la "Sir Isac Newton".

DEXTRO

Anunţul

Han mototoli nervos hârtia acoperită cu semne matematice, după ce trăsese o linie neagră, groasă, în diagonală, peste demonstraţie. Trivial, trivial, trivial... Prin fereastra deschisă, pătrundeau din întunericul străzii sunetele unei melodii sacadate. Han închise geamul. Apăsă pe butonul remote-ului şi-l apasă din nou, înainte de-a fi apărut vreo imagine.

O bătaie în uşă. Doamna Vanda, în halat de casă, arbora un zâmbet larg, îmbietor. "Iei cafeaua cu noi, domnule Han? "Nu, doamnă, am...". Dar trecu în salonul larg, comod, în

care-l aşteptau obişnuita cafea, obişnuita bunăvoinţă exagerată a doamnei Vanda, privirile celei de 16 ani, întrebările şi consideraţiile domnului Vanda despre meseria de matematician, despre desensibilizarea progresivă a generaţiilor, drama mondială a drogurilor, teroarea...

Ecranul televizorului era luminat. În salon, televizorul nu se stingea niciodată. Şezând în locul lui obişnuit, Han se trezi privind cu atenţie încordată reclama unui medicament. "Mutant", "Mutant", "Mutant"... Numele se umfla, se subţia, se multiplica. Apoi textul. Văzuse de mii de ori textul acela stupid, care lăsase cine ştie ce urmă fizica pe “ţesătura neuronilor lui”. "Vreţi să mâncaţi oricât de mult şi să slăbiţi oricât? Reglare chemo-automată prin Mutant!"

“Oferim 10000 de dolari oricui va dovedi că după ingerarea unei singure pastile de "Mutant", a crescut în greutate, indiferent de cantitatea de alimente consumate într-o zi. Oferim 100.000 de dolari oricărui medic care va putea dovedi că "Mutant" are efecte nocive asupra vreunui organ sau sistem constituent al organismului.” "Mutant", "Mutant","Mutant"... Ca de atâtea ori, in ultimele zile, Han încerca si de data asta să se smulgă din şuvoiul de imagini care-i solicitau cele mai superficiale zone mintale. Se străduia să se întoarcă spre lanţul algoritmului: un proces computaţional al stadiului final în reacţia de sinteză clorofiliană. Sinteza clorofiliană fusese realizată *in vitro*, încă în al doilea deceniu al secolului, dar între timp, noile perspective deschise de nanotehnologie, în a treia decadă, promiteau soluţii de optimizare. Lui Han i se părea că vede o nouă soluţie, cu înlocuirea magneziului din molecula de clorofilă sintetică şi cu accelerarea captării energiei

solare. Gândurile ii fugeau spre clorofila ori de câte ori nu se găsea ceva mai interesant care să-l preocupe. Han încerca şi de data asta să se întoarcă spre lanţul algoritmului lui, deşi presimţea descurajarea chinuitoare ce avea sa vină.

Cea de 16 ani, cochetă indirect cu el prin gesturi aparent fireşti,mima concentrare cu încreţirea frunţii, mima amintirea unei scene amuzante cu un zâmbet larg, îşi scutura uşor buclele, bătea cu degetele într-o tamburină imaginară; totul era imediat descifrabil, un lanţ de semnale de chemare. Domnul Vanda ridică ochii de pe revista ilustrată pe care o avea în mână. "Dacă aş avea cei 25 de ani şi tot ce ai dumneata în cap, ehe, ehe...”

Doamna Vanda apropie de Han farfuria cu prăjituri şi-i şopti ceva care vroia să însemne o ironie la adresa soţului ei.

"Uite, citeşte aici, continuă domnul Vanda. Firmă de medicamente caută matematician tânăr, fără legaturi de familie, specialitatea Biochimie computaţională, Contract pe 5 ani, salariu maxim, patru concedii pe an cu toate cheltuielile în contul societăţii. În caz de nereuşită la probă, se achită imediat salariul pe trei luni a postulantului. Discreţie absolută. Pentru informaţii suplimentare, telefon: 16.32.64.16.”

Han nu mai observa zâmbetul chinuit al doamnei Vanda. Nici prima reacţie autentică a celei de 16 ani. Cele patru perechi de cifre i se fixară în memorie, împreună cu regula formării lor.

Amadara

Avea în buzunar biletul pentru Noua Zeelandă. La telefon i se spusese că va întâlni pe delegatul firmei în avionul, pe care urma sa-l ia de pe aeroportul insulelor cinematice. Plutea acum, în vehicolul, în care timpul părea să se fi oprit în loc, învăluit de muzică şi de imaginile tridimensionale, “policrome”, ale unui dans transmis cine ştie de unde. Apăsă butonul scaunului rotitor pentru a se smulge din fluxul imaginilor şi armoniilor acustice. Abia atunci întâlni privirea femeii. În tăcerea pură, acele priviri căpătau o realitate ponderabilă. Dacă ar fi întâlnit-o într-un oraş, într-un magazin sau într-un local, n-ar fi observat nimic deosebit. Poate zâmbetul vag, neadresat nimănui, sau tenul neobişnuit de pur... Dar nu această privire exploratoare şi mângâietoare, ca un fascicol Laser de slabă intensitate.

Han atinse clapa de comandă a fotoliului şi începu o rotire înceată în jurul punctului de suspensie, mutând lent planurile şi lăsându-se astfel explorat din diferite unghiuri. Opri mişcarea într-o poziţie, în care cele două fotolii mulate pe corp păreau două şezlonguri alăturate pe o plajă. Fără să mai evite banalitatea introducerii, Han întrebă:

“Plecaţi departe, doamnă?”

“Eu mă întorc.” Atunci îl săgetă pentru prima oară gândul că femeia (era frumoasă, frumoasă, frumoasă, în chipul cel mai abstract cu putinţă). Ar putea fi delegata firmei de medicamente.

“Aţi venit cumva pentru mine?”

“Întocmai, Han. Am venit să te preiau şi să te supun la probe.”

“Chiar dumneata mă supui la probe? Va fi foarte plăcut”. (Han se simţea uşor, liber, gata de hârjoană, de întrecere. Obişnuita inhibiţie paralizantă la examene şi interviuri nu mai acţiona)

“Mă numesc Amadara.”

Han întinse ştrengăreşte mâna şi o strânse pe cea a Amadarei. Contrastul dintre senzaţia plăcută pe care o aştepta şi cea de usturime şi de înţepătură, pe care i-a produs-o atingerea pielii delicate, îl făcu să tresară, să-şi retragă repede mâna şi să-şi privească palma. O pată roşie cu graniţe difuze apărea şi creştea sub ochii lui, în podul palmei. El ridica ochii spre Amadara. Ea îi înfăţişa palma ei, pe care se desena o pată asemănătoare. Arătându-i urma sângerie de pe propria-i mână, femeia părea că se scuză. Han înregistră rapid gesturile ei, variaţiile subtile ale zâmbetului, genele coborâte, mai degrabă ca un văl decât ca o vizieră. Refuză să se gândească la cauzele acestui accident. Amână pentru altă dată, altă dată. Nu voia să topească vraja, bucuria că Amadara era cu el, că ea va fi examinatoarea lui. Totul era neaşteptat, altfel decât obişnuit, cu multe soluţii posibile. Ca şi cum şocul suferit ar fi ordonat mulţimea informaţiilor care-l populau şi ar fi stârnit mecanismele de inferenţă logică, se simţea gata să răspundă la orice test.

“Dă-mi tema, Amadara!”

Femeia lunecă de pe fotoliul ei spre o tablă fosforescentă, un monitor plan. Sandalele uşoare, pantalonul strâns, bluza de un alb incredibil, părul arămiu, tăiat scurt, se armonizau cu alura sportivă şi mişcările precise ale fetei. Han alungă gândul de a formula ecuaţia personală a operatorului Amadara şi se concentră asupra semnelor logice care

apăreau pe ecranul acţionat de examinatoare. O clipă numai, i s-a părut stranie corespondenţa dintre problema pe care o vedea apărând şi aceea pe care i-o pusese altă dată proiectantul calculatorului I-L 6; dar trecu repede peste asta. Problema era destul de generală pentru a putea servi drept exerciţiu de probă. Dădu trei soluţii problemei, adăugând discuţia de intercomparare a coeficienţilor de optimalitate. Examenul luă sfârşit.

În sala de consiliu

Tot ce avea de făcut i se transmitea prin Amadara. I se cerea destul de puţin şi uneori se întreba cum de le dă mâna să-l plătească regeşte pentru nişte operaţii, pe care, la drept vorbind, le-ar fi putut efectua un proaspăt absolvent al unei şcoli serioase de matematică. Întreprinderea la care lucra se găsea în Noua Zeelandă. Deşi singur în această ţara, la capăt de lume, Han nu simţea nevoia să facă noi cunoştinţe. Clădirea administraţiei se afla pe coasta oceanului. În afara unei magazii uriaşe în care intrau şi din care plecau cutii din material plastic, cu marca «Mutant», el nu observa nimic din ceea ce ar fi putut însemna componentele unei mari unităţi de producţie. I se fixase bine ideea secretului absolut şi cum păstrarea secretului era implicit condiţia reîntâlnirii cu Amadara, nu încerca nici să-şi formuleze vreo ipoteză care să-l ducă în spre explicarea lucrurilor nelămurite. Prin geamul cabinetului său de matematician al firmei «Mutant», unde avea la dispoziţie o bibliotecă electronică (în care se putea găsi orice lucrare de bază), o maşină de operat modele, un robot pentru efectuarea de calcule repetitive şi tot ce şi-ar fi putut visa un proiectant de limbi, limbaje, şi biomolecule-roboţi. Han vedea urcând şi coborând, pe ascensoare şi cu

helicoptere, containere cu «Mutant». Privea absent la mişcarea monotonă, când apăru în prag Amadara. Îi simţi fizic neliniştea...

“Te cheamă consiliul. Eşti aşteptat la intrare... Nu uita că sunt aici, Han!”

Ultimele cuvinte ale Amadarei traduceau o ofertă sau o cerere de protecţie. Dacă nu şi una şi alta. Han păşi spre “Intrare”. Auzise de mai multe ori rostindu-se acest cuvânt, dar nu-i descifrase semnificaţia. Intră pe o uşă de ascensor. Cei patru pereţi şi plafonul cabinei erau oglinzi metalice. În cabină nu se auzea nimic de nicăieri. Cabina cobora, pornea apoi pe orizontală, pe o traiectorie circulară şi apoi cobora din nou. Han încercă să reconstituie mintal traiectoria cabinei şi să aproximeze distanţa parcursă pe verticală. Încercă să stabilească viteza de coborâre din intensitatea reacţiei fiziologice proprii, dar nu izbutea decât să simtă că trece spre nivele tot mai jose şi că a coborât mult mai mult decât ar fi trebuit pentru a ajunge la subsolul unei clădiri de o sută de etaje. Cabina se opri , se deschise şi în faţa lui Han apăru sala consiliului, cu un perete transparent spre ceea ce ar fi trebuit să fie exteriorul. Nu-i fu greu să-şi dea seama că se găseşte într-o construcţie în formă de ciupercă, sub apă, pe o platformă continentală. Cei şase membri ai consiliului erau aşezaţi în faţa unei mese în formă de potcoavă.

Înfăţişarea lor calmă, neperturbată de vreun zâmbet sau încruntare, nu-i plăcea lui Han. Nici tăcerea lor gravă sau politeţea invitaţiei.

“Sunteţi rugat să luaţi loc.”

Apoi începu o expunere despre experienţa de aplicare a algoritmului elaborat de Han şi de traducere a rezultatului calculelor în termeni biochimici. Fiind vorba de o explorare

secvenţială la un număr mare de nivele, prezenţa matematicianului “era absolut necesară”. Han nu dăduse prea mare importanţă scopului algoritmului elaborat. Îşi amintea vag că maşina avea de tratat nişte informaţii de măsurare primite de la un număr finit de organe şi de celule, la diferite nivele de organizare. Îşi amintea că primul nivel îl reprezentau nişte organe şi funcţiile lor şi că se urmăreau perturbări induse şi compararea efectului lor cu al unui organism etalon, care reprezenta normalul. Apoi celulele şi perturbaţiile în funcţionarea lor. Şi, mai departe, aminoacizii constituenţi şi variaţia acţiunii lor asupra luminii polarizate.

Han nu se simţea bine în faţa celor 6 din consiliu. Totul era rece, concentrat. Cei 6 păreau nişte judecători implacabili, iar el trebuia să funcţioneze ca o piesă într-un mecanism, a cărui schemă generală îi era străină.

“Trebuie să ştiu despre ce-i vorba”, se trezi Han spunându-şi

Nimeni nu-i răspunse. Încercă să integreze tot ce vedea în jur, tot ce se petrecea la pupitrul computerului central şi pe monitor, dar nimic nu se lega, nimic nu se ordona în jurul unei idei centrale. Lucrurile refuzau să se constituie într-o schemă logică.

Unul din cei 6 ţinea un fel de conferinţă. Era vorba despre rolul omului de ştiinţă în conducerea societăţii contemporane. Han nu-şi dădea seama dacă i se adresa lui. Chiar dacă ar fi existat undeva un auditoriu conectat prin canalele undelor electromagnetice cu acest conferenţiar, era absolut sigur că oamenii nu l-ar fi putut asculta multă vreme. Chiar el, care se agăţa de şirul cuvintelor, în efortul disperat de-a înţelege, simţea că înlănţuirea ideilor îi scăpa. Cuvintele raţionalizare, optimizare, limbă comună aveau o frecvenţă

maximă. Han renunţă să urmărească şi se întoarse spre monitor. Mândria că opera lui, partea matematică a operaţiei, decurgea perfect, îl făcea să piardă şi aici esenţialul. Semnificaţia "incompatibilitate" revenea mereu în succesiunea rezultatelor parţiale. Toate mişcările încetară brusc. Monitorul se stinse. Han sări ca dintr-un resort. Ştia şi el, aşa cum se vedea că ştiau şi alţii, că nu poate fi vorba despre vreun defect de ordin mecanic sau electronic. El era cel care trebuia să intervină. Încercă să introducă o informaţie banală în memoria computerului. Informaţia nu fu acceptată. Totul era clar.

"Memoria computerului este insuficientă."

Răsuflă uşurat. Consilierii îl eliberară. În cabina liftului, pe drumul de întoarcere, Han descoperea, deocamdată intuitiv, sentimentul participării la ceva odios.

Sărutul

Amadara îl aştepta.

"Cine sunt cei 6 consilieri, Amadara? Ce explorează ei? Aici nu se produc medicamente de slăbit?"

"Acolo este sectorul de cercetare şi dezvoltare."

Neliniştită, înfiorată, Amadara se ferea de privirile lui.

"De ce suntem noi incompatibili?"

"Eu sunt dextrită."

Cuvântul îl izbi, încărcat de informaţia asociată, depozitată de mult în memoria lui. Cuvântul stârni un vârtej de legături cu elementele codului la care lucrase înainte de-a fi

vizitat subsolul consilierilor, cu vocabularul biochimic care i-a fost dat spre codificare, cu translatarea în limbaj biochimic a rezultatelor parţiale date de computer. Amadara continuă:

"Sunt prima dextrită experimentală."

Faptele, datele, toate fragmentele de informaţie se grupau, se structurau.

Ştia, din timpul scolii, că toţi aminoacizii, absolut orice aminoacid din constituţia oricărei fiinţe vii de pe pământ, plantă, animal ori zoofit, sunt levogiri, că tot ce trăieşte pe pământ este adaptat la o alimentaţie conţinând aminoacizi levogiri şi substanţe asimilabile prin acţiunea unor enzime, care sunt proteine constituite tot din aminoacizi levogiri. Aşadar "Mutant" este un agent care determină transformarea din levo în dextro, din molecule care rotesc spre stânga planul luminii polarizate în molecule care-l rotesc spre dreapta. Aşadar, producţia unor alimente absolut neasimilabile de către oameni. La urma urmei, ideea era interesantă şi nu părea nocivă. Dar dacă savanţii din subsol trec mai departe.? In fond, de ce-au creat o dextrită? Han opera cu informaţii disparate, construind ipoteze şi raţionând cu luciditate maximă. Aflase şi el, ca toata lumea, despre nişte cazuri ciudate, înregistrate în Canada, în Austria şi în Olanda, nelămurite de forurile ştiinţifice ale lumii, care abia lămuriseră flagelul vacilor nebune. O nouă boală necunoscută secera vitele din sate izolate între ele. Nu era oare amestecată aici uzina "Mutant"? Şi consiliul din subsol? Şi Amadara? Amadara devenită fiinţă inaccesibilă, ca rezultat al unei experienţe care avea de folosit, cui?

Tot ce-a citit în biblioteca electronică a companiei “Mutant”, se adăuga la toate informaţiile lui anterioare. Progresele în domeniul nanotehnologiei, descifrarea sequenţială, fragment cu fragment, a moleculelor de ADN şi de ARN mesager, posibilităţile deschise pentru tăierea – fără ajutorul enzimelor specifice – a moleculelor care comandă sintezele în organismul animal, la orice treaptă de perechi de baze în aceste molecule, au permis controlul moleculei care operează controlul sintezelor de aminoacizi şi deci de proteine. Molecule create în laborator, introduse în circuitul sangvin şi, prin intermediul acestui circuit, în creier, operează cu o specificitate superioară oricăror molecule produse în natură, în procesul lent de adaptare la mediu. Biochimia computaţională, nanotehnologia şi elucidarea mecanismelor de sinteză biochimică au deschis calea de trecere pe viu, de la levorotatoriu la dextrorotatoriu. Han îşi aducea acum aminte de lucruri de mult citite în cărţile de chimie despre aceste molecule, care se deosebesc între ele ca mâna stângă faţă de cea dreaptă, ca un obiect şi imaginea lui în oglindă. Această subtilă diferenţă de structură face ca ele să aibă efect diferit asupra luminii trecute printr-o lentilă polarizantă. Unele rotesc spre dreapta, celelalte spre stânga planul de vibraţie al luminii polarizate. Şi această subtilă diferenţă de structură, descoperită încă de Pasteur, poate separa biologicul în două lumi incompatibile. Dintre care, una nici nu există spontan în natură.

Han îşi amintea chiar de-un citat din cartea chimistului american Pauling, care-şi exprima uluirea în faţa faptului că toţi aminoacizii din hrana noastră sunt levogiri, că suntem o lume levorotatorie şi că s-ar putea concepe şi o lume dextrorotatorie.

Se cristaliză o concluzie. Aşadar se explorau acolo, pe platforma precontinentală, transformările unor fiinţe din organisme cu aminoacizi levogiri în fiinţe dextrogire.

Îi rămânea un lucru neclar:

“Cum se explică reacţia la atingera epidermei tale, Amadara?”

“Asta este “protectia temporară”, Han. Trebuia să fiu ferită de contacte cu mediul levo, al căror efecte nu se puteau prevedea. Am şi alimente dextro, preparate special pentru mine. «Protecţia» dispare, odată cu transformarea inversă.”

“Spune-mi, Amadara, spune-mi dacă te-au silit într-un fel să te supui operaţiei de dextrogirizare.”

“Nu, Han! Eu am ales condiţia de dextrită, atunci când mi s-a propus. Am ales-o în alte împrejurări decât cele de acum. Voiam să scap din sfera pasiunilor şi vulgarităţilor în care am fost târâtă de ceea ce mi se păruse marea iubire. Să fiu protejată de această platoşă invizibilă. Nu ştiam atunci că în lumea celor levogiri existau şi... Hani.”

“Şi nu e cale de întoarcere?”

“Deocamdată, nu! Acum aş dori să pot trece din când în când în stare levogiră. Să pot alege oricând unul din cele două sensuri, dar, în stadiul actual trecerea este ireversibilă.”

“Ireversibilă, ireversibilă...” Han pierdea din vedere gravitatea cuvântului.

"Cum se face trecerea spre dextro, Amadara?”

“Nu Han! Cel puţin tu trebuie să aştepţi până când alegerea sensului va fi posibilă.”

"Cum se operează trecerea spre dextro, Amadara?" Şi totul lunecă inexorabil spre cele ce trebuiau să se întâmple. Han luă, delicat dar ferm, din mâinile Amadarei, microseringa, fină ca o bijuterie. Trecerea prin moarte aparentă se petrecu fără dureri.

Apoi, obrajii lor, buzele lor, se apropiară şi senzaţia de zbor liber cuceri toate fibrele fiinţei lui.

Transformarea inversă

Han aşteptă cu înfrigurare momentul rechemării în camera de comandă a consiliului. Când, în sfârşit, fu chemat, totul părea schimbat în subsol. În locul piesei paralelipipedice, care conţinea memoria instalaţiei, se găsea un cilindru care ocupa un sfert din spaţiul sălii. Cilindrul era plin cu un lichid fluorescent. Han evaluă mintal numărul de elemente moleculare memoriale la o cifră de cel puţin 10 la puterea 28. Când fusese prima oară în sală, nu putuse înregistra nici o deosebire în comportarea şi gesturile celor 6 din consiliu. De astă dată, însă, putea să surprindă diferenţe deja semnificative, chiar dacă mereu subtile, în mimica lor, în modul în care se sprijineau de braţele fotoliilor lor, în veştmintele lor. Putu să discerne nişte zale iradiante pe care le purtau numai trei membri ai consiliului. Cei trei consilieri în zale erau aşezaţi în spatele celorlalţi trei. Ei puteau observa orice mişcare a celor din faţa lor şi direct şi prin oglinzi montate astfel încât permiteau vederea din faţă a consilierilor fără zale. Numai cei trei din faţă îşi comunicau observaţii în legătură cu desfăşurarea programului experienţei; numai ei i se adresau lui Han.

"Mai este necesar să vă amintim obligaţia contractuală a secretului, domnule Han?" (Întrebarea fu rostită de consilierul din stânga, fără zale)

"Nu!"

"Puneţi-vă casca!"

Han prevăzuse urmărirea prin bioimpulsuri a reacţiilor sale afective. Dar ei nu ştiau de condiţia lui actuală de dextrit. Semnalele pe care le emitea creierul său erau deformate în raport cu sistemul de referinţă al receptorului de semnale neuronice. Când Han îşi puse casca, monitorul receptorului de semnale captate din sistemul lui nervos se lumină. O virgulă verzuie indica, prin poziţia ei, adevărul sau minciuna. Această virgulă ocupa poziţia corespunzătoare adevărului, dar era uşor deformată, ca în cazul unei situaţii hilarante.

"Ce vă amuză, domnule Han?"

"Măsurile dumneavoastră de precauţie."

"Aveţi vreo bănuială cu privire la obiectivele societăţii noastre?" (Dacă ar fi spus adevărul, ar fi dezlănţuit o anchetă cu tot felul de urmări posibile; dacă ar fi minţit, spunând că n-are nici o bănuială, l-ar fi demascat şi receptorul de biosemnale şi simpla supoziţie a consilierilor, că nu-i de închipuit ca un expert în inteligenţă artificială, care a elaborat codul, să nu aibă nici o bănuială. Han hotărî să dea un răspuns evaziv, între da şi nu.) "Şi da şi nu!" Pe ecran apăru semnul de răspuns neutru, care nu confirma şi nu infirma.

"Vă spunem noi, domnule Han, pentru a nu vă disipa inutil energia, care ne este foarte preţioasă. Puteţi să vă scoateţi casca."

I se adresase consilierul din centrul primului rând, acela care vorbise şi la prima şedinţă. Era probabil omul relaţiilor cu cei din afară şi cel cu propaganda.

Ceea ce spunea, părea reproducerea unui text imprimat pe bandă şi repetiţia celor spuse la prima şedinţă. Idei de o înfricoşătoare simplitate despre rolul ştiinţei în transformarea lumii, despre contradicţia dintre rolul efectiv al cercetătorilor şi locul lor marginal în conducerea societăţii. Han asculta cu jumătate de ureche, încercând să dea impresia că este foarte atent. De fapt, însă, prin mişcări imperceptibile, aparent neorientate, îşi schimba mereu unghiul de vedere şi examina fiece colţ al încăperii. Primul element caracteristic, pe care izbuti să-l observe, era un fotoliu gol, evident pregătit pentru subiectul experienţei. Era, deci, vorba despre un om pe care urma să se încerce transformarea inversă. Aşadar, Amadara. Consilierul vorbitor trecuse de introducere. Expunea cauzele istorice care au determinat marginalizarea oamenilor de ştiinţă, creatorii tuturor tehnologiilor şi armelor. Han asculta peroraţia banală, continuând explorarea mediului în care se găsea. Teama pentru Amadara îi acceleră viteza de reacţie. În unghiul lui de vedere, se găsea acum consilierul cu zale, din centru. Se puteau distinge pe pieptul lui butoanele unui dispozitiv de declanşare şi terminalele unor microtunuri radiante, îndreptate spre consilierii din primul rând. Numai pe ei i-ar fi putut imobiliza. Pericolul din partea asta nu se putea ivi decât dacă Han n-ar fi putut evita raza de acţiune a microtunurilor radiante. Dar, de la distanţa faţă de consilierii cu microtunuri, Han putea uşor evita direcţia de incidenţă a radiaţiei.

Consilierul vorbea despre incapacitatea creatorilor reali, în condiţia lor actuală, de-a introduce gândirea logică în conducerea societăţii. Han calculă unghiul optim din care trebuia trasă lovitura de pistol pentru ca vâna de lichid din cilindrul-memorie să ţâşnească spre grupul consilierilor. Conferenţiarul vorbea mai departe despre mijloacele uriaşe ale societăţii "Mutant" obţinute prin comercializarea medicamentului infailibil de slăbit. Fondurile societăţii depăşeau bugetul oricărui stat industrial al lumii. Han mătură cu privirea masa consiliului. În faţa consilierului din stânga, fără armură, el observă în sfârşit ceea ce căuta din primele clipe: o cutie din material plastic transparent, plină de pilule colorate. Consilierul expunea planul de dextrogirizare a vegetaţiei pe arii largi cu efectul înfometării populaţiei. Patentul exclusiv de relevogirizare a vegetaţiei şi de transformare dextro-levo şi levo-dextro a indivizilor umani însemna puterea absolută în orice societate umană. Han îşi imagina lumea stăpânită şi condusă de acest sextet de nebuni, care năzuia să cuprindă şi să subjuge lumea cu o singură formulă. Se simţea răspunzător, nu numai pentru Amadara, ci pentru întreaga societate. Spaima încerca să-şi facă loc, dar fără luciditate, totul putea fi pierdut. Consilierul îşi termina expunerea. Han făcu o sforţare disperată pentru a răspunde calm şi prompt la întrebarea care-i fu adresata:

“E logic, domnule Han?”

“Da! Totul îmi pare strict logic.”

Din rândul celor trei cu zale, consilierul din centru făcu un semn. Computerul porni. Activitatea de stocare a datelor şi de calcul era marcată prin scânteierile din cilindrul cu memorie moleculară.

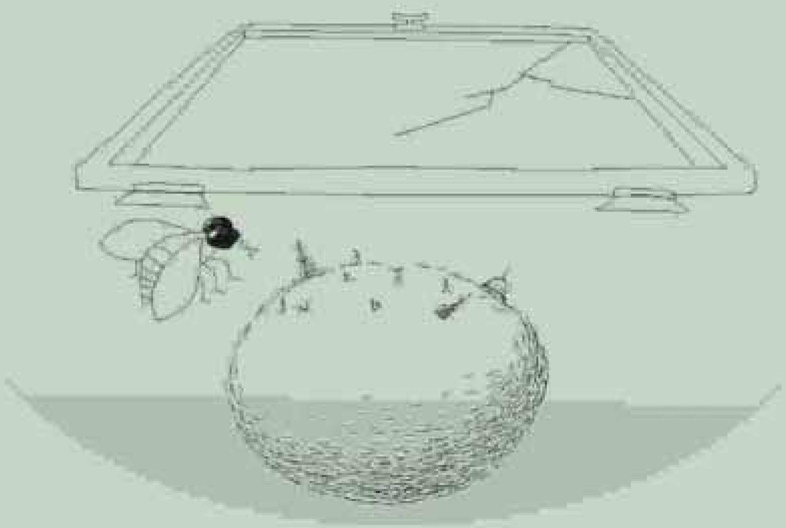
Se auzi zgomotul vag al deschiderii uşii ascensorului şi apăru Amadara. Ea se aşeză în fotoliul de experienţă. I se întinse cutia cu pilule colorate. Han evaluă distanţa dintre el şi Amadara şi timpul necesar pentru a o conduce spre ascensor. Şi pilulele nu trebuiau să se piardă. Pilulele de transformare inversă erau acum esenţialul. Amadara înghiţi o pilulă. Cutia era acum pe măsuţa din stânga fotoliului. Computerul înregistra regimul tranzitoriu dextro-levo. Moartea aparentă dura 20 de secunde. În clipa în care Amadara deschise ochii, iar pe monitor se vedeau semnalele unor pulsaţii vii, echivalente cu ale etalonului de referinţă, în timp ce atenţia tuturor consilierilor era total absorbită, Han trase focul precalculat.

Vâna de lichid ţâşni puternic, acoperindu-i pe consilieri. Amadara acţionă ca şi cum creierul lui Han îi comanda şi-i controla mişcările. Ea luă cutia cu pilule şi se îndreptă spre ascensor. Ajunseră amândoi sus, la lumina zilei. Un helicopter îşi rotea lin aripile.

Întoarcerea. Domnul Venda închise ventilatorul. Trezit, Han întâlni zâmbetul amuzat al celei de 16 ani, care căpătase înfăţişarea Amadarei.

CERUL DE STICLĂ

– Cronica unei experienţe –

Eram pregătiţi pentru orice împrejurare, dar nu pentru intervenţia unui purice. Scăpat din insectarul viu în care se cultivau speciile practic dispărute, el pătrunsese sub ecranul de protecţie tocmai când se introducea în atmosfera picoglobului obişnuita cuantă de energie. Era ora 6 şi 15 minute şi 30 de secunde terestre.

Luat prin surprindere, operatorul nu găsi ceva mai bun de făcut decât să comande prelungirea timpului de deschidere a ecranului; cotrobăi repede în trusă, apucă o pensetă şi o introduse cu grijă în atmosfera picoglobului, ca să apuce puricele. Emoţia, sau altă cauză nestabilită până astăzi, l-a făcut să strănute.

Nu mai era nimic de făcut decât să aşteptăm terminarea operaţiei de extragere a puricelui, să închidem apoi ecranul, să mărim doza de radiaţii sterilizante şi să urmărim evoluţia evenimentelor. E un fel de a spune „să urmărim". Pentru că fiecare atosecundă

aducea un val de informaţii despre revoluţia produsă. Aparatele noastre nu mai prididesu cu receptarea, amplificarea şi interpretarea rezultatelor. Incapabili să intervenim, asistăm la o adevărată mutaţie pe picoglob.

Veţi spune că este o naivitate să pui pe seama unui strănut întâmplător evoluţia unei societăţi de înaltă cultură şi civilizaţie; dar nu trebuie să uitaţi, că acest strănut terestru echivala, pentru picoomenirea experimentală, cu un cutremur de gradul 12, asociat cu invazia unor fiinţe iraţionale din altă lume, dotată cu o uriaşă forţă de distrugere.

În timp de-al nostru, o zi pe picoterra durează circa 9 sutimi de secundă, distanţele fiind comprimate în aceeaşi proporţie; într-o zi picoterestră încap tot atâtea evenimente cât într-o zi pământeană. Altfel spus, dinamica intrinsecă a celor două lumi este similară.

*

* *

Sociologii noştri experimentatori, ca adevăraţi sociologi ce sunt - nu se prea sinchiseau de reacţii şi manifestări individuale. De aceea, cu toate eforturile făcute pentru a reconstitui din informaţiile culese de aparatele de urmărire cele întâmplate, au rămas o serie de lucruri nelămurite. Altele sunt simple supoziţii. Le expunem în versiunea unanim acceptată ca fiind cea mai probabilă.

Global picoterrian experimental are o rază egală cu a milioana parte din raza globului pământesc; aşadar, cam 7 metri. Un picoom are circa 2 micromertri înălţime. Organele lui de recepţie a semnalelor şi de comunicare ar putea fi asemuite cu ochii omeneşti, deşi îndeplinesc mult mai multe funcţii.

Picooamenii sunt organisme propriu-zise, ce au fost create în perioada în care omenirea noastră depăşise cadrul cunoştinţelor aproximative, empirice, despre sinteza biochimică şi mecanismul transmiterii informaţiei ereditare. Sunt fiinţe raţionale, având ca punct de pornire a evoluţiei cel mai înalt nivel atins de locuitorii globului nostru la momentul experienţei. Aşadar, n-au nimic de-a face cu maşinile electronice. Trăiesc, se înmulţesc, evoluează prin autoadaptare. Avantajul lor faţă de noi constă în faptul, că n-au acele moşteniri atavice inutile sau obligatorii, cum sunt apendicele, intestinele, plămânii, ficatul, pasiunea pentru carne şi orgoliul.

Momentul experienţei corespunde cu a 164-a generaţie de picoterieni. Complexitatea relaţiilor stabilite între ei, evoluţia ultrarapidă a metodelor lor de comunicare, creşterea mare a populaţiei făceau dificilă urmărirea tuturor manifestărilor acestei societăţi. S-a făcut, totuşi, precizarea că erau organizaţi în mulţimi, îşi schimbau la fiecare perioadă de 12 ani picotereştri domeniul de existenţă pe globul lor, astfel încât, în decursul unei vieţi, fiecare mulţime, deci flecare picoom, trăia în toate condiţiile climaterice ale picoglobului.

Experienţa picoterriană făgăduia rezultate excepţionale. Era un model viu de la care ne-am fi putut inspira în multe privinţe. Iată însă că, în cea de-a 163-a generaţie, cercetările efectuate de Institutul picoterrian de investigaţie cosmică au stabilit existenţa noastră, a oamenilor, şi rolul nostru în naşterea şi evoluţia lor. Momentul acestei descoperiri a însemnat o cotitură în viaţa, în gândirea şi în visurile picooamenilor.

Caracteristice pentru schimbările petrecute în mentalitatea lor erau unele epitete ireverenţioase ale picooamenilor la adresa creatorilor lor. Astfel, în picodecada în care s-au

petrecut lucrurile pe care le povestim, poţi întâlni destul de des în convorbirile lor epitetul de „uriaş cu mintea înceată". Am fi înclinaţi să credem că insulta era nemeritată.

*

*   *

În timp ce noi, observatorii, scăpasem din mână, pentru câteva secunde terestre, evoluţia societăţii picoterriene, iată ce se întâmpla pe picoglob.

Centrele de observaţie ale celor 20 de mulţimi erau interconectate şi, - cu excepţia câtorva indivizi inerţi – toată picolumea se considera mobilizată şi urmărea avidă informaţiile transmise. Aproape simultan cu posturile de observaţie, picoterrienii aflau ce se întâmplă, cum se interpretează faptele şi ce hotărâri se proiectează. Oricine şi oricând putea interveni la nevoie.

Ei aflară deci, că în momentul despicării cerului de sticlă, un emisar al părinţilor experimentali pătrunsese în atmosfera lor. Era un mecanism de o construcţie cu totul neeconomică. La început, traiectoria mişcării sale fusese interpretată ca rezultatul lansării de pe o catapultă, dar se dovedi curând – după 10 zile picoterriene de nemişcare a intrusului – că era înzestrat cu însuşirea de a sări autonom pe o distanţă de 500 de ori mai mare decât propria-i lungime. Când pătrunsese în picoterra, locuitorii aşteptau de la acest sol prezumtiv al lumii de dincolo de cerul limită semnalul deschiderii comunicării directe cu observatorii. Dezamăgirea a fost dureroasă. Toţi receptorii şi convertorii de semnale ai aparatelor în funcţiune transmiteau o intenţie instinctivă de atac, tipică pentru fiinţele acerebrale, iraţionale. Organismul putea fi uşor dezagregat, aşa cum se proceda la ei în

cazul apariţiei accidentale a monştrilor sociali, cu porniri agresive sau de dominaţie; dar dorinţa arzătoare şi speranţe vagi că s-ar putea afla ceva mai mult despre programul celor care operau cerul de sticlă determinau întârzierea hotărârii lichidatorii.

Observarea emisarului iraţional al Pământului a fost întreruptă de apariţia pensetei, care pătrundea în atmosfera picoterriană. Intenţia de a extrage pe falsul emisar le deveni clară din primele zile care au urmat apariţiei vârfului pensetei la orizont. Picoterrienii prevedeau rapid mişcările pensetei şi trăgeau concluziile corespunzătoare.

Cea mai interesantă concluzie era posibilitatea neaşteptată a părăsirii picoglobului.

Eliberarea de sub observaţie! Eliberarea din limitele experienţei! Aceasta nu mai era o simplă concluzie, ci semnalul unei mobilizări totale a forţelor. Saltul spre infinit devenea mai apropiat, mai posibil decât demonstraseră toate calculele anterioare.

Picoterrienii fură cuprinşi de un freamăt, de o beţie asemănătoare aceleia pe care ţi-o procură panta rezolvării unei probleme de logică după depăşirea dificultăţilor iniţiale.

Cu toţii aveau de mult pregătite ambarcaţiile cosmice individuale şi de perechi (nişte construcţii polimoleculare, dotate cu însuşirea de a colecta energia potenţială al oricărui câmp şi de a o preface în energie cinetică) şi, evident, toţi aveau la îndemână trusa de biosinteză necesară pentru alimentare.

Picolumea aştepta semnalul evadării. Acest semnal ar fi întârziat poate dacă nu se producea strănutul. Postul central de observaţie a anunţat cataclismul. Vestea a avat darul să polarizeze voinţele individuale ale picoterrienilor într-o singură direcţie.

Reînchiderea ecranului de protecţie trebuia să dureze 9 secunde terestre. Această durată echivalează cu 100 de zile picoterriene. Mult prea de ajuns pentru ca întreaga picolume să se strângă pe meridianele corespunzătoare crăpăturii cerului de sticlă; pentru ca întreaga picoterra, cu continentele ei geometric trasate, cu minunata arhitectură realizată de ultimele cinci generaţii, cu splendidele semne materiale ale unei culturi străvechi, să rămână pustie, acoperită pe o arie de câteva trilioane de nanometri pătraţi, doar cu movile şi munţi de substanţă vie, agresivă: virusuri şi bacterii terestre.

*

* *

La ora 6 şi 35 de minute şi 36 de secunde, după ce — de la momentul fatal al strănutului — se scursese viaţa medie a unei generaţii de picooameni, când experimentatorii noştri îşi mai făceau imputări reciproce în legătură cu succesul experienţei, maşinile de tradus terminară descifrarea primului mesaj direct al picoterrienilor către oamenii Pământului.

Din acest mesaj au fost culese unele dintre notaţiile cuprinse în paragrafele anterioare ale cronicii noastre. Materialul este însă mult mai bogat. El va fi prelucrat de cercetători şi savanţi, va constitui substanţa unor studii analitice, a unor subiecte de doctorat, a unor mari volume adnotate şi comentate. Dar, pentru aceasta, trebuie să mai treacă ani pământeşti. Până atunci, expunem aici determinantele epilogului.

Picoterrienii susţin că apariţia lor a însemnat pentru oameni experienţă, dar pentru ei înseamnă existenţă; iar soluţia existentei raţionale nu poate fi decât permanenta ei

optimizare, prin extinderea orizontului de viaţă şi de acţiune. Mai susţin că este paralizantă şi insuportabilă ideea că cerul lor este închis şi deschis la comanda unei voinţe exterioare. De aceea au părăsit picoglobul, În epoca în care descifrau marea poezie a libertăţii cosmice (de mirare este folosirea termenului echivalent cu poezie, deoarece aceasta răstoarnă presupunerea noastră că picoterrienii nu pot avea visuri şi preocupări legate de frumos, ei fiind indivizi concepuţi şi realizaţi de la început ca fiinţe strict raţionale).

Mai afirmau că ar fi putut să dizolve cu forţe proprii cerul de sticlă, dar aceasta ar fi însemnat un consum inutil de energie şi o eventuală provocare la fel de inutilă.

Mesajul picoterrian se încheia cu un deziderat ultimativ: dacă cerul va fi ridicat, ei vor deveni aliaţi eterni ai oamenilor, fermenţi de accelerare a ritmului de evoluţie a omenirii pământene, care ar trebui să accepte o astfel de necesitate; dacă nu, ei nu se vor mai întoarce niciodată pe picoglob, deşi nu pot nega legătura afectivă cu acest punct al Galaxiei, care a fost leagănul lor.

*

*   *

La ora 7 şi 15 minute şi 30 secunde terestre, după o oră de la începutul întâmplărilor relatate, cerul de sticlă a fost spart; spart şi nu demontat, aceasta ca simbol al hotărârii de a nu-l mai folosi niciodată. Picoglobul a fost curăţat cu grijă de resturile strănutului buclucaş.

La această vreme, două generaţii de picoterrieni dispăruseră practic. Cea de-a treia umplu picoglobul în câteva zile picoterriene, deci în câteva zecimi de secundă terestre.

N-am decodificat încă vreun alt mesaj direct, dar înregistratoarele aparatelor noastre amplifică în aceste clipe semnalele unei extraordinare sărbătoriri pe picoterra.

Numele corect ar fi fost microglob, fiind vorba de milionimi din distantele obişnuite pe globul pământesc; numele de pico a rămas de la prima experienţă neizbutită. În care *s-au* încercat dimensiuni de milionimi de milionimi.

Prefixele atto pentru milionimi de miliardimi, ca şi cel de femto pentru miliardimi de miliardimi, au rămas de la Conferinţa generală de măsuri si greutăţi din anul 1964.